

MŰHELYTANULMÁNYOK

DISCUSSION PAPERS

MT-KGI – 2019/1

**A gazdaságtudományi felsőoktatás
átrendeződése az elmúlt évtizedben:
„fortélyos félelem igazgat”?**

(Adalékok a közgazdasági képzések újrászerveződéséhez)

LENGYEL IMRE

Szerkesztőbizottság:

Dinya László
Farkas Beáta
Hetesi Erzsébet
Kosztópulosz Andreász
Lengyel Imre
Voszka Éva (elnök)
Vas Zsófia

Műhelytanulmányok

MT-KGI – 2019/1

Műhelytanulmányaink célja a Gazdaságtudományi Karon születő kutatási eredmények gyors közlése és vitára bocsátása. A sorozatban megjelent tanulmányok további tudományos közlemények anyagául szolgálhatnak.

**A gazdaságtudományi felsőoktatás átrendeződése az elmúlt évtizedben:
„fortélyos félelem igazgat”?**

(Adalékok a közgazdasági képzések újraszerveződéséhez)

Lengyel Imre

egyetemi tanár, az MTA doktora
GTK Közgazdaságtani és Gazdaságfejlesztési Intézet
E-mail: ilengyel@eco.u-szeged.hu

A szerző örömmel veszi a fenti email címére érkező, a műhelytanulmányban leírtakkal kapcsolatos javító szándékú észrevételeket, megjegyzéseket.

2019. szeptember

ISBN 978-963-306-698-0
ISSN 2061-5353

Kiadó:

Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar

A gazdaságtudományi felsőoktatás átrendeződése az elmúlt évtizedben: „fortélyos félelem igazgat”?

(Adalékok a közgazdasági képzések újrászerveződéséhez)

LENGYEL IMRE

Az elmúlt három évtizedben a hazai felsőoktatásban, ezen belül a gazdaságtudományok képzési területen is alapvető változások történtek. Az 1990-es években robbanásszerűen megnőtt a hallgatói létszám és ezzel összhangban a szakok, felsőoktatási intézmények és karok száma is, napjainkban 31 felsőoktatási intézményben és 35 településen folyik valamilyen szintű gazdaságtudományi képzés. Főleg a kiépülő piacgazdaság által támasztott munkaerőpiaci igények generálták ezt a felsőoktatási expanziót, amely nemcsak a fiatalok képzésében, hanem az idősebb munkavállalók átképzésében is megjelent, és amit felerősített a lakosság korábban elfojtott 'diploma iránti vágya' is. Kisebb-nagyobb átszervezéseket, pl. integrált intézmények kialakítását követően történt egy jelentősebb változás, amikor Magyarország is csatlakozott az Európai Felsőoktatási Térséghez, a jelenleg 48 országot átfogó ún. „bolognai folyamathoz” és 2006-tól fokozatosan bevezette a felsőoktatásban az alapképzés–mesterképzés–doktori képzés hármas tagozódást. Hasonlóan fontos változtatás, hogy 2012-től a gazdaságtudományi alapképzéseknél drasztikusan lecsökkent az állami ösztöndíjjal támogatott hallgatók létszáma. Ezek a változtatások, megfejelve egyéb tényezők hatásaival, napjainkra alapvetően átrendezték a hazai gazdaságtudományi felsőoktatás szerkezetét és intézményrendszerét.

Tanulmányomban a bolognai folyamat kiteljesedésétől tekintem át a gazdaságtudományi (közgazdasági) felsőoktatás átalakulásának folyamatát és főbb jellemzőit, a szakok szerkezetétől, az intézmények átalakulásától a finanszírozáson át a térbeli aspektusokig. Nem vagyok oktatáskutató, szubjektív háttéranyagomban egyfajta helyzetfeltárássra törekszem, az adatok és folyamatok leíró ismertetését követően pedig negyedszázados oktatói és oktatásszervezői tapasztalataim alapján összegzem¹ az általam legfontosabbnak tartott kérdéskörökről a véleményemet.

¹ Személyesen 'belülről' is megtapasztaltam ezt az időszakot, a felsőoktatással 1994-ben kerültem kapcsolatba mint oktató és oktatásszervező, korábban vállalatnál, közigazgatásban és kutatóintézetben dolgoztam. 1994-1996 között főállásban a Kőrösi Csoma Sándor Főiskola (Békéscsaba) gazdasági képzését (pénzügyi szakot) megszervező és irányító főigazgató-helyetteseként, 1997-től a Szegedi Tudományegyetem (jogelődjén, a JATE-n) Gazdaságtudományi Karán tanszék- és intézetvezetőként, egyik mesterszakának vezetőjeként, a kar alapításakor pedig dékánhelyettesként. A MAB

Tanulmányomnak bizonyos aktualitást kölcsönöz, hogy az egész magyar közgazdasági felsőoktatást új helyzet elé állítja a Budapesti Corvinus Egyetem magánegyetemmé válása. Hasonlóan fontos a 2016-os „Fokozatváltás a felsőoktatásban” középtávú szakpolitikai stratégia, amelyhez kapcsolódva a Magyar Rektori Konferencia Gazdaságtudományi Bizottsága javaslatokat dolgozott ki. Habár kevés idő telt el a középtávú szakpolitikai stratégia célkitűzéseinek és javaslatainak érdemi vizsgálatához, de néhány folyamat elindult és hatásuk érzékelhetővé vált. Azt pedig a jövő dönti el, hogy a 2020-tól esedékes új felvételi rendszer, egy tárgyból emelt szintű érettségi és egy legalább középfokú nyelvvizsga, hogyan hat a gazdaságtudományi képzésekre.

A közgazdasági felsőoktatás helyzetéről és problémáiról, a továbblépés főbb kérdéseiről folytatott vitákban megalapozott érvek és átgondolt javaslatok szoktak elhangzani, de több esetben csak előfeltevésekre és néhány kiemelt adatra alapozódnak, sőt esetenként intézményi részérdekek állnak a javaslatok mögött, emiatt döntöttem úgy, hogy részletesen áttekintem a folyamatokat, lehetőleg minél szélesebb adatbázis felhasználásával. Az ábrák és táblázatok, mellékletek adatainak közzétételével fő célom a helyzet részletes és ellenőrizhető bemutatása, egyúttal az is, hogy a kollégáknak ne kelljen időt és energiát szánni adatgyűjtésre és – rendszerezésre. A sok számszerű adat megemésztése egy idő után fárasztó, amihez türelmet kérek...

A tanulmányban² közölt adatok, megállapítások és javaslatok többsége közismert a közgazdasági felsőoktatásban dolgozók körében, de bizok benne, hogy több rész kérdésben fel tudom hívni a figyelmet néhány eddig kevésbé érzékelt problémára. Célom nem új eredmények vagy új gondolatok megfogalmazása, hanem az adatok és háttér folyamatok viszonylag széles körének bemutatásával hozzájárulni a bolognai rendszerű közgazdasági képzés újragondolásához és újraszervezéséhez, gondolatébresztő ötletek megszületéséhez. Megállapításaim egy része nyilván szubjektív, elérve a 65 éves kort szeretném összegezni és közreadni a vidéken működő felsőfokú intézményekben eltöltött 25 évnyi oktatási és oktatásszervezési, tanszék- és intézetvezetői, felsőoktatási közéleti tapasztalataimat.

Tárgyszavak: gazdaságtudományi képzések, bolognai rendszer, üzleti tömegképzés

Gazdaságtudományi Bizottságának (2007-2010), illetve Társadalomtudományi Szakbizottságának (2012-2018) tagjaként is szereztem tapasztalatokat.

² Az adatok gyűjtése és rendszerezése 2017 tavaszán indult és több ütemben történt, a helyzetfeltárás első menetében intézetünk több oktatója és demonstrátora aktívan besegített, akiknek munkáját Ambrus Bettina koordinálta, ezúton is köszönöm alapos munkájukat. A kézirat korábbi változataihoz sok kolléga fűzött hasznos észrevételeket, segítségüket ezúton is köszönöm!

Tartalomjegyzék

Ábrajegyzék

Táblázatjegyzék

Összegző megállapítások	8
1. A hazai felsőoktatás átalakulásának főbb jellemzői	11
1.1. A bolognai rendszerű képzésre történt átállás	11
1.2. A gazdaságtudományi képzések létszámának változása	17
2. A közgazdasági alapképzések átrendeződései	21
2.1. A nappali tagozatos közgazdasági alapképzések	21
2.2. Részidős közgazdasági alapképzések	24
2.3. Felsőoktatási szakképzés	28
2.4. Fenntartók és lemorzsolódás	30
3. A közgazdasági mesterképzések jellemzői	34
3.1. A nappali tagozatos közgazdasági mesterszakokról	34
3.2. Részidős közgazdasági mesterszakok	36
3.3. Szakirányú továbbképzések	39
4. Az állami finanszírozás változásának hatásai	42
4.1. A közgazdasági képzések állami finanszírozásának átalakulása	42
4.2. Intézményi átrendeződés	45
5. Egyetemek kontra főiskolák: „fortélyos félelem igazgat”?	48
5.1. A bolognai képzésre történő átállás eltérő nehézségei	48
5.2. Közgazdaságtani és / vagy gazdálkodástani képzések?	54
6. Az intézménytípusok eltérő fejlődési pályái	57
6.1. Alapképzések az intézménytípusok szerint	57
6.2. Mesterképzések az intézmények típusai szerint	62
6.3. A nemzetköziesedés néhány jellemzője	67
6.4. Koncentráció: nyertesek és vesztesek	70
7. Tömegképzés és / vagy elitképzés?	73
7.1. A gazdaságtudományi szakokon belüli átrendeződés	73
7.2. A felvételi rendszer anomáliái	75
7.3. Tömegképzés az üzleti szakokon	81
8. Piaci és / vagy közszolgáltatás?	86
8.1. A hazai felsőoktatás térbelisége	88
8.2. Részérdekek hálójában: helycserés támadás?	95
8.3. Élni és élni hagyni	103
8.4. Mondottam ember: Küzdj, és bízva bízzál!	110
9. Összegzés helyett	115
Felhasznált irodalom	117
Mellékletek	119

Ábrajegyzék

1. ábra	A felsőoktatás hallgatói létszáma (fő)	11
2. ábra	A bolognai rendszerű képzések hallgatói létszáma tagozatonként, fő	14
3. ábra	Felsőfokú végzettségűek aránya a 30-34 éves korosztályban (%)	15
4. ábra	A gazdaságtudományi képzések hallgatói létszámának alakulása (fő)	18
5. ábra	A közgazdász hallgatók aránya az összes hallgatóból (%)	19
6. ábra	A közgazdasági alapképzések hallgatói létszáma fenntartók szerint, fő	31
7. ábra	A közgazdasági mesterképzések hallgatói létszáma fenntartók szerint	38
8. ábra	Nappali tagozaton az államilag támogatott és önköltséges közgazdasági hallgatók létszáma, fő	43
9. ábra	Az állami ösztöndíjjal támogatott hallgatók aránya a közgazdasági képzésekben, %	44
10. ábra	Az első évesek létszáma a közgazdasági képzésekben, fő	46
11. ábra	A nappali tagozatos közgazdasági alapképzés hallgatói létszámának alakulása, fő	58
12. ábra	Állami ösztöndíjas nappalis közgazdasági alapképzéses hallgatók létszáma, fő	58
13. ábra	A nappalis közgazdasági alapképzésből az önköltséges hallgatók létszáma, fő	59
14. ábra	Az első éves/ első kredites hallgatók száma a nappali tagozatos közgazdasági alapképzésben, fő	60
15. ábra	Részidős alapképzéses közgazdász hallgatók létszámának alakulása, fő	60
16. ábra	A nappali tagozatos közgazdász mesterképzés hallgatói létszámának alakulása, fő	62
17. ábra	Az elsős hallgatók létszáma a nappalis közgazdász mesterképzésben, fő	63
18. ábra	A nappali tagozatos mesterképzésben a Budapesti Corvinus Egyetem hallgatói létszáma, fő	63
19. ábra	A közgazdasági mesterképzés részidős hallgatói létszámának alakulása, fő	64
20. ábra	Mesterképzésben állami ösztöndíjjal támogatott közgazdász hallgatók létszáma, fő	65
21. ábra	Pótfelvételre bekerült hallgatók létszáma a közgazdasági képzést folytató karokon, fő	66
22. ábra	Nappali tagozatos közgazdász alapképzésben a külföldiek száma, fő	68
23. ábra	Nappali tagozatos közgazdász mesterképzésben a külföldiek száma, fő	68
24. ábra	A nappalis közgazdász hallgatók megoszlása a fővárosi és vidéki intézmények között, %	71
25. ábra	Az összes közgazdász hallgató megoszlása a fővárosi és vidéki intézmények között, %	71
26. ábra	A nagyvárosi vonzáskörzetek Magyarországon	93

Táblázatjegyzék

1. táblázat A bolognai rendszerű felsőfokú oktatás hallgatóinak létszáma, fő	13
2. táblázat A bolognai rendszerű gazdaságtudományok képzési terület hallgatóinak létszáma, fő	17
3. táblázat A nappali tagozatos közgazdasági alapszakok hallgatói létszáma, fő	22
4. táblázat Intézményenként a nappali tagozatos közgazdasági alapképzések hallgatói létszáma, fő	23
5. táblázat A részidős közgazdasági alapszakok hallgatói létszáma, fő	24
6. táblázat Intézményenként a közgazdasági alapszakok részidős hallgatói létszáma, fő	26
7. táblázat Intézményenként a közgazdasági felsőoktatási szakképzés hallgatóinak száma, fő	29
8. táblázat A nappali tagozatos közgazdasági alapképzésekben a lemorzsolódás mértéke, fő	32
9. táblázat Nappali tagozatos közgazdasági mesterszakok hallgatói létszáma, fő	34
10. táblázat Intézményenként a nappali tagozatos közgazdasági mesterszakok hallgatói létszáma, fő	35
11. táblázat A közgazdasági mesterszakok részidős hallgatói létszáma, fő	36
12. táblázat Intézményenként a közgazdasági mesterképzések részidős hallgatói létszáma, fő	37
13. táblázat A gazdaságtudományi képzési területen a szakirányú továbbképzések hallgatóinak létszáma, fő	40
14. táblázat Államilag támogatott hallgatók száma a magán és egyházi intézményekben, fő	45
15. táblázat A hallgatók intézményi koncentrációjának Herfindahl–Hirschman-indexe	47
16. táblázat Közgazdasági szakok a bolognai rendszer bevezetése előtt és után	52
17. táblázat A felsőoktatási szakképzés hallgatóinak létszáma típusok és tagozatok szerint, fő	61
18. táblázat A szakirányú továbbképzések hallgatói létszáma tipizálásunk szerint, fő	67
19. táblázat Stipendium Hungaricum ösztöndíjasok száma az intézmények közgazdasági képzést folytató karain, fő	69
20. táblázat A teljes munkaidős oktatók száma és tudományos címeik, beosztásuk 2017-ben	78
21. táblázat A legtöbb képzési helyen oktatott alapszakok a 2017/2018-as tanévben	92
22. táblázat A nagyvárosi vonzáskörzetek fontosabb adatai	93
23. táblázat Gazdaságtudományi képzési területen az intézmények felvehető maximális hallgatói létszáma, fő	96
24. táblázat Gazdaságtudományok képzési területen az intézmények felvehető maximális hallgatói létszáma tipizálásunk szerint	97
25. táblázat A gazdaságtudományi képzési terület kapacitásszámai a székhelyen kívüli képzési helyeket is fenntartó intézményeknél 2019-ben	97
26. táblázat A fenntartók és a gazdaságtudományi doktori iskola szerinti intézményi tipizálás közgazdász hallgatói létszáma és részarányuk 2017-ben	107

Összegző megállapítások

A 2016-os „Fokozatváltás a felsőoktatásban” középtávú szakpolitikai stratégia többek között a bolognai rendszerű képzések során felmerült problémákra próbál választ adni, felhasználva az elmúlt évtized tapasztalatait. Úgy vélem, hogy a stratégiában a gazdaságtudományi képzési területre megfogalmazott célkitűzések egy részét újra kellene gondolni a Budapesti Corvinus Egyetem magánegyetemmé válása, a 2020-tól életbe lépő új felvételi rendszer, a hallgatók nagyarányú lemorzsolódása, a párhuzamos kapacitások kiépülése és a vidéki intézmények visszaszorulása stb. miatt.

A műhelytanulmányban közölt, részletesen kifejtett megfigyelések és megállapítások közül a fontosabbak:

1. Napjainkra a gazdaságtudományi képzések két részterülete, a közgazdaságtani és gazdálkodástani (üzleti) alapszakokon tanulók közötti arány drasztikusan megváltozott, a közgazdaságtani alapszakok közül csak egy maradt talpon, az alkalmazott közgazdaságtan. Nappali tagozaton már a *hallgatók 96-97%-a gazdálkodástani alapszakokra jár*, ahol minimális közgazdaságtani ismeretekre tesznek szert, emiatt diplomájuk elnevezése is félrevezető: „közgazdász ... alapképzési szakon”.
2. Nappali tagozatos *közgazdaságtani alap- és mesterképzést érdemben a Budapesti Corvinus Egyetemen végeznek*, 2017-ben ott tanult az alkalmazott közgazdaságtan alapszakos hallgatók 81%-a, a közgazdaságtani mesterszakos hallgatók 65%-a (az összes gazdaságtudományi mesterszakos hallgató 54%-a). Továbbá csak ott folyik közgazdálkodás és közpolitika mester-, illetve az ötéves gazdaság- és pénzügy-matematikai elemzés osztatlan képzés. Ez azt is jelenti, hogy a hazai állami felsőoktatásban 2020-tól lényegében megszűnik a közgazdaságtani képzés, szinte mindenütt csak gazdálkodástani (üzleti) képzések maradnak.
3. A 2012-ben életbe lépett *finanszírozási rendszer és felvételi ponthatárok* hatására 2017-ben a gazdaságtudományi alapszakok nappali tagozatos hallgatóinak 81%-a önköltséges képzésre jár, ahová szinte bárki bekerülhet, legfeljebb nem az első helyen megadott intézménybe. A matematika már nem kötelező felvételi tárgy, a nagyarányú, 40-50%-os lemorzsolódás a hallgatók felkészületlenségére, munkavállalására és az oktatás hiányosságaira vezethető vissza, a modern üzleti tömegképzés feltételei kevés helyen jöttek létre.
4. A *gazdaságtudományi hallgatók állami támogatása* hektikus, a felsőoktatási szakképzések és a mesterképzések hallgatóinak döntő többsége államilag támogatott

(nappali és levelező tagozaton egyaránt), míg az alapképzés és a szakirányú továbbképzés főleg önköltséges.

5. Napjainkban az *online jellegű, e-learning távoktatás* egyre inkább teret nyer, főleg az élethosszig tartó tanulásban és a továbbképzésekben. Magyarországon csak felsőoktatási szakképzésekben és alapképzésekben indítható távoktatásos képzés, míg mesterszakokon és szakirányú továbbképzésekben nem. Pedig a diplomával rendelkezők inkább képesek egyedül, otthon tanulni, mint az első képzésben részt vevő fiatalok. A munkaadóknak és munkavállalóknak egyaránt előnyös lenne, ha az e-learning széles körben elterjedne.
6. A jelenleg érvényes képzési és kimeneti követelményeket megfogalmazó 18/2016. (VIII. 5.) EMMI rendeletben gazdaságtudományok képzési területen *8 alapképzési szak* szerepel, *7* gazdálkodástani és egy közgazdaságtani. Tapasztalataim szerint a különböző gazdálkodástani szakok hallgatói összevont alapozó és módszertani előadásokat hallgatnak 3-4 félév során és később más szakok szakspecifikus tárgyait is felvehetik kötelezően vagy szabadon választhatóként. Ezekből a *gazdálkodástani alapszakokból elég lenne 2*, egy pénzügyi-számviteli és egy gazdálkodástani, amelyeken belül a változó helyi munkaerőpiaci igényekhez folyamatosan igazodó specializációkat kellene indítani gyakorlati szakemberek bevonásával.
7. A jelenlegi mesterszakok nem élnek a *többkarú egyetemek* által felkínált átoktatási, együttműködési lehetőségekkel, pedig nagyon komoly tudásbázis van, pl. a tudományegyetemi orvosi, jogtudományi, bölcsész- és társadalomtudományi karokon, az informatikai és matematikai tanszékeken, de a műszaki egyetemi képzéseknél is. A mesterszakok körét kibővítve és szabályozását rugalmasabbá téve ki lehetne használni ezt a tudásbázist részben a külföldi hallgatók, részben a helyi munkaadók változó igényei szerint. A mesterképzések színvonalának fenntartásához pedig szükséges lenne, hogy csak doktori képzéssel (PhD) rendelkező intézmények végezhessék.
8. A nappali tagozatos gazdaságtudományi képzésekben *erőteljes intézményi és területi koncentrálódás* figyelhető meg, 2017-ben fővárosi intézményben tanult a mesterszakos hallgatók 72%-a, 2011-ben még csak 63%-uk, az alapszakosok 70%-a (az államilag támogatottak 82%-a), 2009-ben még csak 55%-uk. Részidős (levelező, esti, távoktatás) képzéseknél viszont nem figyelhető meg ilyen koncentrálódás, a munka mellett tanulók közül sokan járnak a közelben működő intézményekbe, többségük önköltséges formában.
9. A gazdálkodástani alapszakokon kötelező a *7. félévben egy összefüggő szakmai gyakorlat* (nappali tagozaton 12 hét), az igen heterogén vállalati kör miatt elegendő lenne jóval rövidebb idő, pl. a hasonló munkaerőpiaci pozíciójú gazdaságinformatikusoknak 8 hét, a

műszaki menedzser alapszakon tanulóknak csak 6 hét. A vidéki intézmények hallgatói közül kevesen tudnak helyben féléves szakmai gyakorlatra menni, másik városból pedig nem költöznek azért vissza, hogy mesterszakon tanuljanak tovább.

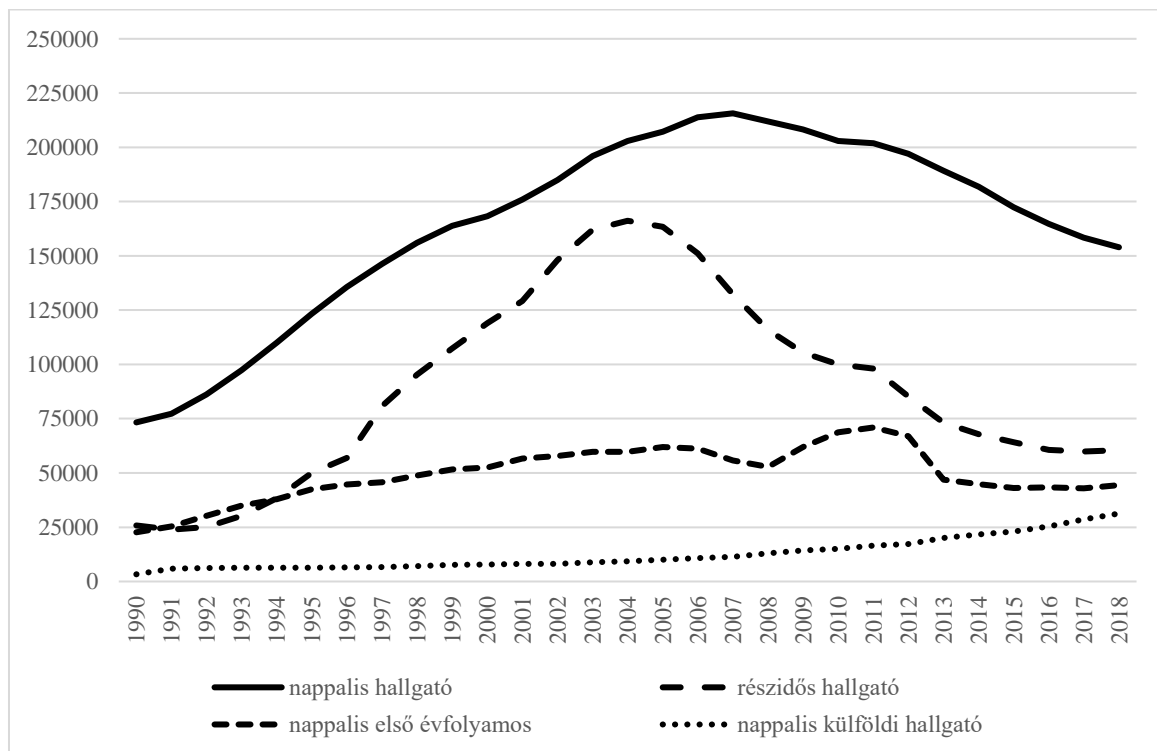
10. A gazdaságtudományi felsőoktatás intézményrendszere átrendeződött, 2013 és 2017 között a fővárosi intézmények *felvehető hallgatói létszáma (kapacitása)* 93%-ra mérséklődött, a vidékieké viszont radikálisan lecsökkent 57%-ra, több állami intézményben a gazdasági képzés folyamatosan leépül. Ha a trend folytatódik, akkor 7-8 megyeszékhelyen rövidesen megszűnik a gazdaságtudományi képzés, de ezáltal a térségben működő hazai tulajdonú vállalkozások igen nehezen jutnak felkészült üzleti szakemberhez, így innovációk bevezetése, versenyképességük javítása, nemzetköziesedésük ellehetetlenül.
11. A *felsőoktatás főváros-centrikusságának mérséklését* mind az országgyűlés 2014-es határozata, mind a 2016-os felsőoktatási stratégia meghirdeti, felismerve, hogy az ország tartós és kiegyensúlyozott fejlődése érdekében a munkaerőpiac térbeliségéhez, a vállalati és intézményi igényekhez kellene igazítani többek között a gazdaságtudományi képzéseket is. De ezek a meghirdetett célok eddig nem teljesültek, sőt régió kívüli, főleg fővárosi intézmények párhuzamos kapacitásokat hoznak létre.
12. A képzések magasabb szintjein az oktatás feltételei kevés helyen adóttak, így pl. mesterszakok esetében természetes a koncentráció, de a tömeges alapképzések sok helyen elfogadható színvonalon megszervezhetők, esetükben a munkaerőpiac térbeliségéhez igazodó, a társas vállalkozások térbeli tömörüléseihez közeli képzési helyekre van szükség. Emiatt a megyeszékhelyeken, pontosabban a 22 nagyvárosi településeggyüttes (funkcionális városrégió), mint ingázási övezet központjában kellene megerősíteni a gazdálkodástani képzések feltételeit (Salgótarjánon kívül jelenleg még van mindenhol felsőoktatási intézmény és gazdálkodástani képzés). Sok fiatal csak úgy tudja vállalni az önköltséges képzést, ha továbbra is a szülői házban élve folytatja felsőfokú tanulmányait.
13. A szolgáltatásoknak, így a felsőoktatásnak is van egy kereslet-oldali és egy kínálat-oldali méretgazdaságossága, gazdaságtudományi képzéseknél területfejlesztési szempontból megfelelő kompromisszum, ha az állami felsőoktatási intézményrendszer a településhierarchiához (városrégiókhöz) igazodik: kiemelt egyetemek a fővárosban és 5 regionális centrumban, míg a többi 16 településeggyüttesben felsőoktatási szakképzést és alapképzést végző intézmények (közösségi főiskolaként) működnek.

Szeged, 2019. szeptember 18.

1. A hazai felsőoktatás átalakulásának főbb jellemzői

Az 1990-es évek elején gyökeres változások következtek be a hazai felsőoktatásban is, a képzések, átképzések iránt tömeges igények jelentkeztek (1. ábra). A rendszerváltás előtt inkább 'elitképzésként' funkcionáló felsőoktatás fokozatosan 'tömegképzéssé' vált, a hallgatók száma az ezredfordulóra megnégyszereződött. Nemcsak nappali tagozaton figyelhető meg ez az expanzió, hanem a részidős (levelező, esti, táv-) oktatásban is, ahol az ezredfordulót követően gyorsan visszaesett a létszám, döntően a felnőttek, már munkában állók átképzésének lecsengése miatt. A nappali tagozatos létszám 2010 után kezdett csökkenni, főleg a közismert demográfiai folyamatok következtében, de véleményem szerint a bolognai rendszer 2006-os bevezetése is hatással volt erre a visszaesésre. A hallgatói összlétszámnál megfigyelhető jelentős változások ellenére az első évfolyamos nappali tagozatos hallgatók száma kevésbé ingadozik, 2013-tól stabilitást mutat, évente 43-47 ezer között mozog, érzékelhető viszont a 2008-2012 között lezajlott, tandíjjal kapcsolatos viták és várakozások hatása.

1. ábra A felsőoktatás hallgatói létszáma (fő)

Forrás: KSH STADAT 2.6.12. Felsőfokú alap- és mesterképzés (1990–), letöltve: 2019.06.05.

Az összes hallgatói létszám mérséklődése főleg az állami képzési helyeken történt³, ahol a 2005-ös 370 ezerről 2017-re 250 ezer főre csökkent, a magán (alapítványi) intézményekben 33 ezerről 15 ezer főre, míg az egyházi intézményekben 24 ezerről 22 ezerre. A nappali tagozatos hallgatók létszámának drasztikus visszaesését a *külföldi hallgatók* megjelenése részben mérsékelte, létszámuk fokozatosan emelkedik, 2014-től egyre dinamikusabban. A magyar állampolgárságú hallgatók száma nappali tagozaton 2007 és 2018 között 217 ezerről 154 ezer főre csökkent, háromnegyedére, miközben a külföldiek száma az ezredfordulós 8 ezerről 2018-ra 32 ezer főre nőtt. Megjegyzem, hogy a nappali tagozatos közgazdasági képzésekben a külföldiek száma csak kisebb mértékben nőtt, a 2008-as 1,3 ezerről 2017-ben 2,9 ezer főre.

1.1. A bolognai rendszerű képzésre történt átállás

A nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény (továbbiakban: Nftv) szerint (2. § (3)): „A felsőoktatási intézmény oktatási alaptevékenysége magában foglalja a felsőoktatási szakképzést, alapképzést, mesterképzést, a doktori képzést és a szakirányú továbbképzést.” Továbbá (3. § (1)): „A felsőoktatás egymásra épülő, felsőfokú végzettségi szintet biztosító képzési ciklusai: *a)* az alapképzés, *b)* a mesterképzés, *c)* a doktori képzés.” A bolognai képzési rendszer lényegében a végzettséget adó három szintből, az alap-, mester- (amelyen belül lehet osztatlan képzés is) és doktori képzésből áll, míg felsőoktatási szakképzésben és szakirányú továbbképzésben nem szerezhető felsőfokú végzettség, csak szakképzettség, melyet oklevél tanúsít. Az alapképzésben 180, a mesterképzésben 120 kredit megszerzése az oklevél egyik feltétele.

A bolognai rendszer fokozatosan lett bevezetve, az alapképzések 2006-ban, míg ezt követően a mesterképzések 2009-től indultak (levelezőn korábban is elindulhattak). Az alapképzések általában 6-8 félévig, a mesterképzések 4 félévig, az osztatlan képzések (pl. orvosi, gyógyszerész, jogász) 10-12 félévig, a felsőoktatási szakképzés 4 félévig, míg a szakirányú továbbképzés 2-4 félévig tart (a doktori képzéssel ebben a tanulmányban nem foglalkozunk). A hazai szabályozás szerint felsőoktatási szakképzést és alapképzést nappali,

³ A KSH közölte 2019 nyarán a felsőoktatás 1990-2018 közötti néhány összevont adatát, míg az Oktatási Hivatal részletes adatai a 2008-2017-es időszakra érhetők el a tanulmány zárásakor.

levelezős, esti és távoktatás keretében egyaránt lehet folytatni, mester és osztatlan képzést nappali, esti és levelező tagozatokon, míg szakirányú továbbképzést csak levelező formában.

A felsőoktatásban folyó különböző képzések hallgatóinak létszáma 2009-től eltérő módon alakult (1. táblázat). A 2011-es csúcshoz képest 2018-ra 18%-kal csökkent a hallgatók száma, leginkább az alapképzés esett vissza (58 ezer fővel), korábbi 72%-os részesedése 60%-ra mérséklődött. Hasonlóan lecsökkent a felsőoktatási szakképzés, míg a mester- és doktori képzések létszáma kevésbé változott, az osztatlan képzéseké viszont megnőtt. 2015-től a képzési szerkezet már keveset változott, a hallgatók részaránya: a feloktatási szakképzésé 4%, az alapképzésé 60%, a mesterképzésé 12%, az osztatlan képzéseké 15%, a szakirányú továbbképzéseké 6%, míg a doktori képzéseké 3%.

1. táblázat A bolognai rendszerű felsőfokú oktatás hallgatóinak létszáma, fő

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Doktori (PhD) képzés	6817	7167	7254	7332	7347	7224	7323	7358	7676	7565
Szakirányú továbbképzés	16928	15720	15070	15054	19712	17370	16487	15636	16430	16950
Osztatlan képzés	25070	30389	33766	34547	35284	36559	38479	39873	41834	42922
Mesterképzés	19322	31567	39039	39147	36540	36643	37182	36620	34854	34043
Alapképzés	220489	224076	226841	216454	204351	193977	181283	174158	170320	168799
Felsőoktatási szakképzés	18511	20441	21115	16445	10769	10450	11977	13317	12236	11182
Összesen	307137	329360	343085	328979	314003	302223	292731	286962	283350	281461

Forrás: KSH STADAT 2.6.11.

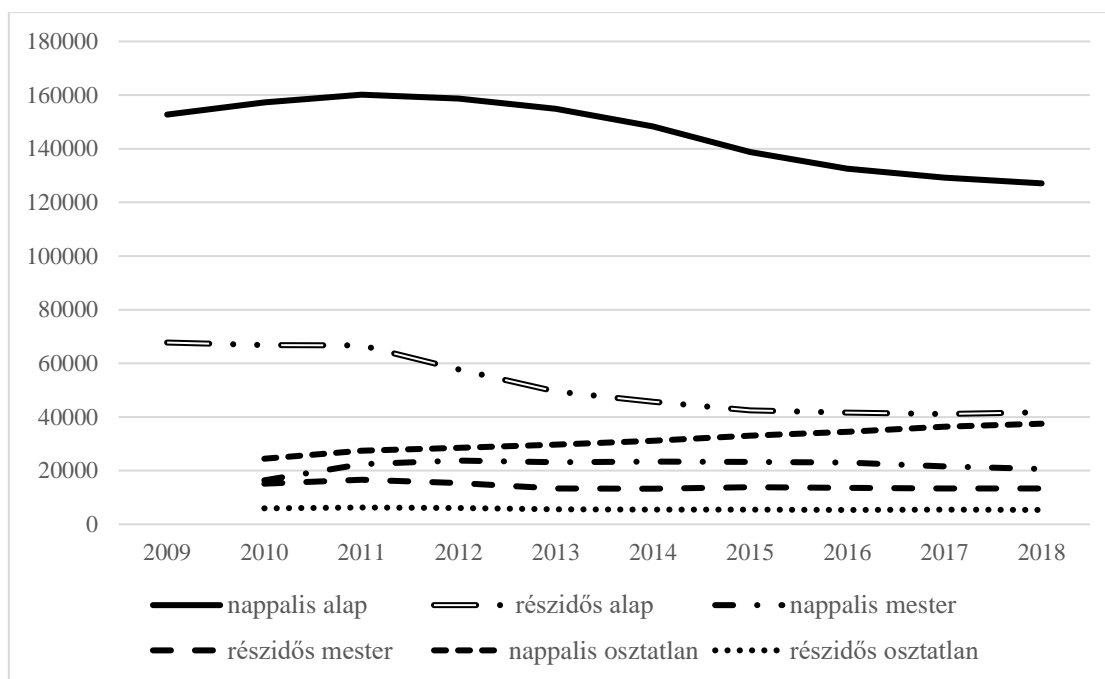
Megjegyzés: a kifutó főiskolai és egyetemi képzések hallgatói nem szerepelnek a táblázatban.

A nappalis és részidős (levelezős, esti és távoktatásos) tagozatok hallgatói létszámának változásai azt mutatják, hogy 2011 és 2018 között főleg az alapképzések estek vissza mind nappali (33 ezer fővel), mind részidős képzésekben (25 ezer fővel), utóbbi esetben 2015-től stabilizálódik a létszám (2. ábra). A mesterszakok létszáma 2011-től csak némileg csökkent, nappali tagozaton 2 ezer, míg részidős képzésekben 3 ezer fővel. A nappali tagozatos osztatlan képzések létszáma viszont fokozatosan nőtt a 2010-es 24 ezerről 2018-ben 38 ezer főre, amely nyilván az alap- és mesterképzésektől is elvont hallgatókat. Az adatok alapján az is érzékelhető, hogy 2016-tól a létszámok csak kissé változnak, azaz nagyjából stabilizálódott a hazai felsőoktatás szerkezete.

Az adatok alapján a felsőoktatási intézmények hallgatóinak létszáma lecsökkent, de jóval nagyobb mértékben, mint amit a demográfiai folyamatok indokolnak (Polónyi 2017, 612. o.). A diplomások szűkülő munkaerőpiaci kínálatának következtében pedig „a felsőfokú

végzettséggel rendelkezők élvezik továbbá a legmagasabb bérprémiumot EU-szerte”⁴. Nyilván az alap-, mester és osztatlan képzések létszámának összevetésénél a képzések eltérő időigényére, fél éveinek számára is tekintettel kell lennünk.

2. ábra A bolognai rendszerű képzések hallgatói létszáma tagozatonként, fő

Forrás: KSH STADAT 2.6.11. Felsőfokú oktatás (1990–) táblázat, letöltve: 2019.06.05.

Magyarországon a dinamikusan bővülő felsőoktatás következtében 2018-ban a 15-64 éves, munkaképes korosztálynak 21,4%-a rendelkezik diplomával, az EU28 átlaga 28,5%⁵, az EU 28 tagállamából csak két országban, Olaszországban (17,0%) és Romániában (15,5%) kisebb ez az arány. A posztszocialista országok közül Csehország és Szlovákia adatai a magyarhoz hasonlóak (21,7% és 21,6%), Lengyelországé (27,1%) már közel van az EU-átlaghoz, míg Észtország (35,6%) és Litvánia (35,3%) adatai kiemelkednek.

Az Európa 2020 célkitűzések között szerepel, hogy a 30-34 évesek 40%-a rendelkezzen felsőfokú oklevéllel 2020-ban. Az országok ettől eltérő célszámot is tervezhettek, Magyarország 34%-ot vállalt, amit megközelített 2017-ben 32,1%-os aránnyal (az EU28 átlaga 2017-ben 39,9% volt), így nálunk a munkaképes korú fiatal lakosság közel egyharmada

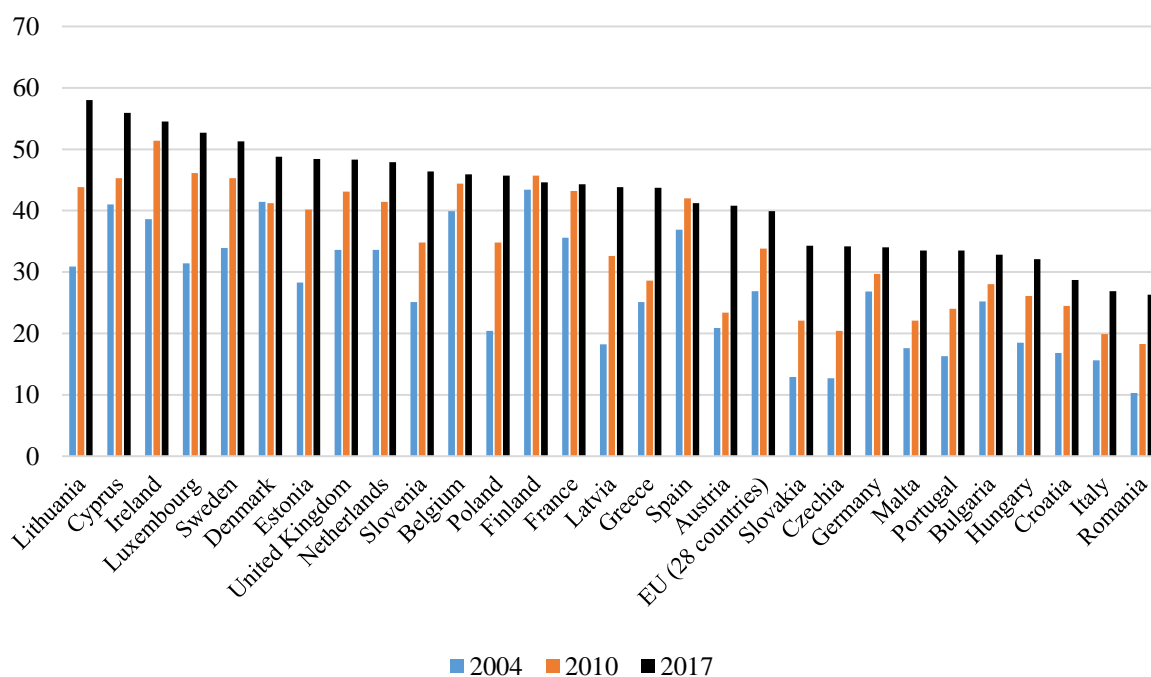
⁴ Lásd: https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/et-monitor-report-2018-hungary_hu.pdf (6. o.)

⁵ Forrás: Eurostat - Population by educational attainment level, sex and age (%) - main indicators [edat_lfse_03]

rendelkezik diplomával (3. ábra). Csak három országban kisebb ez az arány, Horvátországban (28,7%), Olaszországban (26,9%) és Romániában (26,3%).

Az összehasonlításoknál gyakran alapul vett posztszocialista országok közül Csehországban (34,2%) és Szlovákiában (34,3%) hozzáuk hasonló, míg Lengyelországban (45,7%) jóval magasabb, miközben pl. Észtországban (48,4%) és Szlovéniában (46,4%) kiemelkedő a felsőfokú képzettségű fiatalok aránya. Megjegyzem, hogy a „Fokozatváltás a felsőoktatásban” középtávú szakpolitikai stratégia⁶ 2023-ra 35%-ot irányoz elő (41. o.), azaz a közeljövőben nem várható érdemi előrelépés (amíg a nappalin végzettek számának ismeretében jól becsülhető ez a jövőbeli arány, addig a részidősök esetében nehezebb megjósolni).

3. ábra Felsőfokú végzettségük aránya a 30-34 éves korosztályban (%)

Forrás: Eurostat Tertiary educational attainment by sex, age group 30-34 (Code: t2020_41)

Nyilván a diplomások száma összefügg a költségvetés visszafogott oktatási kiadásaiával⁷, amely a GDP-hez viszonyítva a 2004-2005-ös 1,01%-ról 2016-2017-ben 0,85%-ra csökkent. Továbbá az államilag támogatott képzések 2012 utáni visszaszorulásával, pl. nappali alapképzésben 2010-ben a hallgatók 24%-a volt önköltséges, 2017-ben már 34%-a. Az önköltséges képzések kiterjesztése és a továbbtanulás egyéb kiadásainak növekedése arra vezetett, hogy Magyarországon „a felsőoktatásban való részvétel támogatásához igénybe vett

⁶ Lásd: https://www.kormany.hu/download/c/9c/e0000/Fokozatváltás_Felsőoktatásban_HONLAPRA.PDF

⁷ Lásd: KSH STADAT 2.6.1. A költségvetés oktatási kiadásai (2001–) [folyó áron, millió forint]

magánforrások aránya a harmadik legmagasabb az Unióban”.⁸ Az arányokat némileg módosíthatja, hogy az Európai Unió források egy része (pl. TÁMOP, EFOP) a felsőoktatásba került, amivel főleg az alacsony költségvetési forrásokat pótolták ki.

Megjegyzem, hogy a felsőfokú végzettségűek aránya összefügg az adott ország gazdasági szerkezetével is, ahol magas a feldolgozóipar aránya (pl. Németország, Ausztria, lásd *Nagy-Udvari-Lengyel* 2018), ott alacsonyabb a diplomásoké, mivel főleg a szolgáltatásalapú gazdaságok igénylik a felsőfokú végzettségűek tömegeit. Az is megfigyelhető, hogy kevésbé fejlett gazdaságok elsősorban fizikai munkára épülő tevékenységekkel vesznek részt a globális versenyben, pl. 2016-ban a magyar feldolgozóipar teljes munkaidős alkalmazottainak 73%-a fizikai dolgozó volt.⁹ Az is lényeges, mivel a közsférában nagyjából hasonló arányban dolgoznak mindenütt a diplomások, emiatt Magyarországon főleg a versenyszférából hiányoznak a felsőfokú végzettségűek.

Természetesen a diplomával rendelkezők aránya csak mennyiségi adat, nem jelzi tudásuk minőségét, a képzések munkaerőpiaci hasznosíthatóságát stb. Ennek ellenére az adatok alapján kijelenthető, hogy Magyarországon a felsőoktatás igen visszafogott, még a velünk gazdasági fejlettséget tekintve egy szinten álló országokhoz képest is. Emiatt kérdéses, hogy a vállalatok megtalálják-e a versenyképességükhöz alapvető fontosságú képzett munkaerőt, amely nélkülözhetetlen az innovatív, tudásalapú gazdaságban folyó nemzetközi versenyhez. Amíg a multinacionális cégeknek nem okoz gondot felvenni és megfizetni a diplomásokat, addig a magyar tulajdonú kis- és középvállalkozások fejlődésénél, nemzetköziesedésénél várhatóan ez lesz a szűk keresztmetszet. Betanított fizikai munkára viszonylag könnyen lehet vendégmunkásokat toborozni (pl. Ukrajnából, Vietnamból), de minőségi szellemi munkára már jóval nehezebb.

A hazai felsőoktatás intézményrendszere is átalakult, az Nftv jelenleg háromféle típust különít el (9. § (3), lásd *1. melléklet*):

- „*Egyetem* az a felsőoktatási intézmény, amelyik *a)* legalább nyolc alapképzési és hat mesterképzési szakon jogosult képzésre, valamint doktori képzésre és doktori fokozat odaítélésére, *b)* munkaviszony, illetve közalkalmazotti jogviszony keretében foglalkoztatott oktatóinak, kutatóinak legalább hatvan százaléka tudományos fokozattal rendelkezik, *c)* képzéseit képes idegen nyelven folytatni az általa indított szakok egy részén, valamint *d)* tudományos diákkört működtet.

⁸ *Forrás*: 4. lábjegyzet (7. o.)

⁹ *Lásd*: Magyar Statisztikai Évkönyv, 2016, 3.1.10. táblázat.

- Az alkalmazott tudományok egyeteme az a felsőoktatási intézmény, amelyik a) legalább négy alapképzési szakon és két mesterképzési szakon jogosult képzésre, b) ha a működési engedélye a 108. § 1b. pontjában meghatározott képzési területre, szakra kiterjed, legalább két szakon duális képzést folytat, c) munkaviszony, illetve közalkalmazotti jogviszony keretében foglalkoztatott oktatóinak, kutatóinak legalább negyvenöt százaléka tudományos fokozattal rendelkezik, d) képzéseit képes idegen nyelven folytatni az általa indított szakok egy részén, valamint e) tudományos diákkört működtet.

- A főiskola az a felsőoktatási intézmény, amelyik a) munkaviszony, illetve közalkalmazotti jogviszony keretében foglalkoztatott oktatóinak, kutatóinak legalább harmada tudományos fokozattal rendelkezik, valamint b) tudományos diákkört működtethet.”

Magyarországon 2019-ben 65 felsőoktatási intézmény működik (1. melléklet): 22 állami egyetem, 5 egyházi egyetem, 2 magán (alapítványi) egyetem, 5 állami alkalmazott tudományok egyeteme, 4 magán (alapítványi) alkalmazott tudományok egyeteme, 1 állami főiskola, 21 egyházi főiskola és 5 magán (alapítványi) főiskola, a 28 állami fenntartású intézményben tanul a hallgatók 87%-a.

1.2. A gazdaságtudományi képzések létszámának változása

A bolognai folyamat keretében gazdaságtudományok képzési területen a felsőfokú végzettséget nyújtó közgazdasági képzések közül alap- és mesterszakok indultak, osztatlan (5 éves) képzés csak 2017-től működik (gazdaság- és pénzügy-matematikai elemzés szakon), végzettséggel nem járó felsőoktatási szakképzés és szakirányú továbbképzés is széles körben folyik (2. táblázat)

2. táblázat A bolognai rendszerű gazdaságtudományok képzési terület hallgatóinak létszáma, fő

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Szakirányú továbbképzés	2757	2121	1983	1324	1217	1285	1258	1231
Mesterképzés	7037	8766	8620	7401	7404	7813	7911	7583
Alapképzés	55185	54309	49375	43096	39514	36257	35156	35002
Felsőoktatási szakképzés	10491	9797	7310	4967	5062	5760	6651	7082
Összesen	75470	74993	67288	56788	53197	51115	50976	50927

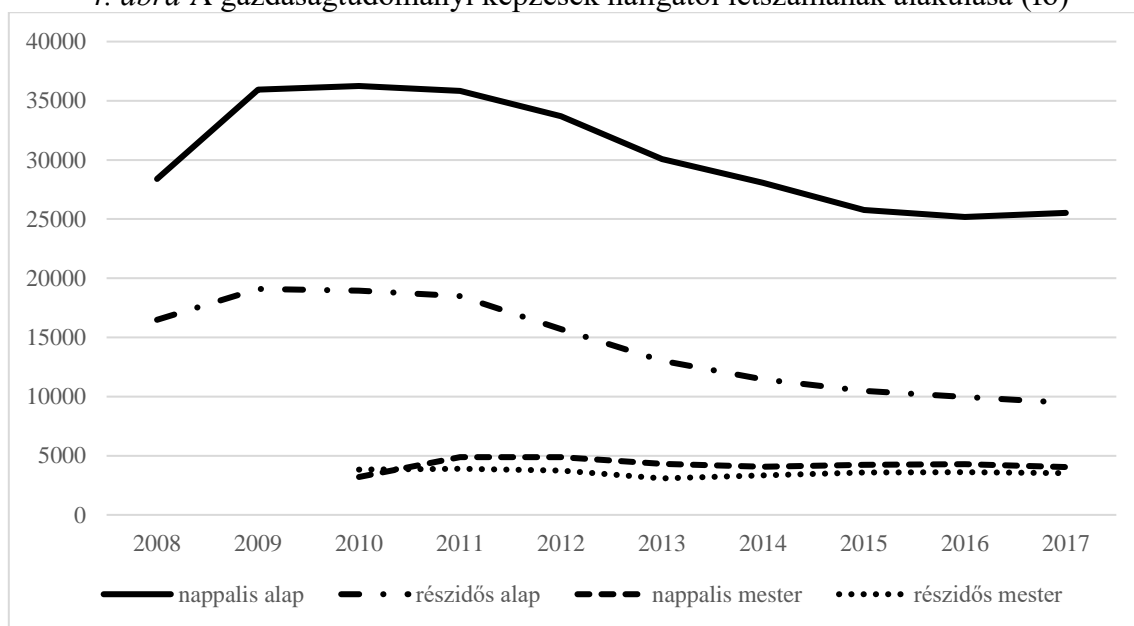
Forrás: Oktatási Hivatal

Megjegyzés: osztatlan képzés 2017-ig nem volt, a doktori képzésre nem térünk ki.

Az adatok alapján a közgazdasági hallgatók létszáma 2011-től 32%-kal mérséklődött, ami meghaladja az országos visszaesést. Jelentősen csökkent, közel 20 ezer fővel (37%-kal) az alapképzés hallgatóinak száma. A csökkenés következtében amíg 2010-ben az összes hallgató 23%-a járt közgazdasági képzésre (a doktori képzést nem számítva), addig 2017-ben már csak 18%-a. 2017-ben a gazdaságtudományi képzések szerkezete: felsőoktatási szakképzés 14%, alapképzés 69%, mesterképzés 15% és szakirányú továbbképzés 2%.

Az alapképzések hallgatóinak létszáma 2010 és 2017 között hasonló ütemben csökkent nappali (35,8 ezerről 25,5 ezer főre) és részidős tagozatokon (18,9 ezerről 9,5 ezer főre), míg a mesterképzéseké alig változott, mindkét tagozaton 3-4 ezer fő között mozgott (4. ábra). Véleményem szerint az alapképzések hallgatói létszáma azért is csökkent, mert 2012-től jelentősen visszaesett az államilag finanszírozott férőhelyek száma, amire később még kitérek, miközben a mesterszakok többsége továbbra is államilag finanszírozott maradt.

4. ábra A gazdaságtudományi képzések hallgatói létszámának alakulása (fő)

Forrás: Oktatási Hivatal, 3. Részletes adatok

https://www.oktatas.hu/felsooktatas/kozerdeku_adatok/felsooktatasi_adatok_kozzetetele/felsooktatasi_statistikak

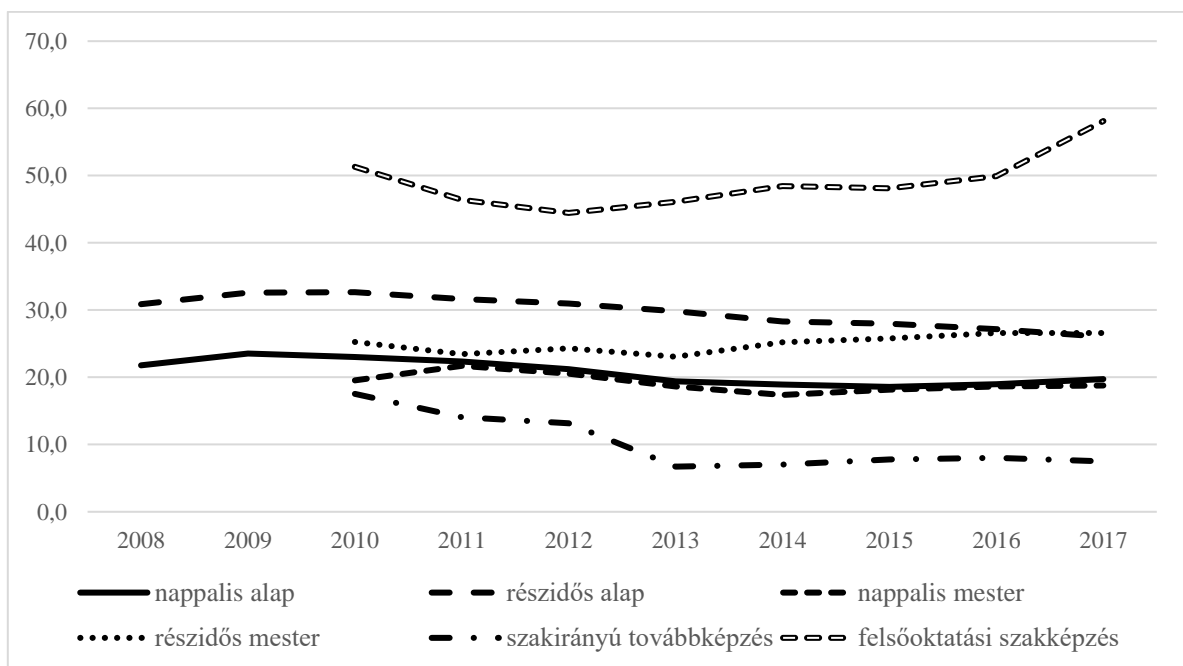
Megjegyzés: részidős alapképzésben a levelező és távoktatás, míg részidős mesterképzésben a levelező és az esti képzések adatai együtt szerepelnek (távoktatás nincs mesterképzésekben).

A közgazdasági képzések¹⁰ hallgatói létszamaránya mindvégig igen magas volt. Az összes nappali tagozatos alapképzéses hallgatóból a közgazdászok aránya 2009-ben 23% volt,

¹⁰ A 18/2016. (VIII. 5.) EMMI rendelet gazdaságtudományok képzési területen az alapszakoknál 'közgazdász ... szakon', mesterszakoknál 'okleveles közgazdász ... szakon' elnevezésű végzettséget írja elő, emiatt a közgazdaságtani és gazdálkodástani képzésekre a tanulmány további részében egyaránt a közgazdasági kifejezést használom.

amely 2015-re 19% alá esett, de 2015-től stabilizálódik 20% körül (5. ábra). 2009-ben a *részidős alapképzések* hallgatóinak harmadát (33%) a közgazdász hallgatók tették ki, amely részesedés negyedére (26%) esett vissza. A közgazdász *nappali tagozatos mesterszakok* hallgatói részaránya 19-20%, míg a *részidősöké* 26-27% között mozgott. A felsőoktatási szakképzésben a hallgatók fele (2017-ben 58%-a) közgazdasági képzésekre jár, míg a szakirányú továbbképzéseknél 8%-uk. Összegezve, a közgazdasági képzések iránt kiemelkedő az érdeklődés, főleg a részidős képzések iránt, azaz munka mellett is sokan vállalják a képzést és átképzést, ami szerintem a munkaerőpiaci elvárásokat jelzi, de a nappali tagozatos képzéseknél is magas, 20%-os a közgazdász hallgatók részaránya. A felsőoktatási szakképzésben jelentős a közgazdasági szakokra járók aránya, ami egyrészt jelzi a munkaerőpiaci igényeket, másrészt az alapképzés hallgatói utánpótlási bázisát is képezi.

5. ábra A közgazdász hallgatók aránya az összes hallgatóból (%)

Forrás: Oktatási Hivatal, 3. Részletes adatok (lásd 4. ábra)

Közgazdasági képzések 1990 előtt csak néhány felsőoktatási intézményben folytak, egyetemi szintű oktatás az 1948-ban alapított Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen, majd a 70-es évektől Pécsen, a 80-as évektől Miskolcon, főiskolai szintű képzések pedig több budapesti főiskolán (Pénzügyi és Számviteli Főiskola, Kereskedelmi és Vendéglátóipar Főiskola, Külkereskedelmi Főiskola) és vidéki tagozataikon. Az egyetemi, 4-5 éves képzések végén okleveles közgazdász, a 3-4 éves főiskolai képzés végén általában

üzemgazdász diplomát lehetett kapni, a posztgraduális képzésekben pedig szakközgazdász, illetve szaküzemgazdász végzettséget.

A rendszerváltozást követően az addig átpolitizált közgazdaságtani, üzleti ismeretanyag modernizálódott és a felsőoktatási intézmények többségében megszerveződtek a közgazdasági képzések. Korábban mindegyik felsőoktatási intézmény minden egyes szakán kötelező tárgy volt pl. a politikai gazdaságtan, amely tárgy oktatói egy átképzést követően mikro- és makroökonómiát tudtak tanítani. A műszaki és agrárképzésekben több módszertani alapozó ismeretanyag (matematika, informatika, statisztika stb.) szerepelt, sőt vezetés-szervezés, termelésmenedzsment, beruházás-gazdaságosság stb. tárgyak is. Mivel az oktatók egy része rendelkezésre állt, az 1990-es években a közgazdasági és üzleti ismeretek iránt megnyilvánuló növekvő igényekre az intézmények viszonylag könnyen tudtak reagálni, a képzéseket gyorsan meg tudták szervezni, és ezek a képzések alacsony költséggel elindíthatók voltak (nem kellett laborok, drága műszerek stb.).

Napjainkban már 31 felsőoktatási intézmény folytat képzéseket gazdaságtudományi területen, szinte az összes egyetem, közte az összes alkalmazott tudományok egyeteme. A 2019-es felvételi tájékoztatóban 35 településen (közte a fővárosban) is hirdetnek közgazdasági szakokat nappali vagy levelező tagozaton, így térben is elérhetővé és igen kiterjedté vált a közgazdász képzés (a közgazdasági képzést is végző felsőoktatási intézményeket lásd az *1. mellékletben*), amivel később részletesen foglalkozok.

Az általános háttér rövid bemutatását követően előbb a közgazdasági alapképzésekre, majd a mesterképzésekre térek ki. Az adatok többsége az Oktatási Hivatal nyilvános, 2008-2017 közötti éveket feldolgozó adatbázisából¹¹ származik, amely az intézmények októberi jelentései alapján lett összeállítva. A tanulmány írásakor a legfrissebb adatok a 2017. éviéek voltak, részben emiatt a 2017. évi jelentésben megadott intézményi szerkezetet és neveket veszem alapul, a korábbi intézményi változásokat, összevonásokat vagy kiválásokat az adatsorokon átvezettük¹², az ezt követő esetleges átszervezéseket, névváltoztatásokat az adatsoroknál már figyelmen kívül hagytuk (*2. melléklet*).

¹¹ *Lásd:* https://www.oktatas.hu/felsooktatas/kozerdeku_adatok/felsooktatasi_adatok_kozzetetele/felsooktatasi_statisztikak

¹² A vizsgált időszak alatt több változás történt, amelyek a közgazdasági képzést is érintették, pl. a Nyugat-magyarországi Egyetem megszűnt, korábbi karai közül a Lámfalussy Sándor Közgazdaságtudományi Kar a Soproni Egyetemhez került, a győri Apáczai Csere János Kar a Széchenyi István Egyetemhez, a szombathelyi képzés Savaria Egyetemi Központ néven az Eötvös Loránd Tudományegyetemhez. A Károly Róbert Főiskola (Gyöngyös) az Eszterházy Károly Egyetemhez, a Szolnoki Főiskolát előbb a Neumann János Egyetemhez (Kecskemét), 2019 nyarán pedig a Debreceni Egyetemhez csatolták.

2. A közgazdasági alapképzések átrendeződésai

A tanulmány írásakor hatályban levő, a képzési és kimeneti követelményeket megfogalmazó 18/2016. (VIII. 5.) EMMI rendeletben gazdaságtudományok képzési területen 8 *alapképzési szak* szerepel, két korábbi szak kimaradt: 2017-ben osztatlan képzéssé vált a *gazdaság- és pénzügy-matematikai elemzés* (2012-ig *gazdaságelemzés* néven futott az alapképzési szakok között), a *közszolgálati* alapszak pedig megszűnt. Elemzésünkben az *üzleti szakoktató* képzéseket¹³ nem vettük figyelembe, így 7 alapszakra térünk ki részletesebben, előbb a nappali tagozat, majd a részidős (levelezős, esti és távoktatásos) tagozatok jellemzőit, időbeli változásukat bemutatva.

2.1. A nappali tagozatos közgazdasági alapképzések

A nappali tagozatos közgazdasági alapképzés szakjainak hallgatói létszáma 2010-ben volt a csúcson, azóta, amint említettük, kb. 10 ezer fővel csökkent (3. táblázat). A változás szakonként eltérő volt, de a szakstruktúra viszonylag stabilnak tekinthető. Kiemelkedik a *gazdálkodási és menedzsment* alapszak a maga 28-30%-os részesedésével, amely szakot a 29¹⁴ intézményből 26-ban oktatnak (néhány intézményben több karon és több településen is). Másik négy alapszak létszáma is meghaladta 2017-ben a 3 ezer főt, szintén sok helyen, 13-17 intézményben folytak ilyen képzések.

A bolognai folyamat elindulásakor a gazdaságtudományi alapképzések két típusa különült el, a *közgazdaságtani* (alkalmazott közgazdaságtan, gazdaságelemzés, közszolgálati) és az *üzleti szakok* (a többi 6 alapszak). Az adatokból kiderül, hogy napjainkra lényegében csak az üzleti alapszakok maradtak talpon, egyedül az *alkalmazott közgazdaságtan* alapszak működik viszonylag alacsony létszámmal, mint 'elméleti közgazdaságtan', amely képzést érdemben csak a Budapesti Corvinus Egyetem végez (2017-ben az 510 főből 411 itt tanult) (lásd 3. melléklet). Amint említettük, 2017-ben elindult a *gazdaság- és pénzügy-matematikai elemzés* (a gazdaságelemzés szak utódjaként), mint ötéves osztatlan képzés, amely módszertanilag is erős elméleti közgazdaságtani képzést nyújt.

¹³ Véleményem szerint a szakoktató képzésnek nem alap-, hanem mesterszakosnak kellene lennie.

¹⁴ A korábban említett 31 intézményből az elemzés során kettőtől eltekintek, az egyik a Nemzeti Közszolgálati Egyetem, a másik pedig a Gál Ferenc Főiskola, amelyik 2018-ban vette át a békéscsabai képzőhelyet a Szent István Egyemtől.

3. táblázat A nappali tagozatos közgazdasági alapszakok hallgatói létszáma, fő

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
alkalmazott közgazdaságtan (5)	587	741	785	843	888	719	620	511	461	510
emberi erőforrások (11)	887	881	788	864	842	981	1127	1246	1339	1390
gazdálkodási és menedzsment (26)	9321	11408	11047	10441	9292	8047	7677	6904	6816	7173
gazdaság- és pénzügy-matematikai elemzés (1)	147	143	124	113	87	85	91	120	144	100
kereskedelem és marketing (18)	3849	4747	4600	4745	4540	4404	4290	4084	4110	4139
közszolgálati (4)	499	493	485	414	363	244	139	55	15	7
nemzetközi gazdálkodás (13)	2642	3665	4156	4309	4392	4051	3670	3427	3361	3485
pénzügy és számvitel (17)	4549	5910	6037	5983	5644	4744	4307	3833	3704	3723
turizmus-vendéglátás (16)	5918	7916	8224	8116	7630	6787	6148	5599	5228	4995
Összesen	28399	35904	36246	35828	33678	30062	28069	25779	25178	25522

Forrás: Oktatási Hivatal, 3. Részletes adatok

Megjegyzés: a dőlten kiemelt szakok a jelenleg hatályos 18/2016. (VIII. 5.) EMMI rendeletben nem szerepelnek, a szakok neve után zárójelben található azon intézmények száma, ahol 2017-ben volt a szaknak hallgatója.

A nappali tagozaton közgazdasági alapképzést végző 29 intézmény¹⁵ között jelentős átrendeződés figyelhető meg, a 10 ezer fős csökkenés nem egyenletesen történt (4. táblázat). A 2017-es adatok szerinti rangsorban az 1-4. intézményben, amelyek mindegyike fővárosi székhelyű, a hallgatók 61%-a tanult, miközben 2010-ben még csak 46%-uk, ez a 4 intézmény ezen időszak alatt csak kb. ezer főt veszített. Kiemelkedik az első helyen álló Budapesti Gazdasági Egyetem, amelyre 2017-ben az alapszakos hallgatók 30%-a járt (2010-ben 26%-a). A rangsor 5-11. helyén vidéki egyetemek szerepelnek, amelyekben 2017-ben a hallgatók 26%-a tanult, míg 2010-ben még 29%-uk, ezeknek az egyetemeknek a hallgatói létszáma kb. 4 ezer fővel csökkent. Létszámában és arányában a további 18, főleg kisebb főiskolák hallgatói létszáma csökkent, 9 ezerről 3 ezer főre, részesedésük pedig 25%-ról 13%-ra.

A nagy létszámú intézmények általában több szakot működtetnek, mind a 7 alapszakot két intézmény indítja (Budapesti Corvinus Egyetem, Pannon Egyetem), 6 szakot 4 intézmény, míg 1-3 szakot 14 intézmény, általában a csökkenő létszámú képzési helyek. Látványos visszaesés figyelhető meg néhány magán főiskolán (pl. Edutus, Kodolányi, IBS, utóbbinak

¹⁵ Amint említettem, a 2017-es intézményi neveket veszem alapul az Oktatási Hivatal utolsó jelentése alapján.

egyik jogelődje, az Általános Vállalkozási Főiskola), és állami intézményben (pl. az Eszterházy Károly Egyetemen, főleg egyik jogelődjén, a Károly Róbert Főiskolán). A trendek alapján koncentrációs folyamatot figyelhetünk meg néhány fővárosi intézmény javára, miközben a kisebb, főleg vidéki intézményekben a létszám radikálisan lecsökkent.

4. táblázat Intézményenként a nappali tagozatos közgazdasági alapképzések hallgatói létszáma, fő

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Budapesti Gazdasági Egy (6)	7045	9023	9432	9511	9391	8662	8132	7736	7703	7683
Budapesti Corvinus Egy (7)	2842	3739	3799	3717	3727	3549	3696	3773	3981	4131
Budapesti Metropolitan Egy (6)	1247	1625	1765	1972	1949	1987	2019	2021	1925	2223
Budapesti Műszaki GE (4)	970	1290	1601	1662	1480	1301	1261	1299	1505	1633
Debreceni Egyetem (5)	1098	1660	1991	2251	2299	2069	1814	1603	1471	1395
Szegedi Tudományegyetem (3)	714	949	1015	1034	1022	1043	1044	1079	1147	1181
Pécsi Tudományegyetem (6)	1146	1500	1508	1482	1361	1191	1040	1016	1034	1044
Miskolci Egyetem (6)	725	1004	1126	1208	1120	1019	907	881	861	854
Széchenyi István Egyetem (3)	1055	1283	1316	1276	1184	1102	1015	943	927	825
Szent István Egyetem (5)	1172	1554	1649	1814	1723	1508	1253	926	775	719
Pannon Egyetem (7)	1486	1824	1845	1707	1523	1241	1016	833	720	703
Óbudai Egyetem (2)	431	478	486	465	458	526	503	501	477	462
Eduvus Főiskola (4)	1414	1547	1362	1218	1015	766	623	427	326	326
Eszterházy Károly Egy	1614	1786	1350	1134	840	581	468	346	308	303
Soproni Egyetem (5)	408	484	468	377	409	379	373	348	344	275
Neumann János Egy (5)	1012	1252	1007	860	669	499	370	247	239	246
Kodolányi János Főis (3)	1162	1512	1438	1291	967	659	424	300	238	201
IBS Nemzetközi Üzleti Főis (3)	1386	1638	1492	1378	1239	759	1086	487	219	187
Tomori Pál Főis (3)	90	123	143	180	196	208	172	143	120	183
Károli G Református Egy (2)	0	0	0	0	0	23	60	110	154	178
Zsigmond Király Egy (4)	349	445	441	384	303	274	251	214	189	152
Eötvös Loránd Tudegy (3)	122	185	230	245	249	197	119	81	61	142
Dunaújvárosi Egyetem (1)	256	284	199	177	139	117	79	141	130	126
Nyíregyházi Egyetem (1)	365	388	305	231	178	166	131	107	110	99
Kaposvári Egyetem (2)	157	186	167	168	152	150	126	109	105	95
Gábor Dénes Főiskola (2)	32	24	22	11	20	35	51	87	80	93
Wekerle Sándor Üzleti F (2)	0	0	0	0	0	0	0	3	13	56
Eötvös József Főiskola (1)	101	121	89	67	47	30	24	15	14	7
Pázmány P Katolikus Egy (0)	0	0	0	8	18	21	12	3	2	0
Összesen	28399	35904	36246	35828	33678	30062	28069	25779	25178	25522

Megjegyzés: a 2017-es hallgatói létszám szerint rendezve, az intézmények neve után zárójelben szerepel azon szakok száma, ahol 2017-ben volt hallgató, egy intézmény több karon vagy több településen található ugyanazon szakjait összeadtuk.

Véleményem szerint több intézményben a hallgatói létszám olyan alacsony, ami már veszélyeztetheti a képzés színvonalát. Ha évfolyamonként nem éri el a létszám a 100-120 főt (főleg ha több szakból tevődik össze), azaz összesen a kb. 400 főt (4 évfolyamot véve), akkor tapasztalataim szerint az oktatás minősége nehezen tartható fenn. Amíg a többkarú, nagyobb egyetemeken az átoktatás más karokról megszervezhető (pl. matematika, informatika, jog, szociológia) és a közgazdasági tárgyak oktatói specializálódni tudnak, addig a kisebb főiskolákon mindegyik szakmai tárgyhoz felkészült oktatót nehéz biztosítani, a bérköltséget kigazdálkodni.

2.2. Részidős közgazdasági alapképzések

A közgazdasági alapképzésben jelentős a *részidős*, azaz levelező, esti és távoktatás tagozaton tanuló hallgatók száma (lásd korábban 4. ábra). Az alkalmazott közgazdaságtan kivételével mindegyik alapszak működik levelezős képzésben is (megjegyzem, hogy esti tagozat csak két főiskolán volt 2016-ig alacsony létszámmal, pl. 2012-ben 126 fővel), ami azt jelenti, hogy *részidős képzésben csak üzleti szakok* vannak. A részidős képzésben a hallgatók száma a vizsgált időszakban közel megfelelő volt, 2017-ben már a 10 ezer főt sem érte el (5. táblázat).

5. táblázat A részidős közgazdasági alapszakok hallgatói létszáma, fő

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
emberi erőforrások (12)	1118	1204	1143	1165	899	762	869	998	1035	1031
gazdálkodási és menedzsment (27)	6361	7569	7735	7525	6266	5207	4555	4131	3953	3773
gazdaság- és pénzügy-matematikai elemzés (0)	9	9	17	25	32	18	12	6	2	0
kereskedelem és marketing (17)	2661	3141	3060	3031	2675	2241	1935	1790	1702	1603
közszolgálati (3)	95	104	113	103	76	47	27	31	35	29
nemzetközi gazdálkodás (10)	569	578	584	598	525	486	397	407	417	390
pénzügy és számvitel (15)	2676	3224	3305	3289	3061	2608	2285	2045	1954	1934
turizmus-vendéglátás (16)	3007	3267	2982	2745	2160	1675	1424	1169	1032	900
Összesen	16496	19096	18939	18481	15694	13044	11504	10577	10130	9660

Forrás: Oktatási Hivatal, 3. Részletes adatok

Megjegyzés: a dőltten kiemelt szakok 2018-ban már nem lettek alapképzésben meghirdetve, a szakok neve után zárójelben szerepel azon intézmények száma, ahol 2017-ben volt a szaknak hallgatója.

A szakok közül létszámát tekintve a *gazdálkodási és menedzsment* itt is kiemelkedik (27 intézmény hirdeti), a hallgatók közel 40%-a erre a szakra jár. Jelentős még a pénzügy és számvitel (15 intézmény), a kereskedelem és marketing (17 intézmény), valamint az emberi erőforrások szak (12 intézmény), míg a nappali képzéshez képest jóval kisebb hallgatói arányt képviselnek a nemzetközi gazdálkodás (10 intézmény) és a turizmus-vendéglátás (16 intézmény) szakok.

A részidős képzésben a nemzetközi gazdálkodás és a turizmus-vendéglátás szakok alacsony és csökkenő létszáma szerintem elsősorban a nyelvi követelményeknek köszönhető. A közgazdasági alapszakok az *idegen nyelvi követelményeket* tekintve két csoportra oszthatók. Többségüknél előírás a 18/2016. (VIII. 5.) EMMI rendelet szerint: „Az alapfokozat megszerzéséhez egy idegen nyelvből államilag elismert, középfokú (B2), komplex típusú, a képzési területnek megfelelő szaknyelvi vagy államilag elismert, felsőfokú (C1), komplex típusú általános nyelvvizsga vagy ezekkel egyenértékű érettségi bizonyítvány vagy oklevél szükséges.” De a nemzetközi gazdálkodás és a turizmus-vendéglátás szakok esetében ennél szigorúbbak a követelmények: „Az alapfokozat megszerzéséhez *két idegen nyelvből* államilag elismert, középfokú (B2), komplex típusú, a képzési területnek megfelelő szaknyelvi nyelvvizsga vagy ezekkel egyenértékű érettségi bizonyítvány vagy oklevél szükséges, amelyek közül az egyik nyelvvizsga államilag elismert, felsőfokú (C1), komplex típusú általános nyelvvizsgával kiváltható.” Levelezős vagy távoktatásos tagozaton, azaz munka mellett két középfokú, szaknyelvvizsgát nehéz teljesíteni, ráadásul a több nyelvvizsgával rendelkezők ma már simán bekerülhetnek nappali tagozaton is ezekre a szakokra.

Megjegyzem, amíg a fentiek alapján a diplomához alapszakokon középfokú (B2), komplex típusú, a képzési területnek megfelelő *szaknyelvi nyelvvizsga* szükséges, addig a mesterszakok többségében elegendő angol nyelvből középfokú (B2) komplex nyelvvizsga (vagy másik nyelvből felsőfokú (C1) komplex általános nyelvvizsga), azaz úgy is lehet szerezni (okleveles) közgazdász diplomát (még a nemzetközi gazdaság és gazdálkodás mesterszakon is), hogy az angol szaknyelvet nem ismeri a végzős. Nyilván ez azok miatt van, akik nem közgazdasági alapképzésben kapták első diplomájukat. De úgy vélem, ebben az esetben is elő kellene írni az üzleti szaknyelv megismerését, hiszen a mindennapi munkájukban várhatóan szükségük lesz rá.

Levelezős és távoktatásos, azaz részidős képzést szinte kivétel nélkül mindegyik intézmény folytat, habár általában kevesebb szakot hirdetnek (a hallgatók száma is jóval kevesebb, mint nappali tagozaton). A hallgatók eloszlása az intézmények között egyenletesebb, mint a nappali tagozaton, de itt is megfigyelhető egy koncentrációs tendencia (6. táblázat):

2017-ben a rangsor 1-4. intézményébe a hallgatók 44%-a járt, miközben 2010-ben még csak 30%-uk.

6. táblázat Intézményenként a közgazdasági alapszakok részidős hallgatói létszáma, fő

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Budapesti Gazdasági Egy (5)	2766	2978	2811	2739	2502	2208	2030	2026	2097	1986
Budapesti Metropolitan Egy (5)	1237	945	723	655	615	643	786	917	842	998
Szent István Egyetem (5)	951	1212	1450	1584	1243	992	798	647	650	672
Budapesti Corvinus Egy (4)	551	653	623	603	541	558	559	565	560	556
Eszterházy Károly Egy (5)	1625	1907	1661	1553	1326	799	622	576	659	471
Kodolányi János Főiskola (3)	963	1337	1292	1242	905	683	520	437	406	401
Debreceni Egyetem (5)	326	502	589	670	583	528	478	452	411	391
Zsigmond Király Egyetem (4)	676	807	813	763	536	453	459	463	421	379
Wekerle Sándor Üzleti Főis (4)	140	245	407	523	572	496	443	468	396	375
Eduvus Főiskola (4)	921	982	1030	1011	788	594	497	370	365	362
Pannon Egyetem (5)	781	875	868	803	685	585	507	395	359	328
Széchenyi István Egy (3)	682	787	718	708	563	490	437	407	372	325
Miskolci Egyetem (6)	512	605	643	650	584	472	388	357	338	300
Tomori Pál Főiskola (3)	162	244	353	451	458	434	380	347	307	277
Szegedi Tudományegy (1)	409	515	461	418	359	300	283	252	231	245
Neumann János Egy (5)	1073	1227	1222	1105	961	688	509	351	284	240
Nyíregyházi Egyetem (2)	663	844	834	757	621	435	327	266	205	218
Pécsi Tudományegy (4)	530	549	516	448	356	313	275	252	229	216
Károli G Református Egy (2)	0	0	0	0	0	21	59	86	126	154
Óbudai Egyetem (2)	90	124	138	135	162	184	205	191	186	154
Gábor Dénes Főiskola (2)	114	127	156	121	101	105	100	121	147	151
Soproni Egyetem (5)	174	219	207	176	137	193	170	155	161	144
Kaposvári Egyetem (2)	82	128	126	161	148	166	144	109	108	96
Dunaújvárosi Egyetem (1)	188	221	229	205	147	118	92	87	84	80
IBS Nemzetközi Üzleti Főis (2)	709	844	844	769	607	505	379	234	140	61
Eötvös József Főis (1)	58	74	80	75	61	37	30	14	19	29
Pázmány P Katolikus Egy (1)	0	0	0	0	0	0	0	13	27	26
Eötvös Loránd Tudegy (2)	113	145	145	156	133	44	27	19	0	25
Összesen	16496	19096	18939	18481	15694	13044	11504	10577	10130	9660

Megjegyzés: a 2017-es hallgatói létszám szerint rendezve, az intézmények neve után zárójelben szerepel azon szakok száma, ahol 2017-ben volt hallgató, egy intézmény több karon vagy több településen található képzéseinek hallgatói létszámát összeadtuk.

Megfigyelhető, hogy a vidéki egyetemek közé beférnek a korábbi főiskolák is. Sőt, a magánfőiskolák jelentős részénél a nappalis létszámot meghaladja a részidős, pl. a Wekerle Sándor Főiskolára nappalin 56 fő tanul, míg részidős képzésben 375 fő, hasonlóan a Kodolányi

János Főiskolán nappalin 201 fő, míg részidősön 401 fő. Úgy tűnik, hogy a magánintézmények nagyobb része fő piacának a *részidős képzést* tekinti, ahová a nappalis képzésből valami miatt kiszorulók, illetve a munka mellett tanuló másoddiplomások is bekerülhetnek. A részidős hallgatói létszám több intézményben kritikus, ami szintén felveti a képzések színvonalával kapcsolatos aggályokat.

Részidős tagozatos alapképzéseket tapasztalataim szerint az intézmények főleg azért hirdetnek, mivel relatíve olcsó a működtetésük, pl. az elvárt óraszám a teljes idejű képzés tanóráinak legalább harminc, legfeljebb ötven százaléka¹⁶, de a félévi önköltség a nappalihoz hasonló nagyságú. A *levelezős alapképzések* szemeszterenkénti költségtérítése intézményenként eltérő, pl. a 2019-es felvételi tájékoztatóban a gazdálkodási és menedzsment alapszakon 150 e.Ft a legkisebb (Nyíregyháza, Sopron stb.), 295 e.Ft a legnagyobb (Budapesti Corvinus Egyetem), a magánfőiskolákon is 200-230 e.Ft között mozog. Megjegyzem, hogy a *nappali tagozatos önköltséges képzés* a gazdálkodási és menedzsment szakon már jóval drágább, pl. az IBS Nemzetközi Főiskolán 375 e.Ft, a Budapesti Corvinus Egyetemen 350 e.Ft (ettől eltér a székesfehérvári képzésük, ahol 315 e.Ft), míg a legolcsóbb az Eötvös Loránd Tudományegyetem szombathelyi képzésén és a Soproni Egyetemen, ahol egyaránt 170 e.Ft.

A részidős alapképzések évfolyamonként egy félévben 4-5 alkalommal, általában kéthetente, pénteken-szombaton vannak, amikor a termek rendelkezésre állnak és az oktatók is jobban ráérnek, ha pedig leterheltek, akkor viszonylag alacsony költséggel óraadókat lehet felkérni (sok esetben középiskolai tanárokat, vagy doktoranduszokat). Mivel a termekben minden hétfőig részidős képzések vannak, ezért a nappalis órák lényegében 3 napba zsúfolódnak és már csütörtökön befejeződnek, emiatt a nappalis hallgatók sok esetben csütörtökön hazautaznak és csak hétfőn délelőtt térnek vissza. Ebből az is következik, hogy a nappalisok hallgatói élete 2-3 estére, délutánra korlátozódik. Kevés fiatal vonható be a hallgatói közéletbe, a szakkollégiumokba, az önképző körökbe, részben amiatt is, mert sokan dolgoznak a tanulás mellett.

A levelező és esti képzéseken való részvétel gyakori utazással jár, nemcsak foglalkozásokra, hanem pl. vizsgákra, konzultációkra is, emiatt a felvételi döntésnél a hallgató mérlegeli az intézmény elérhetőségét, az időbeli és anyagi ráfordításokat. Emiatt nem véletlen, hogy a részidős képzések hallgatói területileg viszonylag egyenletesen helyezkednek el, gyakran választanak közeli intézményeket.

¹⁶ Lásd: Nftv 17. § (3)

2.3. Felsőoktatási szakképzés

Amint ismertettük, a felsőoktatási intézmények indíthatnak *felsőoktatási szakképzéseket*, kiadhatnak szakképzettséget igazoló okleveleket, amelyek azonban nem számítanak felsőfokú végzettségnek. Az Nftv szerint (15. § (1)): „A felsőoktatási szakképzésben legalább százhusz kreditet kell megszerezni... Az azonos képzési területhez tartozó alapképzési szakba beszámítható kreditek száma legalább harminc, legfeljebb kilencven lehet. A képzési idő legalább négy félév.”

A felsőoktatási szakképzések többsége *állami ösztöndíjjal* támogatott, továbbá *hallgatói jogviszonyt* biztosít annak minden előnyével, így pl. utazási vagy kulturális kedvezmény is igénybe vehető. Az is előnyös, ha végzés után szakirányú alap- vagy osztatlan képzésekre felvételt nyer a hallgató, akkor a felsőfokú szakképzésben teljesített tárgyak – a felsőoktatási intézmények döntése alapján – az alapképzés (osztatlan képzés) során 30–90 közötti kreditértékben beszámíthatók. A felsőfokú szakképzés szakjainak többségében az oklevél megszerzéséhez elegendő alapszintű szakmai idegennyelvtudás. A felsőoktatási szakképzés nemcsak a felsőfokú oktatási intézményekben, hanem a velük megállapodást kötő középiskolákban, szakképző intézményekben, közösségi felsőoktatási képzési központokban, mint képzési helyeken is végezhető.

2014-től lépett életbe az új rendszerű felsőoktatási szakképzés, a korábban igen szerteágazó képzések (pl. OKJ-s szakképzések) helyébe gazdaságtudományi képzési területen jelenleg 4 szak szervezhető, amelyeken belül több szakirány is lehetséges¹⁷:

- *gazdálkodási és menedzsment*, ahol a szakképzettség: felsőfokú gazdasági menedzser-asszisztens;
- *kereskedelem és marketing*, ahol a szakképzettség szakirányonként: felsőfokú közgazdász-asszisztens kereskedelmi szakirányon, felsőfokú közgazdász-asszisztens marketingkommunikáció szakirányon, felsőfokú közgazdász-asszisztens logisztika szakirányon;
- *pénzügy és számvitel*, ahol a szakképzettség szakirányonként: felsőfokú államháztartási közgazdász-asszisztens, felsőfokú nonprofit pénzügyi és számviteli közgazdász-

¹⁷ *Lásd:* https://www.felvi.hu/felveteli/szakok_kepzesek/szakleirasok/Szakleirasok/index.php/szakterulet/7/F
Megjegyzem, hogy az oklevelek elnevezése nem egységes, pl. a pénzügyi és számvitel szakirányok esetében eltér a többitől.

asszisztens, felsőfokú pénzügyi közgazdász-asszisztens, felsőfokú vállalkozási közgazdász-asszisztens;

- *turizmus-vendéglátás*, ahol a szakképzettség: felsőfokú közgazdász-asszisztens turizmus szakirányon, felsőfokú közgazdász-asszisztens vendéglátó szakirányon.

A felsőoktatási szakképzésben tanulók döntő többsége *államilag támogatott képzésben* vesz részt, 2017-ben nappali tagozaton a hallgatók 80%-a, ezen belül az állami fenntartású intézmények esetében 85%-uk, egyházi intézményeknél 83%-uk, ellenben magánintézményekben csak önköltséges hallgatók vannak. Levelező képzés esetében is magas az állami ösztöndíjas hallgatók aránya, az állami fenntartású intézmények esetében 78%-uk, egyházi intézményeknél 82%-uk, míg magánintézményekben szintén csupán önköltséges hallgatók találhatók.

Amint bemutattam (lásd 5. ábra), 2014 után a felsőoktatási szakképzés hallgatóinak 50-60%-a közgazdasági szakokra járt, nappali tagozaton 83%-uk, levelezőn 69%-uk államilag támogatott képzésekre. A felsőoktatási szakképzéseket az intézmények többsége megszervezte, a 29 intézményből 25, mind nappali, mind levelező képzésekben (7. táblázat). 2014 után egyenletesen nőtt a hallgatók létszáma, mind nappali, mind levelező tagozaton, utóbbira a hallgatók kb. negyede jár.

7. táblázat Intézményenként a közgazdasági felsőoktatási szakképzés hallgatóinak száma, fő

Intézmény	2014		2015		2016		2017		2017 együtt
	N	L	N	L	N	L	N	L	
Budapesti Gazdasági Egyetem	1222	345	1231	422	1415	579	1410	560	1970
Debreceni Egyetem	313	83	434	128	571	119	551	149	700
Széchenyi István Egyetem	281	58	341	94	362	106	385	90	475
Szent István Egyetem	129	30	183	34	291	48	378	58	436
Eszterházy Károly Egyetem	203	107	216	84	249	95	283	124	407
Pannon Egyetem	270	86	317	61	344	94	294	92	386
Pécsi Tudományegyetem	285	20	339	23	357	11	383	1	384
Budapesti Metropolitan Egyetem	98	62	139	68	140	74	130	203	333
Miskolci Egyetem	126	0	184	0	227	26	260	53	313
Neumann János Egyetem	182	46	202	80	200	103	177	113	290
Szegedi Tudományegyetem	179	0	211	0	225	0	228	0	228
Soproni Egyetem	133	37	165	52	185	73	141	50	191
Óbudai Egyetem	48	0	67	0	74	0	159	0	159
Nyíregyházi Egyetem	112	0	113	0	130	0	136	0	136
Károli Gáspár Református Egyetem	8	8	21	20	35	27	68	61	129

Kaposvári Egyetem	129	35	85	38	58	28	73	49	122
Dunaújvárosi Egyetem	42	26	43	24	51	35	43	34	77
Eötvös Loránd Tudományegyetem	0	0	0	0	0	0	43	33	76
Kodolányi János Főiskola	51	37	49	36	41	39	41	30	71
Zsigmond Király Egyetem	3	12	15	31	27	37	28	39	67
Edutus Főiskola	48	34	42	43	37	35	29	34	63
Tomori Pál Főiskola	33	85	31	61	22	53	14	34	48
Gábor Dénes Főiskola	12	13	17	14	18	10	12	9	21
Eötvös József Főiskola	2	0	0	0	0	0	0	0	0
IBS Nemzetközi Üzleti Főiskola	29	0	2	0	0	0	0	0	0
Együtt	3938	1124	4447	1313	5059	1592	5266	1816	7082

Forrás: Oktatási Hivatal

Megjegyzés: N- nappali; L-levelezős (benne távoktatás, amely csak a Gábor Dénes Főiskolán folyik évfolyamonként 10 fő körüli létszámmal), az utolsó oszlop szerint rendezve.

Szembetűnő, hogy nem indítanak felsőoktatási szakképzést a fővárosi nagyobb egyetemek (Budapesti Corvinus Egyetem, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Eötvös Loránd Tudományegyetem, utóbbinak a szombathelyi kampuszán működik ugyan közgazdasági felsőoktatási szakképzés). A fővárosban a Budapesti Gazdasági Egyetem az 'egyeduralkodó', a hallgatók 28%-a az általuk szervezett képzésekre jár, döntően az intézménnyel hagyományosan kiváló kapcsolatban álló közgazdasági szakközépiskolákban. Vidéken az egyetemek többségén nappali tagozaton 2-300 fő tanul, míg a főiskolákon a létszám jóval alacsonyabb. Bizonyos intézményi koncentráció megfigyelhető, a rangsor szerinti 1-4. intézménybe jár a hallgatók 51%-a.

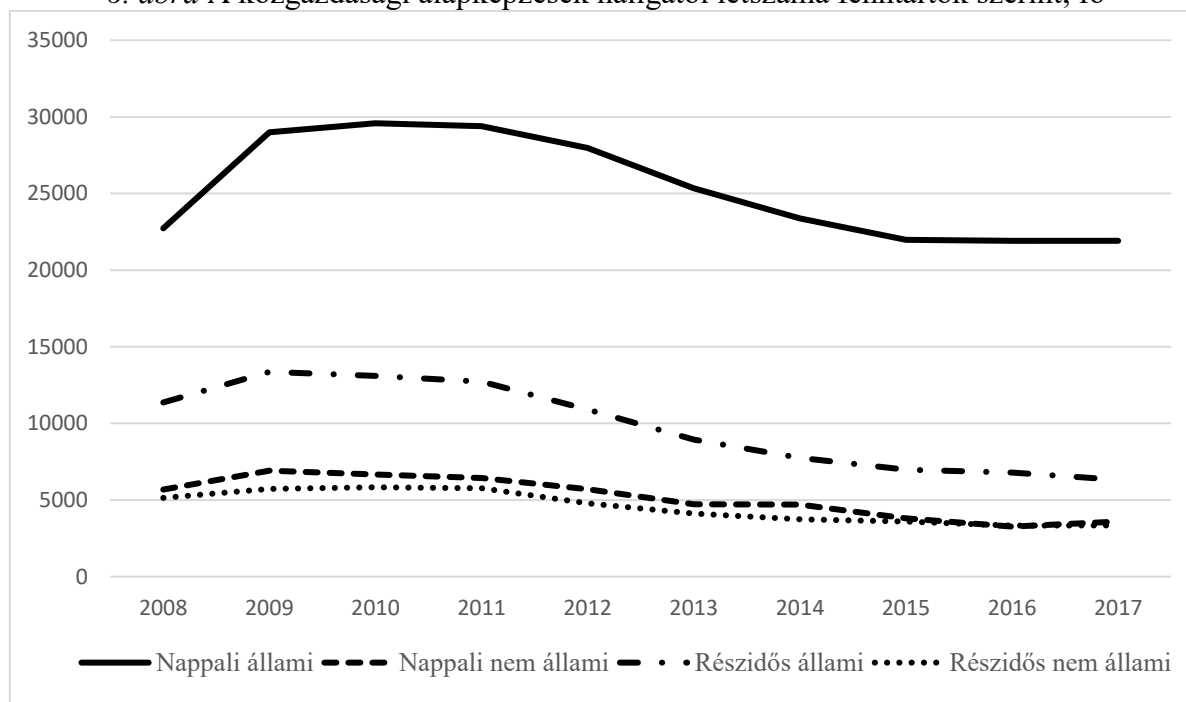
A felsőoktatási szakképzés egyrészt gyakorlatorientált célú képzésekkel a helyi munkaerőpiaci igényekhez igazodik, másrészt az alapképzés számára nyújt utánpótlást. A felmérések szerint a vidéki tudományegyetemek vonzáskörzetéből jelentkezik a hallgatók 80-90%-a, azaz lényegében a középiskolás képzés egyféle helyi folytatásának tekinthető (*Polónyi* 2019). A felsőoktatási intézményeknek elsősorban nem anyagilag, hanem a helyi hallgatói rekrutáció szempontjából előnyös ez a képzés, a helyi középiskolákkal élő kapcsolat tartható fenn.

2.4. Fenntartók és lemorzsolódás

Az összes tagozatot együttvéve *közgazdasági alapképzésekben* 2010-ben kb. 55 ezer fő tanult, amely létszám 2017-ben lecsökkent 35 ezerre. A hallgatók 77-80%-a mindvégig állami fenntartású intézményekbe járt, ahol főleg nappali tagozatos képzések dominálnak, amelyek

létszáma mintegy háromszorosa a részidős képzéseknek (6. ábra). A magán (2016-ig alapítványi) és egyházi intézmények hallgatói létszáma nappali és részidős tagozatokon közel hasonló nagyságú, és az időszak folyamán egyforma arányban, kb. felére-kétharmadára zsugorodott.

6. ábra A közgazdasági alapképzések hallgatói létszáma fenntartók szerint, fő

Megjegyzés: a magán és egyházi intézmények együtt *nem állami* minősül.

A hallgatói létszám mérséklődésével összhangban a *záróvizsgán résztvevők* száma is lecsökkent (8. táblázat). De a záróvizsgán megjelent hallgatóknak csak 80-85%-a kapott oklevelet (statisztikai végzetek), a többiek csak szakdolgozatot védtek, vagy a nyelvvizsga követelményeket nem teljesítették. Nehéz megbecsülni a véglegesen kimaradók, lemorzsolódók számát a bolognai, kredit rendszerű képzésekben, mivel a hallgatók 7-10 félévig is járhatnak felsőoktatási intézménybe és gyakori egy másik intézménybe történő átjelentkezés.

Ha a *potenciális végzősök* számát a 3 és 4 évvel korábbi I. évfolyamosok (2013-tól első kreditesek) átlagával becsüljük, akkor csak közelítő arányt kapunk, de ez is valamennyire jelzi a nappali tagozatos közgazdasági alapképzésekben a lemorzsolódást. Ezzel a módszerrel adódik, hogy a felvetteknek csak kb. 50-60%-a fejezi be oklevéllel 4 év alatt a képzést, azaz igen nagy a megcsúszók és kimaradók aránya (az összes képzést tekintve 36-38%¹⁸).

¹⁸ Lásd: Fokozatváltás a felsőoktatásban, 23. o.

Megjegyzem, hogy a lemorzsolódott hallgatók egy része újra felvételizik, az intézmények a korábban sikeresen teljesített vizsgákat pedig beszámíthatják.

8. táblázat A nappali tagozatos közgazdasági alapképzésekben a lemorzsolódás mértéke, fő

	Záróvizsgán megjelentek, fő	Statisztikai végzettek, fő	Potenciális végzősök, fő	Statisztikai végzettek aránya, %	
				záróvizsgázókon belül	potenciális végzősökökön belül
2013	6453	5183	10388	80,3	49,9
2014	6360	5261	9168	82,7	57,4
2015	5769	5035	10327	87,3	48,8
2016	5081	4322	10116	85,1	42,7
2017	4883	4103	7468	84,0	54,9

Forrás: Oktatási Hivatal 3.6.6.1.

Megjegyzés: potenciális végzősök a 3 és 4 évvel korábbi elsősök éves átlaga, 2012-ig az I. évfolyamos, ezt követően az első kreditesek hallgatók száma alapján.

A nagyarányú lemorzsolódás okai igen összetettek, főleg a hallgatók alapkészségeinek hiányára, a felvételi tárgyak túl széles választékára, a túl specializált szakok miatti pályamódosításokra, a hallgatói munkavállalásra és sokszor emiatt a tanulmányok felfüggesztésére, a mentorprogramok hiányára, az oktatók pedagógiai felkészületlenségére stb. vezethetők vissza. Az egyetemeken az oktatók többsége olyan hallgatói készségeket feltételez, amelyek egy-két évtizede még jellemzőek voltak, de manapság a tömegképzésben csak a hallgatók kisebb része éri el ezt az elvárt szintet. Véleményem szerint sajnós a közgazdasági képzésekben oktatók többségének pedagógiai felkészültsége is hiányos, az ismeretek átadásának hagyományos módja pedig az új generációknál kevésbé hatékony. Tapasztalataim alapján a vidéki képzéseknél ugyanígy gond a *7. félévben kötelező szakmai gyakorlat* is, amit kevesen tudnak a képzésnek helyet adó városban elvégezni, a szakdolgozati témavezetőtől távol, érdemi segítség nélkül sok hallgató nem tudja a szakdolgozatát megfelelő színvonalon elkészíteni.

Azt is fontosnak tartom, hogy a felsőoktatási intézmények többségében az órák látogatása nem kötelező, sem az előadásoké, sem a szemiunáriumoké, azaz nincs katalógus. Természetesen a hallgatók egy része rendszeresen jár órákra, részben a tanulmányi ösztöndíjra hajt, vagy valóban érdeklődik a tárgy ismeretanyaga iránt. De jelentős az a hallgatói réteg is, amelyik felveszi a tárgyat, de nem vagy csak ritkán látogatja az órát, emiatt a vizsgákon megbukik, vagy sokszor el sem megy vizsgázni (Papanek et al. 2018). Nyilván egy tankönyvet otthon egyedül is meg lehet tanulni, bemagolva a tételeknél minimálisan elvárt néhány adatot és összefüggést, de ha a hallgató a vitákon, az interaktív beszélgetéseken nem vesz részt, akkor

csak felületes és hiányos tudásra tesz szert. Úgy vélem, hogy a nagyarányú lemorzsolódás részben erre vezethető vissza, ha nem derül ki, mit nem ért a hallgató, akkor nem lehet felzárkóztatni és bepótolni a hiányosságait. Szerintem kötelezővé kellene tenni az órák látogatását, persze ahhoz az is kell, hogy kevesebb tárgy legyen, továbbá a foglalkozás a hallgatók intenzív részvételével és 'élményoktatással' társuljon, ne pedig unott arccal nyomogassák a mobilt.

Az óralátogatás és lemorzsolódás összefügg a *hallgatók munkavállalásával* is. Az Európai Bizottság jelentésében¹⁹ szerepel, hogy a felsőoktatás egészét tekintve „a hallgatók több mint negyede legalább egy évre megszakítja tanulmányait munkavégzéssel kapcsolatos okokból. A magyar hallgatók több mint egyharmada egész évben, így a vizsgaidőszakokban és az oktatási szünetekben is dolgozik (Eurostudent, 2018). A fizetett állással rendelkező hallgatók átlagosan heti 35 órát dolgoznak, és e munkáknak csak a fele kapcsolódik szorosan a tanulmányaikhoz”.

Az alapképzésből kikerülő hallgatókon az is segítene, ha 'visszabuknának' a felsőoktatási szakképzésekbe, ahol a korábban sikeresen letett vizsgáikat el tudnák fogadtatni és így legalább valamilyen szakképzettséget szerzhethetnének. Ez elvileg működik, de a gyakorlatban alig fordul elő, mivel ehhez újra be kell adni a felvételi jelentkezést februárban, amikor még a hallgató bízik benne, hogy a kritikus tárgyat újra felvéve májusban sikerül majd a vizsga. Úgy vélem, jóval hatékonyabb lenne, ha intézményen belüli átjelentkezéssel az alapképzésből kibukó, vagy bukással fenyegetett hallgató folytathatná tanulmányait a felsőoktatási szakképzésben.

Az alapképzések adatait és néhány összetevőjét áttekintve érzékelhető, hogy a finanszírozás 2012-ben történt változtatása, az államilag finanszírozott helyek radikális csökkentése érdemben befolyásolta a felvételizők döntését, ami nyilván kihatott az intézmények közötti átrendeződésre is. Ugyanígy érzékelhető egy koncentrációs trend, néhány fővárosi intézmény még inkább előtérbe került, míg a kisebb, főleg vidéki képzési helyek visszaszorultak. Az intézmények többsége megszervezte a felsőoktatási szakképzéseket, főleg a hallgatói utánpótlás szempontjából. Úgy vélem, hogy a felsőoktatási szakképzések fel fognak értékelődni, mivel oda nem szükséges nyelvvizsga a felvételihez. A közgazdasági alapképzések általam fontosnak tartott problémáira a mesterszakok után térek ki részletesen.

¹⁹ Forrás: 4. lábjegyzet 7. oldal.

3. A közgazdasági mesterképzések jellemzői

Az említett 18/2016. (VIII. 5.) EMMI rendeletben a gazdaságtudományok képzési területen 15 mesterképzési szak szerepel. Közülük 13-at veszünk figyelembe, a már említett gazdaság- és pénzügy-matematikai elemzés (osztatlan képzés, 5 éves, csak a Budapesti Corvinus Egyetemen indult, nappali tagozaton 2017-ben 68 főt vettek fel) és a 2017-ben indult sportközgazdász (a Debreceni Egyetemen nappalira 15 főt, levelezőre 23 főt vettek fel) szakokra nem térünk ki. A mesterszakok felfutó rendszerben indultak, igazodva az alapszakokon végzettekhez, ezért 2010-től, illetve 2011-től érdemes az adatokat elemezni. Először a nappali tagozat, majd a levelező és esti tagozatok főbb jellemzőit tekintjük át, megjegyzem, hogy mesterszakos képzés távoktatásban nem végezhető Magyarországon.

3.1. A nappali tagozatos közgazdasági mesterszakokról

A *nappali tagozatos közgazdasági mesterszakok* hallgatói létszáma 2011-ben közel 5 ezer fő volt, amely 2017-ben 4 ezer főre csökkent (9. táblázat). Mivel 2 éves képzésekről van szó, ezért évfolyamonként kb. 2-2 ezer fő tanul, így a 13 szakot véve átlagosan egy-egy szak évfolyamán országosan csak 150 fő található. A vizsgált időszakban a szakok között csak minimális átrendeződés figyelhető meg, a szakok közül létszámát tekintve kiemelkedik a vezetés-szervezés (11 intézményben), amelyet a pénzügy (6 intézményben), a nemzetközi gazdaság és gazdálkodás (10 intézményben), marketing (6 intézményben) és vállalkozásfejlesztés (9 intézményben) követ, jellemzően ezen szakokat több intézményben oktatják. A többi szak létszáma kicsiny és viszonylag kevés intézmény kínálja ezeket a képzéseket.

9. táblázat Nappali tagozatos közgazdasági mesterszakok hallgatói létszáma, fő

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
biztosítási és pénzügyi matematika (2)	155	214	218	117	73	100	97	90
ellátáslánc menedzsment (6)	136	264	285	253	260	344	352	309
<i>gazdaság-matematikai elemző (0)</i>	8	10	17	7	5	1	0	0
közgazdálkodás és közpolitika (1)	101	100	102	67	88	103	119	116
közgazdasági elemző (4)	166	177	256	258	256	232	190	215
marketing (6)	411	652	560	422	401	484	494	450
Master of Business Administration (MBA) (2)	32	149	30	29	34	52	70	75

nemzetközi gazdaság és gazdálkodás (10)	425	551	526	420	409	395	465	472
pénzügy (6)	396	663	748	762	707	667	616	503
regionális és környezeti gazdaságtan (5)	161	265	229	157	115	80	144	187
számvitel (5)	188	351	327	277	228	231	220	185
turizmus-menedzsment (6)	118	143	116	87	71	98	147	149
vállalkozásfejlesztés (9)	332	465	422	469	517	498	485	436
vezetés és szervezés (11)	574	864	1043	991	898	947	892	858
Összesen	3203	4868	4879	4316	4062	4232	4291	4045

Megjegyzés: a logisztikai menedzsment szak elnevezése változott 2017-től ellátásilánc menedzsmentre, a gazdaság-matematikai elemző szak megszűnt, a szakok neve után zárójelben szerepel azon intézmények száma, ahol 2017-ben volt a szaknak hallgatója.

10. táblázat Intézményenként a nappali tagozatos közgazdasági mesterszakok hallgatói létszáma, fő

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Budapesti Corvinus Egyetem (14)	1308	2128	2063	1772	1757	2031	2193	2190
Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem (4)	293	437	543	545	538	415	353	270
Debreceni Egyetem (6)	203	317	308	283	282	232	231	237
Pécsi Tudományegyetem (4)	156	344	387	347	257	278	252	186
Budapesti Gazdasági Egyetem (5)	134	206	202	132	173	193	225	172
Miskolci Egyetem (8)	157	223	219	171	131	150	162	160
Szegedi Tudományegyetem (4)	150	231	232	193	200	188	169	158
Széchenyi István Egyetem (5)	143	183	146	133	155	177	155	147
Szent István Egyetem (2)	86	134	133	154	114	115	103	104
Közép-európai Egyetem (1)	65	51	87	74	85	84	79	74
Pannon Egyetem (5)	108	148	143	121	82	83	66	61
Eötvös Loránd Tudományegyetem (2)	75	104	115	77	25	56	65	58
Óbudai Egyetem (1)	42	23	19	44	60	56	51	50
Budapesti Metropolitan Egyetem (3)	30	23	5	55	0	18	36	49
Andrássy Gyula Budapesti Német Nyelvű Egyetem (2)	36	28	32	37	40	46	46	45
Eszterházy Károly Egyetem (3)	98	106	71	22	13	12	26	43
Kaposvári Egyetem (2)	24	49	54	47	46	41	50	29
Soproni Egyetem (1)	52	73	56	43	44	26	20	8
Kodolányi János Főiskola (2)	0	0	0	0	9	10	4	4
IBS Nemzetközi Üzleti Főiskola (0)	43	60	63	66	51	21	5	0
Összesen	3203	4868	4878	4316	4062	4232	4291	4045

Megjegyzés: a 2017-es hallgatói létszám szerint rendezve, az intézmény neve után zárójelben szerepel azon szakok száma, amelynek 2017-ben volt hallgatója.

Nappali tagozatos közgazdasági mesterszakokon 19 intézményben folyik képzés, általánosan 3-5 szakon (10. táblázat). Kiemelkedik a Budapesti Corvinus Egyetem, ahol mind a

13 mesterszakon (és az osztatlan képzésben is) végeznek képzést, itt tanult 2017-ben a hallgatók 54%-a (2190 fő), míg ez az arány 2011-ben még csak 44% volt (2010-ben 41%). A Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem áll a 2. helyen (270 fő, 7%), majd 6 vidéki egyetem (együttesen 992 fő, 25%) következik, közéjük fért be a Budapesti Gazdasági Egyetem (172 fő, 4%). A többi 10 intézmény hallgatói létszáma igen alacsony (együttesen 691 fő, 17%), amely ráadásul általában több szak között oszlik el (4. melléklet). Erőteljes intézményi koncentráció figyelhető meg, 2011-ben a rangsor szerinti első három intézménybe a hallgatók 59%-a, 2017-ben már 67%-a tanult.

Nappali tagozatos közgazdasági mesterszakokat nemcsak a korábbi egyetemek, hanem a főiskolák is indítottak, habár utóbbiak közül már csak a Budapesti Gazdasági Egyetemen található elfogadható nagyságú létszám. Az intézmények többségében ez az alacsony létszám is több szak között osztódik, ami kétséges teszi a képzés színvonalát, hogy a speciális tantárgyakhoz tudnak-e elismert tudományos teljesítménnyel bíró, felkészült oktatókat biztosítani, akik az alapképzéshez képest jóval mélyebb ismereteket is képesek átadni.

3.2. Részidős közgazdasági mesterszakok

Közgazdasági mesterszakokon a nappali képzések mellett általánossá vált a *levelező tagozat*, míg *esti tagozaton* csak a Budapesti Corvinus Egyetemen folyik oktatás több szakon (összesen 30-100 fő közötti létszámmal). A részidős közgazdasági mesterszakok hallgatói létszáma a nappali képzéssel mozgott együtt, 2011-ben a hallgatók száma közel 4 ezer fő volt, amely 2017-ben lecsökkent 3,5 ezer főre (11. táblázat). A szakok között bizonyos átrendeződés figyelhető meg, a vezetés-szervezés, számvitel, pénzügy és marketing megtartotta pozícióját (viszonylag sok egyetemen folynak ezek a képzések), az ellátásilánc menedzsment pedig javított rajta, eközben a nemzetközi gazdaság és gazdálkodás, a turizmus-menedzsment és a regionális és környezeti gazdaságtan szak létszáma nagyon lecsökkent. Amint említettük, a nemzetközi gazdaság és gazdálkodás és a turizmus-menedzsment alapszakjai is visszaestek, főleg részidős képzésekben.

11. táblázat A közgazdasági mesterszakok részidős hallgatói létszáma, fő

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
ellátásilánc menedzsment (5)	192	181	293	213	369	416	429	386
közgazdálkodás és közpolitika (1)	91	98	68	39	27	15	18	21

marketing (8)	569	525	412	346	358	417	447	423
Master of Business Administration (MBA) (5)	354	400	461	293	421	452	388	335
nemzetközi gazdaság és gazdálkodás (8)	304	300	226	186	147	148	133	144
pénzügy (7)	423	418	446	437	445	469	465	446
regionális és környezeti gazdaságtan (3)	102	122	123	68	60	49	50	63
számvitel (6)	290	355	377	406	455	469	484	460
turizmus-menedzsment (7)	192	174	158	118	93	86	79	71
vállalkozásfejlesztés (11)	582	504	398	288	301	338	364	370
vezetés és szervezés (10)	735	821	780	691	666	722	763	796
Összesen	3834	3898	3742	3085	3342	3581	3620	3515

Megjegyzés: biztosítási és pénzügyi matematika, valamint közgazdasági elemző mesterszakok levelezőn nem indultak, a szakok neve után zárójelben szerepel azon intézmények száma, ahol 2017-ben volt a szaknak hallgatója.

12. táblázat Intézményenként a közgazdasági mesterképzések részidős hallgatói létszáma, fő

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Szent István Egyetem (6)	800	650	619	580	581	696	693	645
Budapesti Gazdasági Egyetem (6)	497	537	523	438	450	595	641	614
Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem (3)	219	199	265	329	456	577	633	599
Debreceni Egyetem (6)	177	278	267	224	240	221	209	220
Széchenyi István Egyetem (4)	179	224	228	162	192	199	211	204
Pannon Egyetem (6)	280	321	356	196	255	227	224	202
Miskolci Egyetem (8)	214	214	206	161	203	189	211	191
Pécsi Tudományegyetem (6)	327	363	332	274	260	202	182	174
Óbudai Egyetem (1)	216	195	152	126	136	153	149	126
Budapesti Corvinus Egyetem (3)	43	74	52	29	26	72	85	118
Soproni Egyetem (6)	196	242	232	170	146	119	94	122
Budapesti Metropolitan Egyetem (3)	50	93	124	120	131	108	83	99
EszterházyKároly Egyetem (3)	246	152	101	72	68	60	62	59
Szegedi Tudományegyetem (3)	238	162	124	110	120	105	90	82
Zsigmond Király Egyetem (1)	43	38	23	17	22	17	17	21
Edutus Főiskola (1)	60	91	52	32	21	11	12	15
Kaposvári Egyetem (1)	0	2	5	3	5	6	6	11
Kodolányi János Főiskola (2)	0	0	0	13	16	20	18	7
Neumann János Egyetem (1)	0	0	0	0	0	0	0	6
IBS Nemzetközi Üzleti Főiskola (0)	49	63	81	29	14	4	0	0
Összesen	3834	3898	3742	3085	3342	3581	3620	3515

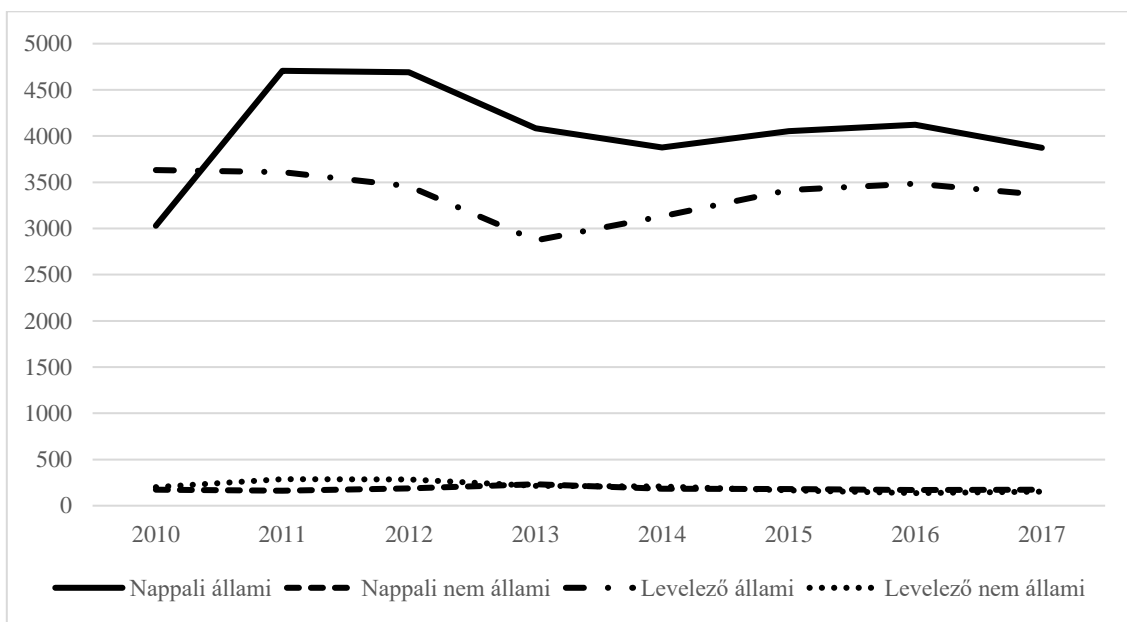
Megjegyzés: a 2017-es hallgatói létszám szerint rendezve, az intézmény neve után zárójelben szerepel azon szakok száma, amelyeknek 2017-ben volt hallgatójuk.

Részidős közgazdasági mesterképzéseket 20 intézményben indítottak, általában szűkebb szakkínálattal, mint nappali tagozatokon (12. táblázat). A hallgatók eloszlása itt is

koncentrálódik, de kevésbé, mint nappali tagozaton, 2011-ben az 1-3. intézményben a hallgatók 36%-a, míg 2017-ben már 53%-a tanult. Kiemelkedik a Szent István Egyetem (19%, amelyik Gödöllőn kívül Budapesten és Szarvason is végez mesterképzést), a Budapesti Gazdasági Egyetem (17%), amely nyilván építhet a nappali tagozaton végzettekre, továbbá a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem (17%). Őket öt vidéki egyetem követi (összesen 28%), míg a többi 12 intézményben csak a hallgatók 19%-a tanul, általában alacsony létszámmal.

Az alapképzéseknél a *magánintézmények* viszonylag fontos szerepet töltenek be, de a mesterszakokon mindkét képzési formában az állami intézmények dominálnak, a rangsorban nappali tagozaton csak 10. a Közép-Európai Egyetem (74 fővel) (10. táblázat), míg részidős tagozatokon 12. a Budapesti Metropolitan Egyetem (99 hallgatóval) (12. táblázat). Közgazdasági mesterképzésekben állami intézményekben tanul mindkét tagozaton a hallgatók 94-96%-a (7. ábra), miközben alapképzésben csak 77-80%-a. Ezek az arányok alig változtak az elmúlt években, ami jelzi a magánintézmények képzési céljait is. Mesterképzésekben mindkét tagozaton az évek során stabilizálódni látszik a létszám, a nappalisok létszámának csökkenése megállt és közeledett hozzá a levelezősök létszáma.

7. ábra A közgazdasági mesterképzések hallgatói létszáma fenntartók szerint

Megjegyzés: a magán és egyházi intézmények, illetve a levelező és esti képzések adatai összevontan szerepelnek

Az önköltséges mesterszakok térítési díja az intézmények nappali és levelező tagozatain szinte ugyanaz, pl. a népszerű magyar nyelvű *vezetés és szervezés mesterszakon* a legmagasabb a Budapesti Metropolitan Egyetem levelező tagozatán (405 e. Ft, nappalin nem indul), a Pécsi Tudományegyetemen (mindkét tagozaton félévente 400 e. Ft), ehhez hasonló a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem nappali tagozatán, őket követi az Eötvös Loránd Tudományegyetem (mindkét tagozaton 250 e. Ft). A legalacsonyabb a debreceni egyetemen (mindkét tagozaton 250 e. Ft), míg a többi egyetemen 300 és 330 e. Ft. között mozog. *Angol nyelven* is indul két egyetemen nappali tagozaton ez a mesterszak, a Pécsi Tudományegyetemen és a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen, mindkét helyen 400 e. Ft a tandíj, ami megegyezik a magyar nyelvű képzésük költségtérítésével.

3.3. Szakirányú továbbképzések

Az Nftv szerint (15. § (6)) „A szakirányú továbbképzésben - az alap- vagy a mesterfokozatot követően további - szakirányú szakképzettség szerezhető. A szakirányú továbbképzésben legalább hatvan kreditet kell és legfeljebb százhusz kreditet lehet megszerezni. A képzési idő legalább két, legfeljebb négy félév.” Szakirányú továbbképzés csak levelező tagozaton, önköltséges formában indítható, időtartama a teljes idejű képzés tanóráinak legalább húsz, legfeljebb ötven százaléka lehet, a felsőfokú intézmény székhelyén kívül is végezhető. A többi képzéstől eltérően nincsenek országosan előírt képzési és kimeneti követelmények, a felsőoktatási intézmény a tantervet szabadon készíti el, amelyet ötévente felül kell vizsgálnia.

A szakirányú továbbképzések hallgatói létszámát tekintve alacsony a *közgazdasági jellegű képzések* aránya, kb. 8%, a hallgatói létszám az utóbbi években 1200-1300 fő között mozgott. Az intézmények szervezésében nagyon sokféle szak indul, pl. a Budapesti Corvinus Egyetem 2019-ben 41 szakot hirdetett (egy részét kerestféléves rendszerben), a Budapesti Gazdasági Egyetem 26 szakot, köztük jogász-közgazdász, mérnök-közgazdász, orvos-közgazdász, energiagazdálkodási szakközgazdász, aktuárius szakközgazdász, executive MBA menedzser stb. Általában a képzéseknek csak egy része indul el, az intézmények meg szoktak adni szakonként minimális felvételi létszámokat. A szakirányú továbbképzésnek egyik előnye, hogy az intézmények hirdethetnek anélkül képzéseket, hogy a Magyar Akkreditációs Bizottság véleményezné és a feltételeket ellenőrizné (szakfelelős, az oktatók kreditterhelése, tudományos fokozata stb.), pl. az executive MBA menedzser szakirányú továbbképzés lényegében az MBA mesterszaknak felel meg.

A 29 intézmény közül 22 szervezett 2010 után szakirányú továbbképzéseket, nem indított pl. a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem és a Pécsi Tudományegyetem, 2017-ben már csak 12 intézménynek voltak hallgatói (13. táblázat). Ebből a képzésből többek között kivonult a Debreceni Egyetem és a Kaposvári Egyetem, valamint a főiskolák többsége.

13. táblázat A gazdaságtudományi képzési területen a szakirányú továbbképzések hallgatóinak létszáma, fő

Intézmények	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Budapesti Corvinus Egyetem	1083	731	679	490	510	480	402	416
Budapesti Metropolitan Egyetem	281	208	183	158	194	234	231	190
Soproni Egyetem	105	131	112	79	119	138	140	154
Szent István Egyetem	139	64	103	104	98	100	108	108
Szegedi Tudományegyetem	142	119	93	66	76	72	84	98
Miskolci Egyetem	198	104	104	81	68	57	82	69
Széchenyi István Egyetem	49	31	39	25	24	70	71	69
Edutus Főiskola	53	66	41	48	27	49	45	52
Budapesti Gazdasági Egyetem	475	477	451	146	39	25	24	25
Tomori Pál Főiskola	0	20	13	17	21	15	10	14
Zsigmond Király Egyetem	0	0	0	0	0	0	0	8
Pannon Egyetem	74	75	22	18	16	23	32	7
Debreceni Egyetem	65	1	11	0	0	0	0	0
Dunaújvárosi Egyetem	0	0	6	0	0	0	0	0
IBS Nemzetközi Üzleti Főiskola	0	23	0	0	0	0	0	0
Kaposvári Egyetem	0	0	0	10	0	2	0	0
Károli Gáspár Református Egyetem	0	0	0	0	0	0	9	0
Kodolányi János Főiskola	0	0	12	0	0	0	0	0
Neumann János Egyetem	43	30	46	54	17	20	5	0
Wekerle Sándor Főiskola	45	0	24	0	0	0	0	0
Nyíregyházi Egyetem	5	41	44	28	8	0	15	0
Összesen	2757	2121	1983	1324	1217	1285	1258	1210

Forrás: Oktatási Hivatal

Megjegyzés: egyenként válogattuk ki a közgazdasági képzést folytató intézmények gazdasági jellegű szakjait; az intézményeket az utolsó oszlop szerint rendeztük.

A Budapesti Corvinus Egyetem mindvégig megőrizte vezető szerepét, de hallgatóinak létszáma jelentősen visszaesett, miként a Budapesti Gazdasági Egyetemé is. Megfigyelhető, hogy egyre több 2 féléves képzést hirdet újabban a Budapesti Corvinus Egyetem és a Budapesti Metropolitan Egyetem, míg a többi egyetem inkább maradt a 4 féléves képzéseknél. Nyilván az aktuális munkaerőpiaci igényekhez, a változó jogszabályokban előírt szakképzettség megszerzéséhez jobban illeszkedik és rugalmasabban szervezhető az egyéves képzés, habár

tapasztalataim szerint ezekbe nehezebb bevonni a főállású oktatókat, így több esetben óraadók, gyakorlati szakemberek vesznek részt az oktatásban.

A szakirányú továbbképzések önköltsége intézményenként jelentősen szóródik²⁰, pl. a jogász-közgazdász, orvos-közgazdász és mérnök-közgazdász képzése félévente a Budapesti Corvinus Egyetemen 320 e.Ft, a Soproni Egyetemen 195 e.Ft, míg a Szegedi Tudományegyetemen 140 e.Ft. Vannak kiugró tandíjak is, pl. az executive MBA menedzser képzése félévente a Budapesti Corvinus Egyetemen 1.000 e.Ft, miközben a Budapesti Metropolitan Egyetemen 295 e.Ft, a Szent István Egyetemen 290 e.Ft, a Soproni Egyetemen 250 e.Ft. Természetesen a költségtérítés függ az oktatás gyakoriságától, az oktatók és az intézmény elismertségétől is.

A közgazdasági alap- és mesterképzések alapvető adatait áttekintve több tényező is felmerül, amelyek jelentős mértékben befolyásolták a folyamatokat, az intézmények közötti átrendeződést és a koncentrációs trendeket. Közülük részletesebben ötöt emelünk ki: az állami finanszírozás változását 2012-től, az egyetemek és (korábbi) főiskolák eltérő induló és működési feltételeit, a fővárosi és vidéki intézmények elkülönülő fejlődési pályáit, a tömeg- és elitképzés eltérő jellegét, továbbá az intézményrendszer és a munkaerőpiac térbeli sajátosságait. Természetesen még hosszan sorolhatók a szempontok, amelyek közül néhányat a tanulmány végén vetek fel.

²⁰ *Lásd:* https://www.felvi.hu/felveteli/szakok_kepzesek/szakkereso!/Szakkereso/index.php/szakiranyu_kepzesek/index

4. Az állami finanszírozás változásának hatásai

Az állami ösztöndíjjal támogatott, illetve az önköltséges (korábban költségtérítéses) képzésben részt vevő hallgatók száma a magyar felsőoktatásban eltérő módon alakult²¹. A kétféle finanszírozású hallgatói létszám 2004-ben még hasonló nagyságú volt, 210-210 ezer fő. Ettől kezdve a költségtérítésesek száma rohamosan lecsökkent, 2017-ben 120 ezer főre. Az államilag támogatottak száma 2004 és 2011 között alig változott, azóta egyenletesen mérséklődött a 2017-es 164 ezer főre (a 2012/2013. tanévtől állami (rész)ösztöndíjasok számával együtt közlik). A kétféle finanszírozású hallgatóság megoszlása a bolognai rendszer kiépülésétől, 2010-től szinte állandó, 57-58% az államilag támogatott és 42-43% a önköltséges képzésben résztvevők aránya.

A 2012-ben életbe lépett új finanszírozási rendszerben az állami ösztöndíjjal támogatott hallgató beiratkozáskor aláír egy nyilatkozatot²², amiben vállalja, hogy a sikeres végzést követő 20 éven belül legalább annyi ideig lesz hazai munkaviszonya, ameddig az állam fizeti helyette a képzési költségeket (maximum 12 félév a támogatási idő). Az önköltséges hallgató szinte minden felmerülő költségét maga állja, míg az állami ösztöndíjjal támogatott hallgató jogosult tanulmányi ösztöndíjra, kollégiumra, tankönyv- és jegyzettámogatásra stb. is. Pl. Szegeden egy állami ösztöndíjas hallgató kollégiumi díja 10 e.Ft/hó, az üres helyekre beférő önköltséges hallgatóé 10-16 e.Ft/hó, míg az albérleti szoba kb. 40 e.Ft/hó összegnél kezdődik. Ha egy hallgató önköltséges képzésre jár és albérletben lakik, akkor a tandíjat, albérletet, tankönyveket, számítógép és internet-használatot, mobiltelefonálást, megélhetési (étkezési, ruházkodási, szórakozási), közlekedési stb. költségeket összeadva kb. 150-200 e.Ft között mozognak a havi kiadásai. Ezt a jelentős összeget csak a tehetősebb családok tudják kifizetni, nyilván a fiatal is bezállhat a költségekbe, felvehet diákhitelt (jelenleg maximális összege havi 70 e.Ft), illetve munkát is vállalhat a tanulás mellett.

4.1. A közgazdasági képzések állami finanszírozásának átalakulása

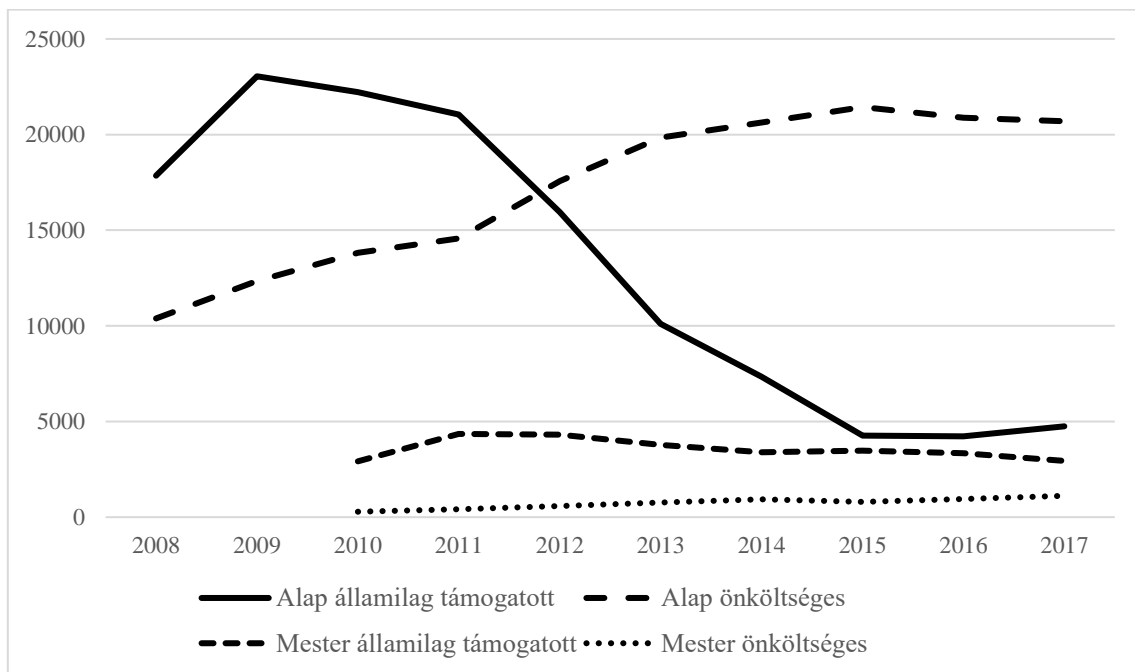
A közgazdasági alapképzésekben, más társadalomtudományi képzésekhez hasonlóan, 2012-től megváltozott a finanszírozás rendje (8. ábra). A nappali tagozatos alapképzésben az állami

²¹ *Forrás:* KSH STADAT 1.15. Államilag támogatott, ill. költségtérítéses képzésben részt vevők száma az összes munkarendben.

²² *Lásd:* https://www.oktatas.hu/felsooktatas/magyar_allami_osztondij

ösztöndíjjal támogatott hallgatók száma a 2009-es 23 ezerről a kormányhatározatot követve meredeken lezuhant és 2015-től 4-5 ezer fő között mozog. A nappali közgazdasági alapképzésben a költségtérítéssel hallgatók számának alakulása viszont eltér az országos trendtől, folyamatosan nőtt a 2008-as 10 ezerről 2015-ben 22 ezer főre, azóta ezen a szinten stabilizálódott. Tehát a közgazdász hallgatók (és szüleik) jelentős számban egyféle befektetésnek tekintik és vállalják az önköltséget (tandíjat), az albérletet és egyéb megélhetési költségeket, sok esetben kedvezményes diákhitelt felvéve. Az intézmények többsége pedig az önköltséges hallgatókat megpróbálja különböző módon segíteni, pl. vállalati, alapítványi, saját egyetemi ösztöndíjak szervezésével.

8. ábra Nappali tagozaton az államilag támogatott és önköltséges közgazdasági hallgatók létszáma, fő

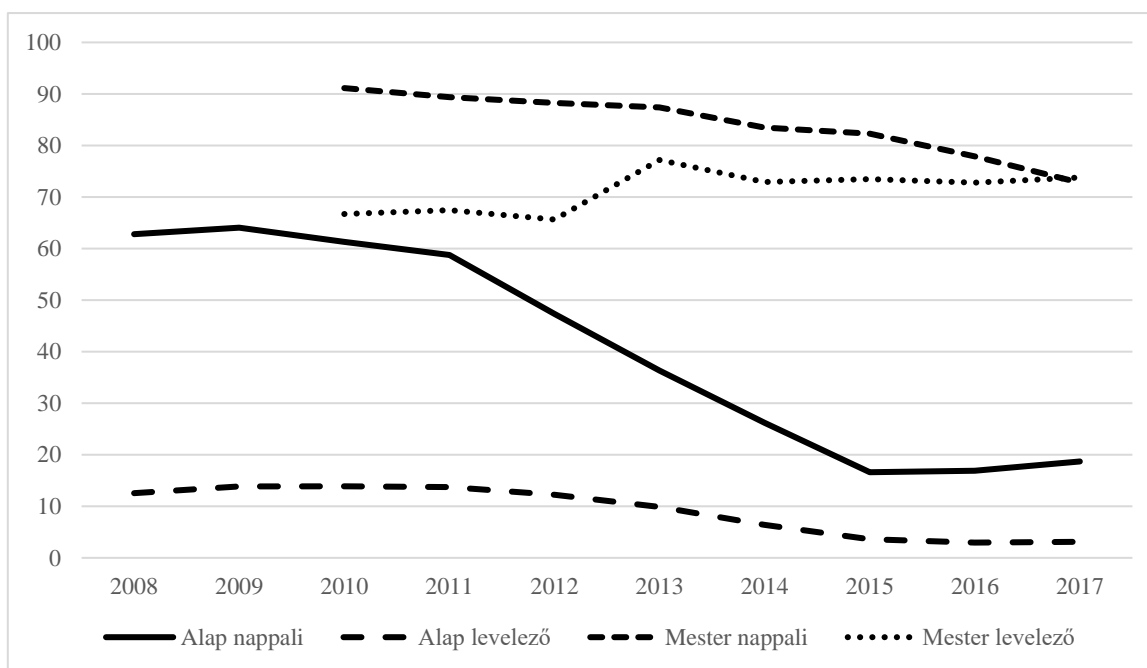

Forrás: Oktatási Hivatal

Az alapképzéstől teljesen eltér a *nappali tagozatos mesterképzésben* államilag támogatottak számának alakulása, egy mérsékelt csökkenés figyelhető meg 2012 és 2017 között. Az államilag támogatott képzésben 4,3 ezerről 3 ezer főre csökkent, miközben a költségtérítéssel hallgatók száma 0,6 ezerről 1,1 ezer főre nőtt. Ebből olyan paradox helyzet is kialakulhat, hogy önköltséges alapképzésű hallgató államilag támogatott mesterképzésben folytathatja tanulmányait, főleg olyan intézményekben, ahol alig tudják feltölteni az intézményi kapacitást, a mesterszakosok finanszírozott keretszámát.

Az előbbiekkal összhangban az *állami ösztöndíjas hallgatók aránya* képzési formaként és tagozatonként eltérő képet mutat (9. ábra). A közgazdasági alapképzésben részt vevő nappalis hallgatók között az államilag támogatottak aránya a 2011. évi 60%-ról napjainkban 16-18%-ra csökkent (megjegyzem, hogy 2012-től alapszakonként központilag megadott felvételi ponthatár felett nyerhető csak el állami ösztöndíj, aminek részleteire még kitérünk). Megfigyelhető, hogy levelező alapképzésben is van államilag finanszírozott hallgató (bár arányuk 15%-ról lecsökkent 3%-ra). Mesterképzésben nappali tagozaton 90%-ról 73%-ra csökkent, míg levelező tagozaton évek óta 72-76% között mozog. Amíg alapképzésben az államilag támogatottak köre igen beszűkült, addig mesterképzésben nappali tagozaton ugyanúgy megmaradt az állami finanszírozás, sőt, levelező tagozaton a hallgatók nagy része szintén állami ösztöndíjjal tanul, holott többségük vállalatnál dolgozik (azaz nem a hallgató és nem a munkaadó, hanem a költségvetés állja a tanulás költségének nagy részét).

9. ábra Az állami ösztöndíjjal támogatott hallgatók aránya a közgazdasági képzésekben, %

Forrás: Oktatási Hivatal

Az intézményeket tekintve nappali tagozatos alapképzésben *állami ösztöndíjjal támogatott* hallgató csak néhány helyen tömörül (lásd 5. melléklet). A Budapesti Corvinus Egyetemen 2825 fő, amely az államilag finanszírozott hallgatók 60%-a, a Budapesti Gazdasági Egyetemen 878 fő (18%), a Debreceni Egyetemen 282 fő (6%), ez a három intézmény együtt 84%, míg a többi 25 intézményben összesen 760 fő (16%). A Budapesti Corvinus Egyetemen

a hallgatók 68%-a államilag támogatott, a Budapesti Gazdasági Egyetemen 11%-uk, míg a többi 25 intézmény hallgatóinak már csak 8%-a, az intézmények döntő többségében a hallgatók önköltségesek. Az állami finanszírozás változása szinte csak egyetlen intézményt, a Budapesti Corvinus Egyetemet hozta kedvezőbb helyzetbe, legalábbis a hallgatók szempontjából, akik a tandíjmentesség mellett egyéb támogatásra is jogosultak.

Államilag támogatott ösztöndíj nem csupán állami fenntartású intézményekben figyelhető meg, hanem 2011-ig igen jelentős volt a *magán (alapítványi) és egyházi intézményekben* is (14. táblázat). Alapképzésben 2010-ben közel 3 ezer főt támogatott az állam, az összes hallgató 12-13%-át, amely támogatás napjainkra szinte teljesen megszűnt, csupán levelező mesterképzésben maradt fenn. Természetesen lehet olyan megállapodás, pl. nemzetközi szerződés, amikor egyházi intézmények is kapnak államilag támogatott férőhelyeket, de 2012 előtt a nagyobb létszámú férőhelyek főleg alapítványi főiskolákon voltak, ami inkább egyes intézmények erős érdekérvényesítő képességére utal.

14. táblázat Államilag támogatott hallgatók száma a magán és egyházi intézményekben, fő

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Nappalis alapképzés	1917	2411	2260	2073	1495	933	459	73	13	6
Részidős alapképzés	477	157	794	791	575	392	185	52	29	17
Nappalis mesterképzés	na	na	70	80	71	78	73	46	29	24
Részidős mesterképzés	na	na	173	246	222	194	172	139	104	116

Forrás: Oktatási Hivatal

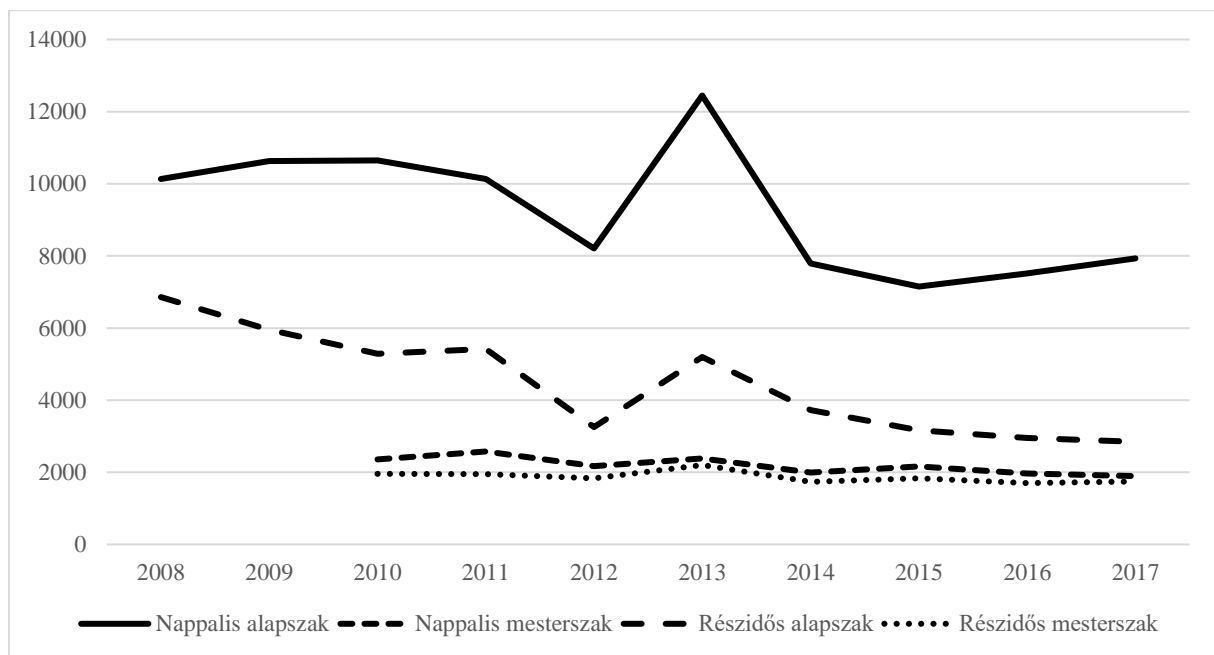
Az állam visszavonult a közgazdasági alapképzési szakok támogatásából, emiatt a hallgatók döntő többsége önköltségessé vált, de mind nappali, mind levelező képzésekben magas maradt a létszámuk, azaz bíznak abban, hogy megéri kifizetni a tandíjat. Mesterképzésben viszont megmaradt mind nappali, mind levelező képzésben az állami finanszírozás.

4.2. Intézményi áttrendeződés

A tandíjjal kapcsolatos egy évtizeddel előtti viták és népszavazás, illetve az állami ösztöndíjas férőhelyekről és az önköltségről szóló 2012-es kormányhatározat a felvételizők egy részét

elbizonytalanította (10. ábra). A nappalis közgazdasági alapképzésben 2012-ben 20%-kal esett vissza az *első évesek létszáma*, amely egy 2013-as kiigazodástól (valószínűleg a 2012-ben visszariadók jelentkezhetek) eltekintve 8 ezer fő körül stabilizálódik, 2015-től kissé emelkedve.

10. ábra Az első évesek létszáma a közgazdasági képzésekben, fő

Forrás: Oktatási Hivatal

Megjegyzés: 2012-től első kreditek száma.

A *részidős alapképzésben* elsős hallgatók létszáma már 2008-tól csökkent, 2012-ben szintén nagyon visszaesett, ami 2013-ban némileg korrigálódott, de azóta is folyamatosan csökken, 2017-ben 3 ezer főre. A nappali tagozatos mesterképzés elsőseinek létszáma 2011 után mérsékelten csökkent, 2 ezer fő körül stabilizálódott, miként a részidős mesterszakosok száma is. A folyamatokból érzékelhető, hogy a részidős alapszakok kivételével az utóbbi években kevésbé változik az induló évfolyamok létszáma, az intézmények közötti átrendeződés és koncentráció viszont felerősödött.

A létszám adatokból kiderült, hogy nappali tagozaton mind alap-, mind mesterképzésben egyre inkább koncentrálnak a hallgatók néhány intézményben. A Herfindahl–Hirschman-index (HHI) alakulása azt is mutatja, hogy eltérő folyamatok zajlanak nappali és részidős tagozatokon (15. táblázat).

Főleg a nappali mesterképzésben figyelhető meg erőteljes koncentrációsi folyamat, amelynek üteme és nagysága is kiemelkedik, valamint nappali alapképzésben, míg legkevésbé

koncentrálódnak a részidős képzések. Természetesen a HHI nagyságát és növekményét a tevékenység és a verseny jellege alapján kell értékelnünk, más a felsőoktatásban, mint pl. a bankversenyben, vagy horizontális összefonódásoknál²³, itt csak annyi állítható, hogy nappali képzésekben megfigyelhető egy erőteljes koncentrációs folyamat, míg a részidős képzések jobban szóródnak. Az már részletesebb értékelést kíván, hogy ennek a koncentrációnak milyen előnyei, vagy hátrányai adódhatnak, amire később még kitérünk.

15. táblázat A hallgatók intézményi koncentrációjának Herfindahl–Hirschman-indexe

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Alap nappali	0,10	0,10	0,10	0,11	0,11	0,12	0,12	0,13	0,14	0,14
Alap részidős	0,07	0,07	0,06	0,06	0,07	0,06	0,07	0,07	0,08	0,08
Mester nappali			0,19	0,22	0,21	0,20	0,22	0,26	0,28	0,31
Mester részidős			0,10	0,09	0,09	0,10	0,10	0,11	0,12	0,12
Összes hallgató			0,08	0,08	0,09	0,09	0,09	0,10	0,11	0,11

Forrás: a szerző számítása

Megjegyzés: az általunk használt HHI 0 és 1 közötti értéket vehet fel, 1, ha teljesen koncentrált, azaz egyetlen felsőoktatási intézmény lenne, és 0, ha mindegyik intézményben pont ugyanannyi hallgató van.

A nappali tagozatos alapképzésben az állami ösztöndíjas helyek lecsökkentése visszafogta a jelentkezési kedvet, átrendezte a jelentkezők preferenciáit²⁴. A hátrányos helyzetű térségekből származó fiatalok bekerülési esélyeit elemző, empirikus vizsgálat megállapítása szerint (Polónyi 2018, 1016. o.): „a leghátrányosabb helyzetű kistérségekből a bekerülési esély az alap- (és osztatlan) nappali képzés esetében 2013 és 2017 között romlott. Az államilag finanszírozott helyek esetében a bekerülés esélyének különbsége lényegesen kisebb a hátrányos helyzetű kistérségekből, sőt egyes években jobb, mint az átlagos, de 2017-ben is azonos azzal”. Ami azt jelenti, hogy a hátrányos helyzetű térségekből önköltséges helyre viszonylag kevesen jelentkeznek, a korábban említett 150-200 e.Ft-os havi költséget nem tudják vállalni. Mivel a közgazdasági alapképzésben a felvettek négyötöde önköltséges, ezért valószínű, hogy a hátrányos helyzetű térségekből inkább államilag finanszírozott képzésekre (informatikai, agrár, műszaki stb.) jelentkeznek, vagy nem tanulnak tovább.

²³ Lásd pl. A Gazdasági Versenyhivatal elnökének és a Gazdasági Versenyhivatal Versenytanácsa elnökének 7/2017. közleményét.

²⁴ A kormány 2012. január közepén döntött, így a jelentkezőknek kevés idejük maradt a felvételi jelentkezés határidejéig.

Véleményem szerint jelentős részben a finanszírozás változására vezethető vissza a vidéki intézmények visszaszorulása és a hagyományos fővárosi intézmények pozíciójának, egyúttal az intézményi koncentrációnak a megerősödése. 2011-ig a vidéki intézményeknek is volt az alapképzésben állami ösztöndíjas keretszámuk, amit általában fel tudtak tölteni, ha nem is első helyen jelentkezőkkel. A vidéki, kevésbé tehető családokból a jelentkezők főleg állami férőhelyeket céloztak meg, első helyen valamelyik fővárosi egyetemet megjelölve (és kollégiumban bízva), míg második vagy harmadik helyen egy közeli városban levő egyetemet, esetleg helyben lévő főiskolát. Részidős alapképzésben, ahol mindvégig a költségtérítés volt a jellemző, kevésbé figyelhető meg az intézményi átrendeződés.

A vidéki karok többsége megpróbálja különböző módszerekkel elősegíteni az önköltséges hallgatók terheinek mérséklését, pl. a legjobb tanulmányi eredményt elérő hallgatók vállalati és intézményi ösztöndíjakat nyerhetnek. Míg a Neumann János Egyetemen (Kecskemét) a Magyar Nemzeti Bank egyik alapítványa, a Pallas Athéné Domus Educationis támogatásával²⁵ ECO Kiemelt Ösztöndíjat kaphatnak hallgatók, az önköltségesek félévi 150 e.Ft-ot, az állami ösztöndíjasok 30 e.Ft-ot, továbbá létezik az ECO Alap Ösztöndíj, mérsékeltebb összegű ösztöndíjakkal.

A mesterképzéseknél is eltérő folyamatok figyelhetők meg, pedig mindkét tagozaton magas az állami ösztöndíjasok aránya: a nappalis képzésben koncentráció zajlik, míg részidős tagozatokon kiegyensúlyozottabb a hallgatói létszám intézmények közötti eloszlása. Úgy tűnik, hogy a nappalis mesterképzéseknél, ahol az állami támogatás jórészt fennmaradt, összetett okokra vezethető vissza az intézményi koncentráció. Említhető az intézmények presztízse, a széles szakkínálat, a nagy fővárosi munkaerőpiac, a hallgatók tanulmány melletti munkavégzésének és kapcsolati tőkéje kiépítésének kiterjedt lehetőségei stb. Néhány fontosnak tartott tényezőre később még részletesen kitérünk.

²⁵ *Lásd:* <https://gtk.uni-neumann.hu/gtk-eco-osztondij>

5. Egyetemek kontra főiskolák: „fortélyos félelem igazgat”?

A bolognai folyamat bevezetése előtt tapasztalataim²⁶ szerint kétféle alapállás és szemlélet, lényegében két nagyon eltérő képzés volt a hazai közgazdasági felsőoktatásban²⁷. Az egyik a főiskolai szintű, általában 6-7 félévet felölelő, „közgazdász” (korábban üzemgazdász) végzettséget nyújtó képzés, amely gyakorlatorientáltan szerveződött, az alapozó és elméleti tárgyak bevezető jellegűek voltak, és az oktatóktól nem vártak el kiemelkedő tudományos teljesítményt, elegendő volt pl. a főiskolai docensi kinevezéshez az egyetemi doktori fokozat. Az egyetemi szintű, 8-10 féléves képzések „okleveles közgazdász” végzettséget adtak, elméletigényesek (matematikai és társadalomtudományi alaposztásúak) voltak és az oktatóktól elvárták a tudományos tevékenységet, pl. az egyetemi docensi beosztáshoz kandidátusi, később pedig PhD cím kellett.

Az egyetemet is be lehetett fejezni 6 félév után, akkor a végzősök főiskolai diplomát kaptak, illetve a főiskolát végzettek is tovább tanulhattak egyetemeken. A bolognai rendszer előtt a főiskolai diplomához általában egyetlen középfokú, míg az egyetemi diplomához legalább két idegen nyelvből szakmai anyaggal bővített, legalább középfokú, C típusú állami vagy azzal egyenértékű nyelvvizsgára volt szükség. Az egyetemi közgazdasági felvételin kötelező tárgy volt a matematika és jóval magasabb pontszám kellett a bekerüléshez, mint a főiskolákon.

5.1. A bolognai képzésre történő átállás eltérő nehézségei

A bolognai folyamat bevezetése előtt csak egyetemi karok végeztek egyetemi szintű közgazdász képzéseket. Egyetemi karok létrehozásához és fennállásához pedig az adott tudományterülethez kapcsolódó doktori képzést (PhD), azt működtető doktori iskolákat kellett fenntartani. A doktori iskolák létesítésének és működésének feltételei az elmúlt két évtizedben többször változtak, de jellemzőnek mondható, hogy elismert tudományos munkásságot folytató oktatókra van szükség, egyetemi tanárookra és MTA doktorokra (Lengyel 2015). Jelenleg egy doktori iskola működtetéséhez az adott intézményben akkreditált minimum 7 főre, mint

²⁶ Mint említettem, 3 éven át főiskolán dolgoztam, pénzügyi szakot szerveztem és irányítottam, ahol főleg a Pénzügyi és Számviteli Főiskola tananyagait vettük át.

²⁷ A végzettséget igazoló korábbi oklevelek elnevezéseit a '4/1996. (I. 18.) Korm. rendelet a közgazdasági felsőoktatás alapképzési szakjainak képesítési követelményeiről' szabályozta.

törzstagra van szükség, akiknek többsége 70 év alatti egyetemi tanár és a doktori iskola vezetője rendelkezik az MTA doktora címmel. Az egyetemi szintű közgazdász képzést szervező intézményekben az 1990-es évek végétől sorra alakultak doktori iskolák, sok esetben más karok, külső intézmények oktatóit bevonva, jelentős anyagi forrásokat mozgósítva. 2018-ban 5 egyetemen működött közgazdaságtudományi, míg 10 egyetemen gazdálkodás- és szervezéstudományi doktori iskola (több egyetemen mindkét tudományágban).

Megjegyzem, hogy az új felsőoktatási törvény már nem írja elő egyetemi kar létrehozásához doktori iskola működtetését, elegendő, ha a kar legalább 2 oktatója törzstag az intézmény valamelyik doktori iskolájában. Az is lényeges, hogy a tudományegyetemen már a docensi kinevezéshez is szükség van habilitációra, aminek előfeltétele a megfelelő szintű és folyamatos tudományos munkásság (pl. Szegeden legalább 10 nívós folyóiratcikk az MTA GMB listáján levő nemzetközi vagy hazai folyóiratban, továbbá önálló jegyzet vagy könyv).

Az állami felsőoktatási intézményekben az 1990-es években induló közgazdasági képzések minimális támogatást kaptak az induláshoz, holott az oktatói és hivatali apparátus, az oktatási helyiségek, az irodák, számítógépek stb. sokba kerültek. A forráshiányt általában úgy hidalták át, hogy a költségtérítéses képzések (levelezős, szakirányú továbbképzés stb.) minél szélesebb körét hirdették meg, kihasználva a fizetős közgazdasági képzések iránti dinamikusan növekvő érdeklődést, és ezeket az összegeket forgatták vissza az infrastrukturális és személyi feltételek kialakításába. Az is jellemző volt, mivel közgazdász vezető oktatóból (egyetemi tanár, docens) hiány volt, ezért eleinte sok óraadót alkalmaztak (pl. a fővárosi intézményekből) és az oktatói gárda fokozatosan épült ki, főleg a tehetséges végzős hallgatók megtartásával, akik doktoranduszként egyúttal olcsó munkaerőt is szolgáltattak. A bolognai rendszer bevezetéséig a vidéki egyetemi képzések többsége még csak 'szerkezetkész' állapotban volt, hiszen legalább egy-másfél évtized kellett volna a háttérfeltételek önerős létrehozásához.

Véleményem szerint a közgazdasági felsőoktatás jelenlegi gondjainak nagy része arra vezethető vissza, hogy az új képzési szerkezet nem vette figyelembe a kétféle intézményi és oktatói alapállást²⁸. Főleg az egyetemi karokon okoz gondot a gyakorlatorientált, tömeges alapképzés menedzselése, mert a korábbiaktól nagyon eltérő szemléletű, felkészültségű és motivációjú oktatókra lenne szükség. Az egyetemeken a kiemelkedő tudományos munkásságú oktatók, pl. a doktori képzésekhez szükséges egyetemi tanárok magasabb bére kisebb

²⁸ Ez nemcsak nálunk probléma, az eltérő felsőoktatási rendszereket egységes keretbe foglalni máshol sem volt egyszerű feladat, lásd többek között *Hrubos* (2019) kiváló áttekintését.

óraterheléssel jár együtt²⁹, ezáltal az egyetemi karok nehezebben finanszírozhatók, mint a korábbi főiskolák. 2018-ban a nappali tagozatos alapképzést folytató 29 intézményből 11 egyetemen volt doktori iskola, a másik 18 intézményben nem működött.

A főiskolák pedig azzal szembesültek, míg korábban elég volt az egyetemi doktori fokozat (pl. a főiskolai docensi kinevezéshez), az új rendszerben már PhD-fokozatra van szükség szakvezetők, a törzstárgyak tárgyfelelősei stb. esetében, továbbá bizonyos tudományos teljesítményt is fel kell mutatni (az akkreditáció előtti 5 évből). Mivel nincs doktori iskolájuk, ezért az egyetemi karokról kellett „átcsábítani” tudományos fokozattal bírókat, vagy az ottani doktori iskolákba beíratni fiatal kollégákat, ami több esetben ellenállásba ütközött. Az egyetemi tanári kinevezéshez habilitálni kell, ami csak adott tudományági doktori iskolával bíró egyetemi karokon lehetséges, ez szintén megnehezíti a főiskolákon dolgozók előmenetelét. A főiskolákon és jogutód intézményeikben nem egyszerű feladat megoldani a minősített közgazdász oktatói utánpótlást, emiatt több helyen más tudományágakban (pl. agrár, geográfus) tudományos fokozatot szerzett oktatókat vettek fel, időnként közgazdasági tárgyak felelőseinek is.

A bolognai rendszer bevezetésekor a korábbi főiskolai szakok minimális változtatásokkal, esetleges kisebb összevonásokkal átalakultak alapképzési szakokká (*16. táblázat*). A kereskedelem és marketing (a kereskedelmi szakból), a nemzetközi gazdálkodás (a külgazdasági szakból), a turizmus-vendéglátás (az idegenforgalmi és szálloda, valamint a vendéglátó és szálloda szakokból), a pénzügy és számvitel (a pénzügyi és számviteli szakokból). Megjegyzem, ezek az alapképzési szakok a Budapesti Gazdasági Egyetem jogelőd főiskoláin sikeresen és elismerten működő szakokból formálódtak. Az egyetemek az alkalmazott közgazdaságtan és emberi erőforrások alapszakokon rendelkeztek megfelelő feltételekkel, míg a gazdálkodási és menedzsment alapszak is főleg a főiskolai gazdálkodási szakból nőtt ki. A mesterszakok többsége az alapszakokra épül, így a marketing, nemzetközi gazdaság és gazdálkodás, pénzügy, számvitel, turizmus-menedzsment, vagy a közgazdasági elemző. Tehát véleményem szerint amíg a főiskolákon viszonylag egyszerű volt az átállás az alapszakokra, addig az egyetemeken jóval nehezebb volt a szükséges feltételeket kialakítani, azért is, mert alig volt korábban üzleti képzésük és az oktatók többsége elméletigényes és módszertani tárgyakat oktatott..

²⁹ Az Nftv 26 § (1) szerint: „Az oktató a heti teljes munkaidejéből - két egymást követő tanulmányi félév átlagában - egyetemi vagy főiskolai tanári munkakörben legalább heti nyolc, docensi munkakörben legalább heti tíz, adjunktus, tanársegéd és mesteroktató munkakörben legalább heti tizenkét órát köteles a hallgatók felkészítését szolgáló előadás, szeminárium, gyakorlat, konzultáció megtartására (a továbbiakban: tanításra fordított idő) fordítani”.

16. táblázat Közgazdasági szakok a bolognai rendszer bevezetése előtt és után

Főiskolai szakok: 3-4 éves	Egyetemi szakok: 5 éves
általános közgazdasági gazdálkodási idegenforgalmi és szálloda informatikus közgazdász kereskedelmi külgazdasági nemzetközi kommunikáció pénzügyi számviteli vállalkozásszervező vendéglátó és szálloda	gazdálkodási gazdaságmatematikai elemző közgazdasági nemzetközi kapcsolatok pénzügyi politológus-közgazdász szociológus-közgazdász szociálpolitikus-közgazdász
Alapszakok: 3-4 éves	Mesterszakok: 2 éves
alkalmazott közgazdaságtan emberi erőforrások gazdálkodási és menedzsment <i>gazdaságelemzés</i> kereskedelem és marketing <i>közszolgálati</i> nemzetközi gazdálkodás pénzügy és számvitel turizmus- vendéglátás	biztosítási és pénzügyi matematika gazdaságmatematikai elemző (közgazdasági elemző) közgazdálkodás és közpolitika logisztikai menedzsment (ellátásilánc menedzsment) marketing Master of Business Administration nemzetközi gazdaság és gazdálkodás pénzügy regionális és környezeti gazdaságtan számvitel turizmus-menedzsment vállalkozásfejlesztés vezetés és szervezés

Forrás: 4/1996. (I. 18.) Korm. rendelet és 18/2016. (VIII. 5.) EMMI rendelet.

Megjegyzés: a dőlten szedett alapszakok megszűntek, a zárójelben szereplő mesterszakok a jelenleg érvényes elnevezések.

Amint említettük, napjainkban a 7 alapképzési szakból 6 minősíthető gazdálkodástaninak, üzletinek, amelyre a hallgatók 96-97%-a jár és mindössze az alkalmazott közgazdaságtan nevezhető közgazdaságtudományinak. Így nem meglepő az sem, hogy a mesterszakos hallgatók kb. 14-16%-a tanul közgazdaságtudományi mesterszakokon (idesorolható a biztosítási és pénzügyi matematika, a közgazdálkodás és közpolitika, a közgazdasági elemző és a regionális és környezeti gazdaságtan). A pénzügy és a nemzetközi gazdaság és gazdálkodás szakok 'köztesek', de tapasztalataim alapján inkább a vállalati szempontú pénzügyek dominálnak, illetve a vállalati nemzetközi gazdálkodási ismeretek, azért is, mert az üzleti alapszakokról jövő hallgatók közgazdaságtani ismeretei meglehetősen hiányosak.

A bolognai rendszerben a közgazdasági alapszakoknál a 7. félévben kötelezővé vált 12 hét időtartamú (nappali tagozaton 400 órás, részidős képzésben 200 órás), lényegében 3 hónapos *összefüggő szakmai gyakorlat* (az alkalmazott közgazdaságtan szak kivételével, amely

6 féléves). Korábban csak 4 hetes nyári szakmai gyakorlatot kellett teljesítenie egy közgazdász hallgatónak, kivéve az idegenforgalmi és szálloda alapszakot, ahol már régebben is volt egy féléves szakmai gyakorlat. Úgy emlékszem, hogy az alapszakokról szóló előkészítő tanácskozások végefelé jött elő a féléves kötelező szakmai gyakorlat ötlete, aminek előnyeit és hátrányait akkor még nem láttuk át. Megjegyzem, hogy eltérő a kötelező szakmai gyakorlat a hasonlóan 7 féléves alapszakokon, pl. a gazdaságinformatikuson 8 hét, műszaki menedzseren csak 6 hét, pedig szintén a versenyszférának képeznek jövődő munkavállalókat.

Az eltelt egy évtized alatt felgyűltek a tapasztalatok a féléves kötelező szakmai gyakorlatról. Előnyös, hogy több vállalat felismerte, lényegében ingyen munkaerőt kap és ezt a félévet próbaidőnek tekintve az arra alkalmas fiatalnak állást is kínálhatnak. De a vidéki intézményeknél inkább hátrányos, mert az egyetem székhelyén általában kevés olyan vállalat működik, ahová a hallgatók féléves szakmai gyakorlatra tudnak menni. Emiatt a hallgatók többsége másik városban, főleg a fővárosban talál gyakorlóhelyet, és mivel döntő részük önköltséges hallgató, ezért korábbi albérletüket feladva elköltöznek. Ezek a hallgatók már alig jelentkeznek korábbi intézményük mesterszakára, nem vállalják a visszaköltözést és a vele járó hercehurcát.

Tapasztalataim szerint a szakdolgozat határidőre történő megírása és leadása is sokszor emiatt csúszik, a hallgatónak úgy kellene megírnia esténként, munka után a szakdolgozatát, hogy az egyetemi szakdolgozati témavezetőjével alig találkozik (hétvégeken az alulfizetett oktatók nem szívesen konzultálnak, de a hallgatók sem szívesen utazgatnak), a vállalati témavezetők közül pedig kevesen vannak, akik a szakdolgozat megírásához érdemi segítséget képesek nyújtani. Részben erre is visszavezethető, hogy a hallgatók közül sokan nem adják le határidőre, vagy nem megfelelő színvonalon szakdolgozatukat. Utólag már látható, hogy egyértelműen a fővárosi intézmények a nyertesei a kötelező szakmai gyakorlat előírásának, mivel hallgatóikat a fővárosban lévő vállalati központok és intézmények széles köre képes szakmai gyakorlatra fogadni, a hallgatóknak nem kell elköltözniük, hanem a kollégiumban, albérletükben maradhatnak és így oktatóikkal is gyakran találkozhatnak a szakdolgozatírás során.

Ráadásul az alapszakok többségén, pl. a *gazdálkodási és menedzsment szakon* végzők nagyon sokféle üzleti tevékenységet végezhetnek, emiatt alig jelent későbbi pályájuk során előnyt, ha egyetlen speciális vállalat konkrét működését megismerik³⁰. Amíg néhány

³⁰ Az egyetem elvégzése után közel 15 évet különböző munkahelyeken dolgoztam, ebből 5 évet egy nagyvállalatnál különböző beosztásokban, így vannak saját tapasztalataim is.

multinacionális vállalatnál valóban élenjáró gyakorlati ismeretekre lehet szert tenni, addig a hazai piacon 'naponta túlélő', kisebb magyar cégeknél erre minimális az esély, hiszen ők sem versenyképesek nemzetközileg. Úgy vélem, amíg a fejlett országokban megtalálható az a vállalati kör, amelyik a nemzetközileg élenjáró gyakorlatba be tudja vezetni a hallgatókat, azaz érdemi segítséget tud adni az elhelyezkedéshez, addig a kevésbé fejlett országok elmaradott térségeiben működő hazai vállalatok erre alig képesek, emiatt nem sok értelme van a náluk eltöltendő félévnek, talán annyi, hogy könnyebben munkát kaphatnak az arra alkalmas fiatalok. Talán egyedül a turizmus-vendéglátás alapszakon látom értelmét a 3 hónapos szakmai gyakorlatnak, főleg külföldön, a többi alapszakon elég lenne 4-6 hét (nyáron).

A fentiekből is adódik, hogy az ötéves egyetemi képzést folytató intézményekben alapvető változtatásokat, átszervezéseket kellett végrehajtani, új tárgyakat kialakítani, szakmai gyakorlati helyeket megszervezni. Korábban a módszertani, közgazdaság- és társadalomtudományi tárgyak az 1-6. félévben voltak, amelyek óraszámát és így az ismeretanyagot is felére-harmadára kellett csökkenteni. Gyakorlatiasabb tárgyak korábban a 7-10. félévekben voltak, mint szakirány specifikus ismeretanyagok, de ott is dominált a tudományos megalapozottság, márcsak az oktatók szemlélete, a velük szemben támasztott tudományos elvárások miatt is. A féléves kötelező szakmai gyakorlat bevezetése pedig hozzájárult a vidéki intézmények visszaeséséhez, a lemorzsolódáshoz és a hallgatók fővárosi koncentrációjához.

5.2. Közgazdaságtani és / vagy gazdálkodástani képzések?

A bolognai rendszerre történő átállás során mindkét intézménytípusnál a „fortélyos félelem igazgat”-ott, József Attila szavaival élve. Az egyetemek féltek attól, hogy nem lesz elegendő alapképzéses hallgatójuk, ezért olyan alapszakokat is elindítottak, amelyekre nem voltak felkészülve és alapképzéses kapacitásaikat jelentősen megnövelték. A főiskolák pedig rástartoltak a mesterszakokra is, amihez szintén alig volt felkészült oktatójuk, de bíztak az alapszakokon végzett hallgatóik megtartásában. Az adatokból kiderült, hogy csak a nagy intézmények (Budapesti Corvinus Egyetem, Budapesti Gazdasági Egyetem és a vidéki tudományegyetemek) képesek az alapképzésben a megfelelő oktatói gárda fenntartására, amihez a társkarokról történő átoktatás is alapvető fontosságú. Megjegyzem, hogy a korábbi főiskolák napjainkra kiszorultak a mesterképzésből, egyedül a Budapesti Gazdasági Egyetemen

maradt fenn nagyobb hallgatói létszámmal, ahol a doktori iskola is megszerveződött 2019 elején.

A bolognai képzési rendszer kialakításakor széles körben folytak szakmai viták, különféle bizottságok működtek, háttéranyagok készültek stb. De többségünk³¹ nem látta a 'fától az erdőt', külföldön is eltérő sikeres felsőoktatási rendszerek működnek (lásd *Szelényi Iván* (2015) kiváló esszéjét az angolszász képzésekről), amelyek kavalkádjában a különböző tárgyak oktatásával leterhelt vezető oktatók nem tudtak eligazodni. Sajnos csak pár év után derült ki, hogy a vezető intézmények képzési kínálatához, kari és tanszéki struktúrájához igazodott az új közgazdasági képzési rendszer, azaz főleg lobby-érdekek érvényesültek.

Részben ennek is betudható, hogy a 2011-es ISCED³² (International Standard Classification of Education), a nemzetközileg összehasonlítható oktatásstatisztikai besorolás a magyar közgazdasági felsőoktatás szakjait különböző képzési szakirányokhoz sorolja (lásd 6. *melléklet*). Döntő többségét a társadalomtudományokhoz, azon belül politikai és civil társadalmi tanulmányok (kódja 313), közgazdaságtan (314), nagy- és kiskereskedelem (341), marketing és reklám (342), pénzügy, bank és biztosítás (434), könyvelés és adózás (344), menedzsment és igazgatás (345) jelenik meg, miközben a szolgáltatásokhoz került a szálláshelyszolgáltatás, étkezés, vendéglátás (811) és az utazásszervezés, turizmus és szórakoztatás (812), a gazdaságinformatikus szak pedig a matematika, számítástechnika, egyéb természettudományok főirányhoz (481). Lehetnek fordítási félreértések, esetleg a nemzetközi osztályozás hazai adaptációs problémái, de úgy vélem, hogy olyan képzések is gazdaságtudományinak minősülnek Magyarországon, amelyekhez pedig nem kellenek mélyebb közgazdaságtani vagy módszertani ismeretek, ilyen pl. a turizmus-vendéglátás.

Összegezve, véleményem szerint a közgazdasági alapképzés szinte csak üzleti, 'business school' jellegű szakokból áll, amelyekre az egyetemek többsége nehezen tudott átállni, részben az oktatói állomány nem így szerveződött, részben az egyetemi elvárások (pl. a tudományegyetemeken) nem a vállalati gyakorlati alkalmazásokban való jártasságot, hanem a tudományos kutatást és publikációkat állítják előtérbe. A korábbi magas hallgatói létszám a demográfiai hullám és a finanszírozás változása következtében visszaesett, emiatt az intézmények erőteljes rivalizálásba kezdtek, félve attól, hogy kiszorulnak az oktatási piacról.

A mesterképzésben is a gazdálkodástani szakok dominálnak, de sok esetben csak az alapszakon megtanultakat mélyítik el esettanulmányok, tréningek során, a „hogyanra” keresik

³¹ A regionális és környezeti gazdaságtan mesterszakot szervező bizottságban én is közreműködtem.

³² *Lásd: KSH Képzési területek egységes osztályozási rendszere, 2018,*
<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/modsz/keor18.pdf>

a választ és nem a „miértre”. Főleg azért, mert a hallgatók korábban nem tanulták a gazdálkodás- és szervezéstudományok legújabb eredményeinek feldolgozásához szükséges társadalomtudományi (gazdaságpszichológiai, szervezetszociológiai stb.) ismereteket és módszertani eszközöket, amelyek bepótlására nincs idő, mert elvárás a „gyakorlat-orientált” képzés. Úgy tűnik, hogy a nappalis mesterszakosok főleg a diploma elismertségét részesítik előnyben, a nagyobb presztízsű Budapesti Corvinus Egyetemet, az ott megszerezhető tudást és kapcsolati tőkét, továbbá a fővárosi munkaerőpiacon való könnyebb elhelyezkedést és az ott elérhető magasabb jövedelmeket.

6. Az intézménytípusok eltérő fejlődési pályái

A hallgatói létszámadatok változásából és a koncentrációs indexekből egyrészt érzékelhető az intézmények közötti átrendeződés, egy főváros-vidék dimenzió, a rangsorok elején fővárosi intézmények találhatók. A másik alapvető szempont, amint az előbb kitértem rá, hogy az oktatók tudományos, vagy gyakorlati üzleti elismertsége áll-e előtérben. Ezen szempontok alapján a továbbiakban megkülönböztetem a közgazdaságtudományi vagy gazdálkodás- és szervezéstudományi doktori iskolával bíró fővárosi székhelyű és vidéki egyetemeket, illetve a doktori iskolával nem bíró további fővárosi és vidéki intézményeket (lásd *1. mellékletben* az intézmények székhelyeit 2019-ben), utóbbiakat az egyszerűség kedvéért továbbra is főiskolának nevezem. Néhány korrekciót figyelembe vettem, az ELTE-t is az egyetemek csoportjába soroltam, habár nincs szakirányú tudományági doktori iskolája, de a módszertani, társadalomtudományi stb. tárgyak többségét a társkarokról átoktatják.

A vizsgált időszak alatt több intézményi szétválás, összevonás, székhely-változtatás történt (lásd *2. melléklet*), ráadásul több intézménynek vannak székhelyen kívüli képzései (pl. vidéki intézményeknek a fővárosban, budapestieknek pedig kisebb városokban), emiatt az adatok csak jó közelítésnek tekinthetők, de úgy vélem, hogy az alapvető folyamatokat megfelelően szemléltetik. Megjegyzem, hogy egyedül az Edutus Főiskola esetében tértem el a 2019-es székhelytől (amely Tatabányán³³ van), mivel a budapesti főiskolákhoz soroltam.

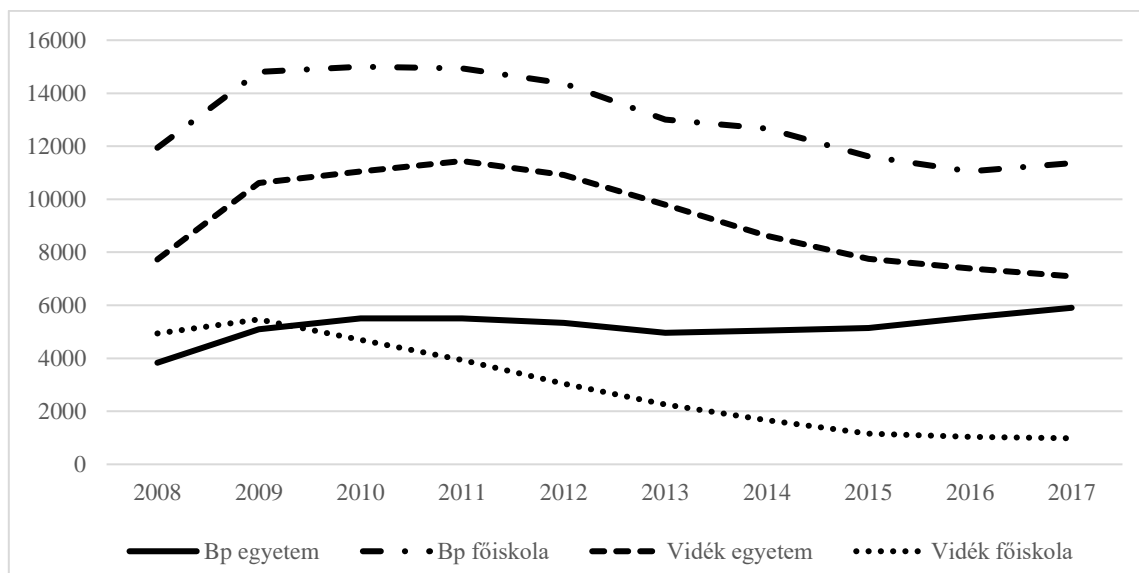
6.1. Alapképzések az intézménytípusok szerint

A *nappali tagozatos alapképzés hallgatói létszáma* 2010-től eltérő módon alakult a 4 típusnál, három esetben jelentősen csökkent, míg a budapesti egyetemeknél inkább stagnált 5-6 ezer fő között mozogva (*11. ábra*). Mindvégig legnagyobb létszámú a budapesti főiskolák csoportja, ahol 2010-ben 15 ezer fő tanult, 2017-ben pedig 11,2 ezer fő, a jelentős csökkenés ellenére részarányuk 41%-ról 45%-ra nőtt. Hasonló módon mérséklődött a vidéki egyetemek hallgatói létszáma, 11 ezerről 6,4 ezer főre, részarányuk pedig 30%-ról 26%-ra. Szembetűnő a vidéki főiskolák visszaesése, 5 ezerről 1,1 ezer főre csökkent a hallgatók létszáma, részarányuk pedig 5%-ra. A típusokat összevonva, a budapesti intézmények 2010-es részaránya 57% volt, amely

³³ Tatabányán (pontosabban a tatabányai járásban), az Edutus Főiskola székhelyén a KSH szerint 2017-ben mindenféle felsőoktatást figyelembe véve 82 nappalis hallgató volt, a Kodolányi János Főiskola székhelye pedig Orosházán van, de az orosházi járásban a KSH csak 5 nappalis hallgatót tartott nyilván.

2017-ben 69%-ra emelkedett, azaz a korábban ismertett koncentráció a nappalis alapképzésben a főváros-vidék dimenzió mentén is markánsan megfigyelhető.

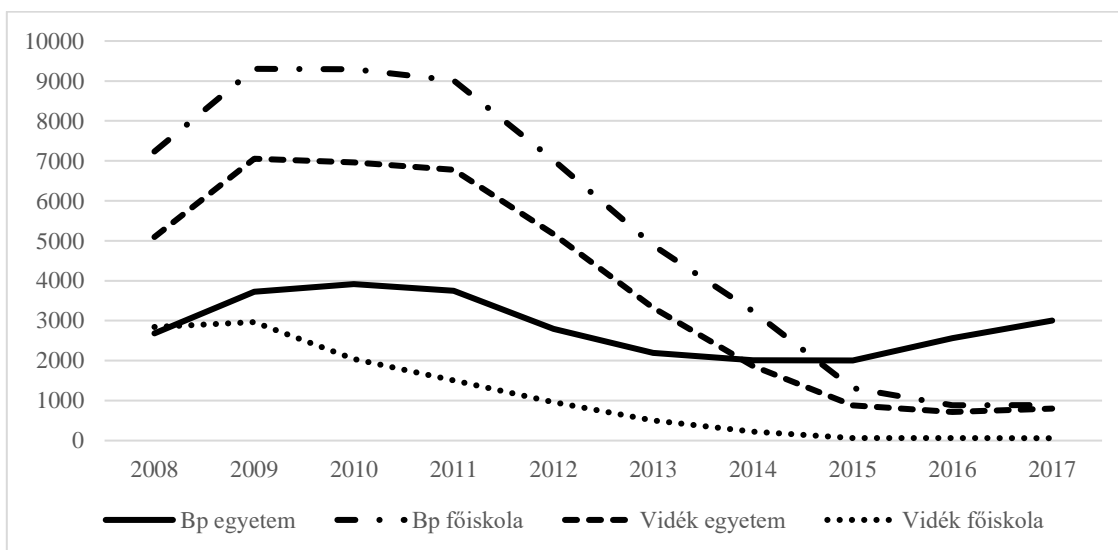
11. ábra A nappali tagozatos közgazdasági alapképzés hallgatói létszámának alakulása, fő

Forrás: Oktatási Hivatal

A fentiekhez képest jelentősebb átrendeződés figyelhető meg a *nappalis alapképzésben az állami ösztöndíjjal támogatott* hallgatók számában (12. ábra). A budapesti egyetemek reagáltak viszonylag sikeresen az új helyzetre, habár 4 ezerről közel 2 ezerre esett le 2014-ben az állami ösztöndíjjal támogatott létszámuk, de 2017-ben már visszakapaszkodott 3 ezerre.

12. ábra Állami ösztöndíjas nappalis közgazdasági alapképzéses hallgatók létszáma, fő

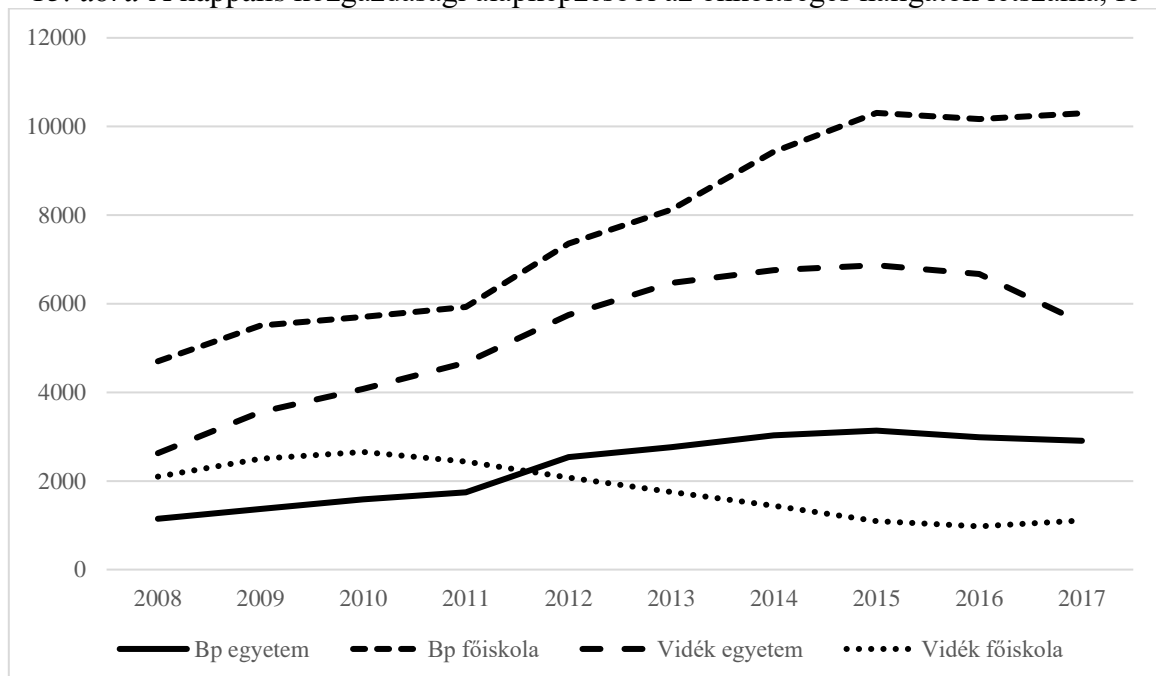

Forrás: Oktatási Hivatal

A másik három típusnál jóval radikálisabb csökkenés történt, a budapesti főiskoláknál 9 ezerről, a vidéki egyetemeken 7 ezerről zuhant le egyaránt 800-900 főre, míg a vidéki főiskolákon gyakorlatilag eltűntek az államilag támogatott közgazdász hallgatók (2017-ben összesen 59 fő volt). A koncentráció jelentős, az állami ösztöndíjas nappali tagozatos alapszakos hallgatók 63%-a budapesti egyetemekre jár, háromba a 29 intézményből. A fővárosi intézmények együttes részesedése 82%, míg a vidékieké csak 18% (részletesen lásd 5. melléklet).

A fentiekből adódik, hogy az alapképzésben a *nappali tagozatos önköltséges hallgatók* döntő többsége a budapesti főiskolákon és a vidéki egyetemeken tanul (13. ábra). Ebből egy paradox helyzet is adódik, mivel az önköltséget az intézmények bizonyos önállósággal dönthetik el, ezért általában meghaladja az intézmények részére a hallgatók után járó állami támogatást. Tehát anyagilag akkor jár jobban az intézmény, ha sok önköltséges hallgatója van, emiatt sem véletlen, amint az önköltséggel kapcsolatos példáknál korábban bemutattuk, hogy vidéken általában le tudták vinni alacsonyabb szintre, míg a Budapesti Corvinus Egyetem kénytelen magasabb összegeket kérni (amibe nyilván a képzésük iránti kereslet is szerepet játszik).

13. ábra A nappalis közgazdasági alapképzésből az önköltséges hallgatók létszáma, fő

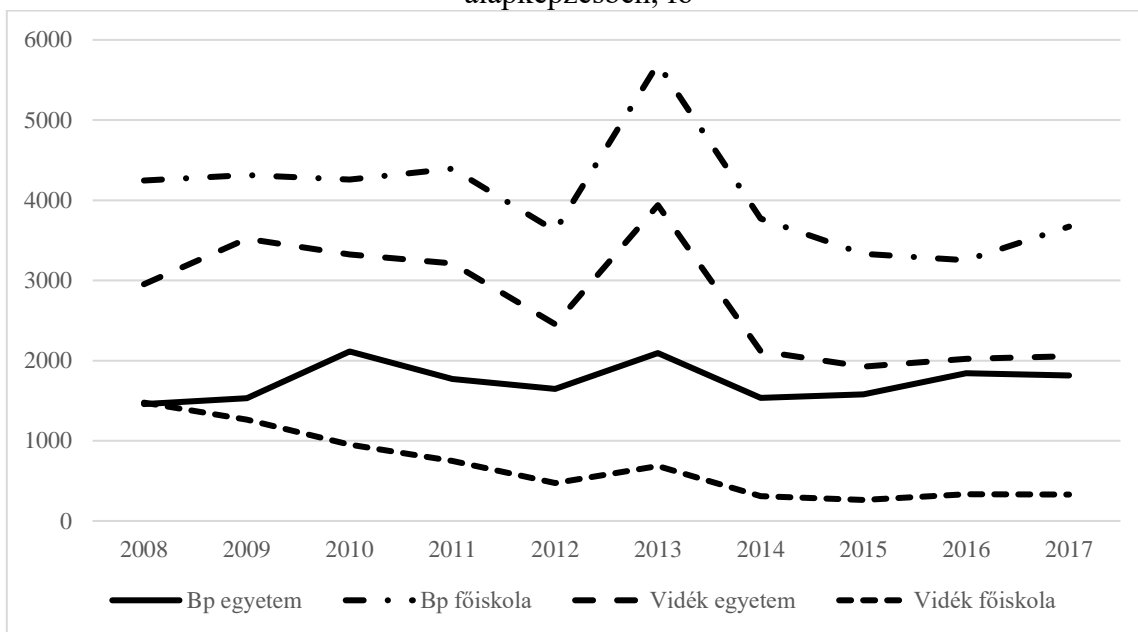

Forrás: Oktatási Hivatal

Az *első éves/ első kredités hallgatók* száma a nappalis tagozatos alapképzésben 2012-ben visszaesett, amit egy 2013-as kiugrás követett, de 2015-től bizonyos stabilitást mutat (14. ábra).

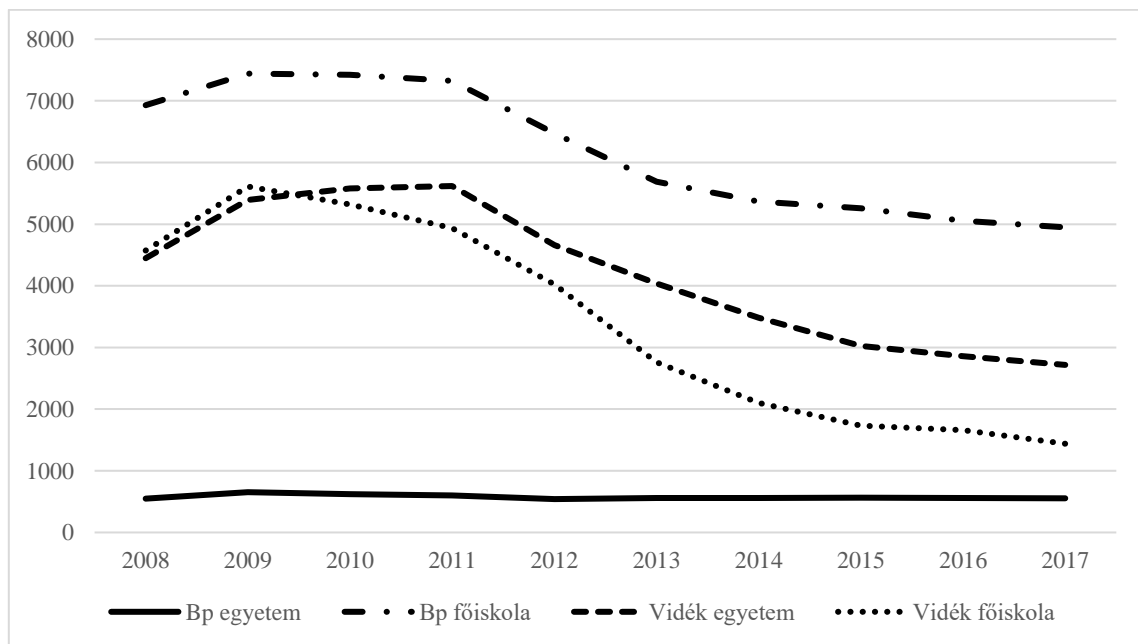
A budapesti főiskolákon 2,5-3,5 ezer fő között mozog, a budapesti és vidéki egyetemeken 2 ezer körül, míg a vidéki főiskolákon kb. 400 fős az elsős évfolyam. Az összes hallgatóhoz hasonlóan, a fővárosi intézményekben tanult 2017-ben az elsősök 70%-a, ami szintén erőteljes koncentrálódást mutat, mivel 2010-ben még csak 60% volt a részarányuk.

14. ábra Az első éves/ első kredités hallgatók száma a nappali tagozatos közgazdasági alapképzésben, fő

Forrás: Oktatási Hivatal

15. ábra Részidős alapképzéses közgazdász hallgatók létszámának alakulása, fő

Forrás: Oktatási Hivatal

A *részidős (levelezős és távoktatásos) közgazdasági alapképzéses* hallgatók létszáma a nappalisoktól eltérően alakult (15. ábra). A budapesti főiskolákon mindvégig magas volt a létszám, amely harmadával csökkent, a 2010-es 7,4 ezerről 2017-ben 5 ezer főre. Vidéken erőteljesebben visszaesett, az egyetemeken a felére, 5,6 ezerről 2,7 ezer főre, a főiskolákon negyedére, 5,3 ezerről 1,4 ezerre. A budapesti egyetemeken elenyésző a részidős alapképzés, mindvégig 500-600 fő között mozgott.

A fővárosi intézmények dominanciája a részidős alapképzésnél is megfigyelhető, az összes hallgatót tekintve részarányuk a 2010-es 42%-ról 2017-ben 57%-ra nőtt, ami némileg elmarad a nappalis részaránytól. Az első kredites hallgatók esetében 2017-ben a fővárosi intézményekbe a részidős közgazdasági hallgatók 61%-át vették fel (ebből a főiskolák részesedése 54%), azaz várhatóan tovább fog erősödni a közeljövőben a hallgatók fővárosi koncentrációja.

17. táblázat A felsőoktatási szakképzés hallgatóinak létszáma típusok és tagozatok szerint, fő

Típusok	2014		2015		2016		2017	
	N	R	N	R	N	R	N	R
Bp főiskola	1501	559	1565	659	1768	815	1850	940
Vidék egyetem	1845	349	2259	430	2620	505	2693	542
Vidék főiskola	592	216	623	224	671	272	723	334
Együtt	3938	1124	4447	1313	5059	1592	5266	1816

Forrás: Oktatási Hivatal

Megjegyzés: N – nappali, R- részidős (levelezős, távoktatás); a fővárosi egyetemeken nem indítanak ilyen képzést, az Eötvös Loránd Tudományegyetem képzése Szombathelyen folyik, ezért a vidéki főiskoláknál vettük figyelembe.

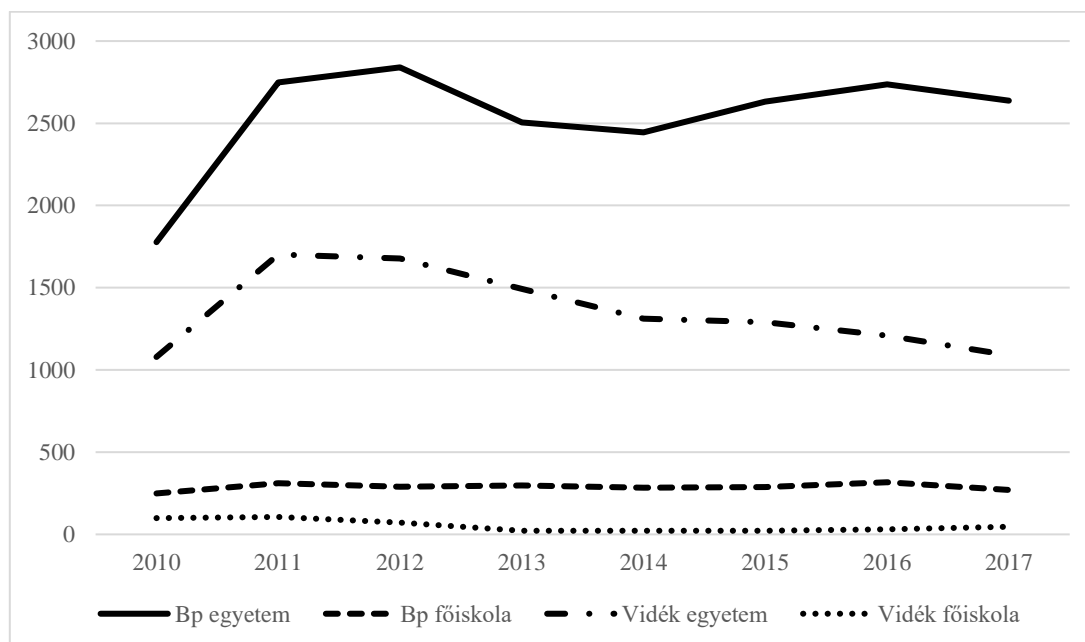
A kétéves képzési idejű *felsőoktatási szakképzést* típusonként tekintve egy viszonylag stabil megoszlás látható (17. táblázat). A nappalis és levelezős tagozatokat összevonva a fővárosi főiskolák 2014-től 38-40%-kal, a vidéki egyetemeken 43-47%-kal, míg a vidéki főiskolák 14-16%-kal részesednek. Ezek az arányok közel állnak a lakosság főváros-vidék megoszlásához, ha a vonzáskörzeteket vesszük alapul, ami megerősíti, hogy erre a képzésre döntően olyan fiatalok kerülnek, akik az érettségit követően a szülői házból járnak az órákra. Azaz lényegében az érettségit követő, középiskolai jellegű „tanfolyami” képzésben részesülnek.

6.2. Mesterképzések az intézmények típusai szerint

A *nappali tagozatos mesterképzések* hallgatói létszámának alakulása eltér az alapképzésektől, egyértelműen az egyetemeken dominálnak (16. ábra). A budapesti egyetemeken a 2012-es kisebb visszaesést követően a létszám 2,5-2,7 ezer fő között mozog, ellenben a vidéki egyetemeken 1,7 ezerről fokozatosan lecsökkent 1,1 ezer főre. A budapesti főiskolákon mindvégig 250-300 fő között ingadozott, míg a vidéki főiskolákon gyakorlatilag megszűnt, 100-ról 50 főre csökkent. A budapesti intézmények hallgatóinak részaránya 63%-ról 72%-ra nőtt, ami szintén erőteljes koncentrációt mutat.

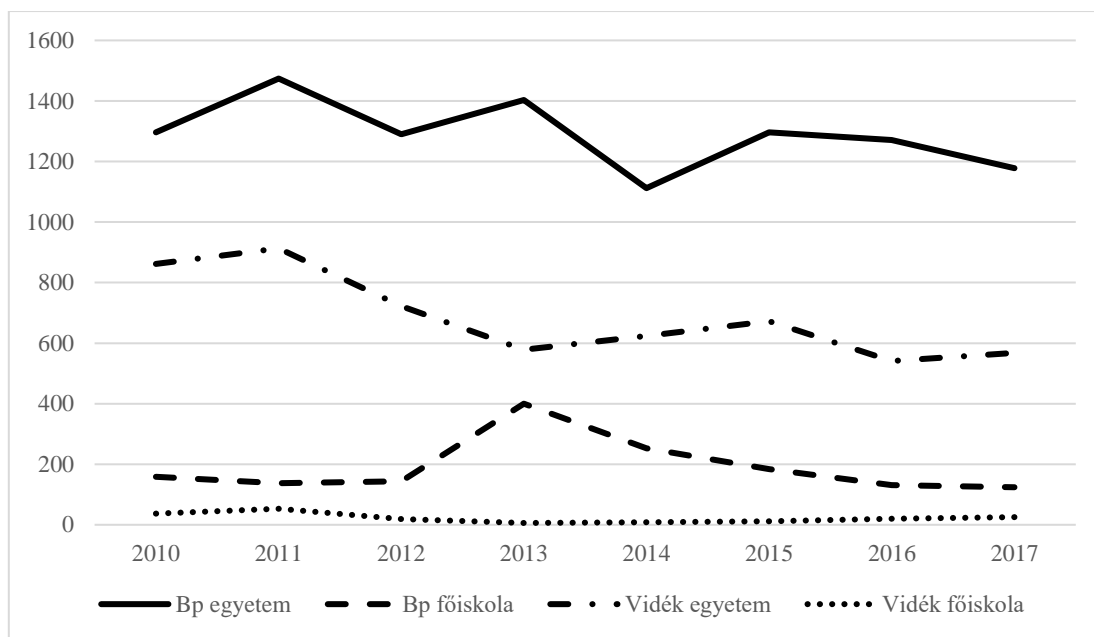
Az *elsősök létszáma a nappalis mesterképzésben* nyilván jobban ingadozik, mint az összes hallgatóé, de érzékelhető, hogy a 2012-es kormánydöntés kevésbé érintette a mesterszakokat (17. ábra). A budapesti egyetemeken 1200 fő körül mozog (62%), a vidéki egyetemeken 600 fő körül (30%). Egy látványos 2013-as kiugrást követően a budapesti főiskolákon is beállt 150 főre, miközben a vidéki főiskolák alig tudtak felvenni néhány hallgatót (2017-ben 25 főt). Az egyetemeken tanul a nappalis mesterszakos elsősök 92 %-a, főleg a Budapesti Corvinus Egyetemen.

16. ábra A nappali tagozatos közgazdász mesterképzés hallgatói létszámának alakulása, fő

Forrás: Oktatási Hivatal

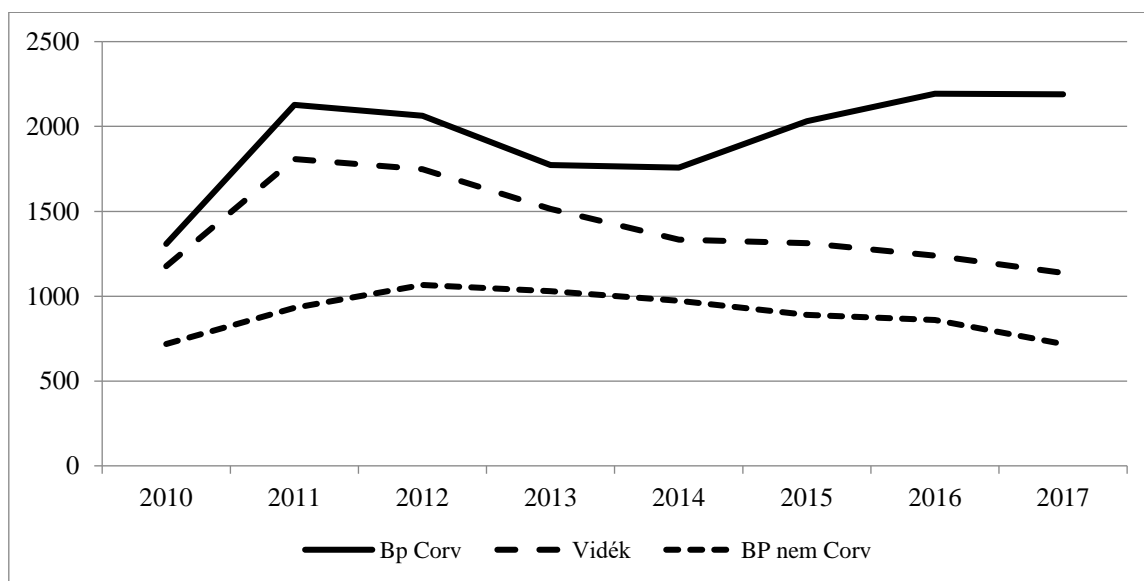
17. ábra Az elsős hallgatók létszáma a nappalis közgazdász mesterképzésben, fő

Forrás: Oktatási Hivatal

Az adatok alapján korábban bemutattuk (lásd 10. táblázat), hogy a nappalis mesterszakos hallgatók a budapesti egyetemeken koncentrálnak, ott is főleg a Budapesti Corvinus Egyetemen (18. ábra). Megfigyelhető itt is egy 2012-es visszaesés, de a létszám később újra visszaállt kb. 2,1 ezer főre, így a Budapesti Corvinus Egyetem részaránya a 2011. évi 44%-ról 2017-ben 54%-ra nőtt (a budapesti egyetemeken belül 2017-ben 83% volt).

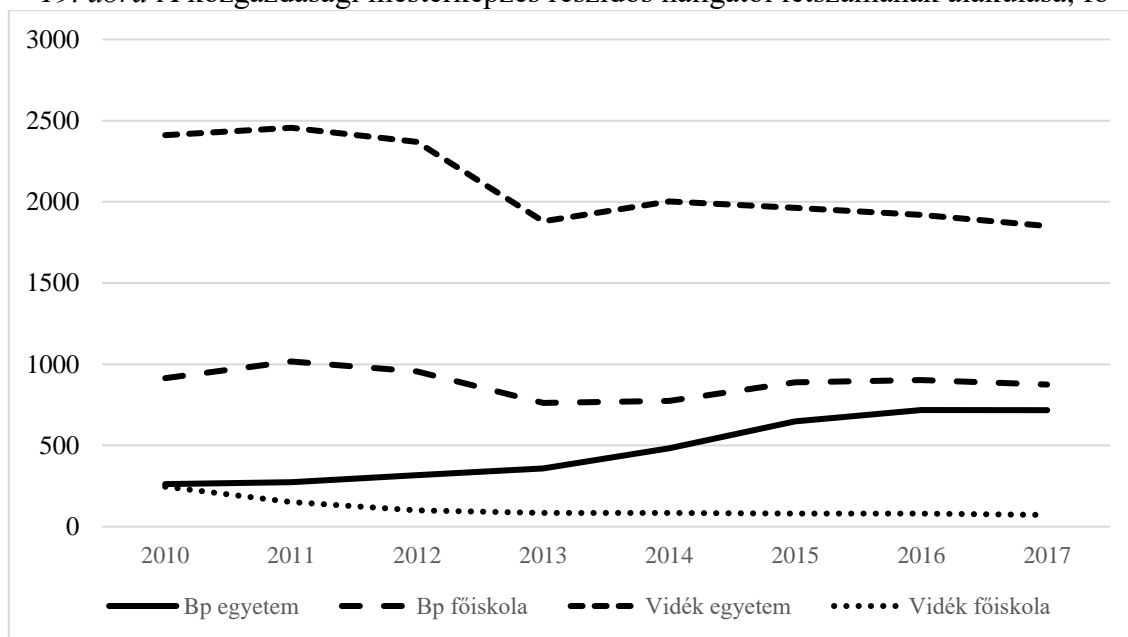
18. ábra A nappali tagozatos mesterképzésben a Budapesti Corvinus Egyetem hallgatói létszáma, fő

Forrás: Oktatási Hivatal

A többi budapesti és vidéki intézményben folyamatosan mérséklődik a nappalis mesterszakos hallgatói létszám. Magyarországon lényegében csak a Budapesti Corvinus Egyetemen folyik megfelelő létszámú közgazdasági mesterképzés nappali tagozaton, a többi egyetemen (pl. az elismert közgazdasági képzést nyújtó Pécsi Tudományegyetemen) igen mérsékelt a létszám (lásd 4. és 5. melléklet).

19. ábra A közgazdasági mesterképzés részidős hallgatói létszámának alakulása, fő

Forrás: Oktatási Hivatal

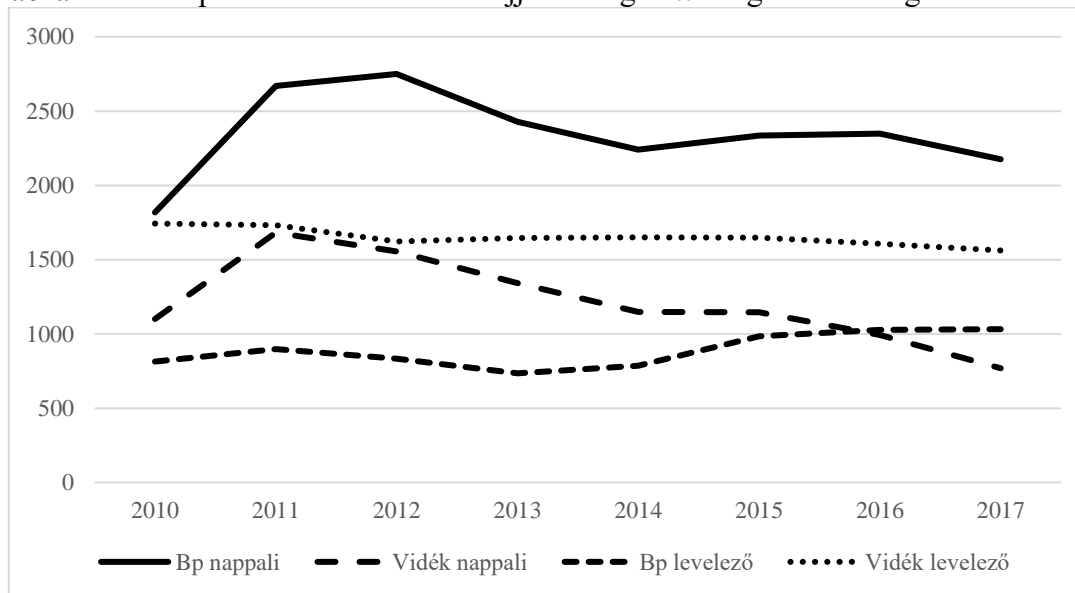
A részidős közgazdász mesterképzés hallgatói létszáma a nappalistól eltérő módon alakult (19. ábra). Mindvégig kiemelkednek a vidéki egyetemek, ahol a 2012-es visszaeséstől napjainkig a létszám stabilan 1,8-2,0 ezer fő között mozog (jelentős a létszám a Szent István Egyetemen, lásd 12. táblázat). De a budapesti főiskolák létszáma is magas, 800-900 fő közötti, ami a nappalis létszámnak kb. a duplája, valószínűleg hatékonyan meg tudják szólítani a náluk alapszakokon végzetteket, főleg a Budapesti Gazdasági Egyetemen (ahol 600 fő tanul).

A részidős mesterképzések létszáma a budapesti egyetemeken lassú ütemben emelkedett, 300-ról 700 főre, ami főleg a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem mintegy 600 hallgatójának köszönhető (MBA és számvitel szakjainak). Összegezve, a részidős mesterképzésben a vidéki egyetemek dominálnak, habár részarányuk 66%-ról 55%-ra csökkent, miközben a vidéki főiskoláknak alig van hallgatójuk (2013-tól évente 70-80 fő).

Amint bemutattuk, mesterképzésben mind nappali, mind részidős tagozatokon magas az állami ösztöndíjjal támogatott hallgatók aránya, 70-75% (lásd korábban 8. és 9. ábra). Az államilag támogatott nappalisok létszáma a fővárosi intézményekben végig kiemelkedő, habár

a 2012-es 2,7 ezerről lecsökkent 2017-ben 2,2 ezer főre, miközben vidéken egyenletes ütemben mérséklődve megfeleződött, 2017-ben 800 főre (20. ábra).

20. ábra Mesterképzésben állami ösztöndíjjal támogatott közgazdász hallgatók létszáma, fő

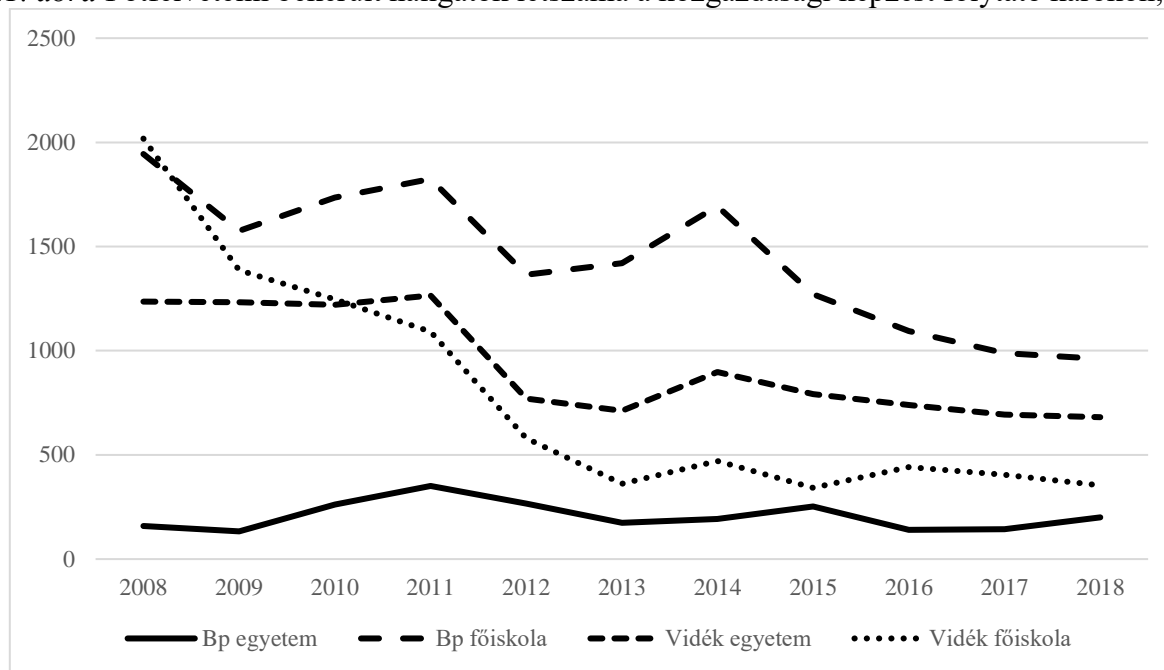

Forrás: Oktatási Hivatal

Az államilag finanszírozott *levelezős* mesterszakosok létszáma stabilnak tűnik, vidéken 1,6 ezer fő körül mozog, a fővárosban is ezer fő körüli. Napjainkban az államilag támogatott nappali tagozatos mesterszakosok 74%-a Budapesten tanul, míg a részidősöknek csak 40%-a, azaz mesterképzésben a kétféle tagozaton eltérő trendek figyelhetők meg a főváros-vidék összehasonlításban.

Az általános felvételi eljárást követően, nyár végén mód van *pótfelvételin* bekerülni a felsőoktatásba, az intézmények többsége meghirdeti ezt a lehetőséget. Jelentős létszámról van szó, 2008-ban 5,4 ezer fő került így be a közgazdasági képzésekbe, de ez a létszám fokozatosan mérséklődve 2017-ben 2,2 ezer főre csökkent. Tipizálásunkat alapul véve érzékelhető, hogy 2008-2011 között főleg a főiskolák és vidéki egyetemek próbáltak így hallgatókat felvenni, de mindhárom típusnál lecsökkent a létszám, míg a fővárosi egyetemek mindvégig igen visszafogottan éltek ezzel a lehetőséggel (21. ábra). Itt is a vidéki főiskolákon a legnagyobb a visszaesés, az ő esetükben 2 ezerről 400 fő alá csökkent ez a létszám, ami hozzájárulhatott leépülésükhöz. 2008-ban kb. 10 ezer fő került be a főiskolákra (nappalis és részidős alapszakokra együtt), közülük mintegy 4 ezer fő pótfelvételezővel (a felvett hallgatók 40%-át teszik ki), ami azt is jelenti, hogy a főiskolákon igen fontos volt az önköltséges képzésre jelentkező pótfelvételezők megszólítása.

21. ábra Pótfelvételin bekerült hallgatók létszáma a közgazdasági képzést folytató karokon, fő

Forrás: Felvi

Megjegyzés: az alap- és mesterszakosok együttes száma

A részletes adatokból az is kiderült, hogy 2017-ben a fővárosi főiskolák esetében a Budapesti Gazdasági Egyetemre került kb. a pótfelvételizők fele, azaz lényegében a kisebb főiskolákon esett vissza a hallgatók létszáma, ami részben hanyatlásukat is előidézte. Amint említettük, napjainkban már az első körben bekerül a hallgatók többsége, főleg akkor, ha több helyre beadják jelentkezésüket és megfelelő felvételi stratégiát alkalmaznak. Megjegyzem, hogy a főiskolák egy része a pótfelvételizők mellett napjainkban is fontos célközönségnek tartja az egyetemeken bukdácsoló, esetleg kimaradó hallgatók megszólítását, átjelentkezésre való buzdítását, felajánlva egyféle 'menekülési lehetőséget'.

A mesterszakos hallgatók létszámának visszaesése arra sarkalta az intézményeket, főleg a vidéki egyetemeket, hogy keresztfélèves képzéseket is indítsanak, februárban is vegyenek fel hallgatókat. Ez azért vált fontossá, mert a 7 féléves alapszakos képzésben télen diplomát szerzők közül a mesterszakra jelentkezők nem szerettek volna félévet kihagyni. De emiatt át kellett szervezni a képzést, több esetben belenyúlva az egymásra épülő tárgyak ismeretanyagába, hogy egy-egy tárgyat csak évente egyszer, ősszel vagy tavasszal kelljen megtartani.

Szakirányú továbbképzés csak önköltséget vállalva részidős (levelezős) tagozatokon végezhető, ez a „másoddiplomás” képzés a már munkában állókat célozza meg. A tipizálást alapul véve a 2010-2013-as visszaesés után nagyjából állandó arányok figyelhetők meg, a

hallgatók kb. harmada a fővárosi egyetemekre jár, negyede a fővárosi főiskolákra, 40%-uk a vidéki egyetemekre, míg a vidéki főiskolákon megszűnt ez a képzés (18. táblázat). A fővárosi intézmények aránya 58-60%-ra csökkent, szintén megfigyelhető, hogy részidős képzéseknél a közeli vidéki egyetemet is szívesen választják a jelentkezők.

18. táblázat A szakirányú továbbképzések hallgatói létszáma tipizálásunk szerint, fő

Típusok	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Bp egyetem	1083	731	679	490	510	480	402	416
Bp főiskola	854	794	712	369	281	323	319	289
Vidék egyetem	772	525	484	383	401	462	517	505
Vidék főiskola	48	71	108	82	25	20	20	0
Együtt	2757	2121	1983	1324	1217	1285	1258	1210

Forrás: Oktatási Hivatal

Megjegyzés: a fővárosi egyetemek közül csak a Budapesti Corvinus Egyetem hirdet ilyen képzéseket.

6.3. A nemzetköziesedés néhány jellemzője

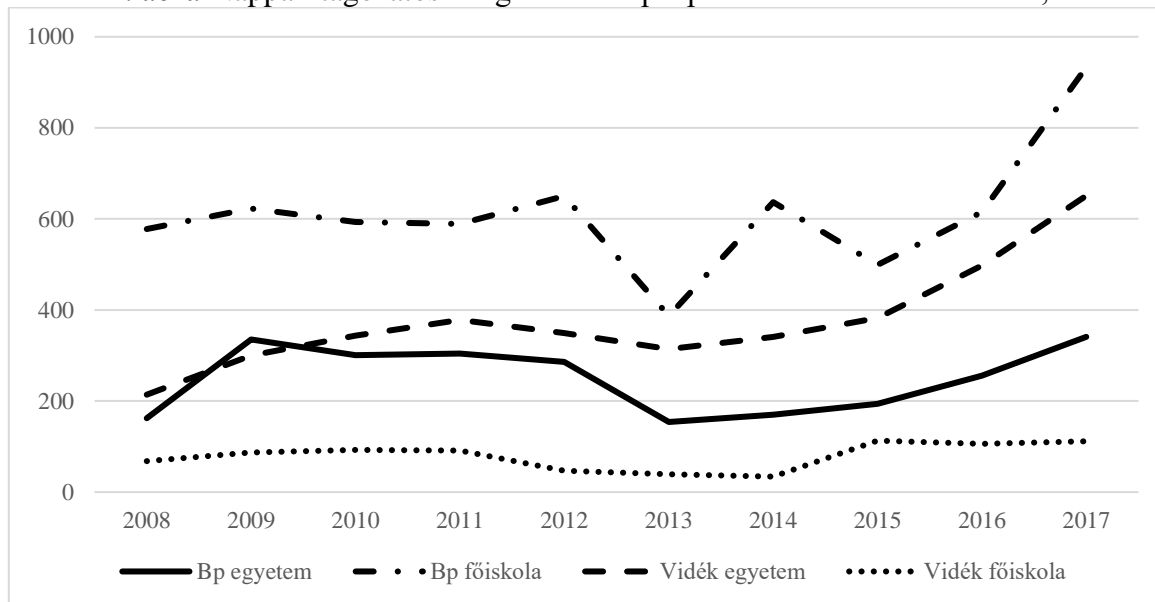
Nappali tagozatos alapképzésben a külföldi hallgatók száma 2008 és 2015 között kisebb ingadozásokkal ugyan, de szinte stagnált, 2016-tól viszont élénk növekedés figyelhető meg (22. ábra). Főleg a budapesti főiskolákon és vidéki egyetemeken nőtt jelentősen a külföldi hallgatók létszáma, a budapesti egyetemeken csak 2017-ben haladta meg a korábbi 300 főt (de az is szinte csak a Budapesti Corvinus Egyetemen, lásd 5. melléklet), a vidéki főiskolákon pedig 100 fő körül stabilizálódott.

A 2016-tól megfigyelhető fellendülés főleg a *Stipendium Hungaricum* ösztöndíjaknak köszönhető, de az is valószínű, hogy a külföldiek között jelentős a határon túli magyar nemzetiségű hallgatók aránya (pl. Szegeden is többen vannak a Vajdaságból). A növekedés ellenére 2017-ben csak 2 ezer külföldi tanult nappalis közgazdasági alapképzésben, évfolyamonként 500-600 fő, ami kevésnek tűnik, főleg a nemzetköziesedésre törekvő egyetemeken. De több intézményben alacsony a létszám, így a külföldiek főleg a magyar hallgatók részére szervezett angol nyelvű képzésbe tudnak bekapcsolódni.

Nappali tagozatos mesterképzésben a külföldiek létszáma viszonylag alacsony, csak 2015-től figyelhető meg élénkebb növekedés, valószínűleg itt is a *Stipendium Hungaricum* ösztöndíj miatt (23. ábra). Legtöbben a budapesti egyetemeken tanulnak, de 2017-ben a vidéki egyetemeken is meghaladta a 300 főt, míg a főiskolákra jóval kevesebben járnak. 14 intézmény

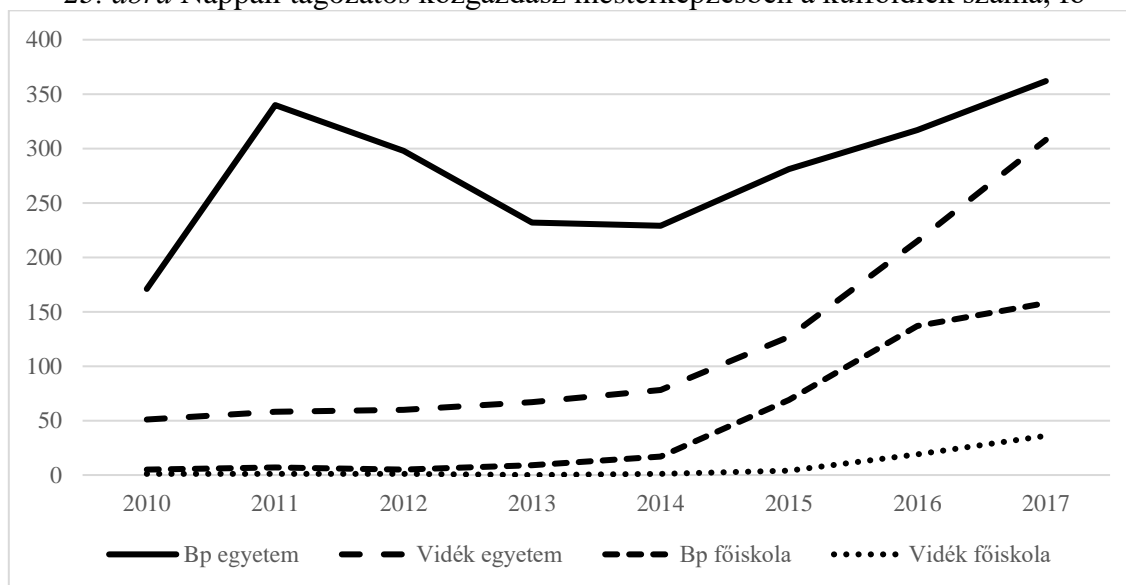
fogad külföldieket nappali mesterképzésre, kiemelkedik a Budapesti Corvinus Egyetem (281 fő) és a Budapesti Gazdasági Egyetem (116 fő) (lásd 5. melléklet).

22. ábra Nappali tagozatos közgazdász alapképzésben a külföldiek száma, fő

Forrás: Oktatási Hivatal

23. ábra Nappali tagozatos közgazdász mesterképzésben a külföldiek száma, fő

Forrás: Oktatási Hivatal

A külföldi hallgatók jelentős részét, amint már említettük, a *Stipendium Hungaricum* ösztöndíjasok teszik ki, akiknek tanulmányi költségeit a magyar állam állja, míg a szervezést a

Tempus Közalapítvány³⁴ végzi. Ezek a hallgatók olyan Európai Unión kívüli országokból jönnek, amelyekkel a magyar állam partnerségi megállapodást kötött. A felvételt a magyar intézmények tartják (általában online módon, pl. Skype-on), de a felvételin megfelelt jelentkezőkről a végső döntés a küldő országokban születik (és sokszor gond, hogy megkapják-e időben a vízumot). A hazai állami intézményeknek megéri ezen külföldi hallgatók fogadására pályázni, mivel támogatásuk kb. négyszerese a magyar hallgatóktól kért önköltségnek (habár a hírek szerint az összeg csökkenni fog a közeljövőben).

A Stipendium Hungaricum ösztöndíj keretében 2015 őszén 1270 hallgató érkezett, az összlétszám 2017-ban valamivel meghaladta az 5 ezer főt, akiknek kb. 20%-a folytat közgazdasági tanulmányokat. Ezen időszak alatt a közgazdasági alapképzésben 133 főről 492 főre, míg mesterképzésben 120 főről 524 főre nőtt a létszámuk. Alapképzésben mintegy ötödét, mesterképzésben közel kétharmadát teszik ki a külföldi hallgatóknak a Stipendium Hungaricum ösztöndíjasok (lásd 5. melléklet). Az alapképzési szakok közül mindegyikre járnak, legnépszerűbb a *gazdálkodási és menedzsment*, a mesterszakoknál a *nemzetközi gazdaság és gazdálkodás* a vezető szak, míg a pénzügy, illetve a számvitel szakokon nincs ilyen ösztöndíjas hallgató.

19. táblázat Stipendium Hungaricum ösztöndíjasok száma az intézmények közgazdasági képzést folytató karain, fő

	2015/16 ősz	2016/17 ősz	2017/2018 ősz
Budapesti Corvinus Egyetem*	60	205	354
Budapesti Gazdasági Egyetem*	125	272	316
Debreceni Egyetem	30	60	100
Dunaújvárosi Főiskola	-	24	40
Eszterházy Károly Főiskola	-	30	70
Kaposvári Egyetem	26	46	56
Miskolci Egyetem	-	30	46
Pannon Egyetem	1	3	34
Pécsi Tudományegyetem	46	58	90
Soproni Egyetem	-	11	17
Széchenyi István Egyetem	1	7	38
Szent István Egyetem	17	52	67
Szegedi Tudományegyetem	23	57	115
Összesen	329	855	1343

Forrás: Tempus Közalapítvány

Megjegyzés: az alap-, mester- és doktori képzésre járók együttes adatai; tartalmazzák a karon folyó nem közgazdasági képzések hallgatóit is; a *-gal jelölt intézményeknél több kar adatát összevontuk.

³⁴ Lásd: <https://tk.hu/palyazatok/2962/stipendium-hungaricum>

Az ösztöndíjasok fogadására az egyetemek szinte mindegyike rámozdult, míg a korábbi főiskolák közül csak három (19. táblázat). Érzékelhető, hogy a vidéki egyetemek kitörési pontként tekintenek erre az ösztöndíjra, amely segíti őket a nemzetköziesedésben, a szükséges oktatói és oktatásszervezési tapasztalatok megszerzésében. Ösztöndíjasok legnagyobb létszámban a Budapesti Corvinus Egyetemen és a Budapesti Gazdasági Egyetemen tanulnak, de több más intézményben is élénk a növekedés.

2013-ban még csak 11 intézmény hirdetett idegen nyelven képzéseket (10 intézmény angolul), míg 2019-ben már 23 felsőoktatási intézmény kínál angol nyelvű közgazdasági képzéseket, kettő német és egy francia nyelven is (lásd 10. melléklet). De az kérdéses, ami a MAB 2014-15-ös intézményi akkreditációjának tapasztalatait összegző anyagban³⁵ is szerepel, hogy rendelkezésre áll-e elegendő számban olyan felkészült oktató mind a 23 intézményben, akik a nemzetközi szakmai elvárásoknak is eleget tudnak tenni, akik ismerik a nemzetközi szakirodalmat és a külföldi vállalati gyakorlatot.

Az adatok alapján megfigyelhető, hogy az intézmények többsége megpróbál felkészülni a külföldiek képzésére, amit a Stipendium Hungaricum ösztöndíj is elősegít az oktatók és oktatásszervezők tapasztalatszerzését támogatva. Persze majd később derül ki, hogy ezek a tapasztalatok és az intézmények felkészültsége elegendő lesz-e ahhoz, hogy ne csak a magyar állam által finanszírozott, hanem önköltséges külföldi hallgatókat is fel tudjanak venni.

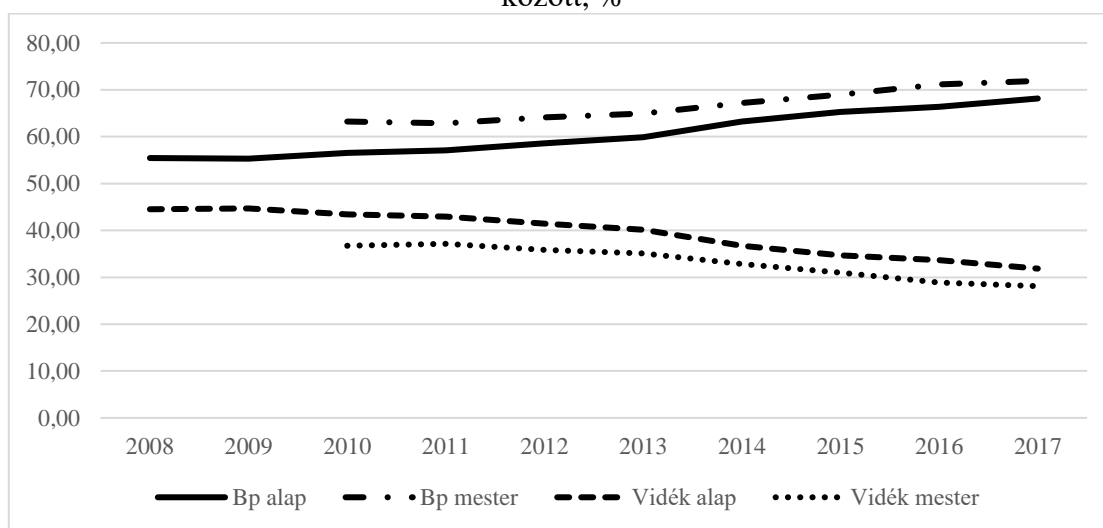
6.4. Koncentrálódás: nyertesek és vesztesek

A fentieket összegezve, a nappali tagozatos hallgatók megoszlása a fővárosi és vidéki intézmények között alapvetően megváltozott (24. ábra). Amíg a *nappalis alapképzésben* 2008-9-ben a megoszlás 55-45% volt, addig fokozatosan nőtt a rés és 2017-ben már 68-32% részarányok figyelhetők meg. Hasonlóan kinyílt az olló a *nappalis mesterképzésben*, 2010-11-ben 63-37%-ról 72-28%-ra. A nappalis alap- és mesterképzések hallgatói létszámát összevonva, 2017-ben az összes közgazdasági hallgató 70%-a fővárosi intézmények hallgatója volt, míg 2011-ben még csak 57%-uk. Azaz a fővárosi intézmények jobban tudtak reagálni mind a demográfiai csökkenés, mind a finanszírozási és felvételi rendszer változásai által generált kihívásokra.

³⁵ Lásd: http://www.mab.hu/web/images/tir/jelentesek/P17_160129_jelentesH.pdf

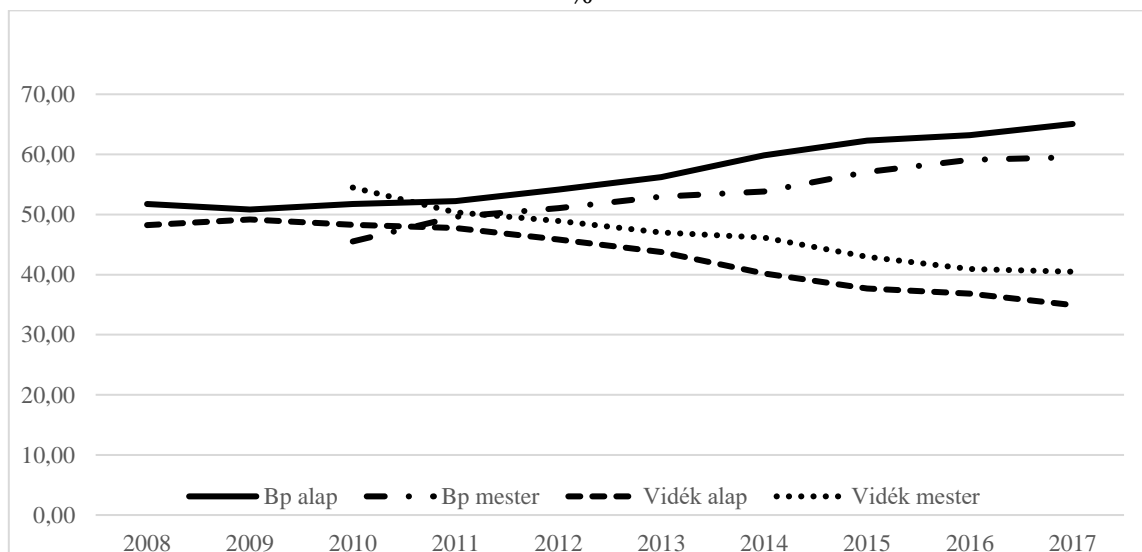
Az is kiderült, hogy a *részidős képzésekben* az intézményi, ehhez kapcsolódva a fővárosi koncentráció kevésbé figyelhető meg. Ennek köszönhető, hogy az összes képzést, azaz mindegyik tagozatot figyelembe véve a közgazdasági hallgatók megoszlása kevésbé drasztikusan változott (25. ábra). Az alapképzésben 2009-ben a hallgatók kb. fele-fele (51-49%) arányban tanultak a fővárosban és vidéken, az arány 2017-re 65-35%-ra változott, a mesterképzésben pedig a 2011-es 50-50%-os megoszlás 2017-ben 60-40%-ra változott. Azaz mind alap-, mind mesterképzésben jelentősen kinyílt az olló egy évtized alatt a fővárosi és vidéki intézmények között.

24. ábra A nappalis közgazdász hallgatók megoszlása a fővárosi és vidéki intézmények között, %

Forrás: saját számítás.

25. ábra Az összes közgazdász hallgató megoszlása a fővárosi és vidéki intézmények között, %

Forrás: saját számítás.

Az adatok igen jelentős mértékű, nagyon rövid idő alatti átrendeződésre utalnak, hiszen a bolognai rendszer bevezetése óta csak egy évtized telt el, az állami finanszírozás 2012-es megváltoztatásától is csak 5 év. Habár a koncentrációs és átrendeződési folyamatok már korábban elindultak és a felvételizők száma nemcsak a demográfiai hullám, hanem a felnőttképzés iránti érdeklődés visszaesése miatt is csökkent, ennek ellenére úgy vélem, hogy a bolognai rendszer kevésbé átgondolt bevezetése az egyik meghatározó tényező. De ugyanígy fontosnak tartom a 2012-es finanszírozási döntést, amely felgyorsította és felerősítette az átrendeződésre ható folyamatokat. Nyilván igen összetett hatásrendszerrel van szó, nagyon sokféle okot és okozatot, a közöttük levő kapcsolatokat érdemes alaposan mérlegelni.

7. Tömegképzés és / vagy elitképzés?

Az adatok alapján megfigyelhető átrendeződések az üzleti jellegű képzések felértékelődését, a fővárosi intézmények előtérbe kerülését és a hallgatók fokozódó koncentrálódását mutatják, főleg nappali tagozatokon. Szerintem ezek a változások önmagukban nem minősíthetők, az igazi kérdés, hogy ez az átrendeződés, a közgazdaságtani szakok és a vidéki, főleg kisebb intézmények háttérbe szorulása előnyös-e az országnak vagy hátrányos. Ennek mérlegelése nagyon összetett kérdésköröket vet fel, amelyek megvitatását nehezíti, hogy a fogalmak keveredése és a régi beidegződések továbbélése következtében sokszor elbeszélünk egymás mellett. Kiemelkedően fontosnak tartom annak újragondolását, hogy érdemes-e egységes eszközként kezelni a gazdaságtudományi felsőoktatást, vagy inkább jobban különüljön el a közgazdaságtani (economics) és a gazdálkodástani (business studies, business management) képzés? Ehhez kapcsolódva célszerű-e szétválasztani a tömegképzés és az elitképzés szabályozását, alkalmazkodva eltérő funkcióikhoz? Ezekben a kérdéskörökben korábban is élénk viták zajlottak, de az elmúlt tíz év adatai birtokában véleményem szerint érdemes újra foglalkozni velük.

7.1. A gazdaságtudományi szakokon belüli átrendeződés

Amint bemutattuk, a bolognai rendszerű képzések indulásakor 3 közgazdaságtani (alkalmazott közgazdaságtan, gazdaságelemzés, közszolgálati) és 6 gazdálkodástani (emberi erőforrások, gazdálkodás és menedzsment, kereskedelem és marketing, nemzetközi gazdálkodás, pénzügy és számvitel, turizmus-vendéglátás) jellegű alapszak szerepelt a képzési kínálatban. Napjainkra a közgazdaságtaninak tekinthetők közül csak egy maradt talpon, az alkalmazott közgazdaságtan, amelyet korábban 5 intézmény indított, de 2017-ben már csak a Budapesti Corvinus Egyetemen (155 aktív elsős hallgató), az Eötvös Loránd Tudományegyetemen (29 elsős) és a Pannon Egyetemen (12 elsős) indult, miközben a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen és a Pécsi Tudományegyetemen megszűnt. A közszolgálati alapszak mindenhol megszűnt (korábban 7 intézményben oktatták, de kikerült a gazdaságtudományi képzési területről és csak a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen folyik ilyen jellegű képzés), míg a gazdaságelemzés megszűnt alapszakként és osztatlan képzéssé vált gazdaság- és pénzügy-matematikai elemzés elnevezéssel (csak a Budapesti Corvinus

Egyetemen indult). Amint ismertettük, napjainkban a nappali tagozatos gazdaságtudományi alapszakos hallgatók 3-4%-a tanul közgazdaságtani, míg 96-97%-a üzleti szakokon.

A mesterszakokat tekintve kissé nehezebb kategorizálni, de amint kifejtettem, 4 szakot közgazdaságtaninak vehetünk (biztosítási és pénzügyi matematika, közgazdasági elemző, közgazdálkodás és közpolitika, regionális és környezeti gazdaságtan), míg a többi 10-et inkább gazdálkodástaninak (ellátásilánc menedzsment, marketing, MBA, nemzetközi gazdaság és gazdálkodás, pénzügy, sportközgazdász, számvitel, turizmus-menedzsment, vállalkozásfejlesztés, vezetés és szervezés).

A közgazdaságtani nappalis mesterszakok közül 2017-ben *elsős aktív hallgató* biztosítási és pénzügyi matematika szakon csak egyetlen egyetemen található (Budapesti Corvinus Egyetemen 36 fő), közgazdasági elemző 3 egyetemen (Budapesti Corvinus Egyetemen 68 fő, Eötvös Loránd Tudományegyetemen 12 fő, Közép-Európai Egyetemen 35 fő), közgazdálkodás és közpolitika szintén egyetlen egyetemen (Budapesti Corvinus Egyetemen 53 fő), regionális és környezeti gazdaságtan érdemben 2 egyetemen (Budapesti Corvinus Egyetemen 55 fő, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen 30 fő, illetve alacsony létszámmal a Kaposvári Egyetemen 7 fő és a Miskolci Egyetemen 2 fő). A fenti kategorizálást alapul véve napjainkban a nappali tagozatos gazdaságtudományi mesterszakos hallgatók kb. 14-16%-a tanul közgazdaságtani, míg 84-86%-a gazdálkodástani szakokon. Nyilván az arányok kissé módosulhatnak a szakok besorolásától függően, de az egyértelműen kiderült, hogy a gazdálkodástani mesterszakok kerültek előtérbe.

A fentiek alapján látható, hogy a gazdaságtudományi képzési területen belül erőteljes átalakulás történt, a közgazdaságtani képzések visszaszorultak, mindkét képzési szinten igen alacsony arányt képviselnek, ráadásul szinte csak a fővárosi 'elitegyetemeken' találhatók. A többi intézményben csak üzleti alapszakok működnek, ahol állami ösztöndíjas, azaz magas felvételi pontszámmal bekerült hallgató kevés található, ami valamennyire jelzi a hallgatók átlagos színvonalát is. Az is fontos, hogy az üzleti alapképzéseken végző hallgatók közül kevesen rendelkeznek olyan elméleti és módszertani tudással, hogy a közgazdaságtani mesterszakokra bekerüljenek. A vidéki egyetemek mesterképzésének visszaesése annak is betudható, hogy az alapképzésben kevés az állami ösztöndíjas hallgatójuk, az önköltségesekek pedig az alapszakot követően inkább a diákhitel visszafizetését lehetővé tevő munkára fókuszálnak, nem pedig a további terheket jelentő mesterképzésre (ahol van ugyan államilag finanszírozott hely, de az egyéb pl. lakhatási, megélhetési költségek is magasak).

Több tényező hatott ezekre a folyamatokra, közülük kettőt emelek ki, amelyek szerintem alapvetően befolyásolták az üzleti alapszakok előretörését és az intézményi átrendeződést. Az

egyik a felvételi rendszer, a másik pedig az üzleti alapképzések tömegképzéssé válása, annak minden előnyével és hátrányával.

7.2. A felvételi rendszer anomáliái

Nappali középfokú oktatásban az érettségizettek száma a 2007-es 78 ezerről 2017-re fokozatosan lecsökkent 61 ezer főre³⁶ (kétharmaduk gimnáziumban tanult), ebben az időszakban a felsőoktatásban nappali tagozaton a felsőoktatási szakképzést, alapképzést és osztatlan képzést együttvéve³⁷ 60 ezerről 55 ezer főre mérséklődött a kezdő évfolyamok létszáma. Természetesen ezek az adatok csak jelzésértékűek, hiszen sokan a középiskola után csak pár évvel felvételiznek, illetve egyre többen tanulnak külföldön stb. De nem állunk messze az igazságtól, ha kijelentjük, hogy aki leérettségizett és be szeretne jutni a hazai felsőoktatásba, továbbá vállalja az önköltséget, az be is jut valamelyik intézménybe. Ez az állítás a gazdaságtudományi képzések esetében is helytálló, amit a felvételi rendszer is elősegít.

A felvételi rendszer a gazdaságtudományok képzési területen úgy alakult, hogy az érettségi tárgyak, mint felvételi tárgyak között nagy a választási lehetőség. 2018-ban az *üzleti alapképzés szakjainál* a következő 8 tárgy közül kell kettőt kiválasztani (emelt vagy középszintű érettségit téve): földrajz, gazdasági ismeretek, informatika, matematika, történelem, ágazati szakmai érettségi vizsgatárgy (üzleti, közgazdasági), idegen nyelv, szakmai előkészítő vizsgatárgy (szintén üzleti, közgazdasági, informatikai). A felvételizők maximalizálják várható pontjaikat, tapasztalataim szerint emiatt igen sokan kihagyják a nehéznek tartott matematikát³⁸ vagy informatikát és pl. egyik tárgyat idegen nyelv (amely a diplomához amúgyis szükséges), míg a másik történelem (vagy földrajz). Az üzleti szakok felvételi rendszerétől eltér a közgazdasági elemző alapszak, ahol az egyik tárgy kötelezően az emelt szintű matematikai érettségi. Véleményem szerint a matematikát újra kötelező felvételi tárgyként kellene megadni az üzleti szakoknál is, ezáltal várhatóan alacsonyabb lenne ugyan a minimális felvételi pontszám, de szerintem az érdeklődés nem csökkenne és a lemorzsolódás is mérséklődne.

³⁶ Forrás: KSH STADAT 2.63. Végzetek a nappali és felnőttoktatásban...

³⁷ Forrás: Oktatási Hivatal 1.13. tábla, amelyben a külföldiek is szerepelnek (ezekben a képzésekben 2-5 ezer fő között lehetnek)

³⁸ Talán elfogultságomból is adódik, az első diplomám szerint okleveles matematikus míg a második szerint okleveles közgazdász (iparszakon) vagyok, de úgy vélem, hogy a 'számolási' és absztrakciós készségek alapvetőek a közgazdasági és üzleti munkakörökhöz.

A közgazdasági alapképzési szakoknál az *állami ösztöndíjas minimumpontszámok* magasak voltak³⁹, csak jelentős többletpontokkal lehetett elérni. Pl. gazdálkodási és menedzsment szakon 2017-ben 440 pont, 2018-ban 428 pont, míg 2019-ben 400 pont volt, vagy pénzügy és számvitel szakon sorrendben 450, 425 és 400, kereskedelem és marketing szakon 449, 428 és 400, turizmus-vendéglátási szakon 420, 400 és 400. Az állami ösztöndíjas helyhez 2018-ig szükség volt többletpontokra, amit a tanulmányi versenyeken sikeres néhány tehetséges fiatal mellett főleg módosabb szülők emelt érettségít tevő, nyelvvizsgával rendelkező, általában külön nyelvórára és korrepetálásra járó gyerekei értek el. Az állami ösztöndíjhoz szükséges minimális ponthatár évenkénti csökkentésének volt egy „finanszírozás váltási hatása”, akik korábban önköltséges képzésre nyertek felvételt, de a következő évben a pontszámuk már elegendő az államilag finanszírozott helyhez, azok közül többen újra felvételiznek, sikeres vizsgáikat elfogadotva már mint állami ösztöndíjasok folytatják tanulmányaikat.

A felvételi rendszer egyik következménye, hogy a demográfiai hullám és a kiépült felsőoktatási kapacitások következtében az üzleti alapszakokra szinte bárki bekerülhet, legfeljebb nem az első helyen megadott fővárosi egyetemre, hanem valamelyik másik intézmény önköltséges képzésébe. Megjegyzem, hogy matematikából a megfelelő szintű hallgatók sokszor inkább állami ösztöndíjas informatikus és mérnöki szakokra, vagy alkalmazott közgazdaságtanra jelentkeznek, nem pedig üzleti képzésekre. Úgy vélem, hogy a felvételi rendszerből is adódik a nagyarányú lemorzsolódás (az említett 40-50%), ha a hallgatók gyengék matematikából, hiányosak az alapjaik, akkor az üzleti szakok képzési és kimeneti követelményei között szereplő matematika, számvitel, vállalati pénzügyek, statisztika, mikro- és makroökonómia stb. tárgyakat is igen nehéz teljesíteniük, ami pedig egyenes út a tanulmányok felfüggesztéséhez.

Amint már kifejtettem, a bolognai jellegű képzésre történő átállás a másfél-két évtizede elindult, ötéves közgazdász képzést folytató intézményeket felkészületlenül érte, részben ennek is betudható, hogy nem tudtak közgazdaságtani alapszakokat indítani (Pécsett már régebben elindult a közgazdasági képzés, ott adottak voltak a feltételek). Véleményem szerint a fő probléma, hogy a közgazdasági képzések megszervezésére nem volt többletforrás, az alacsony

³⁹ A felvételi eredmény pontjainak számításakor az érettségi maximum 200 pont, a két érettségi tárgy szintén legfeljebb 200 pont, míg maximum 100 többletpontot lehet szerezni jogszabályban előírt (emelt szintű érettségi, nyelvvizsgák, esélyegyenlőség) és egyes képzések sajátosságai (tanulmányi versenyek eredményei) alapján.

oktatói bérek⁴⁰ miatt pedig nehéz volt felvenni felkészült közgazdász egyetemi oktatókat, így szinte mindenhol a tehetséges végzősöket megtartva kezdték fokozatosan felépíteni az oktatói gárdát, kompromisszumként azt is elfogadva, hogy az oktatók munkaidejük jelentős részében egyetemen kívül dolgoznak (2-3 nap egyetem, 2-3 nap magánszféra)

Amint kitértem rá, a bolognai képzés bevezetéséig eltelt viszonylag rövid időszak alatt az új képzési helyeken az oktatói kapacitások csak félig-meddig épültek ki. Az oktatók tudományos és szakmai előmenetelét megnehezítette, hogy a gazdaságtudományi karok anyagi hátterét nyújtó levelezős és távoktatásban is helyt kellett állniuk. Kevés a szak- és tárgyfelelősként figyelembe vehető vezető oktató, a vidéki egyetemi karokon létrehozott doktori iskolák fő funkciója még most is oktatói utánpótlásuk kinevelése (*Lengyel 2015*). Megjegyzem, hogy napjainkban is gond az egyetemi tanárok és MTA doktorok hiánya, pl. 2019-ben a vidéki egyetemeken működő 10 doktori iskola közül ötnek a vezetője fővárosi lakos. Az pedig a kontraszelekció melegágya, ha nem a legtehetségesebbek maradnak benn az egyetemen és ha a fiatal oktatók döntő többsége saját egyetemének doktori iskolájában szerzi meg doktori (PhD) fokozatát.

A nagyobb létszámú közgazdász hallgatót oktató, doktori iskolát fenntartó egyetemek esetében az adjunktusok döntő többsége saját egyetemén szerzett doktori (PhD) fokozatot. *Egyetemi adjunktusnak* doktori fokozattal (PhD), legalább 5 éves oktatói tapasztalattal bíró tanársegéd nevezhető ki, emiatt általában már a bolognai rendszer bevezetését követően szerezték tudományos fokozatukat a jelenleg adjunktusi beosztásban dolgozók. A Budapesti Corvinus Egyetem három karán együttesen 88 teljes munkaidős oktató dolgozik adjunktusi beosztásban⁴¹, akiknek az életrajza is elérhető (a dr. univ címmel rendelkezőket nem vettük figyelembe), közülük 61 szerezte PhD fokozatát saját egyetemén valamelyik doktori iskolában, azaz 69%-uk. A további 22 adjunktus más hazai egyetemen (5 fő az Eötvös Loránd Tudományegyetemen, 4 fő Pécsen, 3 fő Debrecenben stb.), 4 fő külföldön és 1 fő a Central European University-n. A Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi karán mind a 24 adjunktus saját egyetemén doktorált (3 fő az egyetem más karán), a Debreceni Egyetem Gazdaságtudományi Karán a 45 adjunktusból 40 a saját egyetemén, a Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Karán mind a 10 adjunktus a saját karán, a Széchenyi István Egyetem Kautz Gyula Gazdaságtudományi Karon a 17 főből 16 a saját egyetemén (közülük 4 fő a

⁴⁰ A 2018-ban érvényes oktatói bértábla szerint egy tanársegéd havi bruttó bére (kerekítve) 222 e.Ft, főiskolai adjunktusé 250 e.Ft, egyetemi adjunktusé 277 e.Ft, főiskolai docensé 305 e.Ft, egyetemi docensé 388 e.Ft, főiskolai tanaré 412 e.Ft, egyetemi tanaré 554 e.Ft.

⁴¹ Az adatokat 2019. szeptember 12-13-án gyűjtöttem a karok honlapjáról.

közelmúltban hozzájuk csatolt mosonmagyaróvári karon), a Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Karán a 13 fő mind a saját karán levő doktori iskolában szerezte doktori fokozatát.

Az előbbi adatokból kiderül, hogy az oktatói utánpótlás döntő része saját egyetemén működő doktori képzésekből kerül ki (66%), a vidéken működő karokon elvétve van máshol doktorált adjunktus kolléga. Egyedül a Budapesti Corvinus Egyetemen figyelhető meg, hogy többen vettek részt más egyetemek doktori képzésében (matematikát, számvitelt, kommunikációt stb. oktató fiatalok), ami mögött az is állhat, hogy a doktori cím megszerzését követően a fővárosba mentek dolgozni vidékről. Ami számomra meglepő, hogy a 188 adjunktusból mindössze 5 fő szerezte külföldi egyetemen tudományos fokozatát, ami megnehezíti a hazai közgazdász képzések kiterjedtebb és elismertebb nemzetköziesedését, a nemzetközi kutatásokba való tömeges bekapcsolódást. Nyilván az alacsony hazai oktató bérek, az egyre bürokratikusabb egyetemi adminisztráció, a minimális kutatási lehetőségek, a tömegképzés és magas óraterhelés stb. elriasztják a külföldön végzetteket, hogy hazai egyetemekre jöjjenek vissza. Csak remélhetjük, hogy nem válik kontraszelektálttá a hazai közgazdasági felsőoktatás, nem másod- és harmadvonalbeli fiatalok kerülnek nemsokára vezetői pozíciókba.

20. táblázat A teljes munkaidős oktatók száma és tudományos címeik, beosztásuk 2017-ben

	Összes oktató	MTA tagok	MTA doktorok	Egyetemi tanár	Egyetemi docens
Budapesti Corvinus Egyetem	406	1	17	49	139
Debreceni Egyetem Gazdaságtudományi Kar	121	0	1	11	38
Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Kar	70	0	2	8	31
Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar	73	2	4	8	22
Széchenyi István Egyetem Kautz Gyula Gazdaságtudományi Kar	87	0	3	10	33
Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar	49	0	4	8	15
Együtt	806	3	31	94	278

Forrás: Oktatási hivatal 3.5.3. és 3.5.4. táblák.

Megjegyzés: az MTA rendes és levelező tagjait együtt vettük, az oktatók számát nem lehet mechanikusan összehasonlítani, a többkarú egyetemeken általában a társkarokról átoktatják pl. a matematikát, informatikát, jogot, míg máshol ezt az oktatói kapacitást is fenn kell a karon tartani.

Az adjunktusoknál is figyelembe vett karokon a teljes munkaidős oktatók 75%-a rendelkezik tudományos fokozattal, közülük 94 fő egyetemi tanár, 3 fő az MTA tagja és 31 fő az MTA doktora (20. táblázat). Az oktatók 46%-a vezető oktató, azaz egyetemi tanár vagy

docens, ami soknak tűnik, de érthető, az egyetemek meg szeretnék tartani a fiatalokat, így minél hamarabb kinevezik vezető oktatónak. Az egyetemi tanárok harmada rendelkezik MTA doktora (és MTA tagja) tudományos címmel, ami kevésnek tűnik a doktori (PhD) képzés színvonalas fenntartásához.

Úgy gondolom, hogy állami intézmények esetében szükség lett volna átgondolt országos fejlesztési stratégiára és az új közgazdasági karok, képzések anyagi háttérének megteremtésére költségvetési forrásból (több helyen az új karok saját bevételeiből fedezték épületeik megvásárlását, berendezését stb., holott ezek állami tulajdonba kerültek). Ezekkel a problémákkal a régebb óta működő fővárosi intézmények kevésbé szembesültek, így nagyon egyenlőtlen versenyhelyzet alakult ki, az új képzési helyek rákényszerültek az önköltséges hallgatók tömeges felvételére, minél többféle alapszak elindítására és a hallgatók „benntartására”, ami sok esetben az oktatás színvonalának jelentős csökkenésével járt együtt.

Megjegyzem, hogy korábban két felsőoktatási intézményben is lehetett akkreditált tárgyfelelős egy oktató, ezek voltak az A1 és A2 kategóriák, amelyek megszűntek, talán 2008-tól. Azóta egy oktató csak egy felsőoktatási intézményben vehető figyelembe akkreditációs nyilatkozata alapján, de természetesen több helyen is oktathat (pl. részmunkaidőben, megbízási jogviszony keretében). De az 'inter-city' professzorok tevékenysége abból a szempontból hasznos volt, hogy hozzájárultak az oktatói bázis kiépüléséhez a tananyagok, tapasztalatok átadásával, a fiatal vidéki kollégák felkészítésével.

A fenti adatok és tényezők, valamint több intézmény akkreditációja során szerzett személyes tapasztalataim alapján úgy vélem, hogy célszerű lenne külön-külön szabályozni a gazdálkodástani (üzleti) és a közgazdaságtani képzéseket. Az üzleti alapképzéseknél jelenleg is minimális a közgazdaságtani ismeretek oktatása, pl. a Budapesti Corvinus Egyetem gazdálkodási és menedzsment alapszak mintatantervében⁴² az alapozó kötelező tárgyak között közgazdaságtaninak minősül 1 félév mikroökonómia és 1 félév makroökonómia (együtt 10 kredit a 66-ból), a szakmai kötelező tárgyak között nincs közgazdaságtani tárgy (a 63 kredit mind üzleti tárgyhoz tartozik), a módszertani alapozók pedig 2 félév matematikából (10 kredit), 2 félév statisztikából (10 kredit) és egy félév operációkutatásból (4 kredit) állnak. A 7 kötelezően választható tárgy közül 3-at kell felvenni, közöttük több közgazdaságtani is található (környezetgazdaságtan, nemzetközi makroökonómia, intézményi közgazdaságtan, 3-3- kredit), miként a 8 kötelezően választható társadalomtudományi tárgy között is (szintén 3 tárgyat kell felvenni, 3-3 kredittel). A 6 specializáció között van egy, a gazdaságméleti specializáció,

⁴² *Lásd:* <http://gazdalkodastudomany.uni-corvinus.hu/index.php?id=alapkpzsnappalitagozat>

amelyben szerepel az ökonometria, illetve piacszerkezetek tantárgy. A bemutatott mintatantervhez hasonlóan épül fel a többi üzleti alapszak tanterve is, amiből látható, hogy csak bevezető jellegű közgazdaságtani alapismeretekre tesz szert a hallgatók többsége. Összevetve ugyanezen az egyetemen az alkalmazott közgazdaságtan alapszak⁴³ mintatantervével, jelentősek a különbségek. Véleményem szerint a gazdálkodástani (üzleti) és a közgazdaságtani képzések célja, ismeretanyaga, a hallgatók felkészültsége és attitűdje, a hatékony oktatási módszertan nagyon eltérő és emiatt célszerű lenne külön szabályozni a kétféle képzést, a mostani 'vegyesfelvágott' helyett.

Már jó ideje tart a vita, hogy megfelelő-e az összes gazdaságtudományi alapszakos diplomát egységesen elnevezni „közgazdász ... alapképzési szakon”, ugyanígy mesterképzésben „okleveles közgazdász ... szakon”. Úgy vélem, hogy ez a kérdés túlmutat a nevezéktanon, mert félrevezeti a szülőket, de a munkaadók egy részét is, akiknek többsége korábbi tanulmányaik vagy információik alapján „közgazdásznak” egyetemi jellegű, erős társadalomtudományi és módszertani alapozottságú ismeretekkel bíró munkavállalóra számít, holott ez a hallgatóknak csak nagyon kis arányára igaz. A döntő többség „üzemgazdász”, „vállalatgazdász”, „üzleti gazdász” („magángazdász”?), aki nem a közösség gazdasági problémáinak megértéséhez bír ismeretanyaggal, hanem a versenyszférában működő vállalatok gyakorlati, főleg ügyviteli feladatainak megoldásában képes részt venni.

A gazdálkodástani (üzleti) képzésekben elvárt, hogy rámenősebbnek, sikeresebbnek kell lenni a többiekénél, üzletemberként kevésbé törődve a verseny esetleges társadalmi hatásaival (pl. munkanélküliséggel), míg a közgazdaságtant tanulmányozó inkább 'érzékeny' a közösség gazdasági és társadalmi problémáira, azok megismerésével, értelmezésével, a gazdasági szabályozás kérdéseivel stb. foglalkozik⁴⁴. *Zalai Ernő* megfogalmazásában (2014, 903. o.): „Míg a gazdálkodástan elsősorban a gazdasági egységeken belüli jelenségeket elemzi, addig a közgazdaságtan a köztük levő kapcsolatokat szabályozó mechanizmusok és a makrogazdasági összefüggések kutatására összpontosít”. Ezen a vitaülésen *Chikán Attila* megjegyzi (2014, 916-917. o.): „Belátható ugyan, hogy a közgazdaságtan és a gazdálkodástan között, tárgyukból következően, szerves kapcsolat van – ezt azonban a tudomány mai fejlettségi szintjén alig

⁴³ *Lásd:* <http://kozgazdasagtudomany.uni-corvinus.hu/index.php?id=5463>

⁴⁴ Nemzetközileg sem egyértelmű, pl. az American Economic Association JEL rendszere is tartalmaz üzleti részt (M: Business Administration and Business Economics; Marketing; Accounting; Personnel Economics), habár inkább 'tisztá közgazdaságtani' témákat csoportosít: lásd: <https://www.aeaweb.org/jel/guide/jel.php>

kezeljük. A szemléleti és módszertani eltérések egyaránt igen jelentősek, a két tudományterület lényegében egymástól szinte függetlenül fejlődik, s ebben nem is várható gyors változás.”⁴⁵

Azért is gond az eltérő jellegű képzések közös elnevezése, mert a régi beidegződések alapján a szakmai vitákban, felsőoktatási háttéranyagokban egyetemi végzettségű neves közgazdászok nyilvánítanak véleményt, akik saját tanulmányaik és nemzetközi tapasztalataik alapján az üzleti képzéseknél is közgazdaságtani szemléletű javaslatokat fogalmaznak meg, holott alapvetően eltérő a kétféle képzés célja, elvárt szakmai kompetenciái. Úgy tűnik továbbá, hogy a döntéselőkészítők és –hozók szemléletében még mindig az ’elitegyetem’ áll a középpontban, holott az napjainkban már csak egy-két intézményt és egy szűk hallgatói réteget érint. Véleményem szerint az üzleti alapszakoknál elsősorban a tömegképzés, míg a közgazdaságtani alapszakoknál az elitképzés szempontjait kellene érvényesíteni.

Amint említettem, megszűnt a *közszolgálati alapszak*, így a közszférában is elsősorban a versenyszféra elvárásaira felkészített hallgatókat vesznek fel. Természetesen egy üzleti, pl. egy pénzügyi-számviteli szakos is el tudja látni valamelyik közintézmény (önkormányzat, oktatási, kulturális egészségügyi stb. intézmények) vagy alapítvány gazdasági adminisztrációs teendőit, de nem rendelkezik azokkal a társadalomtudományi ismeretekkel és „társadalmi érzékenységgel”, közösség szerveződési szemlélettel, ami egy ilyen közérdekű szervezetben történő munkavégzéshez, beilleszkedéshez szükséges lenne. A Nemzeti Közszolgálati Egyetem az államigazgatás számára tud képezni szakembereket, de a közszféra többi részének jelenleg nem megoldott a gazdasági szakember utánpótlása.

7.3. Tömegképzés az üzleti szakokon

A *gazdálkodástani alapképzés* az intézmények többségében tömegképzéssé vált, ahol egy ’színvonalas középiskolához’ vagy tanfolyamhoz hasonlóan jó pedagógiai érzékkel és üzleti gyakorlattal rendelkező oktatókra van szükség, akik a közepes képességű hallgatókat is fel tudják készíteni jövőbeli munkakörük betöltésére. Nem kellene elvárni ezektől az oktatóktól sem a tudományos munkát, sem az önálló jegyzeteket, hanem meglévő, széles körben használt tankönyvek alapján kellene oktatniuk. Továbbá a minimális elméleti és módszertani ismeretanyagot követően a vállalati gyakorlatban előforduló feladatok háttérismereteire kellene

⁴⁵ Más tudományterületeken is zajlik a változás, pl. az 1970-es években még alkalmazott matematikusoknak tanultunk, később már programtervező matematikusoknak, de manapság már a többség informatikusnak, holott az alapozó ismeretek nagyjából ugyanazok.

elsősorban koncentrálni. Tévedés ne essék, itt nem közgazdászokról van szó, hanem olyan jövődö munkavállalókról, akik főleg a korábban érettségihez kötött ügyviteli munkakörökben dolgoznak, a mai elvárások szerinti idegen nyelvtudás, informatikai eszközök használata, kommunikációs készségek stb. birtokában.

Piaci igény pedig érzékelhető az ilyen munkavállalók iránt, amit jelez az is, hogy elég nagy a részidős alapszakos hallgatók száma (lásd 6. táblázat), akiknek többsége munka mellett, önköltséges képzésben vesz részt, és ilyen képzési helyek szinte minden nagyobb városban megtalálhatók. Ráadásul viszonylag egyenletesen választják az intézményeket, szinte mindegyik intézményben és térségben vannak levelezős üzleti alapképzések. Elvileg erre készítené fel a felsőoktatási szakképzés, de a tapasztalatok alapján az itt szerzhető végzettséget a munkaadók kevésbé fogadják el, illetve az alapképzés bevezető (módszertani alapozó) tárgyait is oktatják és emiatt sokan lemorzsolódnak.

Ráadásul túlzottan speciálisak az üzleti alapszakok, amelyek véleményem szerint, amint azt bemutattam, elsősorban a korábbi főiskolai szakokból formálódtak. A gazdálkodástan 6 működő alapszakján az 1-3. félévek során lényegében minimális eltérésekkel ugyanazon alapozó és módszertani tárgyak, ismeretanyagok szerepelnek (a KKK szerint is), ezért az intézmények jelentős részében összevont előadások vannak, együtt a különböző üzleti szakok hallgatóinak. Az alapszakok szerinti érdemi elkülönülés a 4. félévtől kezdődik, de általában ott is jelentős az átfedés a különböző alapszakok között (pl. a kötelezően választható tárgyak esetében). A túlzott specializáció, a 6 alapszak azért okoz gondot, mert az érettségizők többségének 18 évesen kell eldöntenie, melyik alapszakon szeretne tanulni, amikor még csak felületes ismeretei vannak pl. az emberi erőforrások, avagy nemzetközi gazdálkodás alapszak lényegéről.

A gazdaságtudományi képzési területen elegendő lenne háromféle alapszak, egy közgazdaságtani (economics, amelyhez az alkalmazott közgazdaságtant sorolom), egy pénzügyi-számviteli és egy gazdálkodástani (business studies, az összes többi). Utóbbi képzésben a hallgatók a 4. félévtől választhatnának specializációkat, lényegesen több információ és megalapozottabb szakmai karrier elképzelés birtokában. Elvileg most is lehetséges a szakváltás, de tapasztalataim szerint viszonylag ritka. Jóval rugalmasabb lenne a képzés és a munkaerőpiac változó igényeihez is jobban igazodna, ha a gazdálkodástani (üzleti) alapszakon belül az intézmények saját hatáskörben nagyobb rugalmassággal szervezhetnének a 4. félévtől olyan, az oklevélben is feltüntetett specializációkat, amelyekre helyben van munkaerőpiaci igény és pl. a duális képzés is szerveződhet a helyi vállalatoknál.

Az üzleti alapképzés egyrészt sokat követel a hallgatóktól, sokféle ismeretanyagot próbál megtanítani, amit nem alapoz meg eléggé és emiatt is nagy a lemorzsolódás. Másrészt ahhoz pedig keveset nyújt, hogy a hallgatók mesterszakon továbbtanuljanak, mivel a felületesen 'bemagolt' tudás ehhez nem elegendő. Ráadásul a felmérések szerint a nappali tagozatos üzleti mesterszakok hallgatóinak jelentős része, kb. 70%-a heti 25-30 órában dolgozik, sokszor nem az érdemi tapasztalatszerzés, hanem a jövedelem miatt (Takács et al. 2017). A hallgatói munkavégzés főleg a magánélet rovására megy, de nyilván a kötelező irodalmon, a slide-okon szereplő információkon (és a kidolgozott tételek bemagolásán) túl alig marad idő az eltérő értelmezések, az összetett nemzetközi szakirodalom, a külföldi tapasztalatok megismerésére és átgondolására, az ismeretek elmélyítésére, az 'értelmiségi léthez' tartozó egyéb témakörök felfedezésére, érdemi szakmai vitákra való részvételre stb.

Az egyetemek is alkalmazkodnak a hallgatók munkavégzéséhez, vagy eltekintenek az óralátogatás elvárásától, vagy a foglalkozások kora reggel és késő délután vannak, amikor a hallgatók és oktatóik is jobban ráérnek. Az oktatók és hallgatók „összekacsintanak”, az oktató eltűri, ha a hallgatók nem olvassák el a kötelező irodalmat vagy az óráin nem vesznek részt, a hallgató pedig nem reklamál, ha az oktató felkészületlen és elavult ismereteket korszerűtlen módszerrel próbál átadni. Több egyetemen vizsgaidőszakban mindegyik tárgyból hetente kell vizsgalehetőséget adni, emiatt a hallgatók egy része, főleg alapképzésben „próba-szerencse” alapon vizsgáztat, ha többször nem sikerül, akkor legfeljebb majd felveszi a tárgyat a következő félévben.

A mesterszakok esetében, amint az előbb felvillantottam, a problémák egy része az alapképzésből adódik. A másik fontos szempont, hogy véleményem szerint túl szűk a mesterszakok kínálata, hiszen most csak lényegében a Budapesti Corvinus Egyetem lehetőségeihez igazodó mesterszakok vannak. Amit hiányolok, az a többkarú egyetemek által felkínált átoktatási, együttműködési lehetőségek jobb kihasználása, mivel nagyon komoly tudásbázis van, pl. a tudományegyetemek orvosi (Debrecen, Pécs, Szeged), jogtudományi, bölcsész- és társadalomtudományi karain, az informatikai és matematikai tanszékeken, de a műszaki egyetemi képzéseknél is (a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen kívül Győrben, Miskolcon, Veszprémben). A 'sportközgazdász' mesterszak megalapításával már megtörtént bizonyos áttörés, de ugyanígy szükség lenne pl. egészség-gazdaságtani, innováció-menedzsment, intézmény gazdálkodási, vagy akár ingatlan-fejlesztő szakra. A jelenleg szervezett *szakirányú továbbképzések* nincsenek nappali képzésben és társadalmi, vállalati elfogadottságuk csak egy „továbbképző tanfolyam”-nak felel meg. A regionális, helyi munkaerőpiac igényei alapján a többkarú egyetemek várhatóan piacképes mesterszakokat

tudnának szervezni, támaszkodva a társkarokon meglevő oktatói kapacitásra, várhatóan a külföldi hallgatók szélesebb körét is fogadhatnák.

Azt is fontosnak tartom, hogy *gazdálkodástani mesterképzéseket távoktatásban* is el lehessen indítani, amint említettem, jelenleg távoktatásban csak alapképzés végezhető. Ezt ellentmondásnak érzem, mert egy alapképzéses diplomával rendelkező hallgató, aki mögött több évnnyi tanulási tapasztalat, sikeres vizsgák sokasága áll, inkább tud egyedül felkészülni, mint aki az érettségit követően vesz részt távoktatásban (természetesen a távoktatásos alapszakosok egy része már rendelkezik diplomával). Az üzleti levelezős mesterszakok többsége jelenleg is „kvázi-távoktatás” jelleggel működik, a hallgatók alig vesznek részt a foglalkozásokon és általában elvárt, hogy az oktató az ismeretanyagot jegyzetben vagy részletes slide-okon közreadja és csak minimális kötelező irodalmat kérjen számon. Jobb lenne legalizálni ezt a helyzetet, szerintem az egyetemek e-learning távoktatás keretében, online kurzusokat szervezve a jelenleginél nagyobb hallgatói kört tudnának bevonni az üzleti mesterképzésbe. Az online távoktatás a *szakirányú továbbképzések* többségében is bevezethető lenne, ami hozzájárulhatna az élethosszig tartó tanulás elterjedéséhez is.

A Magyar Akkreditációs Bizottság által kiadott elvárások is kezdenek alkalmazkodni a tömegképzés feltételeihez, pl. alapszakok indításánál⁴⁶ a „törzsanyag ismeretköreinek, illetve („önálló”) tantárgyainak felelősei legalább 50%-ban tudományos fokozattal rendelkező oktatók”. Mivel egy oktató maximum három ismeretkörnek (max 3x12 kredit) lehet a felelőse (nyilván több szakon is), továbbá a tárgyfelelős oktatóknak csak maximum fele haladhatja meg a 25 kreditet, ami 4-6 tárgynak felel meg, így akár 6-8 minősített oktatóval is elindulhat egy szak (tudományos fokozattal nem rendelkező oktató maximum 15 kreditnyi tárgynak lehet a felelőse). Az is könnyítés, hogy tárgyfelelős lehet olyan külsős, pl. vállalati vendégoktató vagy nyugdíjas is, aki akkreditációs nyilatkozatát az adott intézményben adta le.

Az adatok alapján gazdaságtudományi képzési területen 29 felsőoktatási intézmény kapott jogot alapképzés, 19 pedig mesterszakok indítására, ami azt is jelenti, hogy az előírt feltételeket gond nélkül teljesíteni lehet, az ellenőrzés a leadott anyagra vonatkozik, az infrastrukturális háttérre és a szak- és tárgyfelelősökre, azt senki sem nézi meg, hogy ténylegesen ki tartja az órákat.

Véleményem szerint az új MAB-előírások annak beismerését jelentik, hogy az alapképzés a középiskolán valamivel túlmutató szint, de csak az oktatók kis részétől vár el tudományos teljesítményt és azt, hogy az adott felsőoktatási intézményben teljes munkaidőben

⁴⁶ Lásd: http://www.mab.hu/web/tir/doc/szbsz_bs3.pdf

dolgozzanak. Mesterszakok indításánál⁴⁷ a törzsanyag tárgyfelelőseitől elvárt a tudományos fokozat, de részmunkaidős oktató is lehet tárgyfelelős. Azt jónak tarthatjuk, hogy a MAB a képzési és kimeneti követelmények szabályozásánál a bemeneti (belépési kritériumok) és oktatási (tantárgyak, kreditek, stb.) feltételek helyett a kimenetre fókuszál, az adott képesítéshez szükséges tudásra, képességekre és kompetenciaelemekre (attitűd, autonómia és felelősség). Az viszont kérdéses, hogyan lehet megmérni ezeket a kimeneti elemeket, a Diplomás Pályakövetési Rendszer erre csak korlátozottan alkalmas.

A fentiek alapján is érzékelhető, hogy a hazai felsőoktatás finanszírozási gondjai, ehhez kapcsolódva az önköltséges tömegképzés és az alacsony oktatói bérek következtében nehéz a tudományos teljesítménnyel bíró oktatókat megtartani, ami a közgazdasági képzésekre főleg igaz, hiszen egy felkészült közgazdász a versenyszférában többszörös jövedelmet érhet el. Megjegyzem, hogy az állami vagy egyéb közintézmények PhD-fokozattal rendelkező alkalmazottai (pl. minisztériumok, MNB, ÁSZ, GVH) a versenyszférában nem, de a felsőoktatásban vállalhatnak további jogviszony szerinti állásokat és sokan élnek is ezzel a lehetőséggel. Az más kérdés, hogy csak a nevüket adják-e mint tárgyfelelősök, vagy heti rendszerességgel oktatnak, felzárkóztatnak, szakdolgozatírásban segítenek, mentorálnak, oktatásszervezésben, tananyagok összeállításában, kutatásban stb. közreműködnek. A vendégelőadók és gyakorlattal bíró óraadók nagyon hasznosak, de csak kiegészítői a felsőoktatási intézményekben folyó képzéseknek.

⁴⁷ Lásd: http://www.mab.hu/web/tir/doc/szbsz_ms3.pdf

8. Piaci és / vagy közszolgáltatás?

Az adatok alapján a közgazdász képzést nyújtó intézmények között a bolognai rendszer bevezetését követően jelentős átrendeződés történt. A felvételizők potenciális létszámának csökkenése miatt ez részben természetes folyamat, amit véleményem szerint a 2012-es finanszírozási változtatás felerősített és felgyorsított. Amint ismertettük, a hagyományos fővárosi intézmények és a vidéki tudományegyetemek nagyjából stabilizálni tudták hallgatói létszámukat, míg a kisebb, főleg vidéki intézmények leépültek. Az átrendeződés során az intézményi koncentráció megnőtt, elsősorban nappali tagozatokon, pl. 2017-ben az elsős nappali tagozatos alapszakos közgazdászok 70%-a fővárosi intézménybe nyert felvételt, miközben 2009-ben még csak 55%-uk. A fővárosi intézmények részarányának növekedése az első éves közgazdász hallgatóik számának minimális mérséklődése mellett következett be, a 2009-es 5,8 ezerről 2017-ben 5,5 ezer főre, miközben a vidéki intézményekben az elsősök létszáma 4,8 ezerről 2,2 ezer főre csökkent, megfeleződött. Az is megfigyelhető, hogy a részidős képzéseknél nem zajlott le ez a koncentráció, se az alap- se a mesterképzésnél.

A felsőoktatás finanszírozásával foglalkozó szakmai vitákban kétféle erősen sarkosított álláspont figyelhető meg (*Semjén* 2013, *Temesi* 2012). Az egyik, hogy szabadon választhasson intézményt a hallgató, oda jelentkezzen a fiatal, ahová szeretne, ahol információi szerint jobb a képzés és általa is megfizethető a tandíj, a végzést követően pedig jó munkahelyre kerülhet és sikeres karriert indíthat. A felsőoktatás lényegében egy befektetés az egyéni boldoguláshoz, a diplomásnak a munkaerőpiacon meg fognak térülni az oktatásra fordított költségei. Kimondva vagy kimondatlanul a piaci szemlélet érvényesül, az intézmények versenyezzenek a hallgatókért, „győzzön a jobbik” és „hulljon a férgese”, zárjanak be a gyengébb intézmények. De tényleg el lehet dönteni, hogy melyik intézmény nyújt jobb képzést? Vajon az elismertség, az ügyes marketing vagy egyéb tényezők befolyásolják a hallgatókat az intézmény kiválasztásában?

A másik szélsőséges álláspont a felsőoktatást a közoktatás kiterjesztésének tekinti, lényegében a 21. századi tudásalapú társadalom közösségi befektetésének, ezért a felvételikén bekerült fiatalok számára ingyenes, legalább az első diplomáig. A társadalom humán tőkébe történő befektetése pedig hosszabb távon nemcsak gazdasági növekedést indukál, hanem hozzájárul a 'well-being' szubjektív tényezőinek megerősödéséhez, a társadalmi mobilitáshoz, az egyenlőtlenségek mérséklődéséhez és egy stabilabb társadalom kialakulásához is.

A kérdés hátterében főleg az áll, hogy a felsőoktatás mennyiben piaci szolgáltatás vagy közszolgáltatás. Az országok többségének gyakorlatában a fenti két álláspont bizonyos

keveredése figyelhető meg, nem vitatják a jelentkezők jogát a felsőoktatási intézmény szabad kiválasztására, de ha költségvetési forrásokból is támogatják a képzést, akkor ezeket a forrásokat az ország távlati céljai, bizonyos prioritások szerint használják fel. Ki szoktak emelni közszolgáltatási jellegű szakokat, pl. egészségügyi vagy tanárképzéseket, de elmaradott térségekben működő intézményeket is. Nyilván az is erősen vitatható, hogy a távlati célok mennyire pontosak, a mostani információk alapján a munkaerőpiaci előrejelzések mennyiben megbízhatók és mi alapján jelölhetők ki bizonyos képzések vagy intézmények.

Magyarországon is egy ilyen kevert rendszer működik, a jelentkezők 65-75%-a bekerül valamelyik felsőoktatási intézménybe⁴⁸, továbbá az összes hallgató 58-60%-a államilag támogatott. A hazai felsőoktatási intézkedések bizonyos prioritások alapján kiemelten kezelik és költségvetésből támogatják pl. az informatikai és műszaki képzéseket, de egyes intézményeket is, pl. a Nemzeti Közszolgálati Egyetemet.

Hasonló prioritás „A Nemzeti Fejlesztés 2030 – Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptióról” szóló 2014-es országgyűlési határozatban⁴⁹ leírt területfejlesztési cél is: „Szükséges oldani a felsőoktatás Budapest-központúságát és ennek megfelelően megteremteni a konvergencia régiókban található intézmények célzott fejlesztését a ténylegesen betöltött társadalmi-gazdasági szerepüknek megfelelően. A területpolitika és a közlekedésfejlesztés keretében biztosítani szükséges az azonos felsőoktatási térséghez, zónához tartozó, együttműködő vagy integrált intézmények közötti közlekedési kapcsolatok javítását, valamint a felsőoktatási intézmények közösségi közlekedéssel és kerékpárutakkal való elérhetőségét”.

A 2016-ban közreadott, többször hivatkozott „Fokozatváltás a felsőoktatásban” középtávú szakpolitikai stratégia is megfogalmazza (20. o.): „A felsőoktatásnak hangsúlyos szerepe van az ország kevésbé fejlett régióiban, ahol sürgető módon és egyszerre jelentkeznek a társadalmi mobilitás és a gazdaságfejlesztés igényei, viszont az intézményrendszer jelen állapotában csak korlátozottan tud megfelelni e kettős kihívásnak. Ebből következően ki kell alakítani az intézményrendszernek azt a szegmensét, melynek középpontjában a helyben történő boldogulás áll, mégpedig oly módon, hogy az adott intézmény a regionális munkaerőpiac igényeihez igazodó, gyakorlatorientált képzést, és ezzel együtt megfelelő életpályát kínál a fiataloknak”.

⁴⁸ Lásd: KSH STADAT 2.6.10. Egyetemek, főiskolák nappali képzésére jelentkezők és felvettek (1990–)

⁴⁹ 1/2014. (I. 3.) OGY határozat, 227. o., lásd:

<http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK14001.pdf>

Ebben a stratégiában a *felsőoktatási intézményhálózattal* kapcsolatban megfogalmazott célkitűzés (5.2., 54. o.): „A felsőoktatási intézményhálózat folyamatos monitoringja, a Magyarország térszerkezetéhez igazodó, hierarchikus, a minőségjavulás irányába mutató, versenyhelyzetet teremtő intézményrendszer irányába mutató korrekció.

Indoklás: A 2014-2016 között végrehajtott intézményszerkezeti átalakítások megteremtették a célkitűzésnek megfelelő hálózat kialakítását az alábbi alapelvek mentén.

- A Budapest-centrikusság Magyarország térszerkezetének adottsága, amit nem problémaként, hanem adottságként kell kezelni.
- A fejlesztéspolitikában nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a településszerkezet hierarchikus.
- A települések helyett a funkcionális városi térségeket szükséges a térstruktúra alapegységeinek tekinteni.
- A térségi funkciónak megfelelően kell biztosítani a felsőoktatás jelenlétét.”

Az idézett határozatokban megfigyelhető az országgyűlési és kormányzati szándék a kevésbé fejlett térségekben a diplomások iránti munkaerőpiaci igények kielégítésére a településszerkezethez igazodó, a funkcionális városi térségekben végzett gyakorlatorientált felsőfokú képzésekkel. A regionális tudománnyal foglalkozók többsége azzal is egyetért, hogy a Budapest-centrikusság Magyarország térszerkezetének adottsága. Az ország tartós gazdasági növekedéséhez szükség van a kevésbé fejlett térségekben folyó felsőfokú közgazdasági képzésekre, de a fővárost és a vidéket nem egymás ellenében kell fejleszteni, hanem minden térséget egyedi sajátosságai szerint kell támogatni, azt mérlegelve, hogy mennyiben képesek hozzájárulni az ország hosszabb távú kiegyensúlyozott fejlődéséhez.

A továbbiakban először a felsőoktatás térbeliségét tekintjük át, kiemelten a közgazdasági képzéseket, bemutatva az intézmények kapacitásszámainak változását is. Majd a tanulmányban ismertetett adatokat is felhasználva a gazdaság térbeli működése alapján fogalmazzunk meg fejlesztési javaslatokat a regionális gazdaságtan és gazdaságfejlesztés nemzetközi tapasztalatai, valamint hazai empirikus vizsgálatok alapján.

8.1. A hazai felsőoktatás térbelisége

Nemcsak a székhelyén, hanem más településen is végezhet egy felsőoktatási intézmény képzést. Az Nftv szerint (14. § (2a)): „A felsőoktatási intézmény

- a) székhelyén, telephelyén,
- b) megállapodás alapján közösségi felsőoktatási képzési központban,
- c) a 78. § (1) bekezdésében meghatározott esetben székhelyén kívül,
- d) fenntartói egyetértéssel kötött megállapodás alapján az azonos fenntartó által fenntartott más felsőoktatási intézmény székhelyén, telephelyén,
- e) szakirányú továbbképzés esetén székhelyén kívül is folytathat tevékenységet.”

A fentiek alapján szinte bárhol lehet felsőfokú képzést folytatni, részben a megengedő szabályozás miatt a hazai felsőoktatás térben igen kiterjedt. A felsőoktatás térbeliségét többféle területi szinten érdemes bemutatni és elemezni, mert mindegyik más-más vetületét emeli ki a kérdéskörnek, tanulmányunkban a megyei és járási szintet, továbbá a nagyvárosi vonzáskörzeteket vesszük alapul.

A *megyéket* tekintve felsőoktatási intézménynek székhelye vagy telephelye 2017-ben mindegyik megyében van, kivéve Nógrád megyét (*7. melléklet*). Az elmúlt 5 évben, 2012-től 2017-ig a hazai képzési helyek száma 104-ről 112-re nőtt, azaz a felsőoktatás térben egyre kiterjedtebbé vált. De egy térbeli koncentráció is megfigyelhető, az első 5 megyében 2012-ben az oktatók 76%-a dolgozott, 2017-ben már 80%-a, az oktatókkal párhuzamosan a hallgatók 74%-os részaránya 81%-ra nőtt, azaz a fővároson kívül 4 megyében van meghatározó nagyságú felsőoktatás. A főváros kiemelkedik, öt év alatt az oktatóknál 46%-ról 50%-ra, míg a hallgatóknál 43%-ról 53%-ra nőtt a részaránya. A hallgatói részarány növekedése főleg annak tudható be, hogy országosan jelentősen, 84%-ára esett vissza a hallgatók száma, eközben a fővárosban csak 97%-ára. Több megyében nagyon gyorsan mérséklődött a hallgatók létszáma, 7 megyében 40-60%-ára.

A felsőoktatási intézmények a képzések széles körét végzik, a felsőoktatási szakképzéstől az alap- és mesterképzéseken át a doktori képzésig. Az alsóbb szintű képzések, így a felsőoktatási szakképzés és az alapképzés mindegyik megyében megtalálható (kivéve Nógrádot), az érettségít követően a hallgatók egy része szívesen választ egy közeli intézményt, főleg részidős képzés esetében (*8. melléklet*). A mester- és osztatlan képzések inkább a nagyobb egyetemekkel bíró megyékben vannak, míg doktori képzés már csak a megyék felében. A hallgatók térbeli koncentrációját az ezer lakosra jutó adatsor is mutatja, a fővároson kívül három-négy megyében kiemelkedő, máshol pedig minimális. A főváros a mesterképzésben (57%) és a szakirányú továbbképzésben (68%) jelentősen meghaladja az összes hallgató esetében (53%) kimutatott részarányt.

A megyékre vonatkozó adatokból nem derül ki, hogy a megyén belül hol található a felsőoktatás, emiatt érdemes a másik területi szintet, a járásokat is elemezni. 2017-ben a 175 járásból 51 járásban található valamelyik felsőoktatási intézménynek képzési helye, telephelye (Budapestet is egy járásnak vettük) (lásd 9. melléklet). Ez azt jelenti, hogy szinte mindegyik nagyobb városban van képzési hely, sőt 44 járásban (városban) nappali tagozaton is. Annak ellenére is soknak tűnik, hogy kisebb városokban már régóta működnek felsőoktatási intézmények, pl. Sárospatakon, Keszthelyen vagy Mosonmagyaróvárott, több esetben egyházak szervezésében.

Az adatokat részletesebben vizsgálva szintén szembetűnő a korábban írottakkal megegyezően az erőteljes területi koncentrálódás. Négy járásban (városban), mint kiemelkedő egyetemi centrumban (Budapest, Debrecen, Szeged, Pécs) 2013-ban az összes hallgató 71,5%-a tanult, ez az arány mindössze 4 év alatt, 2017-re 76,2%-ra nőtt. Ezek persze csak részarányok, az abszolút értékek mindenhol csökkentek, a négy centrum esetében a 2013-as 200,6 ezer főről 2017-re 187 ezer főre, azaz 93%-ára, miközben országosan 88%-ára. Nappali tagozaton hasonló tendencia figyelhető meg, a négy centrum részesedése 76,6%-ról 81,1%-ra nőtt. Ezt a magas nappali tagozatos részesedést befolyásolja, hogy a négy centrumban a hazai felsőoktatás széles skálája megtalálható és jelentősek a csak itt folyó egészségügyi (orvosi, fogorvosi, gyógyszerész) képzések is. A négy centrum 2013-tól növelni tudta részarányát, sőt Budapest részaránya nappali tagozaton 51,3%-ról 55,5%-ra, azaz a nappalis hallgatók több, mint fele a fővárosban tanul.

A hazai felsőoktatás térben erősen koncentrálódott, az érintett 51 járást alapul véve az összes nappalis hallgatóra számolt HHI index 2013-ban 0,27 volt, amely 2017-ben 0,33-ra nőtt. Az összes hallgató háromnegyede 4, míg egynegyede 47 járásban tanul (a nappalisokat tekintve 40 járásban), a rangsort tekintve az első 14 járásban található az összes hallgató 94,5%, a nappalisoknak 96,6%-a (lásd 9. melléklet). Azaz 37 járásban van ugyan felsőoktatási képzési hely, de alig van hallgató, ami nagyon elaprózott képzéseket jelent és jogosan felvetődik, hogy fenn lehet-e tartani megfelelő színvonalú oktatást ilyen alacsony létszámok esetében. Különösen szembetűnő, hogy a kevésbé fejlett megyék nagyvárosaiban alig van már felsőfokú képzés, 2017-ben Salgótarjánban egyáltalán nincs (a korábbi Pénzügyi és Számviteli Főiskola tagozata 2013-ban megszűnt), Békéscsabán és Szolnokon is kb. negyedére esett vissza a hallgatók létszáma. A felsőoktatásban érintett járások közel felében, 21 járásban nem érte el a nappalis hallgatók száma a 100 főt, amely létszám ráadásul több szakból és évfolyamból tevődhet össze.

Az is szembevetendő, hogy a leépülő, megszűnő képzési helyek mellett újak is létesültek, több közülük kevésbé fejlett térségek kisvárosaiban, pl. Orosházán, Hatvanban, Kőszegen, Siófokon, Kisvárdán, Tatán, Sümegen. Erősen kérdéses, ha ezen új képzési helyek közelében lévő nagyvárosokban leépül a képzés, akkor mitől lesznek életképesek ezek a kisvárosi, hiányos intézményi környezetben működő részlegek, telephelyek? Amíg magánfőiskolák esetében a tulajdonos szuverén döntése új tagozat indítási kérelmének engedélyeztetése, addig állami fenntartású intézményeknél nehezen érthető, hogy miért nem a közelben lévő, kihasználatlan állami tulajdonú felsőoktatási infrastruktúrát hasznosítják, pedig a „Fokozatváltás...” stratégia célul tűzi ki (13. o.), hogy „2030-ra teljesen megszűnnek az adott városban vagy régióban belüli ki nem használt párhuzamos kapacitások”. Úgy tűnik, jelenleg a párhuzamos kapacitások kiépülése folyik, nem pedig a megszüntetésük.

Ha a *közgazdasági képzéseket* tekintjük, akkor 2013-ban 18 településen volt ilyen képzést folytató felsőoktatási intézmény székhelye (közte Budapesten, ahol 14 intézmény központja működött), a képzéseket pedig 30 településen végezték. 2019-ben 17 településen (Gyöngyös esett ki) volt székhely, de már 35 településen (és ugyanennyi járásban) hirdettek közgazdasági képzést, ami a képzési helyek számát tekintve némi emelkedést mutat. Az alacsony, 100 fő alatti nappalis hallgatóval bíró 21 járásból 9-ben van közgazdasági képzés, legalábbis a 2019-es felvételi tájékoztatóban meghirdették, többek között néhány nagyobb városban is, mint Békéscsabán, Nagykanizsán és Orosházán (utóbbi a Kodolányi János Egyetem⁵⁰ székhelye 5 nappalis hallgatóval). Megjegyzem, hogy a lista végén több olyan képzési hely is szerepel, ahol 2019-ben már nem hirdettek felvételit, azaz kifutnak a képzések.

A legtöbb helyen a *gazdálkodástani alapszakokat* oktatják, a képzési helyek szerinti sorrend 1-4. helyén ilyen szakok állnak, őket követi a kommunikáció- és médiatudomány és a nemzetközi tanulmányok (21. táblázat). Az üzleti alapszakok elterjedtsége egyrészt arra utal, hogy erős az érdeklődés és sok intézmény megszervezte az oktatásukat, másrészt a munkaerőpiac térbeliségéhez igazodnak, sok településen végzik ezeket az önköltséges képzéseket. Szintén népszerűek a lakosság térbeli eloszlásához igazodó szolgáltatások számára folyó képzések, pl. óvodapedagógus, tanító és szociális munkás, de ugyanígy a vállalatok széles körét kiszolgáló, a gazdaságtudományi képzési területtel szoros kapcsolatban álló műszaki menedzser és gazdaságinformatikus képzések is, utóbbiak államilag támogatottak. A legelterjedtebb és legnagyobb létszámú hallgatóval bíró alapképzés a gazdálkodási és menedzsment, ami jelzi elfogadottságát és általános jellegét, mivel megadja azokat az alapozó

⁵⁰ A 8. fejezetben az intézmények 2019-es felvételi tájékoztatóban szereplő neveit használjuk.

ismereteket és készségeket, amelyekre majd a konkrét munkahelyen a speciális tudást építeni lehet.

21. táblázat A legtöbb képzési helyen oktatót alapszakok a 2017/2018-as tanévben

Alapszakok	Képzési helyek száma	Hallgatók, fő		Államilag támogatott		Külföldiek	
		összes	elsős	fő	%	fő	%
gazdálkodási és menedzsment	28	7173	2377	1183	16,5	858	12,0
kereskedelem és marketing	19	4139	1227	516	12,5	192	4,6
pénzügy és számvitel	19	3723	1122	733	19,7	124	3,3
turizmus-vendéglátás	18	4995	1440	1168	23,4	314	6,3
kommunikáció- és médiatudomány	16	1863	653	215	11,5	221	11,9
nemzetközi tanulmányok	16	1720	604	246	14,3	282	16,4
műszaki menedzser	15	2614	575	2152	82,3	58	2,2
gazdaságinformatikus	14	3699	1093	3178	85,9	126	3,4
gépészmérnöki	14	6461	1578	5133	79,4	349	5,4
óvodapedagógus	14	2090	702	2026	96,9	10	0,5
tanító	14	2412	630	2316	96,0	44	1,8
mérnök-informatikus	13	6646	2093	5004	75,3	392	5,9
nemzetközi gazdálkodás	13	3485	1065	745	21,4	370	10,6
szociális munka	13	552	159	492	89,1	28	5,1

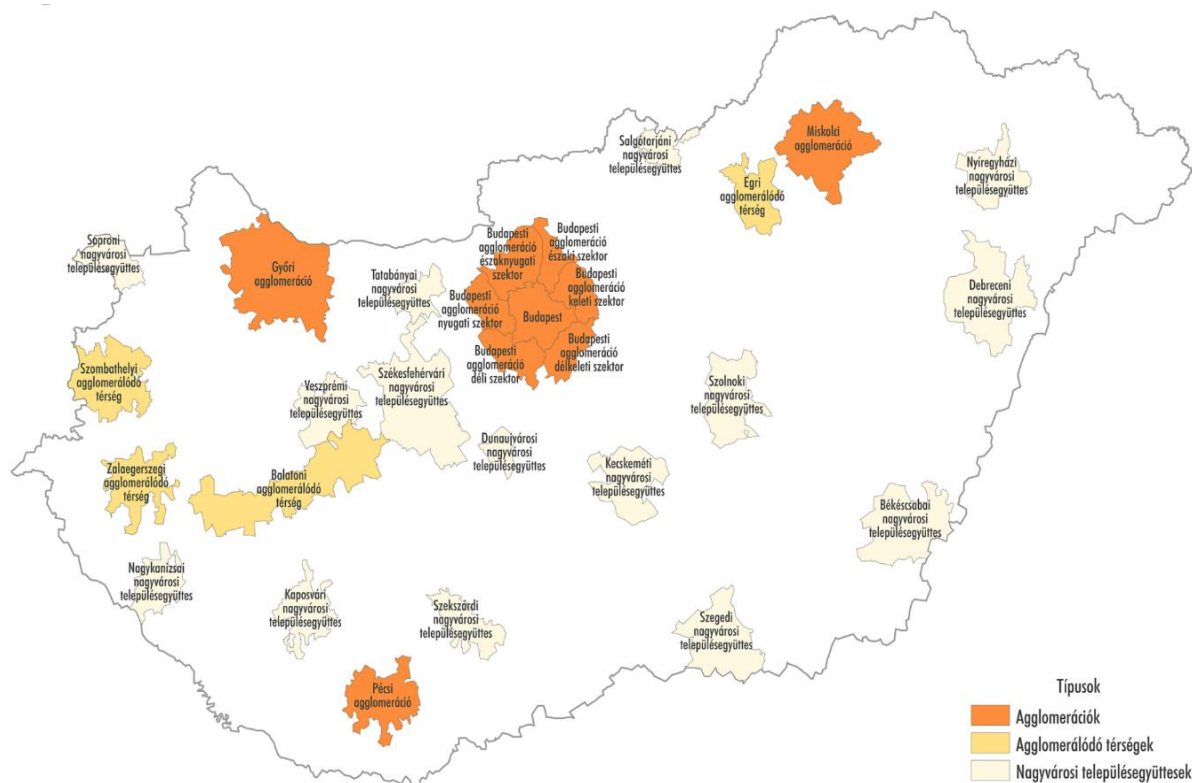
Forrás: Oktatási Hivatal 2017. évi 3.1.6. táblázat

Megjegyzés: egy felsőoktatási intézménynek több képzési helyen levő képzését külön-külön vettük.

A járássok inkább igazgatási területi egységek, a munkaerőpiac térbeliségén, az ingázási és közlekedéshálózati adatokon alapulnak a *nagyvárosi vonzaskörzetek*⁵¹ (másképpen városrégiók), amelyek több járást is magukban foglalhatnak és átléphetik a járássok határait (lásd 26. ábra és 11. melléklet). Ezek a vonzaskörzetek olyan *lokális térségek*, amelyeken belül úgy lehet munkahelyet váltani, hogy nem kell lakást cserélni. Másképpen, a fiatal a szülei lakásából járhat a térségen belüli felsőoktatási intézménybe, mint középiskolás korában, ami jelentősen csökkentheti tanulmányai költségeit. Jelenleg mind a 22 nagyvárosi vonzaskörzetben folyik felsőfokú képzés, sőt üzleti alapképzés is, kivéve a salgótarjánit (a balatoni térséggel nem foglalkozunk).

⁵¹ Nagyvárosi vonzaskörzetnek nevezem a KSH által agglomerációnak, agglomerálódó térségnek és nagyvárosi településegységnek nevezett térségeket. A 18 megyeszékhely és a főváros mellett 3 megyei jogú város vonzaskörzete is idesorolódik.

26. ábra A nagyvárosi vonzaskörzetek Magyarországon

Forrás: KSH Területi Statisztikai Évkönyv 2017

22. táblázat A nagyvárosi vonzaskörzetek fontosabb adatai

Megnevezés	Lakónépesség, ezer fő	Összes hallgató, fő	Ebből: nappali képzésben, fő	Összes hallgató, fő	Ebből: nappali képzésben, fő	Működő társas vállalkozások ezer lakosra
	2017	2013	2013	2017	2017	2017
Nagyvárosi vonzaskörzetek összesen	5369	270152	205217	239835	184292	87
Ebből:						
központok és társaközpontok összesen	4164	270142	205207	239650	184283	93
egyéb települések összesen	1209	10	10	185	9	65
Nagyvárosi vonzaskörzetekbe nem tartozó városok összesen	2296	10632	3282	5598	2164	57
Nagyvárosi vonzaskörzetekbe nem tartozó községek összesen	2113	164	164	161	48	38
Együtt	9778	280948	208663	245594	186504	69

Forrás: KSH Területi Statisztikai Évkönyv 2013. évi 7.24. és 7.32., továbbá 2017. évi 8.3.1. és 8.3.9. alapján, az ezer lakosra megadott hallgatói adatokat átszámoltuk.

Megjegyzés: a településeggyüttesek adatai 2013-tól összehasonlíthatók.

Ezekben a nagyvárosi vonzásokörzetekben él a lakosság 55%-a, itt tanul a felsőoktatási hallgatók 96%-a, a nappalisok 98%-a, de a működő társas vállalkozások 76%-ának is itt található a székhelye (22. táblázat). Megjegyzem, hogy a hazai társas vállalkozások 49%-ának a fővárosi vonzásokörzetben van a központja, 27%-uknak a többi 21 nagyvárosi vonzásokörzetben, míg 15%-uknak a vonzásokörzetekbe nem tartozó városokban és 9%-uknak községekben. A főváros mellett mind a 18 megyeszékhelynek van vonzásokörzete, ahol a megyei (egészségügyi, igazgatási, kulturális, oktatási stb.) intézmények, található, illetve viszonylag megoldott a megyeszékhelyek elérhetősége megyéjük településeinek többségéről.

A felsőoktatás térbeli koncentrációját mutatja, hogy a hallgatók szinte csak a *nagyvárosi vonzásokörzetek központjaiban* és társaközpontjaiban tanulnak, amely települések tömörítik a társas vállalkozások székhelyeinek háromnegyedét. A magyar felsőoktatás, benne az üzleti alapképzés térbeli fejlesztéséhez, a munkaerőpiachoz történő igazodásához szerintem ezt a 22 nagyvárosi térséget érdemes alapul venni, amelyek a „Fokozatváltás...” koncepcióban szereplő funkcionális várostérségi lehatároláshoz jól igazodnak.

A nagyvárosi vonzásokörzetek felsőoktatási adatait részletesebben áttekintve (11. melléklet) és összevetve az intézmények közgazdász hallgatóinak adataival (5. melléklet) erős koncentráció figyelhető meg: az összes hallgató 81%-a, míg a nappalis hallgatók 84%-a a járásoknál már említett 4 felsőoktatási centrumban tanul (Budapest, Debrecen, Pécs, Szeged), ami azt is jelenti, hogy a többi 18 nagyvárosi vonzásokörzetben igen alacsony a közgazdász hallgatók száma. Ebben a 4 centrumban az ún. agglomerációs előnyök, mint külső méretgazdaságossági előnyök is érvényesülnek, főleg a viszonylag nagy munkaerőpiac miatt (amit a lakosság létszáma is jelez).

Fontos a *felsőoktatás méretgazdaságossága* is, a hallgatók nagy létszámán túl ebben a 4 térségben a hazai felsőoktatási képzések szinte mindegyike megtalálható és itt koncentrálódik a hazai felsőoktatási oktatói kapacitás és a doktori iskolákban folyó oktatói utánképzés is, pl. a Debreceni Egyetem 14 karú és 24 doktori iskolája van, a Pécsi Tudományegyetem 10 karú 23 doktori iskolával és a Szegedi Tudományegyetem 12 karú 19 doktori iskolával. Mind a 4 centrumban a gazdaságtudományi képzési terület összes képzése megtalálható, a felsőoktatási képzésektől a doktori iskoláig.

Természetesen a felsőoktatási intézmények vonzásokörzete nem adható meg pontosan és nem igazodik sem a közigazgatási határokhoz, sem a nagyvárosi vonzásokörzetekhez (Teperics-Dorogi 2014). A 2012-2014 között felvételt nyert hallgatók lakóhelyét, mint települést és a képzési helyet figyelembe véve részletes elemzésük alapján Jancsó és Szalkai (2017, 385. o) megállapította, hogy „Budapest felsőoktatási vezető szerepe megkérdőjelezhetetlen, itt tanul a

hallgatók fele, és az ország jelentős részéből ide veszik fel a legtöbb hallgatót. Abszolút dominanciája azonban már szűkebb területre terjed ki, számottevő méretű térségek hazánkban nem kötődnek egységesen egy-egy felsőoktatási központhoz. A főváros, a regionális centrumok, illetve a kisebb központok felsőoktatási versenye a települések jókora részénél nem dől el egyértelműen.”

A fővároson kívül *regionális centrumnak* három térséget tarthatunk, Debrecen, Szeged és Pécs központtal, amelyek vonzáskörzete saját megyéjükön kívül a szomszédos megyékre is kiterjed, míg Miskolc és Győr már csak saját megyéjén belül tekinthető dominánsnak. A három regionális centrum hallgatóinak többsége saját és a szomszédos megyékből érkezik (*Polónyi* 2019, 33-34. o.): 2016-ban Debrecenben a hallgatók 87%-a (a felsőoktatási szakképzésben 92%, alapképzésben 88%, mesterképzésben 85%), Pécsen 57%-a (79%, 56% és 51%), Szegeden 65%-a (76%, 67% és 62%). A lakóhelyhez közeli intézményben történő továbbtanulás a képzés alacsonyabb szintjein erős, míg mesterképzésben már valamivel gyengébb. A közgazdasági képzésekre jelentkezők valószínűleg nem térnek el az összes képzéstől, pl. a Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Karán tanuló alapszakosok kb. 40%-a Szegedről és vonzáskörzetéből, 20%-a Csongrád megye többi részéből és további 20% a szomszédos megyékből érkezik.

Az adatok alapján látható, hogy Magyarországon is a településhierarchiához, pontosabban a *munkaerő-vonzáskörzetekhez igazodik a felsőoktatás*, ami szolgáltatási funkcióját tekintve természetes (megfelel a regionális gazdaságban oktatott Christaller-féle tipológiának). A nagy népességű és vállalati, intézményi központokkal bíró térségekben koncentrálnak a speciális felkészültségű és tudású oktatókat és tudományos háttérintézményeket igénylő képzések (pl. az orvosi képzések 4 térségben vannak), míg az általános alapozó ismeretekre építő, kevésbé speciális felkészültségű oktatókkal végezhető képzések (pl. a gazdálkodási és menedzsment alapszak) feltételei sok helyen adottak.

8.2. Részérdekek hálójában: helycserés támadás?

Az Oktatási Hivatal⁵² által a *gazdaságtudományi képzési területre* megállapított *felvehető maximális hallgatói létszámok* alapján 2013 és 2017 között a főváros-vidék viszonylatban eltérő tendencia érzékelhető (23. táblázat, 10. melléklet).

⁵² Lásd: https://www.oktatas.hu/felsooktatas/hatosagi_ugyintezes/foi_intezmenyek_ugyintezes/hallgatoi_letszam/kapacitas_megallapitasa

23. táblázat Gazdaságtudományi képzési területen az intézmények felvehető maximális hallgatói létszáma, fő

Székhelyek és képzési helyek	Év	Felvehető (fő)			
		Nappali képzés	Esti, levelező munkarend	Távoktatás	Együtt
Budapesti székhely	2013	14977	9564	1618	26159
	2019	14690	9032	607	24329
Vidéki székhely	2013	17790	14029	1741	33560
	2019	10343	7549	1279	19171
Budapesti képzési hely	2013	16998	11143	2155	30296
	2019	15020	9946	857	25823
Vidéki képzési hely	2013	15769	12450	1204	29423
	2019	10013	6635	1029	17677
Összes	2013	32767	23593	3359	59719
	2019	25033	16581	1886	43500

Forrás: Felvételi tájékoztatók a szeptemberi felvételiéről.

Megjegyzés: a Felvi 2013-tól közli honlapján a kapacitászámokat, a 2019-es felvételi tájékoztatóban leírtak alapján vettük figyelembe az intézmények székhelyeit és képzési helyeit.

A fővárosi székhelyű felsőoktatási intézmények kapacitásszámai csak némileg mérséklődtek, nappali képzésben 98%-ra, esti és levelező tagozaton 94%-ra, távoktatásban 38%-ra, együtt tekintve 93%-ra. A vidéki székhelyű intézmények esetében radikálisabb a csökkenés, nappali képzésben 58%-ra, esti és levelező tagozaton 54%-ra, távoktatásban 73%-ra, együttesen 57%-ra. Ez azt is jelenti, amíg a fővárosi székhelyű intézmények 2013-ban nappali képzésben az országos kapacitás 46%-át, addig 2017-ben már 59%-át tudták magukénak, az összes tagozatot tekintve pedig kapacitásuk részesedése 45%-ról 56%-ra nőtt.

A *képzési helyeket* tekintve is hasonló átrendeződés zajlott, habár némileg mérsékeltebb ütemben. A fővárosban a felvehető hallgatók száma nappali képzésben 88%-ra, esti és levelező tagozaton 89%-ra, távoktatásban 40%-ra csökkent, miközben vidéken nappali képzésben 63%-ra, esti és levelező tagozaton 53%-ra, távoktatásban 85%-ra. 2013-ban a nappalis kapacitás 52%-a volt a fővárosban, 2017-ben már 60%-a, az összes tagozatot tekintve a fővárosi képzési helyek részesedése pedig 51%-ról 59%-ra nőtt.

Megfigyelhető, hogy 2013 és 2017 között országosan a közgazdász hallgatók maximális felvehető létszáma lecsökkent 73%-ra (24. táblázat), de ez a csökkenés típusonként eltérő mértékben történt, a vidéki főiskolák és egyetemek körében jelentős, a budapesti főiskolák esetében átlagos, ellenben a fővárosi egyetemek még növelni is tudták kapacitásszámaikat. Ez a növekedés főleg az Eötvös Loránd Tudományegyetemnek tudható be, amelynek 2013-ban még csak 104 fő volt a gazdaságtudományi kapacitása, 2019-ben pedig már 2049 fő, amiben a

szombathelyi 340 fő is szerepel (2017-ben csatolták hozzájuk a korábbi tanárképzős főiskolát a soproni egyetemtől, de ekkor hozták létre Budapesten a Gazdálkodástudományi Intézetet is). Az adatokból érzékelhető, hogy a vidéki intézmények többsége tudomásul vette, hogy lecsökken a hallgatói létszáma és mérsékelte közgazdasági képzési kapacitásszámait. A tipizálás alapján a fővárosi intézmények részesedése 51,7%-ról 59,3%-ra változott.

24. táblázat Gazdaságtudományok képzési területen az intézmények felvehető maximális hallgatói létszáma tipizálásunk szerint

Tipizálás	Kapacitások, fő		Változás, %	Megoszlás, %	
	2013	2019	2019/2013	2013	2017
Budapesti egyetem	6741	8298	123,1	11,3	19,1
Budapesti főiskola	24138	17498	72,5	40,4	40,2
Vidéki egyetem	18036	11360	63,0	30,2	26,1
Vidéki főiskola	10804	6344	58,7	18,1	14,6
Együtt	59719	43500	72,8	100,0	100,0

Forrás: Felvételi tájékoztatók a szeptemberi felvételiokról.

Megjegyzés: a tipizálás során az EDUTUS Egyetemet a fővárosi főiskoláknál vettük figyelembe.

A közgazdasági oktatást végző intézmények fele hirdetett 2019-ben *székhelyén kívüli képzéseket*, 9 állami, 5 magán és 1 egyházi intézmény (25. táblázat, részletesen lásd 10. melléklet). Hat fővárosi székhelyű intézmény 7 vidéki városban szervez képzéseket, míg 3 vidéki székhelyű intézmény a fővárosban tart fenn telephelyet. A képzések egy része már régóta működik, pl. a Budapesti Gazdasági Egyetem zalaegerszegi kara, több képzési hely pedig a közelmúltbeli összevonások, összeolvadások eredménye, pl. az egri Eszterházy Károly Egyetemhez csatolták a gyöngyösi főiskolát, vagy a kecskeméti Neumann János Egyetemhez a szolnoki főiskolát (utóbbi 2019 nyarán a Debreceni Egyetemhez került).

De vannak viszonylag új képzőközpontok is, a 25. táblázatban dőlten szerepelnek, pl. Balatonfüreden, Hatvanban, Kisvárdán, Siófokon, Sümegen, amelyek egy részében csak levelező tagozat működik. Salgótarján mellett Székesfehérvár az egyik olyan város, mint megyeszékhely, amelynek nincs saját székhelyű felsőoktatási intézménye és ahol több külsős intézmény is hirdet közgazdasági képzéseket. Azaz állami intézmények továbbra is létrehozhatnak egy-egy térségen, megyén belül a párhuzamos kapacitásokat.

25. táblázat A gazdaságtudományi képzési terület kapacitásszámait a székhelyen kívüli képzési helyeket is fenntartó intézményeknél 2019-ben

Intézmény	Székhelyén	Székhelyen kívüli képzési helyein
Budapesti Corvinus Egyetem	Budapest (2489+790)	Székesfehérvár (197+67)

Budapesti Gazdasági Egyetem	Budapest (4315+1915)	<i>Hatvan (0+21), Zalaegerszeg (176 + 93)</i>
Budapesti Metropolitan Egyetem	Budapest (1741+1531)	Hódmezővásárhely (458+225)
Debreceni Egyetem	Debrecen (912+380)	<i>Kisvárdá (55+40)</i>
Edutus Főiskola	Tatabánya (276+207)	Budapest (328+343), <i>Balatonfüred (0+60), Sümeg (0+86), Tata (0+90)</i>
Eötvös Loránd Tudományegyetem	Budapest (1205+554)	Szombathely (180+160)
Eszterházy Károly Egyetem	Eger (246+149)	Gyöngyös (282+462), <i>Sárospatak (27+26)</i>
Gábor Dénes Főiskola	Budapest (350+394)	<i>Siófok (77+0)</i>
Gál Ferenc Főiskola	Szeged (0+0)	Békéscsaba (131+144)
Kodolányi János Főiskola	Orosháza (84+157)	Budapest (630+574), Székesfehérvár (194+196)
Neumann János Egyetem	Kecskemét (441+354)	Szolnok (355+69)
Pannon Egyetem	Veszprém (860+574)	Keszthely (77+40), Nagykanizsa (112+68), <i>Székesfehérvár (0+47)</i>
Pécsi Tudományegyetem	Pécs (760+399)	Szekszárd (46+27)
Szent István Egyetem	Gödöllő (619+544)	Budapest (460+695), Szarvas (164+164)
Tomori Pál Főiskola	Budapest (393+472)	Kecskemét (118+132)

Forrás: 2019-es felvételi tájékoztató.

Megjegyzés: dőlten szerepelnek a 2013 után létrehozott képzési helyek, zárójelben először a nappali, majd a részidős (levelezős és távoktatásos) kapacitásszámok találhatóak.

Az újonnan létrehozott *vidéki képzési helyek* esetében nyilván erős hivatkozási érv, hogy ezáltal a dokumentumokban leírt főváros-centrikusságot mérséklük. A „Fokozatváltás a felsőoktatásban” stratégiában (20. o.) megtalálható a „*közösségi felsőoktatási képzési központ*”⁵³, mint intézmény bevezetése a hátrányos helyzetű régiók versenyhelyzetének javítása érdekében. Az Nftv hatályos változatában szerepel (értelemzések 23a): „*közösségi felsőoktatási képzési központ*: felsőoktatási intézmény székhelyén kívül működő, felsőoktatási intézménynek nem minősülő szervezet, amely a működési engedélyében meghatározott képzési terület és maximális hallgatói létszám erejéig a képzésre vonatkozó működési jogosultsággal, a szükséges oktatói karral rendelkező felsőoktatási intézménnyel kötött megállapodás alapján a felsőoktatási intézmény és annak hallgatói számára biztosítja a felsőoktatási oktatási alaptevékenység, a képzés tárgyi és ingatlanhasználati - a felsőoktatási intézménnyel kötött

⁵³ Megjegyzem, hogy a „Fokozatváltás...” kormány elé került első változatában négyféle alapvető intézménytípust különítettek el: egyetem, tudományegyetem, alkalmazott tudományok egyeteme és közösségi főiskola. A nyilvánosságra hozott, honlapra felkerült koncepcióból kimaradt a közösségi főiskola és bekerült a közösségi felsőoktatási képzési központ, miként az Nftv hatályos változatába is. A végleges stratégiát a kormány 1785/2016. (XII. 16.) számú határozatában fogadta el.

megállapodásban foglaltak szerint pénzügyi – feltételeit”. Több kisváros komoly erőfeszítést tesz és politikai befolyását is felhasználja ilyen központok létrehozására, pl. Hatvan, Kisvárdá, ahol közgazdasági képzések is indulnak. De miért nem az adott megyében közgazdasági képzést végző közeli egyetem vagy főiskola nyit a saját megyéjében telephelyet, miért jönnek létre párhuzamos kapacitások állami forrásokból?

A fővárosi székhelyű intézmények esetében a *vidéki képzési hely, telephely vagy tagozat* létrehozásakor véleményem szerint fő szempont, hogy részt vehessenek az Európai Unió által finanszírozott, az elmaradott térségeknek kiírt pályázatokon, amin egyébként nem indulhatnának, mivel fejlett térségben működnek. De ha képzési helyet hoznak létre a konvergencia térségekben, akkor ezek a vidéki részlegek részt vehetnek az EU-s felzárkóztatási pályázatokon, pl. kutatás-fejlesztési konzorciumok tagjaiként. Ez pedig lényegét tekintve az elmaradott térségek felzárkóztatására szolgáló források 'átszivattyúzása' a fővárosba, ami megfigyelhető az elmaradott térségeknek szánt egyéb támogatások, pl. a gazdaság- és vállalkozásfejlesztési források esetében is (*Lengyel-Varga 2018*). Valószínűleg ennek is betudható, hogy pár fős képzéseket is fenntartanak az elmaradott térségekben, aminek rentábilis volta és színvonala igencsak kérdéses.

A "Fokozatváltás a felsőoktatásban" stratégiában megfogalmazódik a *felsőoktatás harmadik missziója* (53. o.): „mind a tudáshoz való közösségi hozzáférés biztosítása (az alaptevékenységéből származó szellemi értékek közösségi célú megismertetése), mind a helyi gazdasági fejlődéshez, társadalmi innovációhoz való hozzájárulás”. Ez a gondolat nem új, a regionális és helyi gazdaság- és vállalkozásfejlesztésben közismert, lényegében a Triple Helix modell gyakorlati megvalósítása (az EU által 2014-2020 között a regionális gazdaságfejlesztésre javasolt intelligens szakosodási stratégiákban már Quadruple Helix szerepel) (*Lengyel 2010, 2018; Vas 2012*). A nemzetközi tapasztalatok szerint a harmadik misszió sikerességének szükséges, de nem elégséges feltétele a helyben lévő felsőoktatás, mivel több példa van arra, hogy egy sikeres egyetemnek erősek a globális tudományos együttműködései, de gyengék a helyi gazdasági kapcsolatai, azaz minimálisak a regionális multiplikátorhatásai (*Varga 2004, 2005*).

Ahol *jól működik a harmadik misszió*, ott megfigyelhetők a térbeli külső méretgazdaságból származó előnyök, aminek alapja az elég nagy munkaerőpiac és széles képzési palettával bíró felsőoktatási intézmény, amelynek székhelye helyben van és döntéshozói is helyben élnek. Továbbá lényegesek a „puha eszközök”, az „innovációs kapacitás, törekvés új tudás létrehozására, hálózatosodás, társadalmi tőke, bizalom,

együtműködési készség”⁵⁴ stb. Amiből következik, hogy a domináns helyi szereplők, a globálisan versenyző helyi székhelyű vállalkozások, a helyi önkormányzat és intézményei, valamint a helyi felsőoktatás mérvadó egyéniségei közötti bizalmi jellegű az együtműködés (kialakul az ún. alulról-szerveződő helyi gazdaságfejlesztési hálózat).

A nemzetközi tapasztalatok szerint a kisebb népességű és kevésbé fejlett térségekben az ott működő felsőoktatás főleg a helyi munkaerőpiac által igényelt képzéseket, át- és továbbképzéseket, tréningeket és tanfolyamokat szervezi, míg nagyobb népességű térségekben levő kutatóegyetemek köré már inkubátorházak, tudományos parkok, innovációs klaszterek szerveződnek. A felsőoktatási stratégia cselekvési tervében⁵⁵ (4.1. célkitűzés: *A felsőoktatás helyi gazdaságfejlesztésre gyakorolt hatásának erősítése*, 46-48. o.) szinte csak az intézmények kutatás-fejlesztési teljesítményének javítása, az egyetemi-ipari együtműködések erősítése szerepel, holott ezek csak néhány intézmény esetében relevánsak, és csak többkarú kutatóegyetemmel bíró néhány térségben. A nagyvárosi vonzáskörzetek többségében, a kisebb népességű városokban a főiskolákon alapul a harmadik misszió, ahol a helyi gazdaságfejlesztésben való részvétel nem kutatás-fejlesztést, hanem elsősorban puha eszközöket igényel.

A kevésbé fejlett térségekben a harmadik misszió lényegéhez tartozik az is, hogy szoros kapcsolat alakuljon ki a *helyi üzleti szféra és a felsőoktatási intézmény* között, amihez az is szükséges, hogy a helyi munkaerőpiaci igényekhez illeszkedő üzleti, gazdálkodási képzések, és az ezt ellátó közgazdasági oktatói kapacitás is helyben legyen, valamint a helyi hallgatói szolgáltatások is magas szintűek legyenek. Ezekben a térségekben a professzorok kutatásai másodlagosak, mivel jóval fontosabbak a sokféle képzési területen felkészített fiatalok, akik közül a tudásintenzív szektor cégei sok esetben már a képzési idő alatt ki tudják válogatni a tehetségeket.

A *közösségi felsőoktatási képzési központok* a bemutatott meghatározás szerint lényegében ingatlant biztosítanak és bizonyos szervezési feladatokat látnak el máshol működő felsőoktatási intézmények kihelyezett képzései számára. De ez esetben a harmadik misszió elemi feltételei nem teljesülnek, így nem várható el, hogy ezek a központok a helyi gazdaságban multiplikátorhatásokat generáljanak. Persze néhány hallgató helyben tanulhat, nagyobb

⁵⁴ *Lásd: „Fokozatváltás...”* 46. o.

⁵⁵ *Lásd: <https://www.kormany.hu/download/b/fa/11000/EMMI%20fokozatv%C3%A1lt%C3%A1s%20fels%C5%91oktat%C3%A1s%20cselekv%C3%A9si%20terv%20Sajt%C3%B3%20%C3%A9s%20Kommunik%C3%A1ci%C3%B3s%20F%C5%91oszt%C3%A1ly%2020170627.pdf>*

vállalatok beiskoláztatják munkavállalóikat, de a helyi túlcserélő hatás várhatóan nem lesz több, mint korábban egy-egy OKJ-s tanfolyami képzés esetében.

A „Fokozatváltás a felsőoktatásban” stratégiában azt is megjegyzik (Függelék 23. o.): ”A képzési kapacitások fele Budapesten található, a Közép-Magyarországi Régióban tanul a hallgatók fele, amelynek fele a kevésbé fejlett régiókból származik”. Azaz kb. 60-70 ezer fő tanul a fővárosban a kevésbé fejlett régiók lakosaiból. Ez pedig jelentős *jövedelem átcsoportosítást* jelent a térségek között, amint korábban becsültük, egy-egy hallgató oktatásának és megélhetésének havi költsége 150-200 e.Ft, amit az önköltséges hallgatók maguk állnak, míg az államilag támogatott hallgatók esetében a költségvetés és szülők együtt fizetnek. Ezáltal egy vidéki hallgató esetében 10 hónapot számolva évi 1,5-2,0 millió Ft, azaz évente összesen 90-100 milliárd Ft kerül a főváros gazdaságába (ami egyúttal komoly belföldi turizmusnak is minősülhet), jelentős számú munkahelyet fenntartva. Nyilván a speciális és az ország szempontjából fontos elitképzések esetében természetes a fővárosi koncentráció, de a „középiszkolai jellegű” tömegképzések esetében ez komoly jövedelem kivonás a kevésbé fejlett térségekből, társadalmi szinten pazarlásnak tűnik, olcsóbb lenne az államnak és a szülőknek, ha helyben tanulnának ezek a fiatalok.

Megfigyelhető egy „*helycserés támadás*”: a konvergencia térségekben székhellyel bíró intézmények leépülő közgazdász képzései mellett megjelennek „távoli” intézmények képzési helyei, mint telephelyek, azaz a kevésbé fejlett térségekben újrászerveződnek bizonyos képzések, de más szereplőkkel, ezáltal újabb párhuzamos kapacitások jönnek létre állami felsőoktatási intézmények szervezésében. Ez részben arra utal, hogy van igény a vidéki közgazdasági képzésekre, bizonyos távoli intézményeknek megéri ingáztatni az oktatókat és néha utaztatni az ’intercity’ professzorokat, vagy megbízni óraadókat a helyi középiskolákból. De ezek a telephelyek ritkán képesek beintegrálódni a helyi társadalmi és gazdasági környezetbe, ami pedig szükséges a harmadik misszióhoz, így a térség fejlődésében játszott szerepük erősen kétséges.

Amíg a felsőoktatási stratégiában lefektetett alapelvek és fő célkitűzések között az intézményhálózatnál a településszerkezet, funkcionális városi térség, a harmadik misszió stb. kifejezések szerepelnek, addig sajnálatos módon a *gazdaságtudományi képzési területnél* megfogalmazott 5 változtatási iránynál egyik célkitűzés sem jelenik meg (68. o.):

- „1. A mesterszakok helyi igényekhez illeszkedő és gyakorlatorientáltabb továbbfejlesztése.
2. A kiemelt intézmények nemzetközi képzési piacra való bekapcsolódása és az intézmények külföldi hallgatókat fogadó képességének erősítése.

3. A szakirányú továbbképzésben és felnőttképzésben fokozottabb, a munkaadókkal összehangolt szerepvállalás erősítése.
4. A képzési kínálat optimalizálása az intézményhálózatban (képzésindítás minőségi és mennyiségi paramétereinek meghatározása; képzési szintek, szakirányok területi és intézmény-tipikus koordinációja).
5. A duális képzési forma bevezetése, implementálása.”

A fenti változtatási irányok teljesülését az alábbi 3 *célkitűzés* megvalósításától várja el a felsőoktatási stratégia (69. o.):

„6.3.1 Célkitűzés: A gazdasági mesterszakok kínálatának szélesítése, a helyi munkaadókkal együttműködve a képzés finanszírozását és a gyakorlati képzések tartalmát és megvalósítását illetően.

6.3.2 Célkitűzés: A nemzetköziesítésben rejlő lehetőségek kihasználása, a versenyképes, idegen nyelvű gazdasági képzések erősítése elsősorban a mesterszakokon.

6.3.3 Célkitűzés: A gazdasági szakirányú továbbképzésben és a felnőttképzésben való fokozottabb, a munkaadókkal összehangolt szerepvállalás erősítése.”

A fenti 3 célkitűzéssel egyetérthetünk, de a műhelytanulmányunkban bemutatott adatok és folyamatok alapján úgy vélem, hogy a gazdaságtudományi képzésben több olyan problémakör azonosítható, amelyekkel a felsőoktatási stratégia cselekvési terve nem foglalkozik. Többek között az országgyűlés által elfogadott 2014-es határozatban és a 2016-os felsőoktatási koncepcióban célként tűzik ki az említett Budapest-centrikusság mérséklését és a konvergencia térségekben a felsőfokú képzések és intézmények támogatását, a harmadik misszió megerősítését. Úgy tűnik, hogy ezek a célok eddig nem teljesültek, a fővárosi intézmények súlya egyre nő és pont a konvergencia régiókban, az elmaradott térségekben esnek vissza a felsőfokú képzések és párhuzamos kapacitásokat hoznak létre állami intézmények. Sőt, a gazdaságtudományi képzés változtatási irányainál és a 3 konkrét célkitűzésnél már meg sem jelennek a felsőoktatási stratégia általános céljai. Amint említettem, Nógrád megyében megszűnt, míg Békés és Jász-Nagykun-Szolnok megyékben a megszűnés határára került, de Szabolcs-Szatmár-Bereg, Tolna, Komárom-Esztergom és Somogy megyékben is alig van már nappali tagozatos közgazdasági képzés.

8.3. Élni és élni hagyni

Minek tudható be, hogy az említett országgyűlési határozatban és felsőoktatási stratégiában leírt elvek és célkitűzések egy része nem teljesül, sőt már be sem került az akciók közé? A közgazdasági hallgatók intézményi, főleg fővárosi koncentrációja egyre erőteljesebb, a kevésbé fejlett térségek megyeszékhelyein lévő képzési helyek leépülnek és közben ugyanabban a megyében lévő kisvárosokban távoli intézmények telephelyei jönnek létre. Ezeknek a problémáknak az ismeretében, a tanulmány korábbi fejezeteiben bemutatott tények és folyamatok alapján néhány javaslatot vetek fel, tudván, hogy nincs nálam a „bölcsék köve”, ezért inkább átgondolandó, megvitatásra ajánlott felvetésekről van szó.

Legfontosabb szempontnak azt tartom, hogy az elfogadott dokumentumokban szereplő célkitűzésekkel nincsenek összhangban a felsőoktatásra vonatkozó egyes kormányzati intézkedések, cselekvési tervek, ami több tényezőre vezethető vissza. Persze alapvető kérdés, hogy az említett koncepciókban leírt célok valósak-e, vagy csak üres szöveggé válnak. Amint kiemelttem, ezek a célok szerintem reálisak és munkaerőpiaci, valamint terület- és gazdaságfejlesztési szempontból megalapozottak. Úgy vélem viszont, hogy a fogalmak elnagyoltak és a célok emiatt nem egyértelműek, továbbá egyes befolyással bíró intézmények képesek a forrásokat továbbra is eltéríteni és az intézkedéseket, határozatokat saját részérdekeiknek megfelelően alakítani.

Amint érzékeltettem, a gazdaságtudományi képzési terület igen összetett, a képzés túl heterogén, emiatt eltérő értelmezések figyelhetők meg, amelyekből félreértések és félremagyarázások adódhatnak. Érdemes részekre bontani és külön-külön elemezni, mert eltérő módon szerveződnek és más-más munkaerőpiaci igényeket elégítenek ki. Így el kellene választanunk a közgazdaságtani és a gazdálkodástani (üzleti) képzéseket, továbbá az alap- és mesterképzéseket is.

(a) *Közgazdaságtani képzések: természetes koncentráció*

Az adatokból egyértelműen kiderült, hogy *közgazdaságtani alapszakok* és erre épülő *közgazdaságtani mesterszakok* csak néhány egyetemen vannak, az osztatlan képzés is csak egyetlen egyetemen, ami nem véletlen, mert véleményem szerint ezeknek a képzéseknek a feltételei máshol erősen hiányosak. Továbbá ezek a szakok erős módszertani, matematikai alapokat igényelnek, ráadásul az elméleti közgazdaságtan iránt érdeklődő tehetséges magyar fiatalok egy része már ma is külföldön jár egyetemre. A közgazdaságtani képzéseket elvégző

fiatalok szinte csak Budapesten tudnak elhelyezkedni (vagy külföldön), mert a magyar gazdaságban és hazai intézményrendszerben csak itt találnak végzettségüknek megfelelő munkahelyeket, vidéken szinte sehol (pl. mindegyik minisztérium és fontosabb háttérintézményei, kereskedelmi bank és komolyabb biztosító székhelye a fővárosban van, nem is beszélve a nemzetközi elemző és tanácsadó cégek részlegeiről). Összegezve, szerintem a *közgazdaságtani alap- és mesterszakos képzések fővárosi koncentrációja természetes*, a vidéken végző közgazdászok és matematikusok közül az érdeklődők úgyszólván a fővárosba tartanak, ahol a végzettségüknek megfelelő munkahelyek tömörülnek. Lehetséges, hogy később néhány vidéki egyetemen is megerősödnek a közgazdaságtani alap- és mesterszakok, pl. külföldi hallgatók felvételével, de a jelenlegi trendek nem erre utalnak.

(b) Gazdálkodástani alapszakok

A gazdálkodástani képzések esetében viszont el kell választanunk az alap- és mesterszakokat. Amint érzékeltettem, az *gazdálkodástani alapképzések* véleményem szerint közelebb állnak a „középiskolákhoz” vagy „tanfolyamokhoz”, mint a korábbi főiskolai vagy egyetemi képzésekhez. A jelentkezők többségének felkészültsége hiányos (pl. matematikából), de az alapszakos tantervek is inkább tanfolyami ismeretanyagok átadását írják elő és gyakorlati feladatok rutinszerű megoldására készítik fel a hallgatókat, nem pedig a problémák felismerésére, kritikai értékelésére és önálló megoldására. Természetesen ez egy kissé sarkított álláspont, a magas felvételi pontszámmal bekerülő, azaz sok állami ösztöndíjas hallgatót felvenni képes néhány intézményben, vagy a többkarú kutatóegyetemeken ez kevésbé igaz, ott jobban terhelhetők a fiatalok és a gazdaság- és társadalomtudományok széles körét képviselő oktatói kapacitás is rendelkezésre áll, de a többi intézményben már az is eredmény, ha a közgazdasági alapismeretek egy részét sikerül megértetniük a hallgatókkal (tapasztalataim egybecsengenek *Papanek et al. (2018)* megfigyeléseivel).

A gazdálkodástani alapképzésekben megfigyelhető nagyarányú lemorzsolódás szerintem viszont arra utal, hogy az intézmények többsége még nem tudott átállni az önköltséges hallgatók „középiskolásodó” képzésére, ami a jelenlegi „egyetemet imitáló és tudományoskodó” oktatói hozzáállástól nagyon eltérő hozzáállást kíván, mivel egészen más típusú oktatásra és oktatásszervezésre van szükség, pl. felzárkóztatásra, kisebb létszámú szemináriumokra és konzultációkra, személyre szabott mentorálásra, ’élményszerű’ oktatási módszerekre. Nem tudós oktatók kellene, hanem pedagógiai felkészültséggel bíró közgazdász tanárok és gyakorlati szakemberek.

A „középiskolásodó” képzéseknél a hagyományos oktatói felállás már nem hatékony, amikor a professzor tart heti 2 óra előadást együtt az egész évfolyamnak és a tanársegédek 2 óra gyakorlatot szemináriumi csoportonként, ehelyett össze kellene vonni ezeket az órákat és be kellene vezetni a heti 4 órás kiscsoportos interaktív foglalkozásokat, az ismeretanyagot kisebb részekre bontva. Tapasztalataim szerint a hallgatók többsége nem tud tartósan figyelni, ami abból is adódhat, hogy az önköltséges üzleti szakokon nem a középiskolák kitűnő, hanem közepes és jó rendű tanulói vannak, akiknek pl. a tanulási készségei kialakulatlanok, még mindig „bemagolni” próbálják az információkat, nem pedig értelmezni és problémákra alkalmazni (lásd a Pisa-jelentések következtetéseit). Természetesen ez az oktatók nagyobb óraterhelésével jár együtt, de velük szemben nincsenek tudományos elvárások, az Nftv szerint: „34. § (1) Tanári munkakörben az foglalkoztatható, aki felsőfokú végzettséggel és szakképzettséggel rendelkezik. ... Esetükben a tanításra fordított idő két tanulmányi félév átlagában heti húsz óra”.

Szükség van-e ilyen „középiskolásodó” üzleti alapképzésekre? Úgy vélem, hogy igen, jelenleg is 35 településen hirdetnek üzleti alapszakokat, tapasztalataim szerint ezek többsége már ma sem a hagyományos főiskolai vagy egyetemi képzés. A vidéki munkaerőpiacon folyamatos igény van a korábban érettségihez kötött, főleg gazdasági ügyintézői jellegű munkahelyek betöltésére, ami érzékelhető pl. a vidéki egyetemek és főiskolák levelezős hallgatói létszámának alakulásában (lásd 3. melléklet, 6. táblázat, 15. ábra). Amint már említettem, véleményem szerint a vidéken működő multinacionális cégeknek nem okoz gondot a fővárosi nappali tagozatos képzésekből verbuválni a kezdő közgazdászokat, de a magyar tulajdonú vidéki vállalatok többsége már gondban van, hiszen a fejlődésük, nemzetköziesedésük nehezen képzelhető el üzleti szakemberek nélkül. Hiába kínálnak ezeknek a vállalatoknak innovációs és egyéb forrásokat, ha kevés olyan munkatársuk van, akik modern üzleti, szervezési és pénzügyi alapismeretekkel bírnak, vagy legalább elküldhetők ilyen továbbképzésekre.

A közepesen fejlett országokban és kevésbé fejlett térségekben az innovációk jelentős része nem kutatás-fejlesztésből ered, hanem szervezeti, marketing, üzleti hálózatosodási stb. innováció, a legjobb nemzetközi gyakorlatok adaptációja. A magyar kis- és középvállalatok „mindennapos túlélésben” szerzett tapasztalatai nem elegendők a nemzetköziesedéshez, a dinamikus fejlődéshez. Úgy vélem, hogy a magyar gazdaság növekedéséhez szükség van arra, hogy a kevésbé fejlett térségek társas vállalkozásaiban is dolgozzanak felsőfokú végzettséggel, modern üzleti ismeretekkel és kommunikációs készséggel bíró gazdasági szakemberek. Megjegyzem, hogy a Horizon2020 fontos célkitűzése a *társadalmi innováció erősítése*,

amelynek elemei „minden esetben nagyon jól megalapozott terepismereten alapulnak”⁵⁶, amiket csak a helyben élők képesek folyamatosan aktualizálni.

Természetesen a fővárosban nappali tagozaton végzett hallgatók egy része visszaköltözhet szülővárosába, illetve a vidéken élő és dolgozó, levelező képzésre járó hallgatók közül is többen tanulnak fővárosi intézményben. De úgy vélem, hogy a helyi felsőfokú intézményben az üzleti alapszakon tanuló helyi lakosok közül várhatóan nagyobb arányban maradnak helyben egy vállalatnál dolgozni. A 35 településen folyó üzleti alapképzést viszont soknak tartom, úgy vélem, mint a gazdaság térbeli működésével és gazdaság- és területfejlesztéssel foglalkozó kutató, hogy a hazai településhálózati és intézményi adottságokat figyelembe véve elegendő lenne a 22 nagyvárosi vonzáskörzetben, mint funkcionális várostérségben működő állami intézményben fenntartani gazdasági felsőoktatást, a szűkösen rendelkezésre álló költségvetési forrásokra és oktatói kapacitásokra is tekintettel (a fővároson kívül ez csak egy-egy intézményt jelent, kivéve Salgótarját és részben Székesfehérvárt).

(c) *Gazdálkodástani mesterképzés a kiemelt állami egyetemeken*

A nagyvárosi vonzáskörzeteket véleményem szerint két csoportba érdemes sorolni a gazdálkodástani képzések szempontjából. Az egyik csoportot a *fővárosi és 3 regionális felsőoktatási centrum*, továbbá másik két térség alkotja, a *győri és a miskolci*. Ebben a 6 térségben többkarú egyetemek működnek szerteágazó tudományos műhelyekkel (matematika, informatika, jog, nyelvoktatás, társadalomtudomány stb.) és kiépült oktatói kapacitással, jelentős a gazdálkodástani képzésük, doktori iskoláikból az oktatói utánpótlás folyamatosan megoldható, nemcsak saját, hanem a térség többi intézménye számára is.

Ebben a 6 térségben 9 olyan egyetem található, amelyeknek gazdaságtudományi doktori iskolájuk van, a fővárosban és vonzáskörzetében négy (Budapesti Corvinus Egyetem, Budapesti Gazdasági Egyetem, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, valamint Gödöllőn a Szent István Egyetem), a többi 5 térségben 1-1. Mivel a Budapesti Corvinus Egyetem magánegyetemmé vált, ezért célszerű külön kezelni, miként a többi magán és egyházi intézményt. A doktori iskolával rendelkező további 8 állami intézményt *kiemelt egyetemnek* tekinthetjük, ahol a közgazdász hallgatók 56%-a tanult 2017-ben (12. melléklet, 26. táblázat). Három állami egyetem helyzete nem egyértelmű, habár rendelkeznek doktori iskolával, de hallgatóik száma, főleg a nappalis mesterszakosoké (pl. a 2017-ben elsősöké) alacsony, ezek a

⁵⁶ *Lásd:* „Fokozatváltás...” 47. o.

Pannon Egyetem, a Soproni Egyetem és a Kaposvári Egyetem, őket a többi állami intézményhez soroltuk (13. melléklet).

26. táblázat A fenntartók és a gazdaságtudományi doktori iskola szerinti intézményi tipizálás közgazdász hallgatói létszáma és részarányuk 2017-ben

Hallgatók száma	Felsőoktatási szakképzés		Alapképzés		Mesterképzés		Szakirányú továbbképzés L	Összes
	N	R	N	R	N	R		
Budapesti Corvinus Egyetem	0	0	4131	556	2190	118	416	7411
Többi magán és egyházi	322	410	3599	3184	53	142	264	7974
Kiemelt állami egyetemek	3595	911	15334	4135	1434	2729	369	28507
Többi állami	1349	495	2458	1785	249	526	161	7023
Együtt	5266	1816	25522	9660	3926	3515	1210	50915
Megoszlásuk, %								
Budapesti Corvinus Egyetem	0,0	0,0	16,2	5,8	55,8	3,4	34,4	14,6
Többi magán és egyházi	6,1	22,6	14,1	33,0	1,3	4,0	21,8	15,7
Kiemelt állami egyetemek	68,3	50,2	60,1	42,8	36,5	77,6	30,5	56,0
Többi állami	25,6	27,3	9,6	18,5	6,3	15,0	13,3	13,8
Együtt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Elsős hallgatók megoszlása, %								
Budapesti Corvinus Egyetem	0,0	27,4	16,2	6,7	55,3	3,5	34,3	16,5
Többi magán és egyházi	6,1	10,2	17,1	38,2	1,7	4,3	25,1	16,1
Kiemelt állami egyetemek	68,7	35,4	56,7	38,6	37,0	79,3	27,7	53,4
Többi állami	25,2	27,1	10,0	16,4	6,0	12,9	12,9	14,0
Együtt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: Oktatási Hivatal

Megjegyzés: N – nappali, R – részidős, L- levelezős képzés.

A tipizálás alapján látható, hogy a Budapesti Corvinus Egyetemen kívül mesterszakos hallgatók szinte csak kiemelt állami egyetemeken vannak, utóbbiaknak főleg részidős képzésben magas a részesedésük. A többi állami és magán intézményben minimális a mesterszakosok száma és aránya, sőt több szak között annyira elaprózódott, hogy a képzés színvonala igencsak kérdéses (13. melléklet). Ezek a kiemelt állami egyetemek az

alapképzésben dominánsak, jelentős a hallgató létszámuk és többféle alapszakot működtetnek, továbbá többségük a felsőoktatási szakképzésben is fontos szerepet tölt be (*12. melléklet*).

A Budapesti Corvinus Egyetem kisebb létszámú elitegyetemmé válik, a megjelent nyilatkozatok szerint nemzetközileg is nívós oktatásra törekszik, elismert külföldi oktatókat bevonva angol nyelvű képzéseibe, egyre több külföldi hallgatót verbuválva. Magánegyetemként előbb-utóbb csak önköltséges vagy olyan ösztöndíjas hallgatói lesznek, amelyeket nem állami forrásokból támogatnak. De a végzett hallgatók közül várhatóan kevesen maradnak Magyarországon, a külföldiek hazamennek, a magyarok pedig elismert oklevelük birtokában a sokkal jobban fizető fejlett országokbeli cégeknél fognak dolgozni, itthon csak néhány fővárosi nagyvállalat tudja őket megfizetni. Ebből adódik, hogy közülük a vidéken működő hazai tulajdonú vállalatokhoz kevesen mennek dolgozni, ott továbbra is az állami egyetemeken végzettek felvételére van esély.

A Budapesti Corvinus Egyetem kiválásával a hazai közgazdasági képzés is jelentősen átalakul, emiatt a magyar hallgatók egy része más intézményt próbál majd keresni. Véleményem szerint a fővárosban és a további 5 nagyvárosi vonzáskörzetben célszerű a költségvetési forrásokból fenntartott kiemelt állami egyetemeken megerősíteni nemcsak a gazdálkodástani alap-, hanem a mesterképzések széles körét, fogadva a helyüket kereső magyar hallgatókat, de egyúttal megteremtve a külföldi hallgatók nagyobb létszámú fogadását is. Ezekről a nagyobb egyetemektől reálisan elvárható, hogy oktatóik a mesterképzésben elvárt, nemzetközileg is látható tudományos teljesítményt mutassanak fel, amit költségvetési forrásokból is elő kellene segíteni kiemelt bérekkel és kutatási forrásokkal. Továbbá ezekben az intézményekben van reális lehetőség a regionális munkaerőpiac igényeihez rugalmasan igazodó *speciális gazdálkodástani mesterszakok* megszervezésére, bevonta a társkarok oktatóinak széles körét. Nyilván a fővárosban több kiemelt állami egyetem található, míg a többi 5 térségben csak egy-egy, ahol földrajzi monopóliumként működnek. Várható, hogy a közeljövőben az Eötvös Loránd Tudományegyetemen is megszerveződik egy szakirányú doktori iskola.

Az adatok alapján (*12. melléklet*) szinte csak doktori iskolával rendelkező intézményekben tanulnak mesterszakos hallgatók és egyéb intézményekbe alig jelentkezték 2017-ben (*13. melléklet*). A hallgatók értékítélete alátámasztja tapasztalataimat és megerősíti véleményemet, hogy *mesterszakok indítását és fenntartását doktori iskolák meglétéhez kellene kötni*. Ez sem garancia a színvonalra, de talán nagyobb az esély, hogy nemzetközileg elismert oktatók és tudományos kutatásokat végző fiatalok oktassanak az állami egyetemek mesterképzéseiben.

(d) *Állami felsőoktatás, mint közszolgálat*

Úgy vélem, hogy a többi 16 nagyvárosi vonzáskörzetben az *gazdálkodástani alapképzéseket*, mint „*középiskolásodó*” *tömegképzéseket* is az állami intézményhálózatban kellene megszervezni, amint említettem, 14 helyen jelenleg is van gazdálkodástani képzés. Az infrastruktúra és oktatói kapacitás rendelkezésre áll, pazarlás lenne, ha ezt az állami vagyont hagynánk leépülni⁵⁷. Az adatok alapján marginalizálódás vagy megszűnés fenyegeti a gazdálkodástani alapképzést 7-8 nagyvárosi térségben, köztük megyeszékhelyeken, pl. Kaposvárott, Nagykanizsán, Nyíregyházán, Békéscsabán, Szolnokon, Dunaújvárosban, Tatabányán. Természetesen, ahol a képzés személyi feltételei meggyengültek, ahol a színvonal nem megfelelő, ott változtatni szükséges.

Ezekben a térségekben a *gazdálkodástani tömeges alapképzést és a felsőoktatási szakképzést* együtt kellene működtetni, lehetővé téve, hogy a kétféle képzés között gördülékeny legyen az átmenet, adott esetben kerüljön át a felsőoktatási szakképzésbe, akinek nehéz az alapképzés. Mint kifejtettem, nem tudományos felkészültségű, nem kutatási és publikációs elvárásokkal terhelt, nemzetközi kapcsolatokat ápoló oktatókra, hanem a modern oktatási módszertant jól ismerő pedagógusokra van szükség, akik az alapozó ismereteket és a készségfejlesztést színvonalasan el tudják végezni. Tanárszakos közgazdászok és felkészültebb középiskolai tanárok pedig minden nagyobb városban találhatóak, színvonalas középiskolák nemcsak a fővárosban, hanem pl. Nyíregyházán, Zalaegerszegen, Szombathelyen is működnek⁵⁸. Ezekben az állami intézményekben mesterszakos képzéseket nem célszerű támogatni, anyagi és szellemi erőforrásaikat az alapképzésre és felsőoktatási szakképzésre kellene koncentrálni, a helyi munkaerőpiaci át- és továbbképzési igényekre, lényegében egy 'közösségi főiskolát' működtetve.

Amint ismertettem, a felmérések szerint a hátrányos térségekből önköltséges alapképzésre kevesen jelentkeznek, mivel nem képesek kifizetni a tandíj melletti járulékos költségeket, de állami ösztöndíjas helyekre a fejlett térségékhez hasonló arányban veszik fel őket. Emiatt úgy vélem, hogy mindegyik nagyvárosi vonzáskörzetben, de legalább a kevésbé fejlett térségekben 'pozitív diszkriminanciát' kellene alkalmazni, lehetővé téve a helyi felsőoktatási intézmény alapképzésében állami ösztöndíjas helyek betöltését (jelenleg szinte nincs is államilag támogatott gazdálkodástani alapszakos hallgatójuk). Ez lehet pl. 'térségi

⁵⁷ Több helyen PPP-konstrukcióban történtek jelentős beruházások, pl. Békéscsabán, Szolnokon, Dunaújvárosban, Nyíregyházán, aminek egy részét az állam már kiváltotta.

⁵⁸ *Lásd:* https://legjobbiskola.hu/top/top_kozepiskola.php?page=0#rangsor

esélyegyenlőségi' többletpontszám (a vonzaskörzetben lakó jelentkezőknek), de lehet a legtöbb pontszámot elérő bizonyos számú (pl. 50) helyi lakost felvenni állami ösztöndíjasnak. Az országgyűlési határozatban és kormányzati felsőoktatási koncepcióban taglalt térségi célok teljesülésére ezáltal nagyobb az esély, a végzősök többsége valószínűleg helyben helyezkedik el. A felsőfokú szakképzés döntő része jelenleg is államilag támogatott, akár annak költségvetéséből lehetne átcsoportosítani az alapképzésre.

Az is fontos, ha a kevésbé fejlett nagyvárosi vonzaskörzetek felsőoktatási intézményeiben leépül az üzleti képzés és a közgazdász oktatói kapacitás, akkor az intézmény többi képzésében részt vevő hallgató részére tartott közgazdasági, üzleti tárgyak oktatása is ellehetetlenülhet. A felmérések szerint alacsony a hazai lakosság, benne a nem-közgazdász diplomások pénzügyi kultúrája és vállalkozói készsége, emiatt fokozottan szükség van arra, hogy a műszaki, informatikai, egészségügyi, agrár stb. képzésekben résztvevők is tanulhassanak modern üzleti ismereteket, pl. termelésmenedzsmentet, üzleti tervezést, adózást, vállalati pénzügyeket, vállalkozásfejlesztést. Ha egy térségben megszűnnek a gazdálkodástani alapszakok, akkor kérdésessé válik, hogy kik és milyen színvonalon oktatják majd a többi, döntően állami ösztöndíjas hallgatónak, köztük a jövőben vállalkozóknak a piacgazdaságban sikeres működéshez elvárt alapismereteket? Természetesen a virtuális térben is működhet az egész életen át tartó tanulás rendszere, de jóval hatékonyabb, ha időnként személyes konzultációkon, csoportos vitákon szerepelnek a résztvevők és tanulnak egymástól.

Összegezve, a Budapesti Corvinus Egyetem kiválásával adódó helyzetre fel kellene készülni, hatástanulmányok alapján megtervezve az állami felsőoktatás átalakítását. A tudományosan felkészült, nemzetközileg elismert oktatói kapacitás igen szűkös, emiatt a doktori iskolákkal rendelkező, kiemelt állami egyetemeken kellene a képzések feltételeit megerősíteni. Ezek a kiemelt állami egyetemek egyúttal regionális képzési központok is, ahol a térség munkaerőpiacához igazodó mesterképzések is megszervezhetők. A többi nagyvárosi vonzaskörzetben működő állami intézmény pedig alapképzést és felsőoktatási szakképzést végez, együttműködve a régió kiemelt egyetemével.

8.4. Mondottam ember: Küzdj, és bízva bízzál!

A fenti javaslatokat, vagy hasonló ötleteket már korábban többen felvetették, mégha némileg eltérő megfogalmazásban is. Tudom, hogy naívnak tűnök, de mégis bízok benne, hogy győz a józan ész és hatékonyabban használjuk fel a felsőoktatásnak szánt szűkös anyagi forrásokat, az

ország versenyképességét tartjuk szem előtt és nem néhány lobbysta magánérdekét. A jövőt nem látom, a „közgazdasági felsőoktatás tragédiájában” Madách Imre kérdésére, „*Megy-é előbbre majdan fajzatom*”, szintén a tőle származó idézettel válaszolhatunk: „*Mondottam ember: Küzdj, és bízva bízzál!*”.

De a küzdés sikerességét tekintve a közelmúlt eseményei mégis elbizonytalanítanak, a folyamatokat elemezve további kérdések sokasága merül fel. Az aktuális koncepciókban leírtak ellenére miért erősödik mégis a fővárosi koncentráció és épülnek le a kevésbé fejlett térségek felsőfokú intézményei? Miért lettek a közösségi főiskolák helyett közösségi felsőoktatási képzési központok, amelyek pedig a helyi gazdaságfejlesztésben, a harmadik misszióban nem képesek komoly szerepet betölteni? Miért hagyják megszűnni több megyeszékhelyen a helyi vezetők az állami felsőoktatást? Említettem a befolyásos intézmények esetében az EU-s források megszerzését, de emellett tapasztalataim alapján fontosnak tartom a helyi szereplők érdektelenségét vagy közömbösségét is.

A megyei jogú városok számára meghirdetett *Modern Városok Program*⁵⁹ több mint 250 projektet tartalmaz mintegy 3500 milliárd Ft értékben, 2022-ig tart, részben hazai, részben EU-s forrásokból finanszírozzák. A 21 nagyvárosi vonzáskörzet központja (a főváros nincs a programban) mellett Érd és Hódmezővásárhely tartozik ebbe a körbe. Ezt a programot kiváló lehetőségnek tartom arra, hogy a leépülő állami felsőoktatást megerősítsék a kevésbé fejlett várostérségekben. De átnézve a projekteket, a 250-ből mindössze 4 esetben található olyan, amelyik közvetlenül a felsőoktatáshoz kapcsolható: Debreceni Egyetem fejlesztése; Hódmezővásárhely: Felsőfokú agrárképzés fejlesztése; Kecskemét: Egyetemi ipari kutatóközpont kialakítása; Pécsi Tudományegyetem fejlesztése, bővítése.

Természetesen lehet olyan projekt, amelyiknek címéből nem derül ki, hogy köze van a felsőoktatáshoz (pl. könyvtár, uszoda, rendezvénycsarnok fejlesztése), ennek ellenére érthetetlen, hogy a helyi felsőoktatási intézmények fejlesztése miért ilyen kevés városban jelenik meg. A felsőoktatási stratégia meghirdette ugyan a harmadik missziót, de se a kormány, se a helyi vezetés nem vette figyelembe a fejlesztési projekteknél. Megjegyzem, hogy a projektek többsége az alapvető infrastruktúrára irányul, pl. úthálózat fejlesztése, ipari park létesítése, kórházak, uszodák, sportcsarnokok stb. építése.

Személyes tapasztalataim alapján a kevésbé fejlett térségekben a helyi politikusok, a helyi társadalom érdektelenségét és az állami felsőoktatás háttérbe szorulását három tényezőre

⁵⁹ *Lásd:* https://hu.wikipedia.org/wiki/Modern_V%C3%A1rosok_Program, 2019. május 15-i állapot, letöltve: 2019. július 22.

vezetem vissza. Az egyik, hogy az önkormányzatok, a városok vezetői a közvetlenül irányításuk alá tartozó intézményeket, a lakosság széles körét érintő egészségügyi, út-, járdastb. fejlesztéseket preferálják, az állami felsőoktatás esetében pedig a minisztériumoktól várják el a forrásokat. Ezt a magatartást a felsőoktatási stratégiában leírt harmadik misszió, vagy a 2014-2020 közötti időszakra az EU által előírt megyei intelligens szakosodási programok sem tudták megváltoztatni, hiszen a helyi vezetők vagy nem ismerik, vagy csak „bőrpapírnak” tartják ezeket a dokumentumokat.

A másik szempont 'egymás el nem fogadása'. A vidéki térségekben működő főiskolákat a helyi elit egyetemet végzett tagjai (jogászok, orvosok, mérnökök stb.) lenézik, a gyerekeiket is a fővárosba vagy külföldre küldik továbbtanulni. Általános az a vélemény, hogy a helyi főiskolákra a középiskolák közepes képességű tanulói kerülnek, ezáltal az oktatás és az oktatók színvonala egyaránt megkérdőjeleződik. De ezekben a térségekben működő hazai feldolgozóipari, építőipari, kereskedelmi, közüzemi stb. nagyvállalatok és a képviselőikben eljáró megyei Kereskedelmi és Iparkamara is a szakképzést preferálja, mivel főleg fizikai dolgozókat alkalmaznak és olcsó munkaerőre van szükségük. A pillanatnyi, rövid távú nagyvállalati érdekek érvényesítésére is visszavezethető, hogy a hazai területi különbségek alig mérséklődnek, a magyar megyék többségénél nem figyelhető meg felzárkózás az EU-átlaghoz az elmúlt 15 évben. A kis- és középvállalkozások pedig nem tudják érvényesíteni érdekeiket, amint korábban már kifejtettem, felsőfokú végzettségű munkatársak nélkül pedig innováción alapuló fejlődésük, nemzetköziesedésük elképzelhetetlen.

Erre vezetem vissza azt is, hogy a Modern Városok Program keretében, de attól függetlenül is a vidéki várostérségekben jelentős sportberuházások történnek (stadionok, sportcsarnokok, uszodák), amelyek nem állnak kapcsolatban a helyi felsőoktatási intézménnyel, holott ezen létesítmények kihasználása, fenntartása, üzemeltetése a felsőfokú intézménnyel közösen gazdaságosabb lenne. A helyi felsőoktatási intézmények is jelentős közösségi, kulturális, sport jellegű infrastruktúrával rendelkeznek, de sok esetben ezeket csak a hallgatók használják, ami szintén nem gazdaságos. A leépülő felsőoktatással bíró városokban is épülnek stadionok, uszodák vagy sportcsarnokok, működnek üzleti alapon szerveződő sportklubok, és ezek jóval fontosabbnak tűnnek és jóval több támogatást is kapnak, mint a főiskolai hallgatót kiszolgáló létesítmények. Pl. Szegeden is épül közösségi forrásból labdarúgó stadion (egyházi tulajdonban, mint rendezvényközpont), uszoda (városi tulajdonban) és kézilabda csarnok (klubtulajdonban), de mindegyik az egyetemtől függetlenül, sőt az egyetemi épületektől távoli és viszonylag nehezen megközelíthető városrészekben (nyilván fontos volt az is, hol vannak megfelelő telkek), miközben az egyetemnek alig van

sportlétesítménye⁶⁰. Természetesen a kommunikációban megjelenik, hogy majd az egyetemisták is használhatják ezeket az objektumokat, de nyilván ez esetleges és visszafogott lesz. Jelzésértékű, hogy háromféle tulajdonos (egyházi, városi, klub) közül egyik sem fogott össze az egyetemmel, legfeljebb majd akkor, ha nem tudják gazdaságosan üzemeltetni.

A helyi politikai és nagyvállalati elit pedig ezzel a szemellenzős hozzáállással a térségek elmaradottságát egyértelműen bebetonozza, ami felerősíti a fiatalok elvándorlását. Törvényszerűnek tartom, hogy a legkevésbé fejlett magyar megyékben, ahol a felsőoktatás is leépül, ott a gazdasági növekedés is elenyésző, miközben 2000 és 2017 között Magyarország az EU-28 átlagát tekintve 53%-ról 68%-ra javult (PPS-ben), addig Nógrád megye 29%-os adata nem változott, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye 30%-ról 37%-ra, Békés megye 36%-ról 40%-ra, Somogy megye 36%-ról 43%-ra és Jász-Nagykun-Szolnok megye 35%-ról 44%-ra nőtt. A felzárkózás elképzelhetetlen felkészült munkaerő nélkül, amihez nemcsak fizikai munkások, hanem a tudásalapú átalakuláshoz szellemi dolgozók, köztük közgazdászok is kellenek.

A harmadik szempont, hogy tapasztalataim szerint a vidéki térségekben működő *főiskolákon belül is érdekellentétek* húzódnak. Az intézmények többsége korábban tanító-, tanár-, agrár- vagy műszaki képzést folytatott, csak az 1990-es években bővült ki közgazdasági képzéssel, aminek az oktatói gárdája még nem tudott megerősödni. A megszorítások, a szűkülő hallgatói létszám hatására pedig a régebbi képzések erősebb kapcsolati tőkével és érdekérvényesítő képességgel bíró vezetői kiszorítják az üzleti képzéseket a fejlesztési forrásokból, pályázati pénzekből, intézményi marketingből, helyi kapcsolati tőkéből stb.

A vidéki várostérségekben jelenleg is működnek különböző OKJ-s képzések, felsőoktatási telephelyek, munkaerő-átképző központok stb., de ezek ideiglenes és egymástól független szervezetek. Egy felelős városvezetés az *integrált városfejlesztési koncepcióban* megpróbálja összefogni ezeket a képzéseket, a helyi munkaerőpiac rövid és hosszú távú igényei alapján koordinálni a helyi felsőoktatási intézmény képzéseivel. Szintén fontos, hogy a sport, kulturális stb. fejlesztéseket a felsőfokú intézménnyel egyeztetve valósítják meg. Az egyeztetett fejlesztésekre is van jó példa Magyarországon, az egyik Győrben, ahol csak 1968-ban jött létre egy műszaki főiskola, amelyik helyi összefogással, az Universitas-Győr Alapítvány kiemelkedő szerepével az 1990-es évek elejétől közgazdasági, jogi stb. képzéseket is szervezett, 2002-től egyetemmé vált, jelenleg Széchenyi István Egyetemenként működik 9 karral (*Fekete-Rechnitzer* 2019, *Rechnitzer* 2016). Nyilván az Audi jelenléte felgyorsította az egyetemmé válást, de már

⁶⁰ A tanulmány zárásakor jelent meg a hír, hogy a Szegedi Tudományegyetem (SZTE) Hattyas sori sportközpontjában 1,6 milliárd forint támogatásból alakítanak ki modern, nemzetközi szabványoknak megfelelő atlétikai centrumot.

előtte is kialakult az a helyi együttműködő hálózat, a polgárosodásnak és a „területi tőkének” az a szintje, amelyik a gyártól függetlenül is a felsőoktatást tartotta a város egyik kitörési pontjának.

9. Összegzés helyett

Magyarországon a fiatal korosztályok 40-50%-a folytat felsőfokú tanulmányokat, de 2017-ben a 30-34 éves korosztálynak csak 32,1%-a rendelkezett diplomával, az Európai Unióban ez az egyik legalacsonyabb arány, mivel nagy a lemorzsolódók, tanulmányaikat félbehagyók száma. Sokakat érint a felsőoktatás, nemcsak a fiatal korosztályokat, hanem az átképzésben, továbbképzésben érintetteket is. Továbbá a magyar gazdaság versenyképességének javítása is egyre inkább a felkészült munkaerőtől, a tudásintenzív tevékenységektől függ.

Információs háttér tanulmányomban a közgazdasági felsőoktatás elmúlt egy évtizedét próbáltam áttekinteni, kiemelve az általam fontosnak tartott adatokat és folyamatokat. Egyértelműen kiderült, hogy a bolognai rendszer és az új finanszírozási szisztéma alapvetően átrendezte az intézmények hallgatói létszámát, felerősítette a fővárosi székhelyű intézményekben a koncentrációt és radikálisan visszavetette a vidéki kisebb intézményeket. Ezek a folyamatok, továbbá a Budapesti Corvinus Egyetem közérdekű vagyonkezelő alapítvány által fenntartott közhasznú felsőoktatási intézménnyé válása teljesen új helyzetet teremt a hazai közgazdasági felsőoktatás számára.

A műhelytanulmányomban közölt megfigyelések és megállapítások közül azt emelem ki, hogy a nappali tagozatos képzésekben erőteljes intézményi koncentrálódás figyelhető meg, 2017-ben fővárosi intézményben tanult a mesterszakos hallgatók 72%-a, 2011-ben még csak 63%-uk, az alapszakosok 70%-a (az államilag támogatottak 82%-a), 2009-ben még csak 55%-uk. Részidős (levelező, esti, távoktatás) képzéseknél viszont nem figyelhető meg ilyen koncentrálódás. Napjainkra a közgazdaságtani és gazdálkodástani (üzleti) alapszakon tanulók aránya felborult, nappali képzésben már a hallgatók 96-97%-a gazdálkodástani alapszakokra jár. A gazdálkodástani (üzleti) alapszakok önköltséges képzéseire szinte bárki bekerülhet, a matematika már nem kötelező felvételi tárgy, a nagyarányú (40-50%-os) lemorzsolódás a hallgatók felkészületlenségére, munkavállalására és az oktatás hiányosságaira vezethető vissza, a modern üzleti tömegképzés feltételei kevés helyen jöttek létre.

A gazdaságtudományi felsőoktatás intézményrendszere átrendeződött, 2013 és 2017 között a fővárosi intézmények felvehető hallgatói létszáma (kapacitása) 93%-ra mérséklődött, a vidékieké viszont radikálisan lecsökkent 57%-ra, több intézményben a gazdasági képzés folyamatosan leépül. A felsőoktatás főváros-centrikusságának mérséklését mind az országgyűlés 2014-es határozata, mind a 2016-os felsőoktatási stratégia meghirdeti, felismerve, hogy az ország tartós és kiegyensúlyozott fejlődése érdekében a munkaerőpiac térbeliségéhez, a vállalati és intézményi igényekhez kellene igazítani többek között a gazdaságtudományi

képzéseket is. De a gazdaságtudományi képzési terület fejlesztésére vonatkozó kormányzati intézkedésekben már nem jelennek meg ezek a célkitűzések, úgy tűnik, hogy az országos célokat felülírják egyes intézmények részérdekei.

Egy új helyzet állt elő, amelynek több vetületét érdemes átgondolni, a kérdések hosszú sora vetődik fel, amelyeket szakmai vitákon érdemes megfontolni. Természetesen tisztában vagyok vele, hogy nemcsak szakmai érvek, hanem intézményi és egyéb érdekek is befolyásolják a döntéshozókat és döntéshozókat, de első lépésben a közgazdasági felsőoktatásban dolgozóknak, vezetőiknek kellene tisztában lenniük a folyamatokkal és következményeikkel.

Felhasznált irodalom

- Barakonyi K. (2014): Felsőoktatási versenyképesség és stratégia. *Educatio*, 4., pp. 555-566.
- Bélyácz I. (2014): A predikció elsődlegessége és a fundamentális bizonytalanság. *Magyar Tudomány*, 8., pp. 909-913.
- Berács J. et al (2017): *Magyar felsőoktatás 2016. Stratégiai helyzetértékelés*. BCE Nemzetközi Felsőoktatási Kutatások Központja, Budapest.
- Chikán A. (2014): A felsőoktatás szerepe a nemzeti versenyképességben. *Educatio*, 4., pp. 583-589.
- Chikán A. (2014): Hidak a közgazdaságtan és gazdálkodástan között: a vállalatelméletek. *Magyar Tudomány*, 8., pp. 914-917.
- Czakó E. (2014): Gazdálkodástudomány – praxis vagy tudomány? *Magyar Tudomány*, 8., pp. 923-926.
- Csaba L. (2013): Kérdőjelek a közgazdaságtanban és oktatásában. *Közgazdasági Szemle*, 1., pp. 47-63.
- Derényi A. – Temesi J. (szerk.) (2016): *A magyar felsőoktatás 1988 és 2014 között*. Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet, Budapest.
- Fazekas K. (2011): Közgazdasági kutatások szerepe az oktatási rendszerek fejlesztésében. *Magyar Tudomány*, 9., pp. 1090-1101.
- Fekete D. – Rechnitzer J. (2019): *Együtt nagyok. Város és vállalat 25 éve*. Dialóg Campus, Budapest.
- Gál Z. (2016): Egyetem és a város. *Educatio*, 2., pp. 220-233.
- Hrubos I. (2017): A felsőoktatás nemzetközi környezete. *Educatio*, 4., pp. 591-602.
- Hrubos I. (2019): Az európai felsőoktatási térség létrehozása mint az európai uniós felsőoktatás-politikájának központi eleme. *Educatio*, 1., pp. 75-90.
- Jancsó T. – Szalkai G. (2017): A magyarországi felsőoktatási vonzáskörzetek jellemzői, az intézmények elérhetősége és a középiskolák szerepe a jelentkezésekben. *Földrajzi Közlemények*, 4., pp. 370-385.
- Kánnai Z. – Pintér M. – Tasnádi A. (2010): Matematikaoktatás a bolognai típusú gazdasági képzésekben. *Közgazdasági Szemle*, 3., pp. 261-277.
- Kovács P. – Görög V. (2019): Egyetemek hallgatói megtartóképesége. *Köz-Gazdaság*, 1., pp. 24-29.
- Kovács G. – Temesi J. (szerk.) (2018): *A magyar felsőoktatás egy évtizede, 2008-2017*. BCE Nemzetközi Felsőoktatási Kutatások Központja, Budapest.
- Kozma T. (2016): A tanulás térformáló ereje. *Educatio*, 2., pp. 161-169.
- KSH (2018): *Képzési területek egységes osztályozási rendszere*. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.
- Kuráth M. – Sipos N. (2019): A hazai felsőoktatási jelentkezési döntések változása. A regionális hatás. *Tér és Társadalom*, 1. pp. 173-184.
- Lengyel B. (2012): *Tudásalapú regionális fejlődés*. L'Harmattan Kiadó, Budapest.
- Lengyel I. (2010): *Regionális gazdaságfejlesztés. Versenyképesség, klaszterek és alulról-szerveződő stratégiák*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Lengyel I. (2015): Vágyak és realitások közt vergődve: A közgazdasági doktori képzésekről. *Közgazdasági Szemle*, 7-8. 819-834. o
- Lengyel I. (2018): Az intelligens szakosodási stratégiák alapjai, különös tekintettel az egészségiparra. In Lengyel I. (szerk.): *Térségek növekedése és fejlődése: egészségipari és tudásalapú fejlesztési stratégiák*. JATEPress, Szeged, pp. 11-35.
- Lengyel I. – Varga A. (2018): A magyar gazdasági növekedés térbeli korlátai – helyzetkép és alapvető dilemmák. *Közgazdasági Szemle*, 65. évf. 5. szám, pp. 499-524

- Lukovics M. –Zuti B. (2014): Egyetemek a régiók versenyképességének javításáért: „negyedik generációs” egyetemek? *Tér és Társadalom*, 4., pp. 77-96.
- Nagy B. - Udvari B. - Lengyel I. (2019): Újraiparosodás Kelet-Közép-Európában - újraéledő centrum-periféria munkamegosztás? *Közgazdasági Szemle*, 2., pp. 163-184.
- Papanek G. – Fajd P. – Pintér F. – Sáfian K. – Tóth N. (2018): A gazdasági tudnivalók oktatása Magyarországon. *Köz-Gazdaság*, 4., pp. 228-243.
- Polónyi I. (2016): Felsőoktatás a koncepciók keresztútján. *Köz-Gazdaság*, 2., pp. 209-222.
- Polónyi I. (2018): A hátrányos helyzetű kistérségekben élő fiatalok felsőoktatásba kerülésének esélyei. *Statistikai Szemle*, 10., pp. 1001-1019.
- Polónyi I. (2019): Hallgatói rekrutáció, képzési szerkezet és munkaerő-piaci illeszkedés a vidéki tudományegyetemeken. *Köz-Gazdaság*, 1., pp. 30-45.
- Rechnitzer J. (2009): A felsőoktatás térszerkezetének változása és kapcsolata a regionális szerkezettel. *Educatio*, 1. pp. 50-63.
- Rechnitzer J. (2016): *A területi tőke a városfejlődésben. A Győr-kód*. Dialóg Campus, Budapest-Pécs.
- Sándorné Kriszt É. (2019): A gazdaságtudományi képzések fejlesztési lehetőségeiről a magyar felsőoktatásban. *Köz-Gazdaság*, 1., pp. 6-15.
- Sánta É. – Szakálné Kanó I. – Lengyel I. (2015): Csökkennek az iskolázottság területi egyenlőtlenségei? A felsőfokú végzettségük területi eloszlása a népszámlálások adatai alapján. *Területi Statisztika*, 6., pp. 518-540.
- Schepp Z. (2019): A Pécsi Tudományegyetem gazdaságtudományi képzéseinek helyzetéről és fejlesztési lehetőségeiről. *Köz-Gazdaság*, 1., pp. 16-23.
- Szelényi I. (2015): Jegyzetek az amerikai felsőoktatásról és a bolognai rendszerről. *Századvég*, 3., pp. 5-30.
- Semjén A. (2012): A tandíj közgazdaságtana. *Közgazdasági Szemle*, 1., pp. 31-62.
- Takács S. et al (2017): Az egyetem melletti munkavégzés segítő és gátló tényezői diákszemmel. *Vezetéstudomány*, 3., 39-55.
- Teperics K. – Dorogi Z. (2014): Az egyetemek gazdasági és regionális hatásai. *Educatio*, 3., pp. 451-461.
- Török Á. (2014): A tanítvány túlnő a mesteren? A közgazdaság-tudomány és gazdálkodástudomány változó kapcsolatrendszeréről. *Magyar Tudomány*, 8., pp. 906-908.
- Török Á. (2013): „Levelled or Tilted Playing field?”. *Közgazdasági Szemle*, 3. pp. 342-351.
- Varga A. (2004): Az egyetemi kutatások regionális gazdasági hatásai a nemzetközi szakirodalom tükrében. *Közgazdasági Szemle*, 3., pp. 259-275.
- Varga A. (2005): Regionális innovációs politika: amerikai tapasztalatok és magyarországi lehetőségek. *Magyar Tudomány*, 7., pp. 857-868.
- Vas Zs. (2012): Tudásalapú gazdaság és társadalom kiteljesedése: A Triple Helix továbbgondolása - a Quadruple és Quintuple Helix. In Rechnitzer J. – Rácz Sz. (szerk.): *Dialógus a regionális tudományról*. Széchenyi István Egyetem, Győr, pp. 198-206.
- Veres P. (2015): Három fejezet a hazai felsőoktatás 25 éves történetéből. *Köz-Gazdaság*, 3. pp. 215-227.
- Veress A. – Hajdú O. - Veress J. (2018): A felsőoktatók felelősségéről. *Köz-Gazdaság*, 4., pp. 214-227.
- Vilmányi M. (2011): Egyetemi-ipari együttműködések a kapcsolatmarketing nézőpontjából. *Vezetéstudomány*, 1., pp. 52-63.
- Vörös J. (2014): A köz- és vállalatgazdaságtan alapját alkotó néhány kategória. *Magyar Tudomány*, 8., pp. 918-922.
- Zalai E. (2014): Közgazdaság-tudomány és gazdálkodástudomány. *Magyar Tudomány*, 8., pp. 902-905.

Mellékletek

<i>1. melléklet</i> Magyarország államilag elismert felsőoktatási intézményei	120
<i>2. melléklet</i> Gazdaságtudományi képzéseket folytató felsőoktatási intézmények jellemzői	122
<i>3. melléklet</i> A közgazdasági alapképzések hallgatóinak száma 2017-ben	125
<i>4. melléklet</i> Közgazdász mesterszakos hallgatók létszáma 2017-ben	127
<i>5. melléklet</i> Nappali tagozatos közgazdasági hallgatók létszáma 2017-ben	128
<i>6. melléklet</i> A közgazdasági képzésben végzettek száma a 2017. évben az OECD ISCED tanulmányi területek szerint, fő	129
<i>7. melléklet</i> A felsőoktatás fontosabb adatai megyénként	131
<i>8. melléklet</i> Felsőfokú oktatási intézmények összes hallgatói létszáma megyénként	132
<i>9. melléklet</i> Járásonként a felsőfokú alap- és mesterképzésben részt vevő hallgatók létszáma	133
<i>10. melléklet</i> Képzési helyek és a 2019-es kapacitások a gazdaságtudományi képzési területen	135
<i>11. melléklet</i> Nagyvárosi vonzáskörzetenként az alap- és mesterképzésben részt vevő hallgatók létszáma, fő	138
<i>12. melléklet</i> Felsőfokú oktatási intézmények hallgatói létszáma gazdaságtudományi képzési területen 2017-ben, fő	139
<i>13. melléklet</i> Az első kredités hallgatók létszáma gazdaságtudományi képzési területen 2017-ben, fő	140

Magyarország államilag elismert felsőoktatási intézményei
(dőlten kiemelve a közgazdasági képzést is folytatók)
(2019. február)

I. Állami egyetemek

- *Állatorvostudományi Egyetem, 1078 Budapest, István utca 2.*
- *Budapesti Corvinus Egyetem, 1093 Budapest, Fővám tér 8.*
- *Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, 1111 Budapest, Műegyetem rkp. 3.*
- *Debreceni Egyetem, 4032 Debrecen, Egyetem tér 1.*
- *Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1053 Budapest, Egyetem tér 1-3.*
- *Kaposvári Egyetem, 7400 Kaposvár, Guba Sándor u. 40.*
- *Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, 1061 Budapest, Liszt Ferenc tér 8.*
- *Magyar Képzőművészeti Egyetem, 1062 Budapest, Andrássy út 69-71.*
- *Magyar Táncművészeti Egyetem, 1145 Budapest, Columbus u. 87-89.*
- *Miskolci Egyetem, 3515 Miskolc-Egyetemváros*
- *Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, 1121 Budapest, Zugligeti út 9-25.*
- *Nemzeti Közszerológiai Egyetem, 1083 Budapest, Ludovika tér 2.*
- *Óbudai Egyetem, 1034 Budapest, Bécsi út 96/B.*
- *Pannon Egyetem, 8200 Veszprém, Egyetem utca 10.*
- *Pécsi Tudományegyetem, 7622 Pécs, Vasvári Pál u. 4.*
- *Semmelweis Egyetem, 1085 Budapest, Üllői út 26.*
- *Soproni Egyetem, 9400 Sopron, Bajcsy-Zsilinszky utca 4.*
- *Szegedi Tudományegyetem, 6720 Szeged, Dugonics tér 13.*
- *Szent István Egyetem, 2100 Gödöllő, Páter Károly u. 1.*
- *Széchenyi István Egyetem, 9026 Győr, Egyetem tér 1.*
- *Színház- és Filmművészeti Egyetem, 1088 Budapest, Vas u. 2/C.*
- *Testnevelési Egyetem, 1123 Budapest, Alkotás u. 44.*

II. Nem állami egyetemek

- *Andrássy Gyula Budapesti Német Nyelvű Egyetem, 1088 Budapest, Pollack Mihály tér 3.*
- *Debreceni Református Hittudományi Egyetem, 4026 Debrecen, Kálvin tér 16.*
- *Evangelikus Hittudományi Egyetem, 1141 Budapest, Rózsavölgyi köz 3.*
- *Károli Gáspár Református Egyetem, 1091 Budapest, Kálvin tér 9.*
- *Közép-európai Egyetem, 1051 Budapest, Nádor u. 9.*
- *Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem, 1084 Budapest, Scheiber Sándor utca 2.*
- *Pázmány Péter Katolikus Egyetem, 1088 Budapest, Szentkirályi u. 28.*

III. Állami alkalmazott tudományok egyetemei

- *Budapesti Gazdasági Egyetem, 1055 Budapest, Markó utca 29-31.*
- *Dunaujvárosi Egyetem, 2400 Dunaujváros, Táncsics Mihály utca 1/a.*
- *Eszterházy Károly Egyetem, 3300 Eger, Eszterházy tér 1.*

- *Neumann János Egyetem, 6000 Kecskemét, Izsáki út 10.*
- *Nyíregyházi Egyetem, 4400 Nyíregyháza, Sóstói út 31/B.*

IV. Nem állami alkalmazott tudományok egyetemei

- *Budapesti Metropolitan Egyetem, 1148 Budapest, Nagy Lajos király útja 1-9.*
- *Edutus Egyetem, 2800 Tatabánya, Stúdió tér*
- *Kodolányi János Egyetem, 5900 Orosháza, Gyopárosi utca 3/F.*
- *Milton Friedman Egyetem, 1039 Budapest, Kelta utca 2.*

V. Állami főiskolák

- *Eötvös József Főiskola, 6500 Baja, Szegedi út 2.*

VI. Nem állami főiskolák

- *A Tan Kapuja Buddhista Főiskola, 1098 Budapest, Börzsöny u. 11.*
- *Adventista Teológiai Főiskola, 2119 Pécel, Ráday utca 12.*
- *Apor Vilmos Katolikus Főiskola, 2600 Vác, Konstantin tér 1-5.*
- *Baptista Teológiai Akadémia, 1068 Budapest, Benczúr utca 31.*
- *Bhaktivedanta Hittudományi Főiskola, 1039 Budapest, Attila utca 8.*
- *Brenner János Hittudományi Főiskola, 9021 Győr, Káptalándomb 7.*
- *Budapest Kortárs Tánc Főiskola, 1036 Budapest, Perc utca 2.*
- *Egri Hittudományi Főiskola, 3301 Eger, Foglár György u. 6.*
- *Esztergomi Hittudományi Főiskola, 2500 Esztergom, Szent István tér 10.*
- *Gábor Dénes Főiskola, 1119 Budapest, Fejér Lipót utca 70.*
- *Gál Ferenc Főiskola, 6720 Szeged, Dóm tér 6.*
- *Golgota Teológiai Főiskola, 7041 Vajta, Petőfi Sándor u. 562. hrsz.*
- *IBS Nemzetközi Üzleti Főiskola, 1031 Budapest, Záhony utca 7.*
- *Pápai Református Teológiai Akadémia, 8500 Pápa, Március 15. tér 13-14.*
- *Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola, 7625 Pécs, Hunyadi János utca 11.*
- *Pünkösdi Teológiai Főiskola, 1183 Budapest, Gyömrői út 89.*
- *Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola, 1052 Budapest, Piarista köz 1.*
- *Sárospataki Református Teológiai Akadémia, 3950 Sárospatak, Rákóczi utca 1.*
- *Sola Scriptura Teológiai Főiskola, 2051 Biatorbágy, Patak u. 34/A.*
- *Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola, 4400 Nyíregyháza, Bethlen Gábor u. 13-19.*
- *Szent Bernát Hittudományi Főiskola, 7420 Zirc, Rákóczi tér 1.*
- *Szent Pál Akadémia, 1103 Budapest, Gyömrői út 69.*
- *Tomori Pál Főiskola, 1223 Budapest, Művelődés utca 21.*
- *Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskola, 8200 Veszprém, Jutasi út 18/2.*
- *Wekerle Sándor Üzleti Főiskola, 1083 Budapest, Jázmin u. 10.*
- *Wesley János Lelkészképző Főiskola, 1086 Budapest, Dankó u. 11.*

Forrás: https://www.oktatas.hu/felsooktatas/kozerdeku_adatok/felsooktatasi_adatok_kozzetetele/felsooktatasi_intezmenyek/allamilag_elismert_felsookt_int (letöltve: 2019.02.23.)

Gazdaságtudományi képzéseket folytató felsőoktatási intézmények jellemzői

Felsőoktatási intézmények	Megjegyzések
Budapesti Corvinus Egyetem	2019 július 1-től az állam által létrehozott Maecenas Universitatis Corvini közérdekű vagyonkezelő alapítvány által fenntartott közhasznú felsőoktatási intézmény, 3 kara van, Székesfehérvárott is működik egy campusa, gazdálkodástudományi területen 4 doktori iskolával rendelkezik
Budapesti Gazdasági Egyetem	2016-ig Budapesti Gazdasági Főiskola (2000-ben jött létre a Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Főiskola, a Külkereskedelmi Főiskola, valamint a Pénzügyi és Számviteli Főiskola egyesüléseként), 4 karú, Zalaegerszezen van még gazdasági kara, Hatvanban képzési helye, 2019-től doktori iskolája
Budapesti Metropolitan Egyetem	2000-ben jött létre a Budapesti Kommunikációs Főiskola, amelybe 2009-ben beleolvadt a Heller Farkas Gazdasági és Turisztikai Szolgáltatások Főiskola, 2013-tól lett Budapesti Metropolitan Egyetem, két kara van, gazdasági, kommunikációs kreatív stb. képzéseket indít, kihelyezett képzést folytat Hódmezővásárhelyen, nincs doktori iskolája
Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem	8 karú egyetem, 1998-tól működik a Gazdaság- és Társadalomtudományi Kara, gazdálkodás- és szervezéstudományi doktori iskolával rendelkezik
Debreceni Egyetem	2000-ben jött létre a korábbi helyi intézmények integrációjából, 14 karú egyetem, a Közgazdaság- és Gazdaságtudományi Kar a Gazdálkodástudományi és Vidékfejlesztési Karba beleolvadt 2014-ben, ekkor jött létre a Gazdaságtudományi Kara (amelyhez a szolnoki Gazdálkodási Kar 2019. augusztus 1-től csatlakozott, kiválva a Neumann János Egyetemből), képzési helye van Kisvárdán is, gazdálkodás- és szervezéstudományi doktori iskolája működik (korábban volt közgazdaságtudományi doktori iskolája is,)
Dunaújvárosi Egyetem	1953-ban jött létre Dunaújvárosban a Kohászati Technikum, 2000-től Dunaújvárosi Főiskola, műszaki, informatikai, gazdasági stb. képzéseket indít, nincs doktori iskolája
Eduvus Egyetem	1992-ben alakult meg Tatabányán a Modern Üzleti Tudományok Főiskola, amelyhez 2011-ben csatlakozott a Harsányi János Főiskola, 2017-től Eduvus Egyetem, Budapesten és Székelyudvarhelyen van tagozata, Tatán és Sümegen telephelye, gazdasági és műszaki képzéseket indít, nincs doktori iskolája
Eötvös József Főiskola	két korábbi intézmény összeolvadásából 1996-ban jött létre, Baján van a székhelye, gazdasági és pedagógiai képzéseket indít, nincs doktori iskolája
Eötvös Loránd Tudományegyetem	közgazdasági képzése a Társadalomtudományi Karon folyik, 2017-től Szombathelyen is van Savaria Egyetemi Központ (a Nyugat-magyarországi Egyetemtől került át),

	továbbá 2017 nyarán létrejött a Gazdálkodástudományi Intézet, nincs gazdaságtudományi doktori iskolája
Eszterházy Károly Egyetem	Egerben régóta működő intézmény, 2016-ban csatlakozott a Károly Róbert Főiskola, 5 karú, Gyöngyösön, Sárospatakon és Jászberényben is van képzési helye, nincs gazdaságtudományi doktori iskolája
Gábor Dénes Főiskola	Budapesten van a székhelye, 1992-ben alapították, 2016-tól Siófokon is van oktatási központja, informatikai és gazdasági képzéseket indít, nincs doktori iskolája
Gál Ferenc Főiskola	Szegeden van a székhelye, teológiai, agrár, pedagógiai stb. képzéseket indít, Szarvason, Gyulán, Mezőtúron, Békéscsabán is végez képzést, a békéscsabai gazdasági képzést 2018-ban vette át a Szent István Egyetemtől, nincs doktori iskolája
IBS Nemzetközi Üzleti Főiskola	Budapesten van a székhelye, 1991-ben alapították, korábban Nemzetközi Üzleti Főiskola, amelyhez csatlakozott 2015-ben az Általános Vállalkozási Főiskola, Bécsben is működtet campust, nincs doktori iskolája
Kaposvári Egyetem	A Pannon Agrártudományi Egyetem Állattenyésztési Kara, a Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskola és a Takarmánytermesztési Kutató Intézet összevonásával alakult meg 2000-ben, Gazdaságtudományi Kara 2004-ben jött létre, 4 karú egyetem, agrár, pedagógiai és művészeti képzést is végez, gazdálkodás- és szervezéstudományi doktori iskolával rendelkezik
Károli Gáspár Református Egyetem	1990-ben alakult meg, 4 karú egyetem, teológiai, bölcsész, jogász képzéseket is végez, Nagykőrösön is van kara, Budapesten folyik a gazdasági képzése, nincs gazdaságtudományi doktori iskolája
Kodolányi János Főiskola	1992-ben alakult meg székesfehérvári székhellyel, 2017-től Orosházán van a székhelye, Budapesten, Székesfehérvárott és Orosházán is oktatnak, nincs doktori iskolája
Milton Friedman Egyetem	Zsigmond Király Főiskola 2000-ben jött létre, Budapesten van a székhelye, 2018-ban lett Milton Friedman Egyetem, nincs doktori iskolája
Miskolci Egyetem	7 karú egyetem, 1990-ben jött létre több intézmény összeolvadásából, kihelyezett tagozatot működtet Ózdon és Sátoraljaújhelyen, 1987-ben indult el a közgazdasági képzés, gazdálkodás- és szervezéstudományi doktori iskolával rendelkezik
Neumann János Egyetem	Kecskeméten van a székhelye, korábbi kecskeméti főiskolák és a Szolnoki Főiskola összeolvadásából jött létre 2016-ban Pallasz Athéné Egyetem néven, 2017-től Neumann János Egyetem, 4 kara van, nincs doktori iskolája (a szolnoki kar 2019. augusztus 1-től kivált)
Nyíregyházi Egyetem	2000-ben jött létre két korábbi intézmény összeolvadásából, agrár és pedagógiai képzéseket is végez, nincs doktori iskolája
Óbudai Egyetem	2010-ben jött létre korábbi három budapesti műszaki főiskola összeolvadásából, 6 kara van, Székesfehérvárott is van telephelye, nincs doktori iskolája
Pannon Egyetem	Veszprémben van a székhelye, 2006-ban jött létre a korábbi Veszprémi Egyetemből, 5 karú egyetem,

	Keszthelyen, Nagykanizsán, Székesfehérvárott és Pápán is végez képzést, gazdálkodás- és szervezéstudományi doktori iskolával rendelkezik
Pécsi Tudományegyetem	2000-ben jött létre a korábbi helyi intézmények integrációjából, 10 karú egyetem, közgazdasági képzése 1970-ben indult, Szekszárdon van turizmus-vendéglátás alapszak, gazdálkodás- és szervezéstudományi valamint közgazdaságtudományi doktori iskolával rendelkezik
Soproni Egyetem	1996-ban jött létre az Erdészeti és Faipari Egyetemből, 2000-től Nyugat-magyarországi Egyetem, amelyből a mosonmagyaróvári, győri és szombathelyi karok kiváltak, jelenleg 4 karú, gazdálkodás- és szervezéstudományi doktori iskolával rendelkezik
Széchenyi István Egyetem	Győrben van a székhelye, az 1968-ban alapított műszaki főiskola 2002-ben vált egyetemmé, 9 kara van, a Nyugat-magyarországi Egyetem mosonmagyaróvári agrár és győri pedagógiai kara 2016-ban csatlakozott, 1991-től folyik gazdasági képzés, gazdálkodás- és szervezéstudományi doktori iskolával rendelkezik
Szegedi Tudományegyetem	2000-ben jött létre a korábbi helyi intézmények integrációjából, 12 karú egyetem, közgazdasági képzése 1994-ben indult, 1999-től a Gazdaságtudományi karon folyik, közgazdaságtudományi doktori iskolával rendelkezik
Szent István Egyetem	A Gödöllői Agrártudományi Egyetem jogutódjaként 2000-ben jött létre több egyetem összeolvasztásával, 2009-ben a Szent István Egyetemhez csatolták a Tessedik Sámuel Főiskola 3 karát (Szarvas, Békéscsaba, Gyula), jelenleg Gödöllőn, Budapesten és Szarvason folytat gazdasági képzést, gazdálkodás- és szervezéstudományi doktori iskolával rendelkezik
Tomori Pál Főiskola	2004-ben jött létre Kalocsán, 2011-től budapesti székhelyű, Kecskeméten is van telephelye, nincs doktori iskolája
Wekerle Sándor Üzleti Főiskola	Budapesten van a székhelye, nincs doktori iskolája

Megjegyzés: az 1. mellékletben található intézményneveket veszem alapul, a Nemzeti Közszerződés Egyetem (egyik jogelődjét: Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem) nem vettük figyelembe.

A közgazdasági alapképzések hallgatóinak száma 2017-ben

Intézmények	alkalmazott közgazdaságtan	emberi erőforrás	gazdálkodási és menedzsment	kereskedelem és marketing	nemzetközi gazdálkodás	pénzügy és számvitel	turizmus- vendég- látás
Budapesti Corvinus Egy (Gazd. Kar)	-	203/58	1071/276	391/145	711/-	826/24	307/-
Budapesti Corvinus Egy (Közgazd Kar)	411/-	111/53	-	-	-	-	-
Budapesti Gazd Egy (PSzF Kar)	-	415/-	1070/0+273*	-	-	1111/73+562*	-
Budapesti Gazd Egy (Gazd Kar Zalaegerszeg)	-	-	73/44	-	-	98/41	-
Budapesti Gazd Egy (KerVend Idegen F Kar)	-	-	-	832/0+196*	-	-	2240/55+256*
Budapesti Gazd Egy (Külker Kar)	-	-	-	576/209	1267/277	-	-
Budapesti Metropol Egy	-	170/176	447/327	506/240	158/-	109/71	833/184
Budapesti Műszaki és Gazdtud Egy	9/-	-	743/-	-	736/-	145/-	-
Debreceni Egyetem	-	-	530/138	197/97	224/29	188/86	255/41
Dunaújvárosi Egyetem	-	-	126/80	-	-	-	-
Edutus Főiskola	-	-	97/176	100/159	23/4	-	106/23
Eötvös József Főiskola	-	-	7/29	-	-	-	-
Eötvös Loránd Tudományegyetem	75/-	-	30/21	37/4	-	-	-
Eszterházy Károly Egyetem	-	53/71	106/213	24/28+16*	-	17/91+29*	103/22
Gábor Dénes Főiskola	-	-	84/149*	-	-	-	9/0+2*
IBS Nemzetközi Üzleti Főiskola	-	-	136/53	-	25/8	25/-	-
Kaposvári Egyetem	-	-	-	43/25	-	52/71	-
Károli Gáspár Református Egy	-	151/113	27/41	-	-	-	-
Kodolányi János Főiskola	-	24/45	52/83+173*	-	-	-	125/50+50*
Miskolci Egyetem	-	56/47	233/138	179/23	89/2	177/79	120/11
Neumann János Egyetem	-	-	111/18	51/82+9*	1/2+2*	39/91+6*	44/27+3*
Nyíregyházi Egyetem	-	-	94/200	-	-	-	5/18
Óbudai Egyetem	-	-	247/102	215/52	-	-	-
Pannon Egyetem (Veszprém)	13/-	85/83	124/85	56/22	60/-	115/81	192/39
Pannon Egyetem (Keszthely)	-	-	-	-	-	-	58/18
Pécsi Tud Egy (Pécs)	2/-	-/18	476/90	203/-	-	214/93	125/-

Pécsi Tud Egy (Szekszárd)	-	-	-	-	-	-	24/15
Soproni Egyetem	-	-	83/66	21/19	61/7	62/49	48/3
Széchenyi István Egyetem	-	-	417/ 1+196*	215/94	-	-	189/32
Szegedi Tud Egy	-	-	468/ 0+245*	347/-	-	366/-	-
Szent István Egy (Gödöllő)	-	80/126	200/216	100/58	-	68/150	212/51
Szent István Egy (Szarvas)	-	-	13/33	-	-	46/38	-
Tomori Pál Főiskola	-	-	50/121	-	107/16	26/140	-
Wekerle Sándor Üzleti Főiskola	-	10/115	-/76	46/125	-/2	-/57	-
Zsigmond Király Egyetem	-	32/126	58/110	-	23/41	39/102	-

Megjegyzés: nappali/levelező+távoktatás; a közszolgálati és a gazdaság- és pénzügy-matematikai elemzés alapszakok nem szerepelnek a táblázatban, utóbbiból osztatlan (5 éves) képzés lett, a távoktatás hallgatói létszámát *-al jelöltük

Közgazdász mesterszakos hallgatók létszáma 2017-ben

	EM	KE	MK	MBA	NG	PÜ	RK	SZ	TM	VF	VS
Andrássy Gy Bud Német Egy	-	-	-	-	34/-	-	-	-	-	-	11/-
Budapesti Corvinus Egy (Gazd. Kar)	122/-	-	333/-	36/-	-	300/0+35*	109/-	136/-	11/-	260/-	381/0+62*
Budapesti Corvinus Egy (Közgazd Kar)	-	115/-	-	-	40/-	-	-	-	-	-	-
Budapesti Corvinus Egy (Társtud Kar)	-	-	-	-	176/-	-	-	-	-	-	-
Budapesti Gazd Egy (Zalaegerszeg)	-	-	-	-	-	0/28	-	-	-	-	-
Budapesti Gazd Egy (KerVendKar)	-	-	-	-	-	-	-	-	88/22	-	-
Budapesti Gazd Egy (Külker Kar)	-	-	5/82	-	64/63	-	-	-	-	-	-
Budapesti Gazd Egye (PSzF Kar)	-	-	-	-	-	10/196	-	5/150	-	0/73	-
Budapesti Metropol Egy	-	-	-	-	-	-	-	-	8/6	15/15	26/78
Budapesti Műszaki és Gazdtud Egy	-	-	0/180	0/215	3/-	92/-	57/-	0/204	-	-	118/-
Debreceni Egyetem	55/51	-	-	0/15	73/13	-	-	25/32	-	42/56	42/53
Edutus Főiskola	-	-	0/15	-	-	-	-	-	-	-	-
Eötvös Loránd Tudományegye	-	23/-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Eszterházy Károly Egyetem	-	-	-	-	-	-	-	-	12/4	18/19	13/36
Kaposvári Egyetem	-	-	-	-	-	14/-	15/11	-	-	-	-
Kodolányi János Főiskola	-	-	-	-	-	-	-	-	3/4	1/3	-
Közép-európai Egyetem	-	74/-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Miskolci Egyetem	50/37	-	17/19	39/40	1/2	-	5/1	13/26	-	12/24	23/42
Neumann János Egyetem	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0/6	-
Óbudai Egyetem	-	-	-	-	-	-	-	-	-	50/126	-
Pannon Egyetem	12/38	-	-	0/64	4/3	-	-	6/24	27/11	-	12/62
Pécsi Tudományegye	-	3/-	30/33	0/1	-	61/63	-	-	0/16	0/7	92/54
Soproni Egyetem	-	-	-	-	0/10	0/9	-	0/24	0/8	8/13	0/58
Széchenyi István Egy	64/108	-	39/22	-	1/1	-	1/-	-	-	-	42/73
Szegedi Tudományegye	-	-	26/22	-	76/-	26/32	-	-	-	30/28	-
Szent István Egyetem	6/152	-	0/50	-	0/31	0/83	0/51	-	-	-	98/278
Zsigmond Király Egyetem	-	-	-	-	0/21	-	-	-	-	-	-

Megjegyzés: nappali/levelező + esti; két mesterszak nem szerepel a táblázatban, a közzgazdálkodás és közpolitika mesterszak csak a Budapesti Corvinus Egyetemen található (116/21), míg biztosítási és pénzügyi matematika szak nappali tagozaton a Budapesti Corvinus Egyetemen (55 fő) és az Eötvös Loránd Tudományegyetemen (35 fő); Rövidítések: EM: ellátásilánc menedzsment; KE: közgazdasági elemző; MK: marketing; NG: nemzetközi gazdaság és gazdálkodás; PÜ: pénzügy; RK: regionális és környezeti gazdaságtan; SZ: számvitel; TM: turizmus-menedzsment; VF: vállalkozásfejlesztés; VS: vezetés és szervezés; az esti létszámát *-al jelöltük

Nappali tagozatos közgazdasági hallgatók létszáma 2017-ben

Intézmény	Alapképzés			Mesterképzés			Önköltséges és állami ösztöndíjas együtt
	önköltségesek	állami ösztöndíjasok	ebből: külföldiek	önköltségesek	állami ösztöndíjasok	ebből: külföldiek	
Budapesti Gazdasági Egyetem	6805	878	372	124	48	116	7855
Budapesti Corvinus Egyetem	1306	2825	312	423	1767	281	6321
Budapesti Metropolitan Egyetem	2223	0	392	40	9	41	2272
Budapesti Műszaki és Gazdaságtud. Egyetem	1491	142	25	30	240	7	1903
Debreceni Egyetem	1113	282	230	74	178	64	1647
Szegedi Tudományegyetem	1095	86	138	50	108	49	1339
Pécsi Tudományegyetem	968	76	93	44	142	41	1230
Miskolci Egyetem	804	50	4	48	112	40	1014
Széchenyi István Egyetem	673	152	32	49	98	45	972
Szent István Egyetem	668	51	69	34	70	33	823
Pannon Egyetem	646	57	63	27	34	21	764
Óbudai Egyetem	458	4	12	6	44	1	512
Eszterházy Károly Egyetem	255	48	26	38	5	36	346
Edutus Főiskola	324	2	23	0	0	0	326
Soproni Egyetem	256	19	22	0	8	0	283
Neumann János Egyetem	235	11	0	0	0	0	246
Kodolányi János Főiskola	201	0	2	2	2	0	205
Eötvös Loránd Tudományegyetem	108	34	4	4	54	0	200
IBS Nemzetközi Üzleti Főiskola	187	0	17	0	0	0	187
Tomori Pál Főiskola	183	0	90	0	0	0	183
Károli Gáspár Református Egyetem	175	3	5	0	0	0	178
Zsigmond Király Egyetem	151	1	2	0	0	0	152
Dunaújvárosi Egyetem	126	0	84	0	0	0	126
Kaposvári Egyetem	71	24	0	17	12	15	124
Nyíregyházi Egyetem	99	0	0	0	0	0	99
Gábor Dénes Főiskola	93	0	3	0	0	0	93
Wekerle Sándor Üzleti Főiskola	56	0	22	0	0	0	56
Eötvös József Főiskola	7	0	0	0	0	0	7
Összesen	20777	4745	2042	1116	2944	864	29582

Forrás: Oktatási Hivatal

Megjegyzés: az intézmények az utolsó oszlop szerint lettek rendezve, a táblázatban nem szerepel az Andrassy Gyula Budapesti Német Nyelvű Egyetem, a Közép-európai Egyetem, a Gál Ferenc Főiskola és a Pázmány Péter katolikus Egyetem.

A közgazdasági képzésben végzettek száma a 2017. évben az OECD ISCED tanulmányi területek szerint

ISCED képzés főirány kód	ISCED képzés főirány	ISCED képzési szakirány kód	ISCED képzési szakirány név	Szakképzettség megnevezése név	főiskolai képzés	egyetemi képzés	alapképzés (BA/BSc)	mestereképzés (MA/MSc)
3	Társadalomtudományok, gazdaság, jog	313	Politikai és civil társadalmi tanulmányok	közgazdász nemzetközi gazdálkodás alapképzési szakon				260
3	Társadalomtudományok, gazdaság, jog	313	Politikai és civil társadalmi tanulmányok	közgazdász nemzetközi gazdálkodási alapképzési szakon				432
3	Társadalomtudományok, gazdaság, jog	314	Közgazdaságtan	közgazdász alkalmazott közgazdaságtan alapképzési szakon	13			
3	Társadalomtudományok, gazdaság, jog	314	Közgazdaságtan	közgazdász általános közgazdasági szakon			14	
3	Társadalomtudományok, gazdaság, jog	314	Közgazdaságtan	közgazdász gazdaság- és pénzügy-matematikai elemzés alapképzési szakon	11			
3	Társadalomtudományok, gazdaság, jog	314	Közgazdaságtan	közgazdász gazdaságelemzés alapképzési szakon	10			
3	Társadalomtudományok, gazdaság, jog	314	Közgazdaságtan	közgazdász közszolgálati alapképzési szakon			357	
3	Társadalomtudományok, gazdaság, jog	314	Közgazdaságtan	okleveles közgazdasági elemző			230	
3	Társadalomtudományok, gazdaság, jog	314	Közgazdaságtan	okleveles közgazdász gazdálkodás és közpolitika szakon	7			
3	Társadalomtudományok, gazdaság, jog	314	Közgazdaságtan	okleveles közgazdász nemzetközi gazdaság és gazdálkodás szakon	3			
3	Társadalomtudományok, gazdaság, jog	314	Közgazdaságtan	okleveles közgazdász regionális és környezeti gazdaságtan szakon	3			
3	Társadalomtudományok, gazdaság, jog	341	Nagy- és kiskereskedelem	közgazdász kereskedelem és marketing alapképzési szakon		5		
3	Társadalomtudományok, gazdaság, jog	341	Nagy- és kiskereskedelem	közgazdász kereskedelmi szakon		1		
3	Társadalomtudományok, gazdaság, jog	342	Marketing és reklám	közgazdász külgazdasági szakon	1			
3	Társadalomtudományok, gazdaság, jog	342	Marketing és reklám	közgazdász nemzetközi kommunikáció szakon			882	
3	Társadalomtudományok, gazdaság, jog	342	Marketing és reklám	közgazdász nemzetközi marketing és teljes körű minőségirányítás (TQM) szakon	23			
3	Társadalomtudományok, gazdaság, jog	342	Marketing és reklám	okleveles közgazdász marketing szakon	1			

3	Társadalomtudományok, gazdaság, jog	343	Pénzügy, bank és biztosítás	közgazdász pénzügy és számvitel alapképzési szakon				51
3	Társadalomtudományok, gazdaság, jog	343	Pénzügy, bank és biztosítás	közgazdász pénzügyi szakon		3		
3	Társadalomtudományok, gazdaság, jog	343	Pénzügy, bank és biztosítás	okleveles közgazdász pénzügy szakon				372
3	Társadalomtudományok, gazdaság, jog	343	Pénzügy, bank és biztosítás	okleveles közgazdász pénzügyi szakon				174
3	Társadalomtudományok, gazdaság, jog	344	Könyvelés és adózás	közgazdász számviteli szakon			883	
3	Társadalomtudományok, gazdaság, jog	344	Könyvelés és adózás	okleveles közgazdász számvitel szakon	36			
3	Társadalomtudományok, gazdaság, jog	345	Menedzsment és igazgatás	közgazdász emberi erőforrások alapképzési szakon	7			
3	Társadalomtudományok, gazdaság, jog	345	Menedzsment és igazgatás	közgazdász gazdálkodási és menedzsment alapképzési szakon			786	
3	Társadalomtudományok, gazdaság, jog	345	Menedzsment és igazgatás	közgazdász gazdálkodási szakon	15			
3	Társadalomtudományok, gazdaság, jog	345	Menedzsment és igazgatás	közgazdász non-profit gazdálkodási szakon	3			
3	Társadalomtudományok, gazdaság, jog	345	Menedzsment és igazgatás	közgazdász vállalkozásszervező szakon	19			
3	Társadalomtudományok, gazdaság, jog	345	Menedzsment és igazgatás	okleveles közgazdász gazdálkodási szakon	4			
3	Társadalomtudományok, gazdaság, jog	345	Menedzsment és igazgatás	okleveles közgazdász MBA szakon				81
3	Társadalomtudományok, gazdaság, jog	345	Menedzsment és igazgatás	okleveles közgazdász vállalkozásfejlesztés szakon		53		
3	Társadalomtudományok, gazdaság, jog	345	Menedzsment és igazgatás	okleveles közgazdász vezetés és szervezés szakon		9		
4	Matematika, számítástechnika, egyéb természettudományok	481	Számítástechnikai tudományok	közgazdász gazdasági informatika szakon				290
8	Szolgáltatások	811	Szálláshelyszolgáltatás, étkeztetés, vendéglátás	közgazdász vendéglátó és szálloda szakon				42
8	Szolgáltatások	812	Utazásszervezés, turizmus és szórakoztatás	közgazdász idegenforgalmi és szálloda szakon				82
8	Szolgáltatások	812	Utazásszervezés, turizmus és szórakoztatás	közgazdász turizmus-vendéglátás alapképzési szakon				383
8	Szolgáltatások	812	Utazásszervezés, turizmus és szórakoztatás	okleveles közgazdász turizmus-menedzsment szakon				675

Forrás: Oktatási Hivatal 3.6.3. A végzettségek száma a 2017. évben OECD tanulmányi területek szerint, összes munkarend

A felsőoktatás fontosabb adatai megyénként

Megye, főváros, régió	Felsőoktatási intézmény, képzési hely		Oktatók száma, fő		Felsőoktatásban hallgató, fő		
	2012	2017	2012	2017	2012	2017	2017/ 2012, %
Budapest	40	43	9356	11529	154235	149665	97,0
Hajdú-Bihar	2	2	1574	1899	29989	25817	86,1
Csongrád	3	3	2259	1937	25478	21048	82,6
Baranya	3	2	1611	1883	22082	18205	82,4
Győr-Moson-Sopron	3	3	832	1163	18842	14957	79,4
Borsod-Abaúj-Zemplén	2	4	628	746	12507	9717	77,7
Pest	5	7	823	856	14023	7076	50,5
Heves	3	4	513	463	16111	6725	41,7
Szabolcs-Szatmár-Bereg	4	6	378	444	8104	5244	64,7
Veszprém	4	4	500	368	6652	4474	67,3
Bács-Kiskun	6	5	316	349	6054	4076	67,3
Somogy	4	4	373	312	3277	3192	97,4
Fejér	6	6	421	395	5227	2885	55,2
Zala	5	3	222	192	2881	2385	82,8
Vas	3	5	281	190*	3457	2157	62,4
Békés	2	3	176	148	2785	1683	60,4
Jász-Nagykun-Szolnok	3	3	121	136	2865	1308	45,7
Tolna	1	1	40	77	1020	716	70,2
Komárom-Esztergom	4	4	89	80	1399	606	43,3
Nógrád	1	–	17	–	215	0	0,0
Országhatáron kívül	7	13	25	123	1264	1414	111,9
Összesen	111	125	20555	23299	338467	283350	83,7

Forrás: KSH területi Statisztikai Évkönyvek, 2012-ben a 3.6.13., 2017-ben 3.6.15. táblák.

Megjegyzés: a megyék sorrendje a 2017-es hallgatói létszám szerinti; *Vas megyében 2016-ban még 199 oktató szerepel a kiadványban, 2017-ben már csak 10 fő, utóbbi téves adatszolgáltatás tűnik, emiatt a 2016-os adatot vettem alapul.

Felsőfokú oktatási intézmények összes hallgatói létszáma megyénként

(fő, 2017/2018)

Megye, főváros	Felső- oktatási szak- képzés	Felső- fokú alap- képzés	Mester- képzés	Osztat- lan képzés	Szakirá- nyú tovább- képzés	PhD-, DLA- képzés	Össze- sen	Ezer lakosra, fő
Budapest	4147	90764	19951	19649	11225	3929	149665	85,5
Csongrád	840	11346	2255	5283	584	740	21048	52,6
Baranya	603	8120	2049	6055	382	996	18205	50,1
Hajdú-Bihar	1161	14064	2919	6020	764	889	25817	48,7
Győr-Moson- Sopron	931	10409	1670	1142	489	316	14957	32,4
Heves	792	3827	803	922	300	81	6725	22,7
Borsod- Abaúj- Zemplén	556	6000	1386	1149	437	189	9717	15,0
Veszprém	455	2822	813	177	100	107	4474	13,1
Somogy	324	2452	97	76	169	74	3192	10,5
Szabolcs- Szatmár- Bereg	348	3411	688	528	269	–	5244	9,4
Zala	393	1587	231	12	125	37	2385	8,8
Vas	99	1315	343	325	75	–	2157	8,5
Bács-Kiskun	360	3334	31	–	351	–	4076	8,1
Fejér	369	2233	123	–	160	–	2885	6,9
Pest	240	4561	1273	238	446	318	7076	5,6
Békés	192	987	58	–	446	–	1683	5,0
Jász- Nagykun- Szolnok	312	891	9	–	96	–	1308	3,5
Tolna	88	608	12	–	8	–	716	3,3
Komárom- Esztergom	26	517	12	47	4	–	606	2,0
Nógrád	–	–	–	–	–	–	–	0,0
Összesen	12236	170320	34854	41834	16430	7676	283350	29,0

Forrás: Területi Statisztikai Évkönyv, 2017, 3.6.16. Felsőfokú oktatási intézmények összes hallgatóinak száma, 2017/2018

Megjegyzés: az ezer lakosra jutó hallgatók száma alapján rendezve.

Járásonként a felsőfokú alap- és mesterképzésben részt vevő hallgatók létszáma

Járás	Összes hallgató, fő		ebből: nappali tagozatos, fő		Nappali-sok ezer lakosra, 2017, fő	Diplomások aránya a 25–X éves népességben*, 2016, %
	2013	2017	2013	2017		
Budapesti	136585	130364	107145	103445	59,1	40,7
Debreceni	25152	21895	21438	18746	87,0	33,1
Szegedi	21430	18563	17601	15742	79,7	29,7
Pécsi	17454	16224	13845	13338	75,6	30,0
Győri	12436	10532	8325	6790	34,5	25,1
Miskolci	10173	8073	7026	5512	23,5	24,2
Gödöllői	5864	4440	3991	3081	21,0	28,9
Veszprémi	5229	3739	3861	2768	34,0	28,6
Egri	5382	4697	2888	2591	30,7	25,5
Nyíregyházi	5972	4557	3197	2170	13,2	23,6
Kecskeméti	3500	2801	2106	1724	11,1	22,9
Kaposvári	2594	2574	1829	1575	14,1	19,2
Soproni	2904	2157	2092	1424	13,9	19,6
Szombathelyi	2644	1965	1736	1282	11,6	23,6
Zalaegerszegi	1007	846	799	715	7,2	20,0
Keszthelyi	1040	880	786	685	14,1	23,1
Székesfehérvári	1386	945	972	667	4,4	24,7
Pilisvörösvári	2237	628	2152	626	11,4	35,5
Dunaújvárosi	2363	1250	1013	530	5,9	17,0
Hajdúböszörményi	903	1108	383	432	11,1	14,3
Mosonmagyaróvári	642	532	411	298	4,0	16,2
Gyöngyösi	5282	837	638	281	4,0	17,0
Szekszárdi	630	620	412	264	4,6	22,8
Bajai	636	534	366	221	3,5	17,2
Hódmezővásárhelyi	355	321	250	212	4,0	17,3
Szarvasi	608	608	302	189	7,1	17,9
Szolnoki	1304	486	629	189	1,6	22,2
Váci	1092	577	523	154	2,3	23,7
Esztergomi	495	259	315	141	1,6	18,1
Sárospataki	506	442	234	138	5,9	17,4
Jászberényi	551	411	192	98	1,9	16,9
Tatabányai	454	297	205	82	1,0	18,3
Békéscsabai	549	186	270	69	0,9	20,6
Pápai	111	58	78	58	1,0	13,4
Nagykőrösi	272	242	65	52	1,9	11,4
Nagykanizsai	227	104	119	48	0,6	15,3

Sárbogárdi	164	161	164	48	1,8	9,1
Gyulai	534	199	247	43	1,1	20,2
<i>Siófoki</i>	0	51	0	23	0,4	19,3
<i>Hatvani</i>	0	18	0	18	0,4	14,2
Kőszegi	0	18	0	18	0,7	16,5
Budakeszi	10	185	10	9	0,1	43,9
<i>Orosházi</i>	0	52	0	5	0,1	14,0
<i>Kalocsai</i>	158	30	48	3	0,1	12,3
<i>Kisvárdai</i>	0	70	0	0	0,0	14,9
<i>Tatai</i>	0	20	0	0	0,0	23,3
Sátoraljaújhelyi	0	19	0	0	0,0	15,5
<i>Sümegei</i>	0	15	0	0	0,0	8,3
Mezőtúri	0	3	0	0	0,0	13,3
Ózdi	94	1	0	0	0,0	10,4
Kiskunfélegyházi	19	0	0	0	0,0	15,3
Járások összesen	280948	245594	208663	186504	18,9	22,8

Forrás: KSH Területi Statisztikai Évkönyv 2013. évi 8.21. és 2017. évi 8.1.10. és 8.1.2. táblák alapján, a 2017-es adatok ezer lakosra lettek megadva, * 2016. évi mikrocenzus adatai.

Megjegyzés: a járások adatai 2013-tól összehasonlíthatók, Budapestet egy járásnak vettük, dőlt betűvel jeleztük azokat a járásokat, ahol közgazdasági képzések is folynak valamilyen tagozaton, a nappali tagozatos hallgatók 2017. évi száma alapján rendezve.

Képzési helyek és a 2019-es kapacitások a gazdaságtudományi képzési területen

Intézmény	Székhelye	Település	Nyelv	Felvehető (fő)		
				Nappali képzés	Esti, levelező munka-rend	Táv-ok-tatás
Budapesti Corvinus Egyetem	Budapest	Budapest	angol	388	116	0
Budapesti Corvinus Egyetem	Budapest	Budapest	magyar	2101	674	0
Budapesti Corvinus Egyetem	Budapest	Székesfehérvár	magyar	197	67	0
Budapesti Gazdasági Egyetem	Budapest	Budapest	angol	666	124	0
Budapesti Gazdasági Egyetem	Budapest	Budapest	francia	37	20	0
Budapesti Gazdasági Egyetem	Budapest	Budapest	magyar	3513	1751	0
Budapesti Gazdasági Egyetem	Budapest	Budapest	német	99	20	0
Budapesti Gazdasági Egyetem	Budapest	Hatvan	magyar	0	21	0
Budapesti Gazdasági Egyetem	Budapest	Zalaegerszeg	magyar	176	93	0
Budapesti Metropolitan Egyetem	Budapest	Budapest	angol	240	0	50
Budapesti Metropolitan Egyetem	Budapest	Budapest	magyar	1501	1381	100
Budapesti Metropolitan Egyetem	Budapest	Hódmezővásárhely	magyar	458	225	0
Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem	Budapest	Budapest	angol	200	0	0
Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem	Budapest	Budapest	magyar	1223	983	0
Debreceni Egyetem	Debrecen	Debrecen	angol	112	0	0
Debreceni Egyetem	Debrecen	Debrecen	magyar	800	380	0
Debreceni Egyetem	Debrecen	Kisvárdá	magyar	55	41	0
Dunaújvárosi Egyetem	Dunaújváros	Dunaújváros	magyar	201	280	0
EDUTUS Egyetem	Tatabánya	Balatonfüred	magyar	0	60	0
EDUTUS Egyetem	Tatabánya	Budapest	angol	77	0	0
EDUTUS Egyetem	Tatabánya	Budapest	magyar	328	343	0
EDUTUS Egyetem	Tatabánya	Sümege	magyar	0	86	0
EDUTUS Egyetem	Tatabánya	Tata	magyar	0	90	0
EDUTUS Egyetem	Tatabánya	Tatabánya	magyar	276	207	0
Eötvös József Főiskola	Baja	Baja	magyar	34	1	0
Eötvös Loránd Tudományegyetem	Budapest	Budapest	angol	50	0	0
Eötvös Loránd Tudományegyetem	Budapest	Budapest	magyar	1155	554	0
Eötvös Loránd Tudományegyetem	Budapest	Szombathely	magyar	180	160	0
Eszterházy Károly Egyetem	Eger	Eger	magyar	246	149	0
Eszterházy Károly Egyetem	Eger	Gyöngyös	angol	53	0	0
Eszterházy Károly Egyetem	Eger	Gyöngyös	magyar	282	462	103
Eszterházy Károly Egyetem	Eger	Sárospatak	magyar	27	26	0
Gábor Dénes Főiskola	Budapest	Budapest	angol	50	0	50

Gábor Dénes Főiskola	Budapest	Budapest	magyar	300	0	344
Gábor Dénes Főiskola	Budapest	Siófok	magyar	77	0	63
Gál Ferenc Főiskola	Szeged	Békéscsaba	magyar	131	144	0
IBS Nemzetközi Üzleti Főiskola	Budapest	Budapest	magyar	100	25	0
Kaposvári Egyetem	Kaposvár	Kaposvár	angol	43	0	0
Kaposvári Egyetem	Kaposvár	Kaposvár	magyar	182	134	0
Károli Gáspár Református Egyetem	Budapest	Budapest	magyar	206	195	0
Közép-Európai Egyetem	Budapest	Budapest	angol	84	16	0
Kodolányi János egyetem	Orosháza	Budapest	angol	41	0	0
Kodolányi János egyetem	Orosháza	Budapest	magyar	630	574	313
Kodolányi János egyetem	Orosháza	Orosháza	magyar	84	90	67
Kodolányi János egyetem	Orosháza	Székesfehérvár	magyar	194	196	160
Miskolci Egyetem	Miskolc	Miskolc	angol	34	40	0
Miskolci Egyetem	Miskolc	Miskolc	magyar	553	390	0
Milton Friedmann Egyetem	Budapest	Budapest	angol	100	100	0
Milton Friedmann Egyetem	Budapest	Budapest	magyar	485	874	
Neumann János Egyetem	Kecskemét	Kecskemét	magyar	441	354	0
Neumann János Egyetem	Kecskemét	Szolnok	angol	33	0	0
Neumann János Egyetem	Kecskemét	Szolnok	magyar	355	69	297
Nemzeti Közsolgálati Egyetem	Budapest	Budapest	magyar	100	50	0
Nyíregyházi Egyetem	Nyíregyháza	Nyíregyháza	magyar	171	136	0
Óbudai Egyetem	Budapest	Budapest	angol	30	0	0
Óbudai Egyetem	Budapest	Budapest	magyar	260	150	
Pannon Egyetem	Veszprém	Keszthely	magyar	77	40	0
Pannon Egyetem	Veszprém	Nagykanizsa	magyar	112	68	0
Pannon Egyetem	Veszprém	Székesfehérvár	magyar	0	47	0
Pannon Egyetem	Veszprém	Veszprém	angol	136	0	0
Pannon Egyetem	Veszprém	Veszprém	magyar	724	574	0
Pécsi Tudományegyetem	Pécs	Pécs	angol	107	0	0
Pécsi Tudományegyetem	Pécs	Pécs	magyar	653	399	0
Pécsi Tudományegyetem	Pécs	Szekszárd	magyar	46	27	0
Soproni Egyetem	Sopron	Sopron	angol	33	0	0
Soproni Egyetem	Sopron	Sopron	magyar	268	249	0
Soproni Egyetem	Sopron	Sopron	német	30	15	0
Széchenyi István Egyetem	Győr	Győr	angol	107	0	0
Széchenyi István Egyetem	Győr	Győr	magyar	789	409	193
Szent István Egyetem	Gödöllő	Budapest	magyar	460	695	0
Szent István Egyetem	Gödöllő	Gödöllő	angol	29	13	0
Szent István Egyetem	Gödöllő	Gödöllő	magyar	590	501	30
Szent István Egyetem	Gödöllő	Szarvas	magyar	164	164	0
Szegedi Tudományegyetem	Szeged	Szeged	angol	80	0	0
Szegedi Tudományegyetem	Szeged	Szeged	magyar	555	96	116
Tomori Pál Főiskola	Budapest	Budapest	angol	219	0	0

Tomori Pál Főiskola	Budapest	Budapest	magyar	174	472	0
Tomori Pál Főiskola	Budapest	Kecskemét	magyar	118	132	0
Wekerle Sándor Üzleti Főiskola	Budapest	Budapest	magyar	203	829	0
Összesen				25033	16581	1886

Forrás: 2019-es felvételi tájékoztató

Megjegyzés: a 2019-es felvételi tájékoztatóban szereplő intézményneveket, az ott megadott székhelyet és településneveket vettük át, az alap- és mesterképzések kapacitásszámai összevontan találhatóak.

Nagyvárosi vonzáskörzetenként az alap- és mesterképzésben részt vevő hallgatók létszáma, fő

Településeggyüttes	Népesség, ezer fő	Összes hallgató, fő		ebből: nappali tagozatos, fő		Nappalisok változása 2017/13, %	Nappalisok ezer lakosra, fő	
		2013	2017	2013	2017		2013	2017
	ezer fő							
Budapesti	2600	145788	136194	113821	107315	94,3	44,5	41,3
Debreceni	266	25152	21895	21438	18746	87,4	80,2	70,5
Szegedi	204	21430	18563	17601	15742	89,4	86,1	77,1
Pécsi	180	17454	16224	13845	13338	96,3	76,0	74,2
Győri	235	12436	10532	8325	6790	81,6	36,4	28,9
Miskolci	245	10173	8073	7026	5512	78,5	27,7	22,5
Veszprémi	83	5229	3739	3861	2768	71,7	46,2	33,4
Egri	76	5382	4697	2888	2591	89,7	37,3	34,0
Nyíregyházai	147	5972	4557	3197	2170	67,9	21,6	14,7
Kecskeméti	132	3500	2801	2106	1724	81,9	15,8	13,0
Kaposvári	80	2594	2574	1829	1575	86,1	21,9	19,6
Soproni	79	2904	2157	2092	1424	68,1	27,4	18,1
Szombathelyi	118	2644	1965	1736	1282	73,8	14,8	10,9
Zalaegerszegi	85	1007	846	799	715	89,5	9,1	8,4
Székesfehérvári	166	1386	945	972	667	68,6	5,8	4,0
Dunaújvárosi	57	2363	1250	1013	530	52,3	17,2	9,2
Szekszárdi	46	630	620	412	264	64,1	8,6	5,7
Szolnoki	100	1304	486	629	189	30,0	6,2	1,9
Békéscsabai	130	1083	385	517	112	21,7	3,8	0,9
Tatabányai	85	454	297	205	82	40,0	2,4	1,0
Nagykanizsai	59	227	104	119	48	40,3	1,9	0,8
Salgótarjáni	47	0	0	0	0	0	0	0
Településeggyüttesek összesen	5221	269112	238904	204431	183584	89,8	38,3	34,3

Forrás: KSH Területi Statisztikai Évkönyv 2013. évi 7.24. és 7.32., továbbá 2017. évi 8.3.1. és 8.3.9. alapján, 2017-ben az ezer lakosra megadott hallgatói adatokat átszámoltuk főre.

Megjegyzés: a nagyvárosi településeggyüttesek adatai 2013-tól összehasonlíthatók, a balatoni településeggyüttest elhagytuk, a nappali tagozatos hallgatók 2017. évi száma alapján rendezve.

Felsőfokú oktatási intézmények hallgatói létszáma gazdaságtudományi képzési területen
2017-ben, fő

Intézmények	Felsőoktatási szakképzés		Alapképzés		Mester		Szakirányú továbbképzés	Összes hallgató
	N	R	N	R	N	R		
<i>Budapesti Gazdasági Egyetem</i>	1410	560	7683	1986	172	614	25	12450
<i>Budapesti Corvinus Egyetem</i>	0	0	4131	556	2190	118	416	7411
Budapesti Metropolitan Egyetem	130	203	2223	998	49	99	190	3892
<i>Debreceni Egyetem</i>	551	149	1395	391	237	220	0	2943
<i>Szent István Egyetem</i>	378	58	719	672	104	645	108	2684
<i>Budapesti Műszaki és Gazdud Egyetem</i>	0	0	1633	0	270	599	0	2502
<i>Széchenyi István Egyetem</i>	385	90	825	325	147	204	69	2045
<i>Pécsi Tudományegyetem</i>	383	1	1044	216	186	174	0	2004
<i>Szegedi Tudományegyetem</i>	228	0	1181	245	158	82	98	1992
<i>Miskolci Egyetem</i>	260	53	854	300	160	191	69	1887
<i>Pannon Egyetem</i>	294	92	703	328	61	202	7	1687
Eszterházy Károly Egyetem	283	124	303	471	43	0	0	1224
Óbudai Egyetem	159	0	462	154	50	126	0	951
<i>Soproni Egyetem</i>	141	50	275	144	8	122	154	894
Edutus Főiskola	29	34	326	362	0	15	52	818
Neumann János Egyetem	177	113	246	240	0	6	0	782
Kodolányi János Főiskola	41	30	201	401	4	7	0	684
Zsigmond Király Egyetem	28	39	152	379	0	21	8	627
Tomori Pál Főiskola	14	34	183	277	0	0	14	522
Károli Gáspár Református Egyetem	68	61	178	154	0	0	0	461
Nyíregyházi Egyetem	136	0	99	218	0	0	0	453
Wekerle Sándor Üzleti Főiskola	0	0	56	375	0	0	0	431
<i>Kaposvári Egyetem</i>	73	49	95	96	29	11	0	353
Eötvös Loránd Tudományegyetem	43	33	142	25	58	0	0	301
Dunaújvárosi Egyetem	43	34	126	80	0	0	0	283
Gábor Dénes Főiskola	12	9	93	151	0	0	0	265
IBS Nemzetközi Üzleti Főiskola	0	0	187	61	0	0	0	248
Eötvös József Főiskola	0	0	7	29	0	59	0	95
Pázmány Péter Katolikus Egyetem	0	0	0	26	0	0	0	26
Együtt	5266	1816	25522	9660	3926	3515	1210	50915

Forrás: Oktatási Hivatal

Megjegyzés: N – nappali, R – részidős; az összes hallgató létszáma szerint rendezve, dőlten jelöltük a gazdaságtudományi doktori iskolával rendelkező intézményeket

Az első kredités hallgatók létszáma gazdaságtudományi képzési területen 2017-ben, fő

Intézmények	Felsőoktatási szakképzés		Alapképzés		Mesterképzés		Szakirányú L	Összes		
	N	R	N	R	N	R		N	R	N+R
<i>Budapesti Gazdasági Egyetem</i>	689	138	2309	502	69	295	11	3067	946	4013
<i>Budapesti Corvinus Egyetem</i>	0	269	1282	191	1016	60	253	2298	773	3071
Budapesti Metropolitan Egyetem	66	0	870	413	31	57	124	967	594	1561
<i>Szent István Egyetem</i>	214	13	205	201	62	315	44	481	573	1054
<i>Debreceni Egyetem</i>	227	18	425	106	141	128	0	793	252	1045
<i>Budapesti Műszaki és Gazdaságtud. Egyetem</i>	0	75	468	0	92	305	0	560	380	940
<i>Pécsi Tudományegyetem</i>	209	21	309	62	85	76	0	603	159	762
<i>Szegedi Tudományegyetem</i>	116	34	358	93	72	39	50	546	216	762
<i>Széchenyi István Egyetem</i>	191	0	209	74	76	106	63	476	243	719
<i>Miskolci Egyetem</i>	108	49	212	64	82	87	36	402	236	638
<i>Pannon Egyetem</i>	141	0	230	103	32	91	2	403	196	599
<i>Soproni Egyetem</i>	72	41	84	48	1	71	93	157	253	410
Óbudai Egyetem	102	46	120	30	24	50	0	246	126	372
Eszterházy Károly Egyetem	127	0	91	68	24	0	0	242	68	310
Edutus Főiskola	12	0	92	106	0	7	41	104	154	258
Kodolányi János Főiskola	12	36	53	135	1	0	0	66	171	237
Neumann János Egyetem	66	0	90	48	0	0	0	156	48	204
Wekerle Sándor Üzleti Főiskola	0	19	40	139	0	0	0	40	158	198
Eötvös Loránd Tudományegyetem	24	82	63	16	12	0	0	99	98	197
Tomori Pál Főiskola	4	0	89	85	0	0	12	93	97	190
Károli Gáspár Református Egyetem	45	13	63	66	0	0	0	108	79	187
Zsigmond Király Egyetem	12	0	43	100	0	10	8	55	118	173
Nyíregyházi Egyetem	60	0	27	83	0	0	0	87	83	170
<i>Kaposvári Egyetem</i>	33	49	23	31	17	7	0	73	87	160
Dunaújvárosi Egyetem	18	25	67	28	0	0	0	85	53	138
IBS Nemzetközi Üzleti Főiskola	0	30	76	0	0	0	0	76	30	106
Gábor Dénes Főiskola	5	2	33	47	0	0	0	38	49	87
Eötvös József Főiskola	0	23	0	14	0	0	0	0	37	37
Együtt	2553	983	7931	2853	1837	1704	737	12321	6277	18598

Forrás: Oktatási Hivatal

Megjegyzés: N – nappali, R – részidős, L – levelezős; az összes elsős létszáma szerint rendezve, dőlten jelöltük a gazdaságtudományi doktori iskolával rendelkező intézményeket.